

การพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

MTX # 131477

พระครูปัญญามัชฌิมานุกูล (ชรินทร์ คนชื่อ)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2565

สงวนลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ใบอนุญาตวิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ พระครูปัญญาวิชฌิมานุกูล (ชรินทร์ คนชื่อ) แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษณ์ ซุนธิ์)

ประธานกรรมการ

กรรมการ

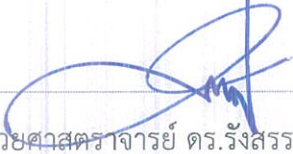

กรรมการ

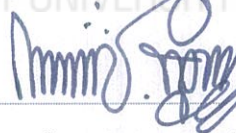
(อาจารย์ ดร.ชนนาด แบลงมาลัย)

(รองศาสตราจารย์ ดร.ทองคুম จันทอง)

RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กรรมการ ว่าที่พันตรี

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสรรค์ สิงทเลิศ)

(รองศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ บำรุงบุญ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ว่าที่พันตรี

(รองศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ บำรุงบุญ)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล วรคำ)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....ปี.....

ชื่อเรื่อง : การพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์
ผู้วิจัย : พระครูปัญญามัชฌิมานุกูล
ปริญญา : ปรัชญาดุสิตบัณฑิต (วัฒนธรรมศาสตร์)
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสรรค์ สิงห์เลิศ
รองศาสตราจารย์ ว่าที่ พ.ต.ดร.กิตติกรณ์ บำรุงบุญ
ปีที่สำเร็จการศึกษา : 2565

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์ เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อศึกษาปัจจุบันปัญหาการจัดการวัดในการการสงเคราะห์ชุมชน และเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของการจัดการวัด ในการสงเคราะห์ชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือการสงเคราะห์ด้านการศึกษา การใช้หลักธรรมในการแก้ไขปัญหาชุมชน และการสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4 ในอดีตที่ผ่านมา รูปแบบในการ สงเคราะห์ คือคนด้อยโอกาส โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางรับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา วัดจัดการสงเคราะห์ให้ผู้ด้อยโอกาส 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านการใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาชุมชนและด้านปัจจัย 4 ในปัจจุบันการสงเคราะห์ ได้มีการพัฒนารูปแบบขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในหลายเหตุการณ์ทำให้รูปแบบการสงเคราะห์ได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเพราะเกิดปัญหาการระบาดของ covid-19 ต่อเนื่องกว่า 2 ปีที่ผ่านมา ทำให้ประชาชนมีความทุกข์ยากเกิดภาวะข้าวยากหมากแพง ทางวัดเองก็มีความพยายามในการช่วยเหลือชุมชนผู้ด้อยโอกาสหลากหลายทั้งการให้ทุนการศึกษา วัดเปิดโอกาสให้ใช้ Wifi เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตและการให้พระไปเป็นครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน การใช้โอกาสในเทศกาลงานบุญเทศนาสั่งสอนประชาชน ให้เห็นบาปบุญคุณโทษและตั้งอยู่ในความไม่ประมาท องค์ประกอบเหล่านี้ มีส่วนสำคัญในการพัฒนารูปแบบการจัดการวัด ในการสงเคราะห์ชุมชน การระบาดของโรค covid-19 ในครั้งนี้ นับเป็นบททดสอบของความแข็งแกร่ง ในการสงเคราะห์ชุมชนของวัดอย่างโดดเด่น และเป็นที่ยังของชุมชนได้ตลอดมา

คำสำคัญ: การพัฒนา, รูปแบบการจัดการวัด, การสงเคราะห์ชุมชน, จังหวัดกาฬสินธุ์

Title : Development of a Temple Management Model for Community Assistance in Kalasin Province
Author : Phrakru Punyamuchchimanukul
Degree : Doctor of Philosophy (Cultural Science)
Rajabhat Maha Sarakham University
Advisors : Assistant Professor Dr.Rangsan Singhalert
Associate Professor Acting Maj.Lt. Dr.Kittikorn Bamroongboon
Year : 2022

ABSTRACT

This research aims To study the history of temple management in helping communities in Kalasin Province To study the current problems of temple management in community welfare and to develop a model of temple management in community welfare. is a qualitative research data were collected by using interview form, observation form and group discussion form. Data analysis was performed by descriptive analysis.

The results showed that History of measurement management in helping the community divided into 3 issues, which are educational assistance; Applying Dharma Principles to Solving Community Problems and assistance in terms of factors 4 In the past, the form of assistance was for the underprivileged. with the temple as the center for receiving donations from the faithful. The temple provides assistance to the disadvantaged in 3 areas, namely education. The use of dharma principles in solving community problems and 4 factors in the present welfare. The format was developed due to the change in many events, causing the pattern. Aid has been changed because of the ongoing covid-19 outbreak for more than 2 years, causing people to suffer from famine. The temple itself is trying to help the community. various disadvantaged people, both by providing scholarships The temple offers an opportunity to use Wifi, connect to the internet and to have monks to be moral teachers in schools. Using the opportunity in the festival of merit-making and teaching the people to see sins, merits, penalties these elements It plays an important role in the development of the measurement management model. In helping the community This covid-19 outbreak is a test of strength. In helping the community outstanding measure and has always been dependable on the community.

Keywords: Development, Temple Management Model, Community Assistance, Kalasin Province

Major Advisor

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาอย่างสูง จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสรรค์ สิงห์เลิศ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และรองศาสตราจารย์ ว่าที่ พ.ต.ดร.กิตติกรณ์ บำรุงบุญ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ให้คำแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนได้ให้กำลังใจ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขออนุโมทนาและเจริญพรขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้รับความเมตตาจากผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ที่มีความปรารถนาในการดำเนินการวิจัยการพัฒนาารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ ครั้งนี้ สำเร็จลงได้ ผู้วิจัยขออนุโมทนาคุณต่อบุคคลที่อนุเคราะห์ ให้ความรู้แก่ผู้วิจัย ที่ทำให้วิจัยสำเร็จ ลุล่วงตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจะนำองค์ความรู้ที่ได้นั้น ไปเผยแพร่ความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจสืบค้นต่อไป จึงเจริญพรขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูปัญญาภิมขนิมานุกูล (ชรินทร์ คนชื่อ)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญ

หัวเรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก
ABSTRACT	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.3 คำถามการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตการวิจัย	4
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	6
2.1 ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมกาฬสินธุ์	6
2.2 บทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชน	9
2.3 กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง	22
2.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	24
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	52
2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย	61
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	62
3.1 พื้นที่ในการวิจัย.....	62
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	62
3.3 เครื่องมือวิจัย	63
3.4 การสร้างและหาค่าคุณภาพเครื่องมือ	64
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล	66
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	66
3.7 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	67
บทที่ 4 ผลการวิจัย	68
ระยะที่ 1 ความเป็นมาของการบริหารจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์.....	68
ระยะที่ 2 สภาพปัจจุบันปัญหาการบริหารจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์.....	88

หัวเรื่อง	หน้า
ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัด ในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์	98
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	103
5.1 สรุป	103
5.2 อภิปรายผล	108
5.3 ข้อเสนอแนะ	111
บรรณานุกรม	112
ภาคผนวก	115
ภาคผนวก ก แบบสอบถามงานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัด ในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์	116
ภาคผนวก ข ประมวลผลการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูล	120
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญงานวิจัย.....	127
การเผยแพร่ผลงานวิจัย	130
ประวัติผู้วิจัย	131

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	หลักการจัดการ 14 ประการ ขององรี ฟาโยต์ (Henry Fayol)	29
3.1	ความสัมพันธ์ของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลและข้อมูลที่ได้	64
4.1	การเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อกำหนดพัฒนาารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์	95

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์	33
2.2	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	61
4.1	วัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์.....	69
4.2	พระวิหารพระพุทธสัมฤทธิ์นโรคนคราย (หลวงพ่อดำชุ่มเย็น)	69
4.3	พระครูวรธรรมธัช, ดร.	71
4.4	วัดธรรมพิทักษ์ในเขตเทศบาล อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์	72
4.5	วัดธรรมพิทักษ์ ในเขตเทศบาลอำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์.....	72
4.6	พระหมามีชัย กิจจสาโร, ดร.	74
4.7	วัดพุทธาวาส ภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.....	75
4.8	พระครูสิริพัฒน์นิเทศก์, ดร.	77
4.9	วัดสว่างห้วยนาคำ ตำบลห้วยนาคำ อำเภอยางตลาด	78
4.10	วัดสว่างห้วยนาคำ ตำบลห้วยนาคำ อำเภอยางตลาด	78
4.11	พระครูศรีปริยัติโชติธรรม เจ้าอาวาสวัดห้วยนาคำ และเจ้าคณะอำเภอยางตลาด	79
4.12	วัดอโศการาม เดิมชื่อวัดยอดแกง.....	82
4.13	วัดอโศการาม อำเภอนามน	82
4.14	พระครูวิบูลวุฒิกร	84
4.15	รูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนในอดีต	87
4.16	รูปแบบการจัดการในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์	102
ข.1	พระหมามีชัย กิจจสาโร ดร. เจ้าอาวาสวัดธรรมพิทักษ์, เจ้าคณะอำเภอห้วยเม็ก ศ.ดร.วิรัตน์ แคนสีแก้ว ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอห้วยเม็ก	121
ข.2	พระครูศรีปริยัติโชติธรรม เจ้าอาวาสวัดสว่างห้วยนาคำ, เจ้าคณะอำเภอยางตลาด	121
ข.3	ผู้นำชุมชนวัดไตรภูมิ พุทธาวาส ภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์ โดยนางวัชรีย์ พิมพะนิตย์, นางเจียมรัตน์ พิมพะนิตย์ และนางสุตา ภูจำนงค์	122
ข.4	ผู้นำชุมชน นายสมหวัง ไชยคำมี ประธานชมรมผู้สูงอายุวัดไตรภูมิ พุทธาวาส ภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์	122
ข.5	พระครูสิริพัฒน์นิเทศก์ ดร. เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, รองเจ้าคณะอำเภอสหัสขันธ์, ประธานสงฆ์พุทธาวาสภูสิงห์	123
ข.6	คณะอุปาสิกาวัดกลาง พระอารามหลวง อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ นางรัชณี พลชัย, นางจันทร์แดง ภูขำนิ, นางเสวียน ฆารพวง, นางมณฑิลา ภูสีเหลื่อม นางทับทิม ทิวะสิงห์, นางบุษผา จันทร์ศรี และนางอรพรรณ สารปะ	123
ข.7	ณ วัดสว่างห้วยนาคำ อำเภอยางตลาด ผู้นำชุมชน นางรัศมี ทินภู และนางสาวกนกพร อาสาสนา	124
ข.8	พระหมามีชัย กิจจสาโร ดร. เจ้าอาวาสวัดธรรมพิทักษ์, เจ้าคณะอำเภอห้วยเม็ก	124

ภาพที่	หน้า
ข.9 สอบถามผู้นำชุมชนบ้านสองห้อง และพระภิกษุร่วมให้ข้อมูล	125
ข.10 สงเคราะห์พระภิกษุอาพาธ มอบปัจจัย และสิ่งของช่วยเหลือร่วมกับคณะสงฆ์ และอสม.	125
ข.11 สงเคราะห์เยี่ยมผู้ป่วย โดยได้รับความร่วมมือจาก กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, ผอ.โรงเรียน และอสม.	126
ข.12 โดยได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน พระภิกษุ, กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, ผอ.โรงเรียน และอสม.	126

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันผู้ศึกษาวิจัย มีความเห็นว่าพระพุทธศาสนาถือว่ามี ความใกล้ชิดต่อการดำรงชีวิตของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก และพระพุทธศาสนายังมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจด้านความคิดและการดำรงตนตามวิถีชีวิตของผู้คน และพระพุทธศาสนายังถือเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมอันสำคัญยิ่งของสังคมไทยปัจจุบัน และในทางศิลปและวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมของท้องถิ่นยังเป็นที่ยอมรับว่าพระพุทธศาสนาเป็นที่มาของวัฒนธรรมและมรดกทุนทางวัฒนธรรมแห่งชาติ คำสอนหรือข้อบัญญัติในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมและพลังการแสดงออกในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ทางสังคมที่สามารถสอดแทรกในการดำเนินวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนในทุก ๆ ด้านพระพุทธศาสนาจึงเป็นสถาบันที่ถือว่ามี ความเกี่ยวข้องกับพื้นฐานแห่งความผูกพันทางด้านจิตใจของคนในชาติและยังเป็นพื้นฐานทางเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น วัดและพระภิกษุสงฆ์ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สามารถเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมเป็นตัวแทนของสถาบันพระพุทธศาสนาในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา และทำหน้าที่ธำรงและสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ชานานสังคมไทย ที่ปัจจุบันพบว่ายังมีหลายศาสนาในสังคม บทบาทของวัดและพระภิกษุสงฆ์ในการดำเนินของวิถีชาวพุทธสามารถปรากฏให้เห็นได้อย่างเด่นชัดทั้งในด้านการอบรมบ่มเพาะศีลธรรมจรรยาและดำเนินกิจกรรมต่างของสังคมไทย เพราะจะเห็นได้จากที่พระพุทธศาสนานอกจากจะเป็นที่พึ่งพิงอิงทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนและที่สำคัญถือว่าเป็นสถาบันหลักที่มีความเอื้ออำนวยต่อการบริการทางศาสนกิจของ ศาสนิกชน ทั้งนี้วัดและพระภิกษุสงฆ์ยังมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณจิตใจของศาสนิกชน ในคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญและมีความสามารถพัฒนาจิตใจของมนุษย์ในการเอื้ออำนวยหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาโดยถือเป็นหลักจริยธรรมทางศาสนาที่มุ่งเน้นแก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตของมนุษย์และปัญหาของสังคมด้วยหลักเหตุและผลได้เป็นอย่างดี เช่น หลักสังคหวัตถุ 4 หลักธรรมแห่งการสงเคราะห์ เป็นต้น

วัฒนธรรมไทยล้วนมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม วรรณกรรม และวิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย พระพุทธศาสนาที่มีลักษณะเอื้อเพื่อและรักความสงบ จึงมีอิทธิพลต่อความเชื่ออุปนิสัยคนไทยอย่างยิ่ง พุทธศาสนิกชนในประเทศไทยแต่เดิมมาประกอบด้วยภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ชายไทยนิยมบวชเป็นพระภิกษุและสามเณรเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อเนื่องไปจนถึงรุ่นหลัง ๆ จึงมีจำนวนพระภิกษุสามเณรในประเทศจำนวนมากกว่าสามแสนรูป และมีวัดทั่วประเทศกว่าสามหมื่นวัดที่กระจายอยู่ทุกส่วนของประเทศไทยที่มีผู้นับถือพระพุทธศาสนา ปัจจุบันประชาชนชาวไทยร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงอุปถัมภ์

ทุกศาสนา วัดในชุมชนเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนและเป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชน วัดและพระสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อสังคมทั้งทางด้านจิตใจและด้านสังคม ความงามงดงามด้านศิลปะภายในวัดมีผลต่อคุณค่าทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนและมีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ชาวต่างประเทศต่างให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง (พระครูปริยัติธรรมคุณ, 2552)

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันของบทบาทระหว่างวัดกับชุมชน ผู้วิจัยมีความสนใจในด้านความสำคัญของวัดที่ยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการบริการชุมชนและผสมผสานความเป็นสังคมของบ้านและชุมชน โดยเน้นการตอบสนองการบริการให้ตรงต่อความต้องการของชุมชนชาวชนบทซึ่งถ้ามองในแง่จิตวิทยา ก็จะพบสาเหตุของหลักการบริการของพระภิกษุสงฆ์ที่มีบทบาทต่อชุมชน เพราะตามหลักธรรมในคำสอนของพระพุทธเจ้าในด้านฝ่ายพระธรรมและพระวินัย ได้มีการกำหนดให้การครองสมณเพศของพระสงฆ์มีความเกี่ยวเนื่องและผูกพันกับสังคมโดยพื้นฐานซึ่งอาจแบ่งแยกเป็น 2 ส่วนคือความสัมพันธ์ภายในระหว่างสังคัมพระสงฆ์กับพระสงฆ์ด้วยกันเอง และความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับสังคัม โดยส่วนรวมระหว่างพระสงฆ์กับฝ่ายคฤหัสถ์

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยหรือภาคอีสาน ชาวอีสานนิยมการทำบุญ สังฆทาน มีปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในประเพณีของชาวอีสาน ตามฮีต 12 คอง 14 เช่น บุญเข้าปรีวาสรกรรม มีเจตนาเพื่อที่จะปฏิบัติบุญและบริจาคทาน บุญคุณลานเดิมเป็นประเพณีที่เกิดจากการดำรงชีวิตเพื่อขอบคุณพระแม่โพสพที่ลดบันดาลให้ข้าวกล้าในนาอุดมสมบูรณ์และได้ผลผลิตสูง ภายหลังมีพิธีพระเป็นพิธีทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อทำบุญถวายภัตตาหารและเพื่อความเป็นสิริมงคล แม้บุญที่จัดทำกันในเดือนทั้ง 12 เดือน ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำบุญถวายทานแด่พระสงฆ์ทั้งสิ้น จะเห็นได้ว่าชาวอีสานให้ความสำคัญกับการทำบุญ ให้ความสำคัญกับวัดในพระพุทธศาสนา (พระมหาอุทัย ไชยะพันธุ์, 2551)

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้านนี้มีความเกี่ยวพันและผูกพันกันมากไม่สามารถแยกออกจากกันได้ กล่าวคือ พระสงฆ์ต้องอาศัยพึ่งพาอาหารการกินตลอดจนสิ่งเพื่อเกื้อกูลความเป็นอยู่ทั่วไปจากคฤหัสถ์ ความผูกพันดังกล่าวไม่ได้กำหนดเฉพาะในฝ่ายพระธรรมวินัยเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ยังมีพุทธพจน์ที่ตรัสสอนให้ภิกษุระลึกถึงการภาระหน้าที่ทางสังคัมของพระสงฆ์ โดยให้มีหน้าที่ต้องช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ให้พ้นจากทุกข์โดยอาศัยความเมตตากรุณาของตนดังปรากฏในพุทธพจน์ที่ตรัสในการส่งพระสาวกออกประกาศคำสอนทางศาสนาบางตอนว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์และเกื้อกูลความสุขแก่ตัวเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” ซึ่งมีลักษณะความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลเช่นนี้ ปรากฏเด่นชัดในชุมชนชนบทที่พระภิกษุสงฆ์โดยส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์ทางสังคัมอย่างใกล้ชิดกับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ด้วยเหตุนี้ความรู้สึกรับผิดชอบต่อชุมชนจึงเป็นการตอบสนองทางด้านจิตวิทยาอันเกิดจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่มีมาอย่างสม่ำเสมอกับบุคคลและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นความรู้สึกรักนึกคิดของพระภิกษุสงฆ์เองที่ต้องการจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน

ปัญหาของชุมชนในปัจจุบันพบว่าชุมชนในชนบทมีการพัฒนาสังคมไปโดยไม่มีระบบแบบแผน ไม่มีการศึกษาและควบคุม ทำให้เกิดการขาดความสมดุลระหว่างสภาพของสังคมกับความเจริญทางวัตถุ สภาพคุณภาพชีวิตเสื่อมโทรม ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ทั้งด้วยความตั้งใจจากการกระทำของคนในชุมชนและควมมีชีวิตในมิติด้านศาสนา ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าการพัฒนาบทบาท

ของพระสงฆ์กับชุมชนที่ถูกต้องนั้น ต้องมีการวางแผนมีการควบคุมการใช้ทรัพยากร และมีการอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณี และสงวนรักษาเพื่อหาทางป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นอย่างมีระบบปัญหาที่เกิดขึ้นที่พบในสังคมชนบทปัจจุบันที่เกิดขึ้นเด่นชัดสังคมและศาสนา ได้แก่ ปัญหาอาชญากรรม แม้จะไม่พบมากในหัตถคาฬสินธุ์ แต่ก็มีให้เห็นไม่ว่าจะเป็นการหลอกลวง การลักเล็กขโมยทรัพย์สิน ตามสถานที่ต่าง ๆ ปัญหาค่าครองชีพในพื้นที่ ที่มีการปรับเปลี่ยนอัตราค่าครองชีพของนักธุรกิจ แม้อำเภอที่ขายสินค้ามีราคาแพง ส่งผลกระทบต่อการค้าดำรงชีวิตของสังคมชุมชน ปัญหาการเปลี่ยนแปลง ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี การหยิบเอาเรื่องวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนในเนื้อหา ดั้งเดิมของวัฒนธรรมประเพณีนั้น ๆ ในช่วงที่ผ่านมามุ่งเน้นไปทางด้านการค้าด้านความสวยงาม แต่กลับลดความประณีตความตระหนัก รวมทั้งขั้นตอนที่เป็นหัวใจหรือเนื้อหาของวัฒนธรรมทาง ศาสนานั้น ๆ ไป โดยละเลยถึงสาระที่สัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงของวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น รวมทั้งคุณค่าที่แท้จริง ที่มีต่อสังคมท้องถิ่น กับความหมายดั้งเดิมของพิธีกรรมต่าง ๆ ปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชุมชนกับวัด ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับคนในชุมชน เนื่องจากความแตกต่าง ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี บางประการ ปัญหาการลดคุณค่าของงานประเพณี และรูปแบบพิธีกรรมด้านศาสนา โดยไม่คำนึงถึงความเป็นจริงและความเหมาะสมเน้นไปในเรื่องของการหาผลประโยชน์มากขึ้น ทำให้พิธีกรรมและการความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับชุมชน คุณค่าลดลงและเสื่อมถอยจนอาจ ทำให้ประเพณีทางศาสนาสูญสิ้นไปในที่สุด

จากการศึกษาสภาพความเป็นมาข้างต้น จึงกล่าวได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถือเป็น หลักคำสอนที่สำคัญของสังคมไทยโดยใช้มิติทางศาสนาในการประพฤติปฏิบัติปฏิบัติตนของศาสนิกชน ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งสามารถศึกษาได้จากบ่อเกิดที่สำคัญของเหตุการณ์สำคัญในชีวิตประจำวัน ของคนสังคม และเกือบทั้งหมดของพื้นที่ในประเทศไทยนั้น วิถีชีวิตและการอยู่ร่วมกันของสังคม จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการดำเนินกิจกรรมของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้พระภิกษุสงฆ์ ยังมีความสำคัญในการช่วยเหลือเยาวชนและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนอันปรากฏให้เห็น จากในสมัยก่อนที่แต่ละครัวเรือนจะมีการส่งบุตรหลานไปศึกษาเรียนวิชาอยู่ที่วัด นอกจากพระภิกษุ สงฆ์จะทำหน้าที่ในการให้การศึกษาระดับความรู้แก่เยาวชนไทยแล้ว สถาบันพระพุทธศาสนายังมี ส่วนให้การอุปการะเลี้ยงดูให้ที่อยู่อาศัย อาหารการกินและความอบอุ่นแก่ศิษย์วัดและให้การอบรม เลี้ยงดูเด็กเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเด็กที่มีปัญหา เช่น ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหายาเสพติด เด็กเหล่านี้ได้อาศัยวัดเป็นที่อยู่และที่เป็นที่ศึกษา นอกจากนี้ สถาบันพระพุทธศาสนายังมีส่วนในการ เป็นที่พึ่งทางจิตใจสำหรับผู้มีปัญหาในชีวิตช่วยแก้ปัญหาความต้องการด้านจิตใจได้เป็นอย่างดี พระสงฆ์จะเป็นผู้ฝึกอบรมให้เป็นคนดี ให้เป็นที่รู้จักในหน้าที่ที่พึงปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เช่น สอนหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันอันเป็นหลักที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดความรับผิดชอบ ต่อครอบครัว ต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสังคม วัดจึงเป็นสถานศึกษาและอบรมสั่งสอนคนไทยมาตั้งแต่ สมัยสุโขทัยมาจนถึงปัจจุบัน โดยทำหน้าที่สอนหนังสือ สอนศีลธรรม สอนวิชาชีพ เป็นสถานศึกษา ตั้งแต่เด็กไปจนถึงมหาวิทยาลัย ดังนั้น การให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนจึงเป็นศูนย์กลางและเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้ทุกคนได้พัฒนาตนเองให้เต็มตามศักยภาพ ให้ได้รับโอกาสต่าง ๆ ในสังคมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์
- 1.2.2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา การจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์
- 1.2.3 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

1.3 คำถามการวิจัย

- 1.3.1 การจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความเป็นมาอย่างไร
- 1.3.2 สภาพปัจจุบัน ปัญหาการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์มีปัญหาอะไรบ้าง
- 1.3.3 รูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ ควรมีรูปแบบแนวทางอย่างไร

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ที่ได้มีการกล่าวสรุปถึงการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 2 ด้าน ได้แก่

- 1.4.1.1 การใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาชุมชน
- 1.4.1.2 การช่วยเหลือด้านสังคมสงเคราะห์จากผู้ประสบภัยต่าง ๆ

1.4.2 ด้านวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) ใช้วิธีวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (ทรงคุณ จันทจร, 2553)

1.4.3 ด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่ พฤษภาคม 2563-พฤษภาคม 2564

1.4.4 ด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยการศึกษาแบบความเป็นมา สภาพปัจจุบัน ปัญหา ของการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยได้กำหนดวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาที่มีการดำเนินงานในการจัดการสงเคราะห์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จำนวน 5 แห่ง จำแนกตามบริบทของวัด ได้แก่

- 1.4.3.1 วัดพระอารามหลวงในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 1 วัด ได้แก่ วัดกลางพระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
- 1.4.3.2 วัดราษฎร์ในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 4 วัด ได้แก่
 - 1) วัดธรรมพิทักษ์ อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์
 - 2) วัดพุทธาวาส อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

- 3) วัดสว่างหัวนาคำ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์
- 4) วัดโศการาม อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการวัด หมายถึง การจัดการวัดเพื่อการสงเคราะห์ชุมชน จำนวน 3 ด้าน คือ 1) การสงเคราะห์ด้านการศึกษา 2) การสงเคราะห์โดยใช้หลักธรรมในการแก้ไขปัญหาชุมชน 3) การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4 โดยความร่วมมือของผู้มีจิตศรัทธา

การใช้หลักธรรมในการแก้ไขปัญหาชุมชน หมายถึง การที่พระสงฆ์เข้าไปในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นแนวปฏิบัติให้สังคมเกิดความสงบสุข

สงเคราะห์ชุมชน หมายถึง พระสงฆ์ให้การช่วยเหลือประชาชนในชุมชนที่ประสบปัญหาในการดำรงชีวิต ในด้านการศึกษา ด้านธรรมะ ด้านปัจจัย 4 ตามกำลังและทรัพยากรที่วัดพึงมีและเป็นตามกฎหมายและศีลธรรมอันดี

วัดพระอารามหลวง หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง หรือทรงรับไว้เป็นวัดของราชวงศ์ หรือเป็นที่ทรงอุปถัมภ์นั้น หรือมีผู้สร้างน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเป็นวัดหลวง และวัดที่ราษฎรสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์และขอพระราชทานให้ทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวง เช่น วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร และวัดกลาง พระอารามหลวง จังหวัดกาฬสินธุ์

วัดราษฎร์ หมายถึง วัดที่ประชาชนสร้าง หรือปฏิสังขรณ์ เช่น วัดธรรมพิทักษ์ อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์

รูปแบบ หมายถึง ข้อมูล แนวทางหรือวิธีการที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นต้นแบบหรือแนวทางการจัดการวัดเพื่อการสงเคราะห์ชุมชนที่เหมาะสม ในการจัดการวัดโดยการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ และชุมชนในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

1.6.2 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและปัญหาปัจจุบันการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ สำหรับเป็นข้อมูลในการแก้ปัญหา

1.6.3 ได้รูปแบบแนวทางการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ที่เหมาะสมสำหรับวัดในจังหวัดกาฬสินธุ์ และวัดอื่น ๆ นำไปปฏิบัติ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัย ได้นำเสนอเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

1. ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์
2. บทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชน
3. กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง
4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์

2.1.1 สังคมวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์

จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ขนาดเล็กของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ลักษณะภูมิประเทศ เป็นพื้นที่แถบภูเขาสูงจนถึงที่ราบลุ่มมีน้ำแข็ง ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดกาฬสินธุ์ สามารถแบ่งลักษณะภูมิประเทศออกได้ 5 ลักษณะ คือ

- 2.1.1.1 พื้นที่ที่เป็นภูเขา
- 2.1.1.2 พื้นที่ที่สภาพเป็นหุบเขา
- 2.1.1.3 พื้นที่สภาพเป็นลูกคลื่นสูงจากระดับน้ำปานกลาง
- 2.1.1.4 พื้นที่ที่สภาพค่อนข้างเรียบ
- 2.1.1.5 พื้นที่ที่สภาพพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งน้ำ

จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นผืนดินเก่าแก่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีมรดกทางความเชื่อ วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติสืบทอดมาอย่างยาวนาน ซึ่งปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมค่อนข้างมากส่งผลให้คุณค่าทางมรดกดั้งเดิมจางหายไป บ้านกลางหมื่น เป็นหมู่บ้านที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของการก่อตั้งเมืองกาฬสินธุ์ เมื่อท้าวโสมพะมิตรอพยพมาจากนครเวียงจันทน์ มาสร้างชุมชนแห่งนี้ ก่อนอพยพไพร่พลไปอยู่บริเวณริมแม่น้ำปาวซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองกาฬสินธุ์ในปัจจุบันที่บ้านกลางหมื่นแห่งนี้ยังเป็นชุมชนที่เคยรุ่งเรืองมากทั้งด้านประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรม มีองค์พระเจ้าองค์ใหญ่หรือหลวงปู่ เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจที่ยังทำให้คนในชุมชนรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นไว้ได้ (สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์)

พระสงฆ์ที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาทางด้านพฤติกรรมของบุคคลในสังคมโดยการอบรมสั่งสอนธรรมเทศนา เพื่อชี้ให้เห็นถึงโทษของสิ่งที่ไม่ดีหรืออบายมุขต่าง ๆ เช่น เล่นการพนัน การละอายต่อบาป การร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี ตามแนวทางของศาสนา และความเชื่อในทางที่ถูกต้อง บทบาทของพระสงฆ์กลมกลืนไปกับวัฒนธรรมเดิมของชาวพุทธ เพราะในอดีตวัดและบ้านสัมพันธ์กันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พระสงฆ์เป็นผู้นำของชาวบ้านทั้งด้านจิตใจ การปกครองและสังคม ฉะนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทต่อการพัฒนาสังคม รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชาติบ้านเมืองให้ดำรงอยู่ได้ตลอดเวลา พระพุทธศาสนาจึงมีส่วนช่วยนำพาจิตใจของประชาชนให้มีความคิดดี พุทธดี ทำดี วัฒนธรรมช่วยกล่อมเกล่าจิตใจผู้คนให้เป็นชาวศาสนิกชนที่ปฏิบัติสิ่งดีงาม ปฏิบัติกลมกลืนในสังคมไทย เป็นปัจจัยของวัฒนธรรมมาตราบานเท่านาน (ฉวีวรรณ สุวรรณภา และคณะ, 2554)

โดยสรุปพระสงฆ์และสถาบันศาสนาเป็นสถาบันที่มีบทบาท และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของบุคคลและชุมชน ดังนี้

1. สถาบันศาสนาเป็นเครื่องมือเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน โดยกล่าวบุคคลเมื่อมีความเชื่อและศรัทธาในสิ่งเดียวกัน ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน เกิดสานสัมพันธ์ทางจิตใจนำมาซึ่งกิจกรรมที่เป็นผลดีต่อส่วนรวมอื่น ๆ อีกมากมาย การมีความรู้และความเชื่อ อย่างเดียวกันทำให้บุคคลมีแนวความคิดโดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสิ่งอันเป็นธรรมชาติ เกี่ยวกับชีวิตและสังคม พิธีกรรมทางศาสนาเดียวกัน ทำให้คนแต่ละคนได้รู้ข่าวสาร ความทุกข์สุข ได้ศึกษาปัญหา ให้ข้อคิดเห็นและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตามโอกาส ชุมชนก็จะมีแต่ความกลมเกลียวสามัคคีเป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2. สถาบันทางศาสนาตอบสนองความต้องการทางจิตใจของบุคคล นอกจากจะมีความต้องการปัจจัยสี่ คือ 1) ที่อยู่อาศัย 2) อาหาร 3) เสื้อผ้า 4) ยารักษาโรค และยังจำเป็นต้องมีที่พึ่งทางใจเพื่อต่อสู้กับปรากฏการณ์ธรรมชาติที่นอกเหนืออำนาจของมนุษย์จะเข้าใจ และควบคุมได้ ศาสนาจึงเป็นทางแห่งชีวิตโดยมีเทพเจ้าต่าง ๆ คอยช่วยต่อสู้กับอำนาจชั่วร้าย เช่น อำนาจทางพายุ คลื่นทะเล ไฟแลบ ไฟผ่า

3. สถาบันทางศาสนาสร้างความสมดุลทางใจแก่บุคคลและสังคม โดยอาศัยเรื่องเล่า ปรัมปราและสมมติเทพต่าง ๆ ในการตอบปัญหาที่มนุษย์ไม่อาจจะหาคำตอบได้ เช่น เมื่อมีข้อข้องใจว่าโลกและจักรวาลนี้เกิดมาได้อย่างไร ศาสนาคริสต์ก็ตอบว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้าง เป็นต้น

4. สถาบันทางศาสนากำหนดแบบแผนพฤติกรรมของชุมชน โดยทางพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การเกิด การแต่งงาน การทำบุญ การตาย

5. สถาบันทางศาสนาเป็นแหล่งให้การศึกษาลดข้อผิดพลาดแก่ชุมชน โดยผู้ทำหน้าที่ของสถาบัน คือ พระสงฆ์ เป็นผู้แนะนำสั่งสอนความรู้และวิชาชีพที่นอกเหนือจากพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ชุมชนไทยที่เป็นชาวพุทธก็มีวัดเป็นแหล่งวิทยาการต่าง ๆ มาตั้งแต่โบราณสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน จนมีคำพูดกันติดปากว่า “บวชเรียนเขียนอ่าน” วัดเป็นสถานที่เรียน อ่าน เขียน คิดเลข และงานฝีมือต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัดและสอนโดยพระสงฆ์ของวัดนั้น ๆ สำหรับประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 9 ได้กล่าวว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาประมาณร้อยละ 90 และสถาบันศาสนาเป็นระบบย่อยของสังคมไทยซึ่งมีวัด

เป็นศาสนสถาน มีพระสงฆ์เป็นศาสนบุคคลที่จะทำให้พระพุทธศาสนามีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติอย่างสำคัญยิ่ง คนไทยสมัยโบราณหันหน้าเข้าวัด ไกล่ชิดวัด สนทนากับวัดมาก และวัดก็ทำหน้าที่สำคัญเพื่อชาวบ้านมากมาย เช่น

5.1 เป็นสถานศึกษา ชาวบ้านส่งลูกหลานไปอยู่วัดเพื่อรับใช้พระสงฆ์และรับการอบรม ศีลธรรม เล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ จากพระสงฆ์

5.2 เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลาน ชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยอยู่ในวัด อาศัย เล่าเรียนและดำรงชีพ แม้ผู้ใหญ่ที่ยากจนก็อาศัยวัดดำรงชีพ

5.3 เป็นสถานพยาบาล รักษาผู้เจ็บป่วยตามความรู้ ความสามารถในสมัยนั้น

5.4 เป็นที่พักคนเดินทาง

5.5 เป็นสโมสรของชาวบ้าน ชาวบ้านจะมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจ แลกเปลี่ยนและหาความรู้

5.6 เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาล และมหรสพต่าง ๆ

5.7 เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ชาวบ้านไปหาความยุติธรรมที่วัดโดยให้พระสงฆ์ เป็นผู้ตัดสินจากพยานและหลักฐาน

5.8 เป็นที่ปรึกษาการครองตน การครองชีพ ให้คำแนะนำแก้ปัญหาชีวิตครอบครัว และความทุกข์ต่าง ๆ

5.9 เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมวิทยาการต่าง ๆ ของชุมชน

5.10 เป็นคลังพัสดุ เก็บของใช้ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัด หรือเอาไปใช้เมื่อตนมีงานส่วนรวม

5.11 เป็นศูนย์กลางการปกครองท้องถิ่น ที่กำนันผู้ใหญ่บ้านเรียกประชุมลูกบ้าน ชี้แจงข้อราชการต่างๆ

5.12 เป็นที่บำเพ็ญกุศลกิจ หรือประกอบพิธีกรรมตามประเพณี ดังคำกลอนที่ว่า
 วัดจะดี มีหลักฐาน เพราะบ้านช่วย
 บ้านจะสวย เพราะมีวัด ตัดนิสัย
 บ้านกับวัด ผลัดกันช่วย อำนวยชัย
 ถ้าขาดกัน ก็บรล้าย ทั้งสองทาง

เช่นในอดีตประเพณีการลงแขกทำงานถือว่าเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งที่ดีงามของสังคม เป็นการเสริมสร้างความสามัคคี การเอื้อเฟื้อเกื้อกูล และการรวมพลังชุมชน ไม่มีระบบเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ปัจจุบันระบบเงินตราตามระบบทุนนิยมเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นการทำให้วัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมชนบททำให้ความสามัคคีการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลและการรวมพลังชุมชนขาดหายไป สังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทุกๆด้าน มีลักษณะของ “มะเร็งทางสังคม” เป็นสังคมที่ไร้เข็มทิศ ขาดจุดยืนและอุดมการณ์ในความเป็นไทย เพราะสังคมไทยได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามา ผสมผสานวัฒนธรรมดั้งเดิมมากมายหลายด้าน โดยเฉพาะรับเอาวัฒนธรรมอารยะตะวันตกเข้ามา ทั้งส่วนที่ดีและส่วนที่ไม่ดี

หลักของพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความคิดทางด้านการพัฒนาด้านจิตใจ เพราะพระพุทธศาสนาเน้นถึงธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์กับการพัฒนาสังคม และวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เช่น พระพุทธศาสนาสอนให้คนมีความเสียสละช่วยเหลือต่อส่วนรวม มีจิตใจเป็นธรรมทำให้บุคคลรู้จักตนเอง รู้จักสังคม และทำประโยชน์ต่อสังคม

2.2 บทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชน

2.2.1 ความรู้เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์

มานพ นักการศึกษา (2544) ได้กล่าวสรุปจากการศึกษาไว้ว่าพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ

1. อริยสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้าผู้บรรลุมรรคผลตั้งแต่ระดับต้นจนถึงสูงสุด แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่

1.1 พระโสดาบัน หมายถึง ผู้ละกิเลส 3 อย่าง คือ 1) สักกายทิฏฐิ (ความเห็นเป็นเหตุถือตัวตน) 2) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) 3) สีลัพพตปรามาส (การยึดถือศีลและวัตรอย่างมงายหรือไม่เข้าใจความมุ่งหมายที่แท้จริง) พร้อมทั้งมีศีลบริบูรณ์ สมาธิและปัญญาพอประมาณ

1.2 พระสกทาคามี หมายถึง ผู้ละกิเลส 3 อย่างข้างต้นได้ และมีศีลบริบูรณ์ สมาธิ และปัญญาพอประมาณ และยังทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลงได้ด้วย

1.3 พระอนาคามี หมายถึง ผู้ละกิเลสเพิ่มขึ้นอีก 2 อย่าง คือ 1) กามราคะ (ความกำหนัดยินดีในกามารมณ์) และ 2) ปฏิฆะ (ความกระทบกระทั่งแห่งจิต ความโกรธ) พร้อมทั้งมีศีล และสมาธิบริบูรณ์ ปัญญาพอประมาณ

1.4 พระอรหันต์ หมายถึง ผู้ละกิเลสที่ละเอียดได้อีก 5 อย่าง คือ 1) รูปราคะ (ความติดใจในรูปธรรม) 2) อรูปราคะ (ความติดใจในอรูปธรรม) 3) มานะ (ความถือตัวหรือสำคัญตนว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้) 4) อุทธัจจะ (ความฟุ้งซ่าน) 5) อวิชชา (ความไม่รู้จริง) พร้อมทั้งมีศีล สมาธิและปัญญาบริบูรณ์

2. สมมติสงฆ์ หมายถึง กุลบุตรผู้บวชเข้ามาเป็นภิกษุ ยังเป็นปุถุชนอยู่ เช่น สามัญชนทั่วไป แต่อบรมบ่มนิสัย พัฒนาฝึกฝนตนเองปฏิบัติเพื่อความสะอาด สว่าง สงบ แห่งจิตใจ สมมติสงฆ์นี้จะต้องมีภิกษุตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป ในการประกอบสังฆกรรมในแต่ละประเภท สรุปพระสงฆ์ หมายถึง เพศบรรพชิตสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือสาวกที่ถือศีลออกบวชในศาสนาหรือผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยของพระองค์เองเป็นผู้สั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติดีงาม เป็นผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาของพระองค์เองดำรงอยู่ พระสงฆ์ในระยะแรก ๆ มีหน้าที่หลักจะต้องทำคือ การศึกษาในเรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อบรรลุมรรคผลในทางพระพุทธศาสนา การบรรลุมรรคผลของท่านเหล่านั้นในตอนแรกเกิดจากการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า เมื่อพระอรหันต์สาวกเกิดขึ้นชุดแรก 60 รูป งานอันเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ คือ สั่งสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยด้วยก็เกิดขึ้น โดยพระผู้มีพระภาคเจ้าได้รับสั่งให้ท่านเหล่านั้นมาประชุมกัน ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี แล้วรับสั่งแก่ท่านเหล่านั้นว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราและเธอทั้งหลายพ้นจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอ

เที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ท้าวดาและมนุษย์ทั้งหม่าย จงแสดงธรรมอันดีงามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันสมบูรณ์ด้วยอรรถและพยัญชนะ สัตว์ที่มีจิตใจชั่วอันน้อยมีอยู่ หากไม่ได้ฟังธรรมจักเสื่อมจากธรรม ผู้ที่อาจจู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ตูกรภิกษุทั้งหลายแม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม” นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา งานเผยแผ่ศาสนาได้กระจายไปสู่กลุ่มบุคคลทั้งจำนวนมากที่ทำงานและคนที่หันมานับถือพระพุทธศาสนาจนกลายเป็นกลุ่มบุคคลที่เรียกว่า บริษัท 4 อันประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในช่วงตอนต้นสมัยพุทธกาลจากทรงเริ่มปฐมเทศนาไม่ถึงปี เฉพาะพระพุทธองค์เพียงองค์เดียว ทรงแสดงธรรมให้คนสำเร็จจริยผลเป็นพระอริยบุคคลเข้ามาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ตามหลักการพระพุทธศาสนาได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ออกเป็น 2 ประเภท คือ (พระราชมุนี, 2530)

1. ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และสังคมสงฆ์ ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกันเองจะเห็นได้ชัดเจนจากบทบัญญัติต่าง ๆ ในวินัยของสงฆ์ มีการอยู่ร่วมกันเป็นวัด การกำหนดเขตพัทธสีมา อุโบสถ การปวารณา การกรานกฐิน พุทธบัญญัติที่ให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่าสังฆกรรม มีการอุปสมบท การระงับอธิการณ์ ตลอดจนถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีการเคารพกันตามลำดับอาวุโส

2. ความสัมพันธ์ในสังคมส่วนรวมระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ คือ ว่าพระสงฆ์ถูกกำหนดให้ต้องฝากชีวิตไว้กับคฤหัสถ์ เริ่มแต่อาหารซึ่งพระสงฆ์เป็นผู้อยู่ด้วยบิณฑบาตถืออาหารที่คฤหัสถ์ถวายตลอดปัจจัย 4 อย่างอื่น ๆ และความเป็นอยู่ที่ต้องอาศัยคฤหัสถ์เป็นประจำเป็นข้อบังคับอยู่ในตัว ให้ชีวิตของพระสงฆ์ผูกพันกับสังคมของคฤหัสถ์ พระสงฆ์มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการอาศัยคฤหัสถ์ ซึ่งมีส่วนกำหนดหน้าที่ทางสังคมของพระสงฆ์เมื่อกล่าวถึงในแง่คุณธรรมพระสงฆ์ก็ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้อยู่รอดพ้นจากความทุกข์ด้วยอาศัยเมตตาและกรุณาธรรมของตน พุทธพจน์ที่ตรัสสั่งสอนเกี่ยวกับหน้าที่พระสงฆ์มีอยู่มาก เช่น ในพุทธการสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ว่า (กรมการศาสนา, 2530) “ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้ทรงอุปการะมากแก่เราทั้งหลาย บำรุงเราทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและศิลาปัจจัยเภสัช บริหาร แม้เราทั้งหลายก็จงเป็นผู้มีอุปการะมาก แก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้นงามในท่าทาง งามในที่สุด จงประกาศแบบการครองชีวิตอันประเสริฐพร้อมอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลายต่างอาศัยกันและกันด้วยอามิสทานและธรรมทาน อยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้เพื่อต้องการสลัดโอฆะ เพื่อหาที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ” ด้วยอาการนี้นั้นเป็นลักษณะของบทบาทหน้าที่ที่พระพุทธเจ้าได้มอบไว้แก่พระสงฆ์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แบ่งเนื้อหาออกเป็น 8 หมวด มีบทบัญญัติ 46 มาตรา มีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ สรุปสาระสำคัญได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. กำหนดให้ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 (มาตรา 3)
2. กำหนดให้ภายในระยะเวลาหนึ่งปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ บรรดา กฎกระทรวงสั่งขานัตถกติกาสงฆ์ กฎองค์การ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับและระเบียบ

เกี่ยวกับคณะสงฆ์ที่ใช้บังคับอยู่ในวันประกาศพระราชบัญญัตินี้ในราชกิจจานุเบกษา ให้คงใช้บังคับต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา 4)

3. กำหนดให้บรรดาอำนาจหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ในสังฆานัติ กติกาสงฆ์ กฎองศ์การ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับและระเบียบเกี่ยวกับคณะสงฆ์ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพระภิกษุตำแหน่งใดหรือคณะกรรมการสงฆ์ใดซึ่งไม่มีในพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา 5)

4. ได้กำหนดนิยามคำว่า

“คณะสงฆ์” หมายความว่า พระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามกฎหมายฉบับที่บังคับใช้ก่อนพระราชบัญญัติฉบับนี้โดยมิได้คำนึงว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร

“คณะสงฆ์อื่น” หมายความว่า นักบวชจีนนิกาย (พระจีน) หรือนักบวชขอนันนิกาย (พระญวน) “พระราชาคณะ” หมายความว่า พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ตั้งแต่ชั้นสามัญจนถึงชั้นสมเด็จพระราชาคณะ

“สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์” หมายความว่า สมเด็จพระราชาคณะที่ได้รับการสถาปนาก่อนรูปอื่น ถ้าได้รับสถาปนาวันเดียวกันให้ถือตามลำดับที่ได้รับสถาปนา ก่อน (มาตรา 5 ทวิ)

5. กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้ง สถาปนา และถอดถอนสมณศักดิ์ และแต่งตั้งคณะกรรมการมหาเถรสมาคม (มาตรา 5 ตริ)

6. หมวด 1 สมเด็จพระสังฆราช

1) กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช (มาตรา 7)

2) กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมนูญและกฎหมายมหาเถรสมาคม (มาตรา 8)

3) กำหนดให้กรณีที่ สมเด็จพระสังฆราชทรงลาออกจากตำแหน่งพระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดให้ออกจากตำแหน่ง พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาของสมเด็จพระสังฆราชหรือตำแหน่งอื่นใดตามพระราชอัธยาศัยก็ได้ (มาตรา 9)

4) กำหนดให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชในกรณีที่ไม่มีสมเด็จพระสังฆราช (มาตรา 10)

5) กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชพ้นจากตำแหน่ง เมื่อมรณภาพ พ้นจากความเป็นพระภิกษุลาออก และทรงพระกรุณาโปรดให้ออก (มาตรา 11)

7. หมวด 2 มหาเถรสมาคม

1) กำหนดให้มหาเถรสมาคม ประกอบด้วย สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธาน กรรมการกรรมการอื่นอีกไม่เกิน 20 รูป ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะหรือพระภิกษุซึ่งมีพรรษาอันสมควร และมีจริยวัตรในพระธรรมวินัยที่เหมาะสมแก่การปกครองคณะสงฆ์โดยเป็นไปตามพระราชอัธยาศัย (มาตรา 12)

2) กำหนดให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง และให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม (มาตรา 13)

3) กำหนดให้กรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ (มาตรา 14)

4) กำหนดให้กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งเมื่อพ้นจากตำแหน่งตามวาระมรณภาพพ้นจากความเป็นพระภิกษุ ลาออก และพระมหากษัตริย์มีพระบรมราชโองการให้ออก (มาตรา 15)

5) กำหนดให้พระบรมราชโองการแต่งตั้งหรือเลือกผู้ปฏิบัติหน้าที่หรือคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราชแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมตามมาตรา 12 และการให้กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา 15 ให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ (มาตรา 15 ทวิ)

6) กำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม

(2) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร

(3) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

(4) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

(5) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

(6) ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมาย มหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบออกคำสั่ง มีมติ หรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบหมายให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรืออนุกรรมการตามมาตรา 19 เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้ (มาตรา 15 ตริ)

7) กำหนดให้มหาเถรสมาคมจะตรากฎหมาย มหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษ หรือวิธีลงโทษทางการปกครองสำหรับพระภิกษุและสามเณร ที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนา และการปกครองของคณะสงฆ์ก็ได้หากโทษที่ลงถึงขั้นต้องสละสมณเพศต้องสั่งภายใน 30 วัน นับแต่วันทราบคำสั่งลงโทษ (มาตรา 15 จัตวา)

8) กำหนดให้ในกรณีที่ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมไม่อาจมาประชุมได้หรือไม่อยู่ในที่ประชุมให้กรรมการซึ่งเป็นสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ปฏิบัติหน้าที่แทน (มาตรา 16)

9) กำหนดให้การประชุมมหาเถรสมาคมต้องมีกรรมการรวมกันมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุม (มาตรา 17)

10) กำหนดให้ในกรณีที่ยังไม่มีกรรมการแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมแทนตำแหน่งที่ว่างตามมาตรา 15 วรรคสอง ให้ถือว่ามีการกระทำที่เหลืออยู่ในขณะนั้น (มาตรา 18)

11) กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามมติมหาเถรสมาคม เพื่อพิจารณาถ้อยแถลงเรื่องที่จะเสนอต่อมหาเถรสมาคมและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย (มาตรา 19)

8. หมวด 3 การปกครองคณะสงฆ์

1) กำหนดให้คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามกฎหมาย มหาเถรสมาคม (มาตรา 20)

2) กำหนดให้เพื่อประโยชน์แก่การปกครองสงฆ์ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองสงฆ์ วิธีการแต่งตั้งและกำหนดอำนาจหน้าที่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายธรรมนูญ (มาตรา 20/1)

3) กำหนดให้การแต่งตั้งและถอดถอนเจ้าคณะใหญ่และเจ้าคณะภาค เป็นไปตามพระราชดำริ สำหรับการแต่งตั้งและถอดถอนพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่น ให้ดำเนินการไปตามพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่จะมีพระราชดำริเป็นประการอื่น (มาตรา 20/2)

4) กำหนดให้การจัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล (มาตรา 21)

5) กำหนดให้การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้มีพระภิกษุเป็นผู้ปกครอง ตามชั้นตามลำดับคือ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล (มาตรา 22)

6) กำหนดให้การแต่งตั้ง ถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่น ๆ และไวยาวัจกร ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายธรรมนูญ (มาตรา 23)

9. หมวด 4 นิคหกรรมและการสละสมณเพศ

1) กำหนดให้พระภิกษุจะต้องรับนิคหกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิคหกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิคหกรรมตามพระธรรมวินัย (มาตรา 24)

2) กำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายธรรมนูญกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้การลงนิคหกรรมเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม (มาตรา 25)

3) กำหนดให้พระภิกษุที่ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุด ให้ได้รับนิคหกรรมให้สึก ต้องสึกภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น (มาตรา 26)

4) กำหนดให้พระภิกษุที่ต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้น หรือประพฤติก่อล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิม หรือไม่สังกัดอยู่ในวัดใด ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง มหาเถรสมาคมมีอำนาจวินิจฉัยและมีคำสั่งให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น (มาตรา 27)

5) กำหนดให้พระภิกษุที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละลาย ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่คดีถึงที่สุด (มาตรา 28)

6) กำหนดให้พระภิกษุที่ถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไต่ถามความ หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุมหรือภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่งให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ (มาตรา 29)

7) กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น (มาตรา 30)

10. หมวด 5 วัด

- 1) กำหนดให้วัดมีสองอย่าง คือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (มาตรา 31)
- 2) กำหนดให้การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ทรัพย์สินของวัดที่ถูกยุบเลิกให้ตกเป็นศาสนสมบัติกลาง (มาตรา 32)
- 3) กำหนดให้วัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัย ในระหว่างที่ยังไม่มีการยุบเลิกวัด ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีหน้าที่ปกครองดูแลรักษารวมถึงที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และทรัพย์สินของวัดนั้น ส่วนการยกวัดร้างขึ้นเป็นพระภิกษุ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา 32 ทวิ)
- 4) กำหนดให้ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มีดังนี้ ที่วัด คือที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น ที่ธรณีสงฆ์ คือที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด ที่กลบนา คือที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา (มาตรา 33)
- 5) กำหนดให้ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์จะโอนกรรมสิทธิ์ได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติการโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลางให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่น ของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับค่าพาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมและได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าพาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว และห้ามมิให้บุคคลโดยกายุความขึ้นต่อผู้กับวัดหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ แล้วแต่กรณีในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัดธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง นั้นหมายความว่า ไม่อาจอ้างการครอบครองปรปักษ์ได้แม้ว่าจะครอบครองมานานเท่าใดก็ตาม (มาตรา 34)
- 6) กำหนดให้ที่วัดที่ธรณีสงฆ์และที่ศาสนสมบัติกลางเป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อาจบังคับคดีได้ (มาตรา 35)
- 7) กำหนดให้วัดหนึ่งมีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง และจะให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้ (มาตรา 36)
- 8) กำหนดให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัด ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และให้ความสะดวกตามสมควร ในการบำเพ็ญกุศล (มาตรา 37)
- 9) กำหนดให้เจ้าอาวาสมีอำนาจห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด และสั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัยกฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม (มาตรา 38)

10) กำหนดให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส (มาตรา 39)

11. หมวด 6 ศาสนสมบัติ

1) กำหนดให้ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ ศาสนสมบัติกลางคือ ทรัพย์สินของพระศาสนา ซึ่งมีไข่วัดใดวัดหนึ่งและ ศาสนสมบัติของวัดการดูแลรักษา และจัดการ ศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยให้ถือว่าเป็นเจ้าของ ศาสนสมบัติกลางนั้นด้วย (มาตรา 40)

2) กำหนดให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลางด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม (มาตรา 41)

12. หมวด 7 บทกำหนดโทษ

1) กำหนดให้ผู้ที่มิได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ หรือถูกถอดถอนจากความเป็นพระอุปัชฌาย์แล้ว แต่ฝ่าฝืนกระทำการบรรพชาอุปสมบทแก่บุคคลอื่นโดยมิได้มีอำนาจต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี (มาตรา 42)

2) กำหนดให้พระภิกษุและสามเณรที่ฝ่าฝืนกฎหมายมหาเถรสมาคมถึงขั้นให้สละสมณเพศต้องสึก พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุดให้ได้รับนิคหกรรมให้สึก พระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคหกรรมไม่ถึงต้องให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้น ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิม ไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง หรือไม่มีวัดเป็นที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง และต้องคำวินิจฉัยสละสมณเพศ พระภิกษุผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละลายต้องสึก แต่ฝ่าฝืนไม่สละสมณเพศ รวมถึงการไม่ละการแต่งกายอย่างเพศบรรพชิตต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี (มาตรา 43)

3) กำหนดให้ผู้ที่หมดสิทธิที่จะได้รับบรรพชาอุปสมบทโดยต้องปาราชิกมาแล้ว แต่มารับบรรพชาอุปสมบทใหม่ โดยกล่าวความเท็จหรือบิดบังความจริงต่อพระอุปัชฌาย์ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี (มาตรา 44)

4) กำหนดให้ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้าย สมเด็จพระสังฆราช ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 44 ทวิ)

5) กำหนดให้ผู้ที่ใส่ความคณะสงฆ์ไทยหรือคณะสงฆ์อื่นอันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือความแตกแยกต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 44 ตริ)

13. หมวด 8 เบ็ดเตล็ด

1) กำหนดให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 45)

2) กำหนดให้การปกครองคณะสงฆ์อื่นนอกจากคณะสงฆ์ไทยให้เป็นไปตามกฎกระทรวง (มาตรา 46)

จากบทบัญญัติดังกล่าวมีหลายบทมาตราที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ตามประมวลกฎหมายอาญา ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยเฉพาะบางมาตราที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่หรือ การปฏิบัติหน้าที่ของภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ หรือพระสังฆาธิการ และ อำนาจหน้าที่ของไวยาวัจกร ซึ่งถือเป็นตำแหน่งเจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัตินี้

2.2.2 บทบาทพระสงฆ์

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ, 2554) ได้กล่าวจากการศึกษาไว้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ ที่ทำอยู่ในปัจจุบัน โดยหลักใหญ่ ๆ มี 3 ประการ ดังนี้

1. พัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ (Spiritual Guide) บทบาทนี้จะเห็นจากองค์กร สงฆ์ต่อไปนี้

1.1 การเกิดขึ้นของคณะธรรมทาสไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อปี พ.ศ. 2475 โดยการนำของท่านพุทธทาสภิกขุ ก่อให้เกิดวัดป่า โดยมีวัตถุประสงค์การปฏิบัติเพื่อปัญญาชน ลักษณะของสวนโมกขพลารามมีการผลิตหนังสือธรรมคำสอน ที่มีลีลาการประพันธ์แบบทันสมัยและการ พัฒนาการของสมัย ชักชวนคนยุคปัจจุบันให้เห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา นำพาคคนไทยใฝ่การ ประพฤติธรรมมากขึ้น

1.2 การเกิดวัดป่าในสายธรรมยุติกนิกาย จนถึงสมัยพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต (พระครูวินัยธรมั่น ภูริทตฺโต) มีการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมในสายวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ของพระโพธิญาณเถร วิ.(ชา สุภทฺโท) ซึ่งคำสอนมีส่วนทำให้ชาวไทยและชาว ต่างประเทศได้เห็นคุณค่าของความสงบทางจิตใจ และเห็นว่าการมีชีวิตแบบสมัยพระพุทธเจ้าทรงมี พระชนม์อยู่กับธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดี

1.3 การเกิดขึ้นของสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานแบบ ยุบหนอ-พองหนอ ซึ่งมี วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์เป็นศูนย์กลาง เมื่อปี พ.ศ. 2493 อันมีต้นแบบมาจากท่านมหาสีเสียดอ วัดศาสนนิสสา ประเทศพม่า ทำให้ระบบการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเจริญรุ่งเรืองและมีผู้ได้ ประโยชน์มากกว่าปฏิบัติธรรมในสายนี้เป็นอย่างมาก

1.4 การเกิดขึ้นของการปฏิบัติธรรมแบบสัมมาอรหังของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ทำให้เกิดกัลยาณมิตรมากมายทั้งในวงการพระสงฆ์ และประชาชน

2. ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน สถาบันสงฆ์ได้ทำหน้าที่นี้มาโดยตลอด คือมี นักเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี ตลอดทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่วัดบวรนิเวศวิหาร และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ทำให้ศาสนิกชนมีแหล่งภูมิปัญญาแบบพุทธศาสนาของประชาชน ระบบการศึกษาแบบสายเดิมและมหาวิทยาลัยสงฆ์ก่อให้เกิดนักคิดนักเขียนงานวิชาการมากมาย เช่น สุขชีพ ปุญญาณุกาภาพ, แสง จันทรงาม, ศาสตราจารย์พิเศษ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ประยูรค์ อารยางกูร ปยุตฺโต (ป.อ. ปยุตฺโต), จำนงค์ ทองประเสริฐ, เสถียรพงษ์ วรรณปก และวศิน อินทระ สะ แก้ววิชาการทางพระพุทธศาสนา

3. ทำหน้าที่เป็นผู้นำด้านพัฒนาชนบท พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางการพัฒนาชนบทมีทั่วทุกภาคของประเทศ ซึ่งแยกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 การตั้งมูลนิธิศึกษาและพัฒนาชนบท พระเถระที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า อุทิศตนเองเพื่อการศึกษาของชาวบ้านในชนบทมาโดยตลอด คือ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตสีโว) วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ก่อตั้งโรงเรียนเมตตาศึกษาที่วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ และมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบท โดยมีอุดมการณ์มุ่งส่งเสริมเกษตรกรรม สอนวิชาธำรงพระศาสนาและพัฒนาท้องถิ่น

3.2 การรวมกลุ่มเพื่องานพัฒนาชุมชนในลักษณะเครือข่าย (Network) ของงานพัฒนาชุมชน มีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มพระสงฆ์พัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์นักพัฒนา

พินิจ ลาภานานนท์ (2550, น. 38-39) ได้กล่าวจากการศึกษา แบ่งบทบาทพระสงฆ์ ดังนี้

1. บทบาทในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจแก่คนในชุมชน พระสงฆ์ในชนบทมีพื้นฐานความศรัทธาเคารพของชาวบ้าน เป็นแกนนำในการเข้าไปมีบทบาทการพัฒนาซึ่งเมื่อพระสงฆ์นำชาวบ้านพัฒนาจิตใจหรือวัตถุในกิจกรรมใดกิจกรรมนั้น มักจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านอย่างมีจิตศรัทธา และสามารถประสบความสำเร็จในการดำเนินงานโดยง่าย และเสียค่าใช้จ่ายน้อย แต่บทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นี้ยังจำกัดอยู่ในแวดวงเฉพาะพระสงฆ์ในบางพื้นที่ยังไม่กว้างขวางนัก และยังมีกิจกรรมในลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่ประสานกันอย่างเป็นขบวนการหรือองค์การ แนวทางการดำเนินการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์จึงยังไม่เด่นชัดนัก แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าเราจะมองบทบาทพัฒนาของพระสงฆ์ในพื้นฐานโครงสร้างสังคมแบบใด ถ้าเป็นโครงสร้างเมืองพระสงฆ์ควรจะมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นสำคัญ เพราะในสังคมเมืองนั้นมีเหตุปัจจัยแห่งการเปลี่ยนแปลงที่โน้มน้าวในการชักนำประชาชนไปสู่ความเสื่อมในทางศีลธรรมจรรยาได้มาก การที่พยายามพัฒนาจิตใจคนในสังคมเมืองก็จะเกิดประโยชน์ต่อสังคมด้านการยกระดับศีลธรรมจรรยา การลดปัญหาอาชญากรรมและปัญหาสังคมอื่นๆ ส่วนในชนบทนั้นปัญหาที่ชุมชนประสบคือ ปัญหาชีวิตความเป็นอยู่หรือปัญหาคุณภาพชีวิต การพัฒนาจิตใจอย่างเดียวจะไม่เกิดประโยชน์อย่างไรในชุมชน หากแต่พระสงฆ์ต้องมีการพัฒนาความรู้ สร้างความเข้าใจในชุมชนพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น โดยต้องพัฒนาควบคู่ทั้งด้านวัตถุและจิตใจแต่จะเน้นในด้านไหนมากกว่ากันควรพิจารณาให้เหมาะสมตามสภาพพื้นฐานของโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจในแต่ละชุมชนนั้นๆ เป็นสำคัญ

2. บทบาทในการส่งเสริมการศึกษา ในสมัยที่การศึกษายังไม่แพร่หลายมีอยู่แต่ในวังกับวัดเท่านั้น แต่วัดกับพระสงฆ์เป็นฝ่ายที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่าจึงสามารถให้การศึกษาได้มากกว่าทั้งด้านความรู้ เช่น การอ่านเขียน การดำเนินชีวิต การครองเรือน และด้านวิชาชีพ เช่น วิชาช่างต่าง ๆ และวิชาการต่อสู้ มีวิชาดาบ เป็นต้น ถึงสมัยที่มีการปฏิรูปการศึกษาตามแบบชาติตะวันตกวัดและพระสงฆ์ก็เป็นผู้มีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก เพราะมีความพร้อมทางด้านทรัพยากรที่ตกทอดมา พระสงฆ์จึงเป็นผู้ให้การศึกษาแก่สังคมตั้งแต่ชาวบ้านทั่วไปจนถึงเจ้านายและพระมหากษัตริย์

3. บทบาทในการช่วยพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น พระสงฆ์เป็นสมาชิกของสังคมและอยู่ได้ด้วยการสนับสนุนจากชาวบ้าน หากชาวบ้านลำบากพระเองก็ลำบากเช่นกัน เพราะฉะนั้นการที่พระสงฆ์ดำเนินบทบาทในการพัฒนาชุมชนจึงเป็นบทบาทหนึ่งของพระสงฆ์ในการช่วยชาวบ้านเป็นการนำชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ พระสงฆ์เองก็ผูกพันกับชุมชนจึงไม่สามารถเพิกเฉยกับ

ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดำเนินการไปตามวิจาร์ณญาณที่สามารถทำได้ตามพระธรรมวินัยและความต้องการของชุมชน

4. บทบาททางการเผยแผ่ธรรม จากการที่พระสงฆ์เป็นผู้งามด้วยศีลจารวัตรทำให้เป็นแบบอย่างแก่คนทั่วไปในการดำเนินชีวิตด้วยการยอมรับเช่นนั้น บทบาทในการเผยแผ่ธรรมจึงเป็นโดยง่าย บางครั้งผ่านทางระบบการศึกษาที่ให้แก่ผู้เข้ามาศึกษาในวัดโดยตรง บางครั้งก็ผ่านทางประเพณีและกิจกรรมทางศาสนาที่ประชาชนเข้าร่วมอย่างเป็นทางการ จึงถึงผ่านทาง การพูดคุยและสนทนา เช่น ในโอวาททำบุญ ตักบาตรตอนเช้า เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปบทบาทด้านนี้ ก็ยังคงมีอยู่แต่อาจเปลี่ยนไปหรือเพิ่มขึ้นตามวิธีการ เช่น การใช้สื่อในการเผยแผ่ธรรมะให้เข้ากับยุคสมัย

5. บทบาทการส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน การส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยช่วยขจัดความขัดแย้งของประชาชนในหมู่บ้านได้ เพราะคนโดยส่วนมากเชื่อฟังผู้ทรงศีลหรือพระอยู่แล้ว เพราะพุทธศาสนิกชนชาวไทยนับถือพระสงฆ์เป็นอย่างสูง ชาวบ้านมองพระสงฆ์เป็นบุคคลตัวอย่างชาวบ้านจึงเต็มใจที่จะกราบไหว้พระ หากมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนหรือหมู่บ้านพระก็เป็นผู้ประสานความเข้าใจให้กับชุมชนได้

6. บทบาทที่เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการในชุมชนหรือหมู่บ้าน พระก็ทำหน้าที่ช่วยแนะนำสั่งสอนและสนับสนุนของชาวบ้าน โครงการพัฒนาต่าง ๆ ในเมืองไทยที่สำเร็จไปได้นั้น ส่วนหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลขอความร่วมมือจากชาวบ้านโดยผ่านพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ

กฤษฏา นันทเพชร (2540, น. 156) ได้สรุปผลการศึกษา เสนอบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคมไว้ 5 ประการ คือ 1) บทบาทด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาขัดเกลาคิดใจของพุทธศาสนิกชนให้มีคุณภาพดีขึ้น โดยหลักธรรมทางพุทธศาสนาชี้ชัดว่าธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จได้เพราะใจ คำสอนนี้ได้มาเป็นคติแบบไทย ๆ ที่ว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” เพราะฉะนั้น หากมองในแง่ของการพัฒนาแล้ว การพัฒนาที่สำคัญที่สุดและละเอียดก็คือการพัฒนาจิตใจ เพราะจิตที่พัฒนาแล้วเท่านั้นจึงทำให้เกิดการพัฒนาภายนอก คือ การพัฒนาทางกายหรือวัตถุเป็นไปอย่างถูกต้อง พระสงฆ์จึงใช้หลักการของการฝึกสมาธิเข้ามาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชนให้เกิดการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอกเพื่อให้เป็นคนที่สมบูรณ์ 2) บทบาทด้านส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้จากการที่พระสงฆ์จัดให้มีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามที่สร้างเป็นเวลานานและมีคุณค่าทางวัฒนธรรม จัดให้มีการรักษาประเพณีทางพุทธศาสนา เช่น การเทศน์มหาชาติ การตักบาตรเทโว เป็นต้น จัดให้มีการรักษาสิ่งแวดล้อมจะเห็นได้จากการที่พระสงฆ์จัดให้มีการบวชป่าเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ เป็นต้น เป็นบทบาทที่เน้นให้ประชาชนมีความรักและหวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่นของตน 3) บทบาทการเผยแผ่ธรรม เป็นบทบาทหลักของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการศึกษาธรรมและนำธรรมที่ตนได้ศึกษาแล้วไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้รู้ตาม และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

สรุปจากผลการศึกษาข้อมูล ผู้วิจัยพบว่าพระสงฆ์มีบทบาท โดยหน้าที่ที่สำคัญสามารถจำแนกได้ 3 ประการ คือ การพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ให้เห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา นำพาคนไทยมุ่งมั่นการประพฤติธรรมมากขึ้น ทำหน้าที่ในการให้การศึกษแก่ประชาชนโดยทำให้ศาสนิกชนมีภูมิปัญญาตามรูปแบบของพระพุทธศาสนา และทำหน้าที่เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน โดยการที่พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางการพัฒนาชนบทให้มีความเจริญรุ่งเรืองในมิติของพระพุทธศาสนา ซึ่งจากบทบาทของพระสงฆ์ในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจแก่สมาชิกในชุมชน พระสงฆ์ในชนบทมีพื้นฐานด้านความศรัทธาความเคารพของสมาชิกชุมชนเป็นอย่างดีในฐานะพระสงฆ์นักพัฒนา เป็นแกนนำในการเข้าไปมีบทบาทการพัฒนาซึ่งเมื่อพระสงฆ์เป็นผู้นำชาวบ้านมีดำเนินการพัฒนาจิตใจหรือการพัฒนาวัตถุภายในชุมชน มักจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านที่มีจิตศรัทธาและความเลื่อมใสในพระสงฆ์หรือในวัดของชุมชน และสามารถประสบความสำเร็จในการดำเนินงานโดยง่ายและเสียค่าใช้จ่ายน้อย แต่บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนยังถือว่ายังมีข้อจำกัดอยู่ในแวดวงเฉพาะพระสงฆ์ การดำเนินงานของพระสงฆ์ในบางพื้นที่ยังไม่กว้างขวางนัก โดยเป็นกิจกรรมที่ต่างคนต่างทำ ไม่มีการประสานความร่วมมือกันกันตามหลักบูรณาการ บทบาทในการส่งเสริมการศึกษา วัดกับพระสงฆ์เป็นฝ่ายที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่าจึงสามารถให้การศึกษได้มากกว่าทั้งด้านความรู้ บทบาทในการช่วยพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น พระสงฆ์เป็นสมาชิกของสังคมและอยู่ได้ด้วย การสนับสนุนจากชาวบ้าน หากชาวบ้านลำบากพระเองก็ลำบากเช่นกัน บทบาททางการเผยแผ่ธรรม จากการที่พระสงฆ์เป็นผู้งามด้วยศีลจารวัตรทำให้เป็นแบบอย่างแก่คนทั่วไปในการดำเนินชีวิตด้วยการยอมรับ บทบาทการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน บทบาทที่เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการในชุมชนทำหน้าที่ช่วยแนะนำสั่งสอนและสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน

2.2.3 พระสงฆ์กับการสงเคราะห์ชุมชน

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่หลัก คือ การศึกษาตามหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา เนื่องจากพระสงฆ์คือสาวกของพระพุทธเจ้า หลังจากพระองค์ได้บรรลุธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เริ่มเผยแผ่พระธรรมวินัยของพระองค์ เริ่มจากเทศนาธรรมให้แก่ปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี โดยมีพระอัญญาโกณฑัญญะบรรลุธรรมแล้วเป็นพระสงฆ์รูปแรกในพระพุทธศาสนา จนกระทั่งมีผู้บรรลุตามที่เป็นพระอรหันต์ในพรรษาแรก จำนวน 60 รูป งานอันเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์คือ “สั่งสอนคนอื่นให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยด้วย” ก็เกิดขึ้น โดยพระผู้มีพระภาคเจ้าได้รับสั่งให้ท่านเหล่านั้นมาประชุมกันแล้วรับสั่งแก่ท่านเหล่านั้นว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราและเธอทั้งหลายพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเราจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์แก่กุลและมีความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันสมบูรณ์ด้วยอรรถและพยัญชนะ สัตว์ที่มีธุลีในจักษุอันน้อยมีอยู่ หากไม่ได้ฟังธรรมจักเสื่อมจากธรรมผู้ที่อาจจรรู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูกรภิกษุทั้งหลายแม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม” ด้วยเหตุนี้เองพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทที่สำคัญกับชุมชนในการดำเนินชีวิต สามารถดำเนินชีวิตของตนในสังคมอย่างรู้เท่าทันกับความจริง เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป

หลักการสังคมสงเคราะห์ มีนักวิชาการด้านสังคมสงเคราะห์ศาสตร์หลายท่านได้ให้คำจำกัดความและคำอธิบายความหมายของงานสังคมสงเคราะห์ ไว้ดังนี้

ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์ (2563) ได้ให้ความหมายสังคมสงเคราะห์ไว้ว่า สังคมสงเคราะห์ หมายถึง การยึดเหนี่ยวจิตใจ ประสานหมู่ชนไว้ให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือการให้สังคมเกื้อหนุนกันอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตกไม่กระจัดกระจาย ดังนั้น ความมุ่งหมายของสังคมสงเคราะห์จึงไม่เป็นเพียงเอาอะไรไปให้เขา ไม่ใช่เอาบริการไปให้ เอาทรัพย์สินเงินทองไปให้ แต่หมายถึงการทำให้สังคมรวมใจกันผนึกยึดเหนี่ยวกันไว้ได้ การสังคมสงเคราะห์เป็นการช่วยเหลือมนุษย์ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ เพื่อให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักการสงเคราะห์ไว้ สามารถนำมาใช้ในงานสังคมสงเคราะห์ได้เป็นอย่างดีในขณะเดียวกันก็ได้กล่าวเชิงสรุปเกี่ยวกับพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์ ดังนี้

การสังคมสงเคราะห์ คือ การสงเคราะห์สังคม แต่ถ้าแปลให้ลึกกว่านั้นก็มีความหมายทางธรรมสงเคราะห์ คำบาลีเป็น สงคห (สังคห) แปลว่า ประมวล รวบรวม จับมารวมเข้าด้วยกัน ยึดเหนี่ยวใจให้รวมกันเป็นหนึ่ง ผูกใจกันไว้

สังคห ที่แปลว่า ยึดเข้าไว้ด้วยกันนั้น หมายถึง ยึดในแง่นามธรรมและยึดในแง่รูปธรรม ทางนามธรรม คือ ยึดเหนี่ยวผูกจิตใจให้รวมกันไว้เป็นหนึ่ง ทางรูปธรรม คือ ให้คนมารวมกัน ประสานเข้าด้วยกัน ดังนั้นสังคมสงเคราะห์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือ ทำให้สังคมรวมกันได้เป็นหนึ่งเดียวทั้งรวมใจและรวมกาย

กล่าวโดยสรุป การสงเคราะห์ชุมชนเป็นการทำงานที่เป็นศาสตร์ เป็นศิลป์ และวิชาชีพ ในอันที่จะดำเนินการเพื่อป้องกัน แก้ไขช่วยเหลือ และส่งเสริมให้ผู้ที่ประสบความเดือดร้อนต่าง ๆ ซึ่งไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้ ให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองได้ต่อไป การทำงานสงเคราะห์ชุมชนเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทั้งของเอกชน กลุ่มชนและชุมชนที่สำคัญงานสงเคราะห์ชุมชนเป็นการทำงานแบบสหวิชาชีพโดยต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกฝ่ายต้องมีความตระหนักและให้มีความส่วนร่วมทั้งทางกายและทางใจ ผนึกกำลังให้เป็นไปแนวเดียวกันในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ชาติที่ประสบปัญหา โดยใช้หลักธรรมทางศาสนาโดยเฉพาะความเมตตากรุณาต่อผู้ประสบปัญหาในการช่วยเหลือ เป็นต้น

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้ คือ มาตรา 15 ตรี ในส่วนที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ในข้อที่ 3 ว่า มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการศาสนาการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ทำให้กล่าวได้ว่า หน้าที่ของพระสงฆ์นั้นมีอยู่ 6 ประการ คือ

1. การปกครอง
2. การศาสนศึกษา
3. การศึกษาสงเคราะห์
4. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
5. การสาธารณูปการ
6. การสาธารณสงเคราะห์

จากสถานการณ์ในวงการสงเคราะห์ชุมชนของพระสงฆ์ในช่วงปัจจุบัน ผู้เขียนพบว่า พระสงฆ์ยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ คือ บทบาทในด้านการศึกษาเล่าเรียนและฝึกฝนตนเอง ตามคำสอนของพระพุทธองค์อยู่เสมอ เมื่อมีความรู้หลักธรรมคำสอนแล้วจึงนำมาสั่งสอน ให้กับประชาชนให้ปฏิบัติตามและตัวพระสงฆ์เองก็เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม และการทำงาน ด้านสังคมสงเคราะห์กับชุมชนหรือช่วยเหลือประชาชนในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น ตัวพระสงฆ์เอง ต้องปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์มากขึ้นโดยไม่ตั้งรับคือ ไม่จำเป็นต้องให้มีใครมานิมนต์ก่อนค่อย ทำงานเพราะถ้าประชาชนมีความเป็นอยู่ไม่ดีก็ย่อมกระทบต่อความเป็นอยู่ของพระสงฆ์เช่นกัน ดังนั้น พระสงฆ์ควรทำความเข้าใจชุมชน ศึกษาและเข้าใจปัญหาประชาชน รู้ความต้องการของคนในชุมชน ศึกษาสภาพชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทางสังคม ทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อถือ พิธีกรรม ค่านิยม การช่วยเหลือเอื้ออาทร การแต่งกาย ภาษาพูด ลักษณะที่อยู่อาศัย สภาพทางเศรษฐกิจประชาชนมีความเป็นอยู่อย่างไร ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง สภาพสิ่งแวดล้อม ชุมชน สภาพสุขลักษณะชีวิตและความเป็นอยู่ องค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้านเมืองคกรใดบ้าง และที่สำคัญ ต้องศึกษาสภาพปัญหาชุมชน เช่น ปัญหาคน ปัญหาการไม่มีที่ดินทำกินจำนวนกี่ครัวเรือน ข้าวไม่พอกิน มีกี่ครอบครัว กี่คน ปัญหาเรื่องน้ำ น้ำกินน้ำใช้ และน้ำใช้เพื่อการเกษตร เรื่องผลผลิตเกษตร เรื่องราคาผลผลิตมีปัญหาเป็นอย่างไร ปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัยและสาธารณสุขขั้นมูลฐาน สมาชิกในหมู่บ้านมีความต้องการอบรมความรู้เรื่องอะไรบ้าง ปัญหาเรื่องยาเสพติด โสเภณี เอคส์ ปัญหารุนแรงหรือไม่ ปัญหาของคนยากจน คนชรา คนพิการ เด็กที่ขาดความรักความอบอุ่น ปัญหาเรื่องยังไม่มีสัญชาติ ปัญหาเรื่องหนี้สิน เรื่องอบายมุข ปัญหาเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาเรื่องศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน และปัญหาเรื่องความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน เป็นต้น และทำโครงการช่วยเหลือตามความต้องการของชุมชนโดยให้คนในชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการคิดปัญหาของตนเอง ร่วมวางแผนและร่วมลงมือทำ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนของตน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความรักความสามัคคีในหมู่คณะ

สรุปจากการศึกษาค้นคว้าความรู้พระสงฆ์กับวงการสงเคราะห์ชุมชน ผู้วิจัยพบว่าพระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนามีบทบาทที่สำคัญกับชุมชนในการดำเนินชีวิต สามารถดำเนินชีวิตของตนในสังคม อย่างรู้เท่าทันกับความจริง เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป และมีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริม การศาสนาการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการ สาธารณะสงเคราะห์ ซึ่งในบทบาทการดำเนินงานของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชนเป็นการทำงาน ที่ถือว่าเป็นศาสตร์ เป็นศิลป์ และวิชาชีพ ที่มีความสำคัญในการดำเนินการเพื่อป้องกัน แก้ไข ช่วยเหลือ และส่งเสริมให้ผู้ที่ประสบความเดือดร้อนต่างๆ ส่งเสริมในชุมชนสามารถที่จะช่วยเหลือ ตนเองได้ โดยการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองได้ต่อไป การทำงานสงเคราะห์ชุมชนของวัด และพระสงฆ์เป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหา ของชุมชนตนเองและชุมชนภายนอก โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกฝ่าย ในการตระหนัก และให้ความร่วมมือทั้งทางกาย ทางใจและวัตถุ ผสมผสานและผนึกกำลังร่วมกันให้เป็นไปแนวทาง เดียวกันในการช่วยเหลือคนในชุมชนที่ประสบปัญหา โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางศาสนา โดยเฉพาะความเมตตากรุณาต่อผู้ประสบปัญหาในการช่วยเหลือ

2.3 กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยได้นำนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งท่านได้ให้นโยบายไว้ในปี พ.ศ. 2562 ประกอบด้วยนโยบายหลัก 4 ประการ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมปรากฏอยู่ในนโยบายที่ 1, 2, และ 3 ดังนี้

สืบสาน ประการที่ 1 ด้านการสืบสานวัฒนธรรมของชาติ

1. ถวายงานพระราชพิธีและกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 และพระบรมวงศ์ศานุวงศ์ ด้วยความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ เพื่อเทิดทูนและธำรงไว้ซึ่งสถาบันอันสูงสุดของปวงชนชาวไทย

2. ดำเนินงานตามพระราชดำริ ส่งเสริมการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติเพื่อไปสู่วัฒนธรรมเพื่อคุณค่าและวัฒนธรรมเพิ่มมูลค่า

3. ทำนุบำรุงศาสนาให้มีความเข้มแข็ง ส่งเสริมสถาบันศาสนาทุกศาสนา ให้มีบทบาทในการเผยแพร่คำสอนที่สั่งงาม ปกป้องคุ้มครอง จริยธรรม และเสริมสร้างความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต จิตใจและสังคม

รักษา ประการที่ 2 ด้านการรักษาและหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรม

1. ส่งเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรบุคคลทางด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ศิลปินแห่งชาติ ปุชนียบุคคล ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำจิตวิญญาณ ผู้นำทางศาสนา ให้มีส่วนร่วมเป็นแม่พิมพ์ (Role Model) ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา องค์ความรู้

2. ปกป้องกระแสความเป็นไทย (Thainess) สร้างจิตสำนึก ส่งเสริมค่านิยมและอัตลักษณ์ความเป็นไทย ผ่านพื้นที่และกิจกรรมทางวัฒนธรรมทั่วประเทศ

3. ผลักดันนโยบายการจัดการพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ โดยมีแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญ ได้แก่

3.1 ตรวจสอบข้อมูล และสำรวจพื้นที่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อจัดทำแผนการบูรณาการจัดการพื้นที่มรดกวัฒนธรรม

3.2 บูรณาการการจัดการพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางการแก้ไขและป้องกันปัญหาการบุกรุกมรดกวัฒนธรรม และแนวทางการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่มีประโยชน์

3.3 จัดทำแผนบูรณาการการจัดการพื้นที่มรดกวัฒนธรรม รวมทั้งแก้ปัญหาเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องบางมาตรา เพื่อประโยชน์ในการจัดการพื้นที่ และเพื่อลดผลกระทบต่อประชาชนที่บุกรุกพื้นที่มรดกวัฒนธรรมโดยไม่ตั้งใจ

3.4 นำแผนบูรณาการจัดการพื้นที่มรดกวัฒนธรรม ด้านการแก้ปัญหาการบุกรุกมาทดลองปฏิบัติ

4. ส่งเสริมการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สนองต่อนโยบายการเตรียมการคนไทยสู่ศตวรรษที่ 21 มาประยุกต์ใช้ เพื่อการอนุรักษ์ ทำนุบำรุงและบูรณปฏิสังขรณ์แหล่งศาสนา ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ

5. สนับสนุนการจัดทำและจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านวัฒนธรรมของประเทศ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ เผยแพร่ รักษาและทำนุบำรุงสมบัติของชาติ

6. สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือทางวัฒนธรรมและการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับอารยประเทศ เผยแพร่องค์ความรู้ที่ถูกต้องสู่สังคมไทยและนานาชาติ

7. ผลักดันการพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยเพื่อเป็นศูนย์กลางการแสดง การประชุม การถ่ายทอดองค์ความรู้ การนำเสนอวิชาการและปฏิบัติการ

ต่อยอด ประการที่ 3 การต่อยอดวัฒนธรรม ด้านการนำคุณค่าของวัฒนธรรมสร้างสรรค์สินค้าและบริการ (Creative Culture) สร้างรายได้จากการท่องเที่ยวและบริการทางวัฒนธรรม

1. ส่งเสริมและสนับสนุนการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมการนำวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์และบริการด้านวัฒนธรรมพื้นถิ่น ให้เป็นวัฒนธรรมสร้างสรรค์ สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

2. ส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือให้เกิดสถาบันวัฒนธรรมสร้างสรรค์ สร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์และบริการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3. สนับสนุนการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่มีคุณภาพ 5F คือ 1) อาหาร (Food) 2) ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ (Film) 3) การออกแบบและแฟชั่น (Fashion) 4) มวยไทย (Fighting) และศิลปะการป้องกันตัวแบบไทย และ 5) เทศกาล ประเพณี (Festival) โดยการบูรณาการและร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน

4. ส่งเสริมให้มีเวทีและพื้นที่เชิงวัฒนธรรม รวมไปถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน

5. สนับสนุนให้เกิดการสร้างสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศร่วมลงทุน (Eco System) ระหว่างประชาชนชาวบ้าน นักวิจัยพัฒนา นักลงทุน นักการตลาดและผู้ประกอบการรุ่นใหม่

6. ส่งเสริมการนำนวัตกรรม เทคโนโลยีสมัยใหม่ มาใช้เป็นเครื่องมือในการค้นคิด และวิจัย ออกแบบผลงาน ผลิตภัณฑ์และบริการทางด้านวัฒนธรรม รวมไปถึงการส่งเสริมการตลาดด้วยเครื่องมือทางการตลาดสมัยใหม่

2.3.1 ยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรม

ในยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมผ้าโดยรวม มีดังนี้

วิสัยทัศน์

เป็นองค์หลักที่อนุรักษ์ สืบสาน และสร้างสรรค์วัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน เพื่อเสริมสร้างรากฐานการพัฒนาสังคมที่เข้มแข็งและเศรษฐกิจที่ยั่งยืน

พันธกิจ

1. เติบโตทุนสถาบัน ศาสนา พระมหากษัตริย์ และทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ให้มีการรักษา สืบทอดและพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. ปลุกจิตสำนึกความเป็นไทยสร้างค่านิยมและวิถีชีวิตที่ดีงาม

3. ส่งเสริม สนับสนุน การนำทุนทางวัฒนธรรมมาต่อยอดให้เป็นอุตสาหกรรม วัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

4. จัดการศึกษา วิจัย และบริการจัดการองค์ความรู้ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

5. ส่งเสริมและพัฒนาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับต่างประเทศเพื่อนำไทยสู่สากล

ยุทธศาสตร์

1. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานในการอนุรักษ์ และสืบทอดวัฒนธรรม

2. เสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม เพื่อสืบสานเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ความเป็นไทย

3. ส่งเสริม สนับสนุน ให้ความรู้และพัฒนาสินค้า และบริการทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

4. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษา วิจัย และจัดการองค์ความรู้ ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

5. สร้างความเข้มแข็งของประเทศไทยรองรับประชาคมอาเซียนด้านสังคมและ วัฒนธรรม และพัฒนาศักยภาพไทยสู่สากล

2.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้าง หน้าที่นิยม นับเป็นทฤษฎีแม่บทที่ยิ่งใหญ่ที่สุดทฤษฎีหนึ่งในบรรดาทฤษฎี แม่บททั้งหลาย ทั้งในแง่ของความเก่าแก่ซึ่งวิถยาวนานจากอดีตและในแง่ของความนิยมของสังคม วิทยาในสหรัฐอเมริกาทฤษฎีนี้ได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงปี 1940-1965 และเสื่อมถอยลงบ้าง แต่ยังมีอิทธิพล ไม่น้อยจนถึงปัจจุบัน นักคิดนึกมองว่าสังคม คือส่วนต่าง ๆ ของโครงสร้างหน้าที่ เชื่อมโยงเข้าด้วยกันและสังคมมีโครงสร้างที่คล้ายกันไม่มากก็น้อย การทำงานของมนุษย์มีโครงสร้าง อยู่โดยไม่รู้ตัว โครงสร้างนั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับโครงสร้างที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์และ ความสัมพันธ์ของสถาบันในสังคม เช่น สถาบันทางสังคมที่ เฮอร์เบิร์ตสเปนเซอร์ (Herbert-Spencer) เสนอว่าองค์ประกอบทางสังคมมีโครงสร้างประกอบกัน 6 สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันพิธีกรรม สถาบันการเมือง สถาบันศาสนา สถาบันอาชีพ และสถาบันเศรษฐกิจ (สุภางค์ จันทวานิช, 2554)

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม เป็นทฤษฎีแม่บทสำคัญทฤษฎีหนึ่งในจำนวนทฤษฎีทั้งหลาย ซึ่งงามพิศ สัตย์สวณ (2555) ได้อธิบายถึงหลักการของทฤษฎีนี้ สรุปได้ว่า ทฤษฎีนี้มี 2 ทฤษฎีรวมกัน อยู่โดยสามารถนำมาใช้ร่วมกันในการศึกษาวิจัย คือ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-Functionalism) ของแรดคลิฟท์ บราวน์ (Radcliffe Brown) และทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ของบรอนิสลอร์ว์ มาลินอว์สกี (Bronislaw Malinowski) ทั้งสองทฤษฎีเน้นการทำความเข้าใจการคงอยู่และการสืบเนื่อง ของโครงสร้างและเสถียรภาพทางสังคมโดยหลักการของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ที่นิยมของบราวน์ เน้นหน้าที่ซึ่งทำงานประสานสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างต่าง ๆ ในสังคมเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้ ส่วนย่อยต่าง ๆ หรือระบบย่อยต่าง ๆ ภายในสังคมจะปฏิบัติงานต่อเนื่องประสานสัมพันธ์กันเพื่อมุ่งไปสู่ ความมุ่งหมายสุดท้ายของแต่ละสังคมคือความอยู่รอด ดังนั้น ระบบต้องทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อรักษาสมดุลของสังคมเอาไว้

2.4.1.1 บรอนิสลอร์ มาลินอสกี (Bronislaw Malinowski)

มาลินอสกี นักหน้าที่นิยม กล่าวว่า โครงสร้างของสังคม คือสถาบันของสังคมที่เกิดมาจากความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ มาลินอสกีเชื่อว่า มนุษย์ในทุกสังคมวัฒนธรรมมีความต้องการพื้นฐานทางจิตใจและหน้าที่หลักของวัฒนธรรม คือการตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ หรือเปรียบเทียบเครื่องมือในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ 3 ด้าน คือ ความต้องการด้านความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) ความต้องการด้านสังคม (Instrumental needs) และประการสุดท้ายคือ ความต้องการทางสัญลักษณ์หรือความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) วัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ที่ต้องทำคือการตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสามอย่าง

มาลินอสกี (Bronislaw Malinowski) ให้ความเห็นว่าการจะเข้าใจระบบเศรษฐกิจนั้นจะต้องเข้าใจถึงโครงสร้างสังคมก่อนและระบบเศรษฐกิจเป็นผลที่เกิดจากโครงสร้างสังคม แนวคิดนี้เชื่อว่า สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นและก้าวหน้าขึ้นโดยได้ย้าว่าวัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ที่ต้องทำคือ การตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้ง 3 อย่างดังที่กล่าวมาแล้ว ส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมมีหน้าที่เพื่อตอบสนองความต้องการของปัจเจกชนในสังคม ดังนั้นแนวความคิดนี้จึงเป็นหลักสำคัญในการนำมาใช้วิเคราะห์พฤติกรรมของคนในชุมชนทั้งหมดของแต่ละวัฒนธรรม

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Functionalism) ของมาลินอสกี ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม คือ การเน้นที่วัฒนธรรมในการทำหน้าที่สนองความต้องการต่อความจำเป็นของปัจเจกบุคคล โดยวัฒนธรรมได้เติบโตมาจากความต้องการต่อความจำเป็น 3 ด้านของมนุษย์ คือ

1. ความต้องการด้านความจำเป็นพื้นฐาน (Basis Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการที่เกี่ยวข้องกับความดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การพักผ่อน การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ เป็นต้น

2. ความต้องการด้านสังคม (Instrumental) จะเกี่ยวกับเรื่องความร่วมมือกันทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานและทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการเบื้องต้น เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การป้องกันภัย การผลิตสินค้า การบริการ และการควบคุมทางสังคม

3. ความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) คือ ความต้องการของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ความต้องการสงบทางใจ ความกลมกลืนกันทางสังคมและเป้าหมายชีวิต ระบบสังคมที่ตอบสนองความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ กฎหมาย ศาสนา นิยาย ประมวลปฐมา ศิลปะ และเวทมนตร์คาถา โดยทั่วไปเวทมนตร์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจ เพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบากและมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนตร์คาถาให้ช่วยเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น ส่วนนิยายประมวลปฐมาให้อ่านจนชั้นปกครองและให้ค่านิยมทางสังคม ซึ่งทั้งหมดจะเกี่ยวข้องกับงานทางด้านศิลปะ (ทรงคุณ จันทจร, 2557)

2.4.1.2 แนวความคิดของแรกคลิฟฟ์ บราวน์ (A.R. Radcliffe Brown)

1) องค์ประกอบของสังคม

1.1) สังคมประกอบไปด้วยระบบต่าง ๆ เช่น ระบบครอบครัว ศาสนา เศรษฐกิจ

1.2 ในแต่ละระบบจะมีส่วนประกอบไปด้วยสถาบัน (Institutions) ต่าง ๆ เช่น ระบบศาสนา จะประกอบไปด้วยพิธีกรรม ความเชื่อ องค์การทางศาสนา เป็นต้น ซึ่งแต่ละสถาบัน จะทำหน้าที่ร่วมกันอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ระบบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อรักษา “สมดุล” (Equilibrium) ของสังคมเอาไว้

1.3) ความสัมพันธ์ระหว่างระบบต่าง ๆ ของสังคม คือ โครงสร้างสังคม (Social Structure)

2) ความสัมพันธ์ในสังคม

ความสัมพันธ์แบบสนุกสนานรื่นเริง (Joking Relations) เป็นความสัมพันธ์ที่ประกอบไปด้วยความเป็นมิตรและศัตรูระหว่างคนที่มีความผูกพันทางสังคม แต่มีความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างกันแต่จากการที่มีการยอมรับในความขัดแย้งนั้นและมีการจัดการอย่างเป็นทางการ ทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวลดโอกาสที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งลงและทำให้สังคมทั้งหมดคงอยู่ต่อไปได้

3) ฐานคติ

3.1) ไม่ให้ความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม แต่ให้ความสำคัญเฉพาะสังคมวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

3.2) เป็นสังคมที่รุ่มร้อนปราศจากการขัดแย้ง

3.3) พฤติกรรมเป็นมิตรและศัตรู เป็นธรรมชาติมนุษย์

4) ใจความสำคัญ

4.1) ลักษณะของโครงสร้างทางสังคม
ลักษณะของโครงสร้างทางสังคมมีองค์ประกอบย่อยและระบบย่อยหลายระบบ ที่ช่วยให้สังคมควรอยู่ได้ ซึ่งมีรายละเอียดพอสรุปได้ ดังนี้ (สุรางค์ จันทวานิช, 2557)

4.1.1) โครงสร้างสังคม เกิดจากการกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคม

4.1.2) โครงสร้างสังคม เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม

4.1.3) โครงสร้างสังคม เกิดจากบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของ

พฤติกรรม

4.1.4) โครงสร้างสังคม มีหน้าที่สร้างเสถียรภาพทางสังคม

4.1.5) โครงสร้างสังคม มีหน้าที่รักษาการคงอยู่ของสังคม

4.1.6) โครงสร้างสังคม มีหน้าที่รักษาสมดุลของสังคม

4.1.7) หน้าที่ของนักมานุษยวิทยา คือ การค้นหาและอธิบายว่า ระบบต่าง ๆ ของสังคมมีโครงสร้างและหน้าที่อย่างไร และแต่ละระบบมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

4.2) ระบบย่อยทางสังคมของโครงสร้างแต่ละสังคมมีระบบย่อย (Sub Social Structure System) ดังนี้

- 4.2.1) ระบบครอบครัวและเครือญาติ (Family and Kinship Subsystem)
- 4.2.2) ระบบเศรษฐกิจ (Economic Subsystem)
- 4.2.3) ระบบการปกครอง (Politic Subsystem)
- 4.2.4) ระบบการศึกษา (Education Subsystem)
- 4.2.5) ระบบความเชื่อ (Belief Subsystem)
- 4.2.6) ระบบสาธารณสุข (Health Subsystem)

ความคิดแบบโครงสร้างหน้าที่นิยม เน้นการทำวิจัยภาคสนามและการเก็บบันทึกข้อมูลทางสังคมวัฒนธรรมอย่างละเอียดถี่ถ้วน ไม่ให้ความสำคัญต่อประวัติศาสตร์หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม แต่ให้ความสำคัญต่อสังคมวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แรดคลิฟฟ์ บราวน์ มองสังคมโดยเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิต (Organism) คือ ร่างกายของคนประกอบด้วยระบบการทำงาน ของอวัยวะต่าง ๆ เช่น กระเพาะอาหาร ลำไส้ ฯลฯ ทำหน้าที่ย่อยอาหารและดูดซึมอาหารไปตามเส้นเลือด เป็นต้น ทุกระบบในร่างกายจะทำหน้าที่สม่ำเสมอเพื่อให้ร่างกายมีชีวิตอย่างปกติสุข แต่ถ้าหากระบบใดหยุดทำหน้าที่ก็จะทำให้ร่างกายเกิดอาการผิดปกติ สังคมก็เช่นเดียวกัน คือ ประกอบไปด้วยระบบต่าง ๆ เช่น ระบบครอบครัว ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ ซึ่งแต่ละระบบก็มีโครงสร้างและหน้าที่จะทำให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น

หน้าที่ของนักมานุษยวิทยาตามทัศนะของ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ คือ การค้นหาและอธิบายว่าระบบต่าง ๆ ซึ่งแต่ละสถาบันจะทำหน้าที่ร่วมกันอย่างไรใกล้ชิดเพื่อให้ระบบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อรักษา “สมดุล” (Equilibrium) ของสังคมเอาไว้ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ เป็นผู้ริเริ่มวิธีการทำวิจัยภาคสนามแบบใหม่โดยเริ่มต้นจากการตั้งสมมติฐานแล้วจึงเก็บบันทึกข้อมูล เพื่อทดสอบว่าสมมติฐานที่ตั้งไว้นั้นถูกหรือผิดอย่างไร แรดคลิฟฟ์ บราวน์ เชื่อว่าวิธีการศึกษาเช่นนี้จะก่อให้เกิดทฤษฎีใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อทำการค้นคว้าทดลองและพิสูจน์ความจริง ด้วยเหตุนี้ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ จึงได้ชื่อนักมานุษยวิทยาคนแรกที่น่าเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้กับการศึกษาด้านมานุษยวิทยาของสังคม มีโครงสร้างและหน้าที่อย่างไร แต่ละระบบมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ความสัมพันธ์ระหว่างระบบต่าง ๆ ของสังคมก็คือ โครงสร้างสังคม (Social Structure) นั่นเอง ในแต่ละระบบซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จะประกอบไปด้วยสถาบัน (Institutions) ต่าง ๆ เช่น ระบบศาสนาจะประกอบไปด้วยพิธีกรรม ความเชื่อ องค์กรศาสนา การรวมกลุ่มเพื่อสาธารณสุขประโยชน์ (ทรงคุณ จันทจร, 2557)

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีของบราวน์ มาเป็นหลักในการวิจัยและนำเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ผู้คนในสังคมที่ประสบปัญหาความยากจนที่ต้องการได้รับการสงเคราะห์ โดยเฉพาะความคิดในเรื่องความเชื่อทางศาสนา ครอบครัวและเครือญาติ และเศรษฐกิจ ซึ่งโครงสร้างย่อยทางสังคม แหล่งน้ำเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันทั้งหมด

2.4.2 ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม (Cultural Ecology) กล่าวถึงปฏิกริยาตอบสนองระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม Julian Steward (1955) และคนอื่น ๆ เช่น Andrew P. Williams และ Roy A. Rappaport (1968) เป็นนักนิเวศวิทยาที่ให้ความสนใจในเรื่องธรรมชาติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ และขยายความคิดนี้ออกไปว่า วัฒนธรรมซึ่งถูกกำหนดโดยสิ่งแวดล้อมนั้นสัมพันธ์ทางกายภาพของมนุษย์ แต่ธรรมชาติทางสิ่งแวดล้อมซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมนั้นจะต้องแยกออก

จากธรรมชาติในทางชีวภาพ สจ๊วต (1955) นิยามคำว่า “นิเวศวิทยา” ว่านิเวศวิทยา คือ การปรับตัวเข้าหาระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ การปรับตัวของมนุษย์นั้นต่างกับสัตว์ตรงที่มันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางวัฒนธรรม นิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือ การศึกษาถึงการปรับตัวของวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่ต่างกัน ในสิ่งแวดล้อมที่เหมือนกันจะแสดงรูปแบบวิวัฒนาการหลายสาย (Multi-linear) มากกว่าวิวัฒนาการสายเดียว (Unilinear) เพราะวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็น ค่อยไปท่ามกลางปัจจัยหรือตัวแปรภายนอกมากกว่าซึ่งได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั่นเอง

แนวคิดทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมอาจจะสรุปได้ว่า คนที่มีธรรมชาติและแนวความคิดดี (หมายถึงธรรมชาติในร่างกาย) จะสามารถปรับสิ่งแวดล้อมให้มาเป็นวัฒนธรรมได้ดี ขณะเดียวกัน สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดีจะส่งเสริมให้ความคิดของคนดีขึ้นและสามารถสร้างวัฒนธรรมที่ดีขึ้นด้วย ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรมจึงสร้าง “ความสัมพันธ์สองทางและสวนทาง” ระหว่างคนกับธรรมชาติและธรรมชาติกับวัฒนธรรม (ทรงคุณ จันทจร, 2557)

แนวคิดเชิงนิเวศวิทยาก่อให้เกิดการพัฒนาทางวัฒนธรรมหรือการพัฒนาวัฒนธรรมของมนุษย์ในสังคมโดยตรง ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อมออกเป็น 4 ประเภท ทั้ง 4 ประเภทนี้ จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาวัฒนธรรม 4 ระดับ ระบบนิเวศน์ 4 ประเภทดังกล่าว ได้แก่

1. สิ่งแวดล้อมที่ไม่สามารถทำการเกษตรได้
2. สิ่งแวดล้อมที่สามารถทำการเกษตรได้อย่างจำกัด
3. สิ่งแวดล้อมที่สามารถทำการเกษตรได้อย่างไม่จำกัด
4. สิ่งแวดล้อมที่สามารถเพิ่มผลผลิตทางเกษตรได้ โดยต้องอาศัยพื้นที่ป่าและน้ำ

ทฤษฎีนิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่ง que ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม จูเลียน สจ๊วต (Julian Steward) นักมานุษยวิทยาอเมริกันได้อธิบายความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสังคมแนวความคิดนี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตรหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมโดยมีพื้นฐานสำคัญคือเทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นเงื่อนไขหลักกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมมีการปรับตัวอย่างให้เข้ากับสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมที่ต่างกันทำให้วิถีการผลิตและสภาพความเป็นอยู่ตลอดจนวัฒนธรรมต่างกัน ความแตกต่างนี้เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เทคโนโลยีและโครงสร้างสังคมเป็นหลัก วัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมจึงมีความแนบแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต่ำมนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทำให้สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดรูปแบบวัฒนธรรม แต่เมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้ามากขึ้นมนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนหรือดัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลสภาพแวดล้อมก็เริ่มลดถอยลง หากแต่รูปแบบและขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างจะคงอยู่ และได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง

2.4.2.1 กรอบแนวคิด

1) แนวคิดแบบวิวัฒนาการหลายสาย เป็นแนวคิดใหม่ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีวิวัฒนาการแบบเก่า

2) เน้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมว่ามีความแนบแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก

3) ศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมมองสังคมเป็นพลวัต

2.4.2.2 ฐานคติ สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อสังคมและวัฒนธรรม

2.4.2.3 ใจความสำคัญ

1) ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีทางการผลิตตัวกำหนดสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

2) วัฒนธรรมเป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม

3) วัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมมีความหนาแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ จูเลียน สจีวิต มาใช้ในการวิเคราะห์ในงานวิจัยโดยเฉพาะแนวคิดในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งทำให้เกิดมีคนยากจน ที่อดอยากและผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่สามารถช่วยเหลือผู้คนที่ยากจนได้โดยผ่านความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อม

ตารางที่ 2.1 หลักการจัดการ 14 ประการ ขององรี ฟาโยต์ (Henry Fayol)

หัวข้อ	ความหมาย
1. การแบ่งงานกันทำ (Division of Works)	แบ่งงานกันทำตามความสามารถหรือความชำนาญเฉพาะด้านเพื่อให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นในการทำงาน
2. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibilities)	กำหนดให้อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นของคู่กัน ดังนั้นในการทำงานใด ๆ หากมีการให้ความรับผิดชอบ ก็จะต้องมอบอำนาจหน้าที่ให้ด้วยเช่นกัน
3. ระเบียบวินัย (Discipline)	ผู้บริหารต้องมีระเบียบวินัยในการทำงาน
4. เอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command)	การที่ผู้ใต้บังคับบัญชารับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสับสน เพราะหากมีผู้บังคับบัญชาหลายคน ผู้ใต้บังคับบัญชาย่อมไม่สามารถปฏิบัติตามคำสั่งได้อย่างครบถ้วน สมบูรณ์ หากผู้บังคับบัญชานั้นสั่งการแตกต่างหรือขัดแย้งกัน
5. เอกภาพในแนวทาง (Unity of Direction)	ส่วนต่าง ๆ ขององค์กร ควรมีแนวทางหรือวัตถุประสงค์ในการทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

(ต่อ)

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

หัวข้อ	ความหมาย
6. ประโยชน์ส่วนบุคคลเป็นรองส่วนรวม (Subordination of Individual to General Interest)	บุคลากรในองค์กรต้องยึดถือผลประโยชน์โดยรวมขององค์กรสำคัญกว่าผลประโยชน์ของแต่ละบุคคล
7. ผลประโยชน์ตอบแทน (Remuneration)	การกำหนดค่าตอบแทนต้องชัดเจนและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
8. การรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (Centralization)	การกำหนดศูนย์กลางในการใช้อำนาจไว้ที่ผู้บังคับบัญชาโดยผู้บังคับบัญชาอาจกระจายอำนาจ (Decentralization) แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาตามควรแก่กรณี
9. การจัดสายการบังคับบัญชา (Scalar Chain)	การบริหารงานต่าง ๆ ภายในองค์กรจะต้องระบุสายงานการบังคับบัญชาทั้งแนวดิ่งและแนวราบให้ชัดเจน โดยเฉพาะการจัดลำดับสายงานจากผู้บริหารสูงสุดไปจนถึงพนักงานระดับล่างสุด เพื่อให้เข้าใจแนวทางการติดต่อสื่อสาร การรายงานผลการปฏิบัติงานและการสั่งการภายในองค์กรที่ชัดเจน
10. การสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย (Order)	การจัดการวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ จะต้องจัดเก็บให้เป็นระบบระเบียบและจัดวางยังตำแหน่งที่เหมาะสมกับกิจกรรมต่าง ๆ เช่นเดียวกับการคัดเลือกและสั่งการบุคลากรจะต้องวางตำแหน่งงานให้เหมาะสมกับความสามารถของบุคลากร
11. ความเสมอภาค (Equity)	การสร้างความยุติธรรมในการทำงาน โดยเน้นพิจารณาความดีความชอบจากผลงาน ผู้ที่มีความสำเร็จหรือผลงานเสมอกันจะได้รับผลตอบแทนเท่าเทียมกัน
12. ความมั่นคงในการจ้างงาน (Stability of Tenural)	การสร้างความรู้สึกรับประกันในการจ้างงานให้แก่พนักงาน เพื่อให้พนักงานไม่รู้สึกหวาดหวั่นต่อความรู้สึกที่อาจถูกเลิกจ้างในเวลาใดก็ได้
13. ความคิดริเริ่ม (Initiative)	การส่งเสริมให้สมาชิกขององค์กรได้มีความกล้าที่จะแสดงความคิดริเริ่มในการทำงาน
14. ความสามัคคี (Esprit de Corps)	การส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีระหว่างสมาชิกในองค์กร

2.4.3 แนวความคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management)

สิ่งที่ผู้บริหารจะต้องพิจารณาตามแนวความคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์ คือ การแสวงหาปัจจัยหลักที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จแล้วกำหนดทิศทางขององค์กรเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามปัจจัยหลักนั้นและที่ตั้งกำหนดไว้

การบริหารจัดการองค์กรให้ประสบความสำเร็จได้รับชัยชนะเหนือคู่แข่งและสามารถสร้างผลตอบแทนในอัตราที่เหมาะสมได้อย่างยั่งยืนนั้น ผู้บริหารไม่อาจจำกัดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ และวิถีคิดของตนเองอยู่เพียงในกรอบของกระบวนการตามหน้าที่ทางการจัดการ (Management Functions) ทั้ง 4 ประการ อันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การชั้นนำ และการควบคุม เท่านั้น ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารองค์กรเป็นระยะเวลานาน หรือ มีประสบการณ์บริหารจัดการสูงย่อมคุ้นเคยและมีความเชี่ยวชาญกับหน้าที่ทางการจัดการทั้ง 4 ประการ เป็นอย่างดี แต่ผู้บริหารที่มีประสบการณ์สูงจำนวนไม่น้อยที่พบกับความปราชัยจากการแข่งขันในโลกธุรกิจ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาการแข่งขันในโลกธุรกิจที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องย่อมเห็นได้อย่างชัดเจนว่ามีทั้งองค์กรที่ประสบความสำเร็จ ล้มเหลว เคยประสบความสำเร็จแต่กลับล้มเหลว หรือแม้กระทั่งเคยล้มเหลวแล้วกลับมาประสบความสำเร็จ

ผู้บริหารองค์กรจึงควรมีวิถีคิดที่แตกต่างและสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนกระบวนการจัดการให้สามารถบริหารจัดการองค์กรให้ประสบความสำเร็จ สิ่งที่ผู้บริหารจะต้องพิจารณาตามแนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์ คือ การแสวงหาปัจจัยหลักที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือประสบความสำเร็จล้มเหลว แล้วกำหนดทิศทางขององค์กรเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามปัจจัยหลักนั้น

คำตอบที่นักบริหารและนักวิชาการได้ร่วมกันคิดตลอดหลายสิบปีที่ผ่านมา พอสรุปได้ว่า มีปัจจัยหลักประการหนึ่ง คือ การเลือกใช้กลยุทธ์ขององค์กรที่แตกต่างกัน ผู้บริหารที่ประสงค์จะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ความเป็นเลิศ จึงควรตั้งคำถามกับตนเองว่า กลยุทธ์ที่เลือกใช้ได้นั้น มีกลยุทธ์อะไรบ้างที่จะสามารถสร้างกลยุทธ์อย่างไรให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมขององค์กร และมีปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการสร้างกลยุทธ์ มีวิธีการอย่างไรจึงจะสามารถนำกลยุทธ์ที่เลือกนี้ไปใช้ให้เกิดผลสำเร็จ ตลอดจนมีวิธีการอย่างไรจึงจะควบคุมและประเมินผลการใช้กลยุทธ์ให้ได้รับผลตามเป้าหมายที่กำหนด

องค์กรที่สามารถนำกระบวนการจัดการกลยุทธ์ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมจะอำนวยความสะดวกหลายประการ อาทิ

1. สามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ
2. สามารถกำหนดพันธกิจและเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ เพื่อเป็นแนวทางและเป้าหมายหลักขององค์กร รวมทั้งเป็นกรอบมีให้องค์กรเดินทางออกนอกวิถีที่ควรจะเป็น
3. ช่วยให้องค์กรประเมินสภาพแวดล้อมทางการแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การสร้างกลยุทธ์ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร
4. สามารถนำกลยุทธ์ที่สร้างไว้ดีแล้วไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้รับผลตามที่ตั้งประสงค์
5. สามารถสร้างความได้เปรียบที่ยั่งยืนในการแข่งขัน

กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management Process)

การจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นรูปแบบทางการจัดการมุ่งเน้นความสำเร็จขององค์กร/โครงการ/กิจกรรม โดยการพิจารณาสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยที่สำคัญและหาแนวทางที่เป็นเอกลักษณ์และโดดเด่นเฉพาะตัวมาเป็นจุดเด่นที่สำคัญต่อการแข่งขัน การจัดการเชิงกลยุทธ์ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ

ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร การกำหนดพันธกิจและเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ การสร้างกลยุทธ์ การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ และควบคุมและประเมินผล

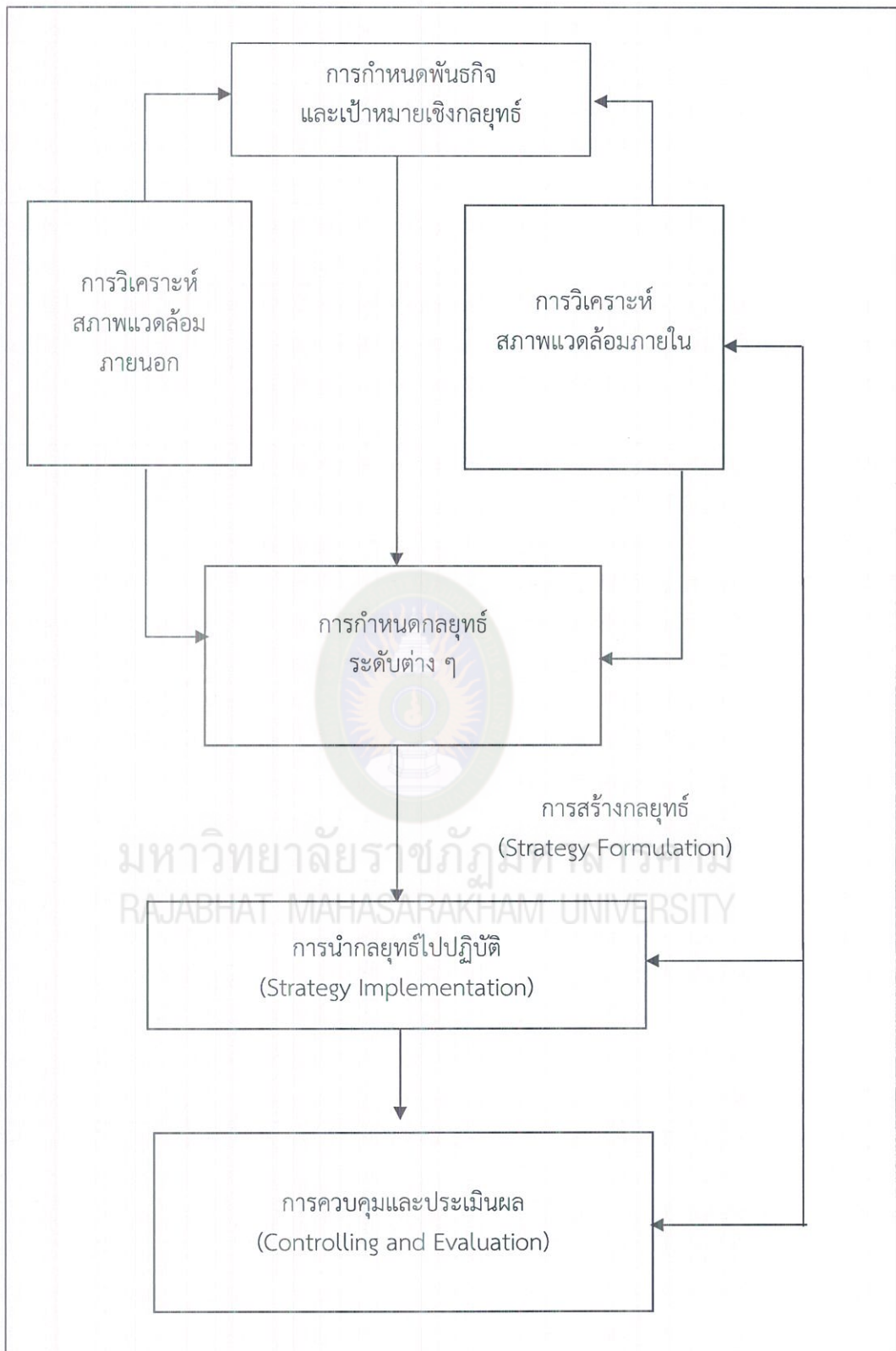
กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์จึงเป็นกิจกรรมสนับสนุนกระบวนการจัดการที่มุ่งเน้นทิศทางการดำเนินงานขององค์กรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกจนได้กลยุทธ์ในระดับต่าง ๆ แล้วนำกลยุทธ์นั้นไปปฏิบัติโดยมีการควบคุมและประเมินผลเพื่อให้มั่นใจว่ากลยุทธ์นั้นจะประสบความสำเร็จดังที่องค์กรคาดหวัง

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร (Internal and External Environmental Analysis) เป็นขั้นตอนที่มีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ เพราะผู้บริหารจะสามารถนำผลการวิเคราะห์ไปพิจารณา กำหนดพันธกิจและเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ ตลอดจนสร้างกลยุทธ์ระดับต่างๆ ขององค์กร

2. การกำหนดพันธกิจและเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ (Mission and Strategic Goal Identification) คือ การกำหนดเหตุผลการดำรงอยู่และขอบเขตในการดำเนินงานขององค์กรซึ่งมีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ขณะที่เป้าหมายเชิงกลยุทธ์หมายถึงเป้าหมายที่กำหนดขึ้นโดยผู้บริหารระดับสูงเพื่อระบุเป้าหมายขององค์กรโดยภาพรวม

3. การสร้างกลยุทธ์ (Strategy Formulation) เป็นวิธีของผู้บริหารที่จำเป็นจะต้องให้ความสำคัญกับกลยุทธ์ อันจะนำพาให้องค์กรดำเนินไปสู่เป้าหมายที่กำหนด โดยแบ่งการกำหนดกลยุทธ์ออกเป็น 3 ระดับ คือ กลยุทธ์ระดับองค์กร กลยุทธ์ระดับธุรกิจ และกลยุทธ์ระดับหน้าที่องค์กร

4. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Strategy Implementation) ผู้บริหารองค์กรจำเป็นต้องวิเคราะห์ตรวจสอบปัจจัยต่าง ๆ ภายในองค์กรโดยละเอียดว่ามีการประสานสอดคล้องกันหรือไม่การที่มีส่วนใดส่วนหนึ่งขององค์กรไม่ประสานสอดคล้องหรือไม่สนับสนุนกลยุทธ์การดำเนินงานของส่วนอื่น ๆ หรือมีความบกพร่อง ย่อมส่งผลให้การดำเนินการในส่วนอื่นๆ สะดุด ตัดขัด และไม่สามารถดำเนินงานต่าง ๆ ตามกลยุทธ์ที่กำหนด ซึ่งหากพบข้อบกพร่องที่อาจนำไปสู่การไม่ประสานสอดคล้องกันจะต้องเร่งปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สามารถดำเนินกิจการขององค์กรได้ตามที่ประสงค์

ภาพที่ 2.1 กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์

ดังนั้นกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์จึงเป็นกิจกรรมสนับสนุนกระบวนการดำเนินงาน การจัดการที่มุ่งเน้นทิศทางการดำเนินงานของโครงการให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทั้งภายใน และภายนอกจนได้กลยุทธ์กระบวนการ วิธีการ และขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ แล้วนำกลยุทธ์นั้น ไปปฏิบัติโดยมีการควบคุมและประเมินเพื่อให้มั่นใจว่ากลยุทธ์นั้นจะประสบความสำเร็จดังที่คาดหวังไว้

2.4.3.1 แนวคิดการจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Management Approach)

George (1880-1949) ได้พัฒนาแนวคิดและดำเนินการศึกษาพัฒนาแนวคิด การจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ที่ ฮอว์ธอร์น ของเมโย ถือว่าเป็นการศึกษาที่มีการวางรากฐาน การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ โดยศึกษาเริ่มต้นด้วยการหาความสัมพันธ์ระหว่างระดับของแสงสว่าง ในสถานที่ทำงานกับผลผลิตของแรงงาน ซึ่งผลการศึกษาพบว่าปัจจัยการผลิตอื่น ๆ อาทิ เงิน แสงสว่าง และระยะเวลาหยุดพัก มิได้แปรผันตรงกับผลผลิต แต่กลับมีปัจจัยอื่นที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตของ คนงาน ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกขององค์กร หรือชุมชน ความรู้สึกและความคาดหวัง ตลอดจนเป้าหมายและแรงจูงใจในการทำงานของคนงาน ซึ่งจากปัจจัยการทดลองที่ ฮอว์ธอร์น ของเมโย จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้มีการนำแนวคิดมาใช้ ในการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ ตลอดจนปัจจัยทางจิตวิทยาของมนุษย์ที่มีผลกระทบต่อการทำงาน เป็นอย่างมาก

ผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วมีความเห็นว่า พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนถือเป็นสิ่งสำคัญที่ต้อง ดำเนินการศึกษา เพื่อนำมาใช้ในการวางแผน รูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนของ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความสอดคล้องตรงกันว่าการศึกษาพฤติกรรมศาสตร์เป็นการศึกษาปัจจัย ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนที่เป็นเป้าหมายการจัดการสงเคราะห์ชุมชนของวัด ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชน ความรู้สึกและ ความคาดหวังของสมาชิกชุมชนที่มีต่อวัดในการมีส่วนร่วมสงเคราะห์ชุมชน ตลอดจนเป้าหมายและ แรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมระหว่างวัด ชุมชน และสมาชิกของชุมชน

2.4.4 แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2559-2564

คณะรัฐมนตรี ได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 ลงมติเห็นชอบแผนแม่บท ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2559-2564 เป็นแผนแม่บทระดับชาติ เพื่อให้ทุก หน่วยงานใช้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2559-2564 เป็นแผนแม่บท (Master Plan) เป็นกรอบและทิศทางในการปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของทุกหน่วยงาน โดยนำ กลไกประชารัฐมาใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2559-2564

สาระสำคัญของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2559-2564 คือ การส่งเสริมให้คนในสังคมไทยเป็นคนมีคุณธรรม มีความรักชาติมีความศรัทธาและยึดมั่นในหลักธรรม ทางศาสนา มีความเคารพ เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่าง ด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียน โดยดำเนินตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีและโมเดลประเทศไทย 4.0 เพื่อสร้างความเข้มแข็งจากภายใน ให้คุณธรรมนำการพัฒนา ทำให้สังคมไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง และ ยั่งยืน และเป็นสังคมแห่งคุณธรรม

เพราะฉะนั้น แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2559-2564 นี้ จึงประกอบด้วยวิสัยทัศน์เป้าประสงค์และพันธกิจ ดังนี้

วิสัยทัศน์: สังคมไทยมีคุณธรรมเป็นรากฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิต สืบสานความเป็นไทย อยู่ร่วมกันด้วยความสันติสุขในประเทศไทย ประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกอย่างยั่งยืน

เป้าประสงค์: สังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรม คนไทยปฏิบัติตนตามหลักคำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของไทย และอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขในประเทศไทย ประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกอย่างยั่งยืน

พันธกิจ

1. พัฒนาคนให้มีคุณธรรมตามหลักธรรมทางศาสนา น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม
2. พัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้มีประสิทธิภาพในมิติต่าง ๆ
3. ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคม ตระหนักและร่วมกันเป็นเครือข่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการ ส่งเสริมคุณธรรม เพื่อสร้างสังคมคุณธรรมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีธรรมาภิบาล มีความสมานฉันท์และความยั่งยืน
4. ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก

ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์เพื่อวางรากฐาน และส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมสร้างให้สังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรมอย่างยั่งยืน โดยเป็นการกระเบิดจากข้างใน ให้คนในชุมชนมีความเข้มแข็งและความพร้อมที่จะร่วมส่งเสริมดำเนินการขับเคลื่อน แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดสัมฤทธิ์ผล ได้กำหนดยุทธศาสตร์ การดำเนินงาน 4 ยุทธศาสตร์ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 วางระบบรากฐานการเสริมสร้าง คุณธรรมในสังคมไทย

กลยุทธ์ วางระบบรากฐานการเสริมสร้าง คุณธรรมของสถาบันครอบครัว การศึกษา ศาสนา เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง องค์กร และวิชาชีพทุกองค์กร โดยใช้ สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือรณรงค์และนำวัฒนธรรมไทยมาเป็นฐานเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่สังคมไทย

ตัวชี้วัดความสำเร็จ ทุกหน่วยงาน/องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วม ส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย ภายใต้บทบาทและหน้าที่ของหน่วยงาน เช่น กำหนดนโยบายการส่งเสริมคุณธรรมภายในองค์กร วางแผนงานจัดทำโครงการ กิจกรรมเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรมและวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามให้แก่สังคมยกย่องเชิดชูองค์กรและบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นในด้านส่งเสริมคุณธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้เป็นเอกภาพ

กลยุทธ์ สร้างและพัฒนาระบบบริหาร จัดการงานด้านส่งเสริมคุณธรรม และพัฒนาศักยภาพบุคลากรผู้ทำหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรม พร้อมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่สถาบัน/องค์กรในสังคมด้วยคุณธรรม

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

1. มีระบบกำกับติดตามและประเมินผล การดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและความสมานฉันท์ในมิติต่าง ๆ
2. มีหลักสูตรและจำนวนบุคลากร ผู้ทำหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรม
3. มีระบบบริหารจัดการทางวิชาการ องค์กรความรู้ในเรื่องของการส่งเสริมคุณธรรมและความสมานฉันท์ พร้อมทั้งมีการวิจัยและมีการพัฒนามาตรฐานด้านการส่งเสริมคุณธรรม
4. ภาคราชการพลเรือนมีระบบและกลไก การสนับสนุนและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมข้าราชการ
5. มีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม
6. มีความสมานฉันท์ในสังคมไทยทุกหน่วยงาน/องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วม ส่งเสริม สนับสนุน และเอกภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ในการส่งเสริมคุณธรรม

กลยุทธ์ สร้าง พัฒนา และขยายเครือข่าย ขับเคลื่อนคุณธรรมโดยสร้างระบบบริหารจัดการภาคีเครือข่ายและแหล่งเรียนรู้ ที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม และให้มีมาตรการทางการเงินและการคลังในการส่งเสริมเครือข่ายคุณธรรม

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

1. จำนวนโรงเรียน ชมรม สมาคม หรือ องค์กรที่เข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย
2. จำนวนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หน่วยเผยแพร่คุณธรรม และหน่วยเผยแพร่หลักธรรมในศาสนาอื่น
3. มีภาคีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรมดีเด่น ระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับท้องถิ่น
4. มีมาตรการจูงใจทางการเงินและ การคลังสำหรับธุรกิจที่ดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
5. มีกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมคุณธรรมข้าราชการ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคม

อาเซียนและประชาคมโลก

กลยุทธ์ เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประชาคมอาเซียนเพื่อส่งเสริม และเสริมสร้างคุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน ชำรงไว้ซึ่งสันติภาพความมั่นคง และรักษาความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

1. ประชาคมอาเซียนร่วมมือกันจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม วัฒนธรรม ประเพณี อันดีงาม และรักษาความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. มีศูนย์เรียนรู้ทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมเพื่อความรู้สู่ประชาคมอาเซียน
3. มีศูนย์ศาสนิกสัมพันธ์แห่งอาเซียน

2.4.5 หลักพุทธปรัชญา

ศาสตราจารย์ ดร.จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้ศึกษาแนวคิดปรัชญาว่าด้วยการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธศาสนา เพื่อรวบรวมการใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาสังคม แนวทาง และความหมายไว้ว่าการพัฒนา เป็นวาทกรรม (Discourse) ที่กำหนดให้คุณค่าแก่กระบวนการทางสังคมอย่างหนึ่ง (Social Process) ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายบางอย่างซึ่งเป็นที่ปรารถนาาร่วมกันของภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคองค์กรทางสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งการพัฒนา คือ กระบวนการที่ภาคส่วนทั่วไปในสังคม ต้องการให้เกิดสิ่งๆที่เรียกกันว่าเป็นคุณภาพ ประสิทธิภาพ และสุขภาพในระดับชีวิต ระดับชุมชน ระดับองค์กร และระดับสิ่งแวดล้อม ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

การวางแผน (Planning) เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา และเป็นจุดสำคัญที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ การวางแผนเป็นการดำเนินการโดยครอบคลุมปัญหาความต้องการ วิธีการดำเนินการงบประมาณ เป้าหมายและการประเมินผลการวางแผนกับการพัฒนาจึงต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันในทางวิชาการ

การพัฒนาสังคม หมายถึงกระบวนการสร้างความเจริญเติบโต (Growth) ความก้าวหน้า (Progress) และสร้างความเข้มแข็งหรือความยั่งยืนให้แก่ระบบต่าง ๆ ในสังคม (Sustainability of the Social Systems) และสังคมดำรงอยู่ได้อย่างสมดุล ระบบต่าง ๆ ในสังคม คือ สถาบันทั้งหลายที่รวมตัวกันเป็นโครงสร้างยึดเหนี่ยวสังคมให้เป็นปึกแผ่นเป็นอย่างหนึ่งอย่างเดียวกัน และสร้างเครือข่ายสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship Network) ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน ระบบสังคมที่สำคัญประกอบด้วยครอบครัว การศึกษา การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนาและความเชื่อ

กล่าวโดยสรุปทางพุทธปรัชญาการพัฒนาคือกระบวนการสร้างความเจริญงอกงามทางสติปัญญา (Intellectual Growth) หรือ ปัญญาภาวนา คือ ความเจริญงอกงามทางอารมณ์ (Emotional Growth) หรือศีลภาวนา ซึ่งเป็นการพัฒนาให้บุคคลมีวุฒิภาวะเป็นผู้ใหญ่รู้จักรับผิดชอบปฏิบัติงานเป็นสมาชิกที่ดีมีศีลธรรมอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข ความเจริญงอกงามทางร่างกาย (Physical Health) หรือ กายภาวนา ซึ่งหมายถึง

กระบวนการพัฒนาร่างกายให้มีสุขภาพ พลานามัยที่สมบูรณ์และความเจริญงอกงามทางจิต (Mental or Spiritual Development) หรือ จิตตภาวนา ซึ่งหมายถึงกระบวนการฝึกอบรมจิตใจให้มีคุณธรรมคือ ความรักความเมตตา รู้จักเสียสละไม่เห็นแก่ตัว การฝึกอบรมจิตใจให้มีสติ มีสมาธิมีความสงบรู้จักระงับอารมณ์โกรธ โลก หลง

การพัฒนาสังคมตามหลักพุทธปรัชญา คือการพัฒนาให้บุคคลเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (ตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม) มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน (สังคหธรรม) รวมตัวกัน (สามัคคี) ในการป้องกันอันตราย และการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามและรวมตัวกันปรึกษาหารือ ประเด็นการประกอบอาชีพการบริหารกิจการต่าง ๆ ในสังคม (สาราณียธรรม)

2.4.5.1 ลักษณะการพัฒนาสังคมตามหลักพุทธปรัชญา

พุทธปรัชญาว่าด้วยการพัฒนาสังคมครอบคลุม การพัฒนาชีวิต จิตใจ กฎกติกา โครงสร้างอำนาจทางสังคมและการรักษาความสมดุลแห่งระบบนิเวศ (Ecosystem) การพัฒนาสังคมตามหลักพุทธปรัชญามีลักษณะ ดังนี้

การพัฒนาต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน เป้าหมายการพัฒนาบุคคลตามหลักพุทธปรัชญา ก็คือการบรรลุถึงภาวะเจริญก้าวหน้าสร้างสิ่งที่ตั้งงาม ให้เกิดมีขึ้น (ภาวิต) ความดีหรือคุณธรรม คือเป้าหมายของการพัฒนาบุคคล คนดีคือคนที่มีอุดมด้วยกุศลธรรมได้แก่มีวิชาความรู้ (วิชา) อย่างเป็นสัมมาทิฐิปราศจาก ความโลภอยากได้สิ่งของต่าง ๆ อย่างไม่รู้จักพอเพียง (อโลภะ) และมีจิตใจที่ประกอบด้วยความรักความเมตตาไม่คิดโกรธ อาฆาตพยาบาทบุคคลอื่นอย่างไรสติ ตลอดเวลา (อโทสะ)

2.4.5.2 เป้าหมายของการพัฒนาสังคมตามหลักพุทธปรัชญา

เป้าหมายของการพัฒนาสังคมก็คือสังคมปลอดภัย สงบสุข ปราศจากการเบียดเบียน ทารุณกรรม และปราศจากการกระทำความรุนแรงต่อกันและกัน สมาชิกทุกคนในสังคมมีสวัสดิการ มีความมั่นคงในชีวิตได้รับสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงและได้มาตรฐาน

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาสังคมตามหลักพุทธปรัชญา มีดังนี้

1) การปรับปรุงคุณภาพชีวิต ทุกระดับจนถึงมาตรฐานภาวะจิต นั่นคือสังคม ต้องก้าวหน้า วิถีชีวิตของบุคคลในสังคมต้องก้าวหน้า (Progress) ไปสู่ระดับที่พึงพอใจ

2) ความยุติธรรม (Justice) ความเท่าเทียมกัน (Equality) มนุษย์ทุกคนใน สังคมต้องได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรม ผู้มีอำนาจในสังคมต้องอำนวยความสะดวกและการ ให้บริการต่าง ๆ โดยไม่เลือกปฏิบัติ (ละเว้นอคติ 7) และคำนึงถึงหลักการปฏิบัติที่เหมาะสมด้วย ปัญญาที่ชาญฉลาด ลึกซึ้งและชัดเจน (อุเบกขา) ความยุติธรรมและความเป็นธรรมนี้รวมถึง การให้รางวัลและลงโทษด้วย

3) การไม่ก่อความรุนแรง (Non-Violence) ปัญหาความรุนแรง (Violence) เป็นปัญหาสังคมที่สำคัญที่สุดตามพุทธทัศนะ ความรุนแรงปรากฏให้เห็นโดยทั่วไปแม้ในปัจจุบัน ก็มีปัญหาความรุนแรงปรากฏอยู่ ความรุนแรงแสดงออกมาทางกาย (การใช้กำลังบังคับข่มเหงคนอื่น) ทางวาจา (การพูดแสดงความอาฆาตพยาบาท ความโกรธเคือง ซึ่งปรากฏอยู่ใน Hate Speech หรือ คำพูดแสดงความเกลียดชัง) และทางจิตใจ (ซึ่งทำให้ผู้ที่มีจิตใจรุนแรงแสดงกิริยาอาการออกมาทางสีหน้า และท่าทางโดยไม่ต้องใช้คำพูดผู้มีจิตใจรุนแรงในเชิงทำลาย อาจจะบีบคั้นตัวเองหรือทำการรุนแรง ต่อตนเองโดยไม่รู้ตัว)

2.4.5.3 ปรัชญาการพัฒนาทั่วไป

1) ปรัชญาว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

Anand กับ Sen ได้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเกี่ยวกับปัจจุบันมาก เท่ากับเกี่ยวกับอนาคต เพราะว่าคุณค่าทางจริยธรรมเกี่ยวกับความยั่งยืนเช่นขึ้นอยู่กับคุณภาพ แห่งผลสำเร็จแบบใดแบบหนึ่งที่เราต้องการจะให้คงอยู่

UNDP ย้ำว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันดังที่เป็นอยู่ใน ปัจจุบันไม่เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและไม่สมควรจะยึดถือให้คงอยู่ต่อไป

Development that perpetuates today's inequalities is neither sustainable nor worth sustaining

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดที่มีการยอมรับอย่างกว้างขวางแต่ก็เป็นแนวคิดที่ยังคลุมเครือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนดูเหมือนจะเป็นแนวคิดที่คลุมเครือมากเป็นพิเศษ เพราะคำว่าสังคมมีหลายมิติและมิติทางสังคมก็มีความคลุมเครือ ความเจริญทางเศรษฐกิจก็ดูเหมือนจะไม่ใช้เป็นวัตถุประสงค์สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน 3 แต่ถึงกระนั้น มิติทางเศรษฐกิจก็ได้รับการยอมรับว่าเป็นมิติหนึ่งที่มีความสำคัญและเป็นเสาหลัก (Pillar) อย่างหนึ่งของการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

Conrey ได้นิยามการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า เป็นวิธีการพัฒนาที่ทนต่อแรงบีบคั้นและแรงกระแทกทุกชนิด และฟื้นฟูตัวได้เร็วเมื่อเผชิญกับแรงบีบคั้นและแรงกระแทกต่าง ๆ การพัฒนาที่ยั่งยืนมีส่วนประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ ผลผลิต ความยั่งยืนแห่งระบบนิเวศ เสถียรภาพ (ทางสังคมและการเมือง) และความยุติธรรม

เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ มนุษย์ คุณภาพชีวิตของมนุษย์เป็นเป้าหมายของการพัฒนามนุษย์ มนุษย์จะต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ความยุติธรรมเป็นเป้าหมายเด่นที่สุดในการพัฒนาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจจะเกี่ยวโยงกับวิธีการที่จะบรรลุถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าว การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงหลักการทางยุทธศาสตร์และหลักการทางจริยธรรมต่าง ๆ Paul Selman ได้ชี้ให้เห็นถึงหลักการขั้นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนกล่าวคือ

1. ความยุติธรรมระหว่างยุคสมัย (Inter-Generation Equity) (การคำนึงถึงอนาคต)
2. ความยุติธรรมภายในยุคสมัย (Intra-Generation Equity) (ความยุติธรรมทางสังคม)
3. ความรับผิดชอบข้ามพรมแดน (Trans Frontier Responsibility) (ความยั่งยืนในพื้นที่หรือภูมิภาค) หรือประเทศหนึ่งไม่สามารถบรรลุถึงได้โดยการกอบโกยสภาพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติจากสถานที่แห่งอื่น

2.4.5.4 หลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงประกอบด้วย

1) การยึดหลักความสำคัญของระบบนิเวศวิทยา (Ecological holism) วางแผนการพัฒนาภายในขอบข่ายระบบนิเวศวิทยาเชื่อมโยงการศึกษาวิเคราะห์ระดับพื้นที่ในท้องถิ่นกับระดับโลกสนับสนุนความร่วมมือกันด้านต่าง ๆ และจัดการแลกเปลี่ยนอย่างสมดุล

2) ให้ความสำคัญต่ออนาคต (Future Orientation) ในการพัฒนาจะต้องดำเนินการโดยให้ความมั่นใจว่า ขอบเขตที่สำคัญทางจริยธรรมจะต้องรวมถึงผลประโยชน์สำหรับคนในอนาคตด้วยและการตัดสินใจดำเนินการพัฒนาจะต้องมุ่งเพื่อให้เกิดความคงอยู่ระยะยาวและการฟื้นฟูสภาพต่าง ๆ เข้าสู่ความเป็นปกติอย่างรวดเร็ว

3) ความรับผิดชอบทางสังคม และการกระทำของกลุ่มร่วมกัน (Social Responsibility and Collective Action)

ในการพัฒนาจะต้องยอมรับการมีอยู่ของกันและกัน และเสริมสร้างการบริหารจัดการแบบสหกรณ์ให้เข้มแข็งแบ่งสรรพหุสินค้าทั่วไปที่ใช้ร่วมกันและความรับผิดชอบร่วมกันในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับโลกการสร้างแรงทะเยอทะยาน (Aspiration)

คนทั้งในยุคปัจจุบันและยุคอนาคต จำเป็นต้องมีไม่เพียงแต่คุณภาพชีวิตที่กำหนดไว้เท่านั้น แต่ยังต้องการโอกาสที่จะเสริมสร้างความก้าวหน้า นั่นคือสิทธิในการพัฒนาอีกด้วย

ความมีสมรรถนะในการปรับตัว (Adaptability) ในการพัฒนาจะต้องคิดทบทวน การวางแผน การเรียนรู้และการพัฒนาองค์การเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการปรับตัวเข้ากับอนาคต ที่ไม่แน่นอนและความเสี่ยงต่าง ๆ

หลักการสำคัญสำหรับการวางแผนการพัฒนาและการตัดสินใจในการพัฒนาจะต้อง คำนึงถึงหลักการวางแผนและการตัดสินใจดำเนินการตามแผนการพัฒนา ดังต่อไปนี้

1. ประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจ
2. การมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง
3. การยึดระบบการเมืองที่เป็นจริง
4. ความน่าเชื่อถือไว้วางใจได้(โดยผ่านการตรวจสอบและการสื่อสาร)

ตัวอย่างหลักการแต่ละข้อ

1. จำกัดการผลิตและการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน
 2. การคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของประชาชน
 3. การคำนึงถึงอนาคตของยุคต่อไปเป็นหลักในการกำหนดระบบการเมือง ที่เป็นจริงและดำเนินการสอดคล้องกับความยั่งยืนอย่างครบถ้วน
 4. การเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการส่งเสริมนวัตกรรมจะทำให้เกิดการปรับตัวได้
- การวางแผนพัฒนาสังคม

Gans นิยามการวางแผนทางสังคมว่า ในความหมายโดยทั่วไป การวางแผน คือ วิธีการตัดสินใจวิธีหนึ่ง

1. ที่นำเสนอให้เห็นจุดมุ่งหมายหรือกำหนดชี้จุดมุ่งหมาย
2. กำหนดวิธีการหรือโปรแกรมที่จะบรรลุหรือคิดว่าทำให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมาย เหล่านั้น และ
3. ดำเนินการตามนั้นโดยประยุกต์ใช้เทคนิควิเคราะห์เพื่อค้นให้พบการปฏิบัติ ที่เหมาะสมระหว่างจุดมุ่งหมายกับวิธีการและผลที่ได้รับตามมาจากการปฏิบัติตามเป้าหมายและ วิธีการแห่งทางเลือกที่กำหนดไว้

การนิยามความหมายนี้มีลักษณะยืดหยุ่นและรวมเอาระดับและเทคนิคทางการวางแผน แบบต่าง ๆ การนิยามของ H.J. Gans สะท้อนให้เห็นความคิดขั้นพื้นฐานของการวางแผนอันเป็น ความคิดที่มีเหตุผลซึ่งช่วยให้การดำเนินการกระบวนการทางสังคมแบบต่าง ๆ สามารถเป็นไปได้

2.4.5.4 ความมีเหตุผลจะต้องมีในการวางแผนเสมอ

ความมีเหตุผล (Rationality) สามารถวิเคราะห์ได้ในการวางแผนแบบต่าง ๆ เช่นในการวางแผน ของนักบริหารระดับผู้เชี่ยวชาญ (Technocratic)

ความมีเหตุผลและการคำนวณ มีความสำคัญอย่างยิ่ง การจัดทำนโยบายที่ดีและ การวางแผนที่ดีหมายถึงการออกแบบระบบอย่างหนึ่ง ซึ่งช่วยให้สังคมซึ่งนำหน้ากันอย่างมีเหตุผล ระหว่างค่าใช้จ่ายกับผลกำไรของทางเลือกที่ตัดสินใจเลือก

ในทัศนะทางสังคมวิทยาความมีเหตุผลในการวางแผน ขึ้นอยู่กับลักษณะของเป้าหมาย และลักษณะของสังคมที่นำแผนไปปฏิบัติใช้การตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับสังคมนั้นเป็นกระบวนการ ทางการเมือง ซึ่งมักจะมี ความขัดแย้งเกี่ยวกับค่านิยมและผลประโยชน์ของผู้มีส่วนร่วมเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ

ในเชิงทฤษฎีการวางแผนทางสังคมจะเกี่ยวข้องกับการประเมินเป้าหมายทางสังคมและการพัฒนาสังคมแบบต่าง ๆ เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้และมีความสัมพันธ์ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับพื้นที่

การวางแผนทางสังคมครอบคลุมการวางแผนระดับภูมิภาค ระดับพื้นที่ การวางแผนพัฒนาเมืองการวางแผนพัฒนาชุมชน การวางแผนโครงการสวัสดิการสังคม การวางแผนดังกล่าวนี้ได้มีการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางติดต่อนี้เนื่องกันมาเป็นระยะเวลายาวนานในประวัติศาสตร์การวางแผนทางสังคม

แบบการวางแผนทางสังคมกล่าวว่ารูปแบบการวางแผนมีทั้งที่ดีเป็นรูปแบบจำเป็น (Imperative) และรูปแบบตามอำเภอใจ (Liberal)

อย่างไรก็ตามกล่าวในเชิงปฏิบัติแบบการวางแผนทางสังคม มีดังนี้

1. การวางแผนโดยการสั่งการโดยตรง (Planning by Direct Commands)

การวางแผนแบบนี้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลายาวนาน ผู้มีอำนาจการปกครองและการบริหารประเทศเป็นผู้กำหนดปัจจัยที่ว่าเป็นสำหรับการดำเนินการตามแผน กระบวนการดำเนินการและผลลัพธ์ที่เป็นวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการวางแผน ล้วนถูกกำหนดจากผู้มีอำนาจ

2. การวางแผนโดยทางอ้อม (Indirect Planning)

การวางแผนแบบนี้ผู้มีอำนาจเป็นผู้คอยกำกับดูแลและกำหนดเป้าหมายการวางแผนและดำเนินการตามแผนเป็นความรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติซึ่งจะกำหนดระเบียบควบคุมและปฏิบัติตามแผนเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยผู้มีอำนาจสูงสุดจากส่วนกลาง ผู้มีอำนาจสูงสุดอาจจะเป็นทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน

3. การวางแผนที่จำเป็น และมีตัวบ่งชี้ (Imperative and Indicative planning)

การวางแผนแบบนี้นิยมปฏิบัติในสังคมทุนนิยมแบบประชาธิปไตย การวางแผนที่จำเป็นหมายถึงการสั่งการในทางการบริหาร และจะต้องมีการบังคับบางอย่าง การวางแผนสาธารณะเป็นการวางแผนที่จำเป็นเช่นในเรื่องการใช้ที่ดินและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ดิน การวางแผนที่จำเป็นดังกล่าวจะต้องดำเนินการออกกฎหมายหรือกฎระเบียบข้อบังคับตามมาด้วย

สำหรับการวางแผนแบบมีตัวบ่งชี้หมายถึง การวางแผนที่มีวัตถุประสงค์ และอาจจะมีนโยบายกำหนดไว้เพื่อผลักดันให้บรรลุวัตถุประสงค์การวางแผนแบบนี้นิยมปฏิบัติในการวางแผนระดับมหภาคและแนวคิดสำคัญสำหรับการวางแผนแบบนี้จะมาพร้อมกับการวิจัยการวิเคราะห์และการปฏิบัติตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและทางสังคม

4. การวางแผนธุรกิจเอกชน (Private Planning)

การวางแผนภาคธุรกิจเอกชน เป็นการวางแผนเพื่อพัฒนาธุรกิจของภาคเอกชน ตั้งแต่ระดับบริษัทมหาชนลงมาถึงระดับเศรษฐกิจในครอบครัวชนบท (Cottage Industry) ต่อมาภาครัฐมีการวางแผนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เป็นบริษัทมหาชน (Privatization of the State Enterprise) ซึ่งรวมอยู่ในการวางแผนธุรกิจเอกชนนี้ด้วย

5. การวางแผนสาธารณะ (Public Planning)

การวางแผนสาธารณะ คือการวางแผนโดยผู้บริหารประเทศ การวางแผนทางสังคมมีลักษณะเป็นอย่างหนึ่งอย่างเดียวกันกับการวางแผนสาธารณะ โดยทั่วไปการวางแผนแบบนี้เป็นการแทรกแซง

โดยภาครัฐเพื่อพัฒนาสวัสดิการสังคม และคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชนการวางแผนทางสังคมกับการพัฒนาสังคม การพัฒนาสังคมจะดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ก็ต้องอาศัยการวางแผนทางสังคมการวางแผนทางสังคมช่วยสนับสนุนหลักการ (Principles) นโยบาย (Policies) และวิสัยทัศน์ (Visions) ในการสร้างความก้าวหน้าทางสังคม

การวางแผน (Planning) หมายถึงการกำหนดความชัดเจน และการจัดลำดับความสำคัญแห่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ตามแนวทฤษฎีเหตุและผลที่เห็นชัดรวมทั้งการชี้ให้เห็นชัดถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการสนับสนุนกิจกรรมทั้งหลายการวางแผนทางสังคมจึงประกอบด้วยหลักการสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. กิจกรรมที่มีการวางแผนให้ดำเนินการต้องมีความชัดเจนเช่นกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต ต้องมีความหมายชัดเจนว่าคืออะไร มีกิจกรรมอะไรบ้าง

2. กระบวนการหรือลำดับขั้นตอนในการดำเนินการตามกิจกรรมดังกล่าวเป็นอย่างไรกิจกรรมประเภทใดมีความสำคัญมากที่สุด กิจกรรมประเภทใหม่มีความสำคัญรองตามลำดับ

3. แหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนามีอะไรบ้าง

โครงสร้างของการวางแผนทางสังคมประกอบด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม (Social Development Strategies) ซึ่งครอบคลุมการจัดสรรทรัพยากร (Resource Allocation) การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมริเริ่มโดยหน่วยงานภาครัฐเป็นหลัก แต่โดยส่วนใหญ่ การจัดทำยุทธศาสตร์มักมุ่งเป็นไปที่การลดความยากจน และการสนองตามความต้องการขั้นพื้นฐานผ่านการลงทุนภาคสังคม

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม อาจหมายถึงแนวทางการพัฒนาสังคมในขอบเขตสำคัญ เช่น การลดความยากจนและการลดความเหลื่อมล้ำ การสร้างเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม การให้บริการสังคมขั้นพื้นฐาน และการพัฒนาสถาบันสำคัญในชนบทและการสร้างความร่วมมือในบางประเทศ การวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม มุ่งเพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ การพัฒนาสุขภาพและโภชนาการ การป้องกันและการแก้ไขปัญหาโรคติดต่อร้ายแรง (เช่น HIV/AIDS) การปกป้องเด็กและการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน

โดยทั่วไปยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม ไม่สามารถแยกออกจากยุทธศาสตร์พัฒนามนุษย์และอาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นยุทธศาสตร์สนองความต้องการขั้นพื้นฐาน หรือยุทธศาสตร์การบรรเทาความยากจนหรือการลดความยากจน ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมนี้ส่วนมากจะกล่าวถึงความต้องการของบุคคลและสมรรถนะของบุคคล ไม่ใช่ความต้องการของสังคมหรือสมรรถนะของสังคม

การพัฒนาสังคม อาจหมายถึง การพัฒนาหลายมิติ (Multi-dimensional) การพัฒนาหลายระดับ (Multi-Level) ซึ่งอาจเป็นระดับโลกจนถึงระดับท้องถิ่น การพัฒนาที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centered) การพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic) การพัฒนาเชิงบูรณาการ (Integrated Development) ซึ่งรวมเอาการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และกฎหมาย มีบางทฤษฎีที่เน้นองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ สำหรับการพัฒนาสังคมกล่าวคือ

1. การเสริมพลังอำนาจแก่มวลชน
2. การพัฒนาสถาบันสังคม

3. ระบบการเมืองและมีส่วนร่วมมีความน่าเชื่อถือ และมีการให้ความรู้แก่ประชาชน
4. การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค การให้บริการทางสังคมและให้โอกาสในการสร้างรายได้

การวางแผนทางสังคม มุ่งเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางสังคม (Social Progress) สังคมมีการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าในเรื่องสิทธิมนุษยชน (Human Rights) เป็นความจำเป็นที่ขาดไม่ได้สำหรับธรรมาภิบาล สำหรับการปกครองโดยกฎหมาย (Legal Rule) และระบอบประชาธิปไตย สำหรับยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความก้าวหน้าทางสังคม มีดังนี้

- ก. การวางแผนทางสังคมระดับกว้างและระดับเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย
 1. แผนการปฏิบัติเพื่อสิทธิมนุษยชน
 2. แผนสร้างความปรองดองและบูรณาการทางสังคม
 3. ยุทธศาสตร์การปกป้องทางสังคม
 4. แผนเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาสังคม
- ข. การวางแผนทางสังคมเฉพาะเรื่อง
 1. การส่งเสริมความเท่าเทียมกันทางเพศ
 2. การวางแผนพัฒนาคนพิการ
 3. การวางแผนพัฒนาผู้สูงอายุ
 4. การวางแผนพัฒนาชนกลุ่มน้อย
 5. การวางแผนพัฒนาเด็ก
 6. การส่งเสริมความตระหนักในสิทธิ
- ค. การวางแผนพัฒนาสังคมพหุภาคีระดับชาติ
 1. การวางแผนพัฒนาชาติ(เช่น แผน 5 ปี)
 2. การวางแผนยุทธศาสตร์ลดความยากจน
 3. การวางแผนยุทธศาสตร์การจ้างงาน
 4. การวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบท
 5. การวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง
- ง. การวางแผนพัฒนาสังคมเฉพาะภาคส่วน
 1. ภาคการเกษตร
 2. ภาคที่อยู่อาศัย
 3. ภาคสาธารณสุข
 4. ภาคการศึกษาและอาชีวศึกษา
 5. ภาคโครงสร้างและการให้บริการพื้นฐาน
 6. ภาคอนุรักษ์

การวางแผนเสริมสร้างความก้าวหน้าทางสังคมดังกล่าว ยึดหลักการส่งเสริมความยุติธรรม (Justice) สันติภาพ (Peace) และความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) หลักการดังกล่าวจะต้องมีการส่งเสริมเป็นพิเศษสำหรับกลุ่มด้อยโอกาสและกลุ่มคนชายขอบ (Disadvantaged or Marginalized) รวมทั้งชนกลุ่มน้อยซึ่งจะต้องได้รับโอกาสเสริมสร้างความเข้มแข็งตนเองการมีอัตลักษณ์

ของกลุ่มการอนุรักษ์ค่านิยมทางวัฒนธรรม เพื่อที่ชนกลุ่มน้อยทั้งหลายจะมีชีวิตอยู่อย่างเป็นอิสระ มีสันติสุข และความมั่นคงปลอดภัยในการส่งเสริมความก้าวหน้าของกลุ่มชนดังกล่าวจะต้องมีมาตรการส่งเสริมพลังอำนาจให้กลุ่มชนเหล่านั้นเข้าถึงแหล่งให้บริการ และที่สำคัญคือให้โอกาสกลุ่มชนเหล่านี้มีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นการวางแผนทางสังคมต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อที่ดิน และทรัพยากรต่าง ๆ ที่ตนทำกินหรือที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมสำหรับชนเหล่านั้น

2.4.6 สาระสำคัญที่เป็นแก่นของการพัฒนาสังคม

Neil Thin (2002, p. 83) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้าสูงขึ้นเป็นที่พึงพอใจ และมีความหมายมากยิ่งขึ้นประกอบด้วยเนื้อหาที่เป็นแก่นสำคัญ 4 ประการ

1. ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) หมายถึง การมีโอกาสเท่าเทียมกันและการที่คนทุกคนมีสิทธิแห่งมนุษย์ชนเหมือนกัน
2. ความเป็นปึกแผ่นแห่งสังคม (Social Solidarity) หมายถึง การที่สังคมมีการรวมตัวกันมั่นคง การเข้าใจความรู้สึกของกันและกัน การร่วมมือกัน และมีชีวิตอยู่ในกลุ่มอย่างมีศักดิ์ศรี
3. การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การที่ทุกคนในสังคมมีโอกาสที่จะเข้าไปมีส่วนอย่างสำคัญยิ่งในการพัฒนา
4. ความมั่นคงปลอดภัย (Social Security) คือ ความมั่นคงและความปลอดภัยในการดำรงชีวิตโดยปราศจากภัยคุกคามทางกายภาพต่าง ๆ

สาระการพัฒนาทั้งสี่ด้านนี้เป็นแก่นเสริมพลังในแก่กันและกัน สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนทุกด้าน แต่อาจจะมีการแลกเปลี่ยน (Trade-off) ในกลุ่มสาระ 4 ด้าน นี้รวมทั้งการแลกเปลี่ยนระหว่างสาระหลัก และอาจจะมีบรรลุดังวัตถุประสงค์ที่สัมผัสได้โดยเฉพาะยิ่งขึ้นในระยะสั้นโดยขยายรายละเอียดเพิ่มเติมต่อไป

2.4.7 ความยุติธรรมทางสังคม

ความยุติธรรมทางสังคมเป็นความคิดที่ตืออย่างหนึ่งแต่ในความเป็นจริงความยุติธรรมที่เป็นไปได้นั้นมีลักษณะที่แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับสภาพทางวัฒนธรรมและสถานการณ์ข้อนี้ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติอย่างไม่ยุติธรรมและเป็นปัญหาให้มีการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ในบางประเทศที่พัฒนาแล้วมีการเน้นถึงสิทธิมนุษยชนในฐานะเป็นค่านิยมขั้นพื้นฐานสำหรับทุกวัฒนธรรม บุคคลไม่ว่าจะมีวัฒนธรรมเป็นอย่างไรก็สมควรได้รับความยุติธรรมทางสังคมเท่าเทียมกันบุคคลที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากตน มีหลักปรัชญาที่สัมพันธ์กับความยุติธรรมทางสังคมที่สำคัญอยู่สองสาขา คือ ปรัชญา Utilitarianism กับปรัชญา Rawlsianism ปรัชญาทั้งสองสาขานี้ล้วนตั้งจุดความสนใจทางมโนธรรมแต่มีหลักการขัดแย้งกัน

ปรัชญา Utilitarianism (อรรถสาระนิยม) พิจารณาการกระทำใด ๆ ว่ายุติธรรม ถ้าการกระทำนั้นนำความดีงามหรือความมีประโยชน์สูงสุดมาสู่ประชาชนจำนวนมาก (Greatest Good to the Greatest Number of People) ปรัชญานี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมีการคิดว่า ถึงแม้จะมีผู้สูญเสียบ้างหรือขาดทุนบ้าง แต่โดยทั่วไปทรัพย์สินย่อมจะกระจายเป็นประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่เป็นที่เห็นชัดว่าความยากจนยังคงอยู่แม้ในประเทศที่มี GDP (Gross Domestic Product) หรือผลผลิตมวลรวมในประเทศสูง และวิถีการพัฒนา (Trajectories of

Development) ในปัจจุบันมีท่าทีที่คนในยุคอนาคตว่าต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก ปรัชญาอรรถสธาระนิยม จึงมองดูเหมือนกับส่งเสริมให้เกิดความยุติธรรมเพิ่มมากขึ้นในขณะนี้และในอนาคตด้วย

ในทางตรงกันข้าม ปรัชญาสาขา Rawlsianism มีแนวคิดดึงดูดความสนใจทางจริยธรรม สูงกว่า ปรัชญาสาขานี้อธิบายว่า โลกที่ยุติธรรมคือโลกที่มีการจัดระเบียบตามแบบวิถีที่เราจะจัด ระเบียบเพื่อให้เราจะได้ไปเกิดใหม่ในโลกแบบนั้น โดยที่เราไม่รู้ว่าเราจะไปเกิดในโลกแบบนั้นหรือไม่ ข้อนี้สามารถพิจารณาได้ว่าเป็นการขยายโอกาสที่จะครอบคลุมถึงความยุติธรรมระหว่างยุคด้วย กล่าวคือ ถ้าเราไม่รู้ว่า เมื่อไรเราจึงจะไปเกิดใหม่ เราจะต้องการจัดระเบียบโลก เพื่อให้เกิดโอกาสที่ดี และยุติธรรมแก่คนในยุคอนาคตได้ด้วยวิธีใด

ปรัชญาทั้งสองสาขานี้จึงตั้งคำถามเกี่ยวกับการสนองตอบที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้นที่เป็น คำถามต่อหลักการทางปรัชญาทำนองเดียวกัน การปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมในสังคมโลกปัจจุบัน มีความแตกต่างกันสูงมาก การปฏิบัติตามนโยบายที่แท้จริง จึงมีความแตกต่างสูงตามไปด้วย ไม่ว่าเรา จะยึดตามแนวปรัชญาสาขาใดก็ตาม ตัวอย่างเช่น บุคคลที่เป็นเหยื่อของการปฏิบัติทางวัฒนธรรม บางอย่าง เช่น การขลิบหรือตัดอวัยวะเพศ (Genital Mutilation) ก็อาจจะกล่าวว่า พวกตนไม่ได้คิด ว่าตนเป็นเหยื่อความยุติธรรม ดังนั้น ความยุติธรรมจึงไม่มีท่าทีที่จะเป็นเพียงเป้าหมายที่รับรู้กัน เท่านั้น แต่จะเป็นสิ่งที่จะต้องมีการกล่าวโต้แย้งหรืออภิปรายกันต่อไป

การพัฒนาความยุติธรรมจำเป็นต้องพูดถึงความมีสิทธิ (Rights) ความมีสิทธิในที่นี้ หมายถึงการเน้นความสำคัญของการให้เกียรติการอ้างสิทธิทางการเมือง เพื่อความยุติธรรมและ อิสรภาพทางสังคม การพัฒนาบนพื้นฐานความจำเป็น (Needs-Based) ดูจะตรงกันข้ามกับ การพัฒนาบนพื้นฐานของสิทธิการพัฒนาบนพื้นฐานความจำเป็นนั้น เน้นการทำหายเชิงเทคนิค ในการสนองตอบความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความจำเป็นด้านวัตถุแต่ข้อนี้ในเชิงปฏิบัติ ยังมีความเหลื่อมล้ำกันอยู่มาก ไม่ใช่จะแยกการพัฒนาบนพื้นฐานสิทธิและบนพื้นฐานสิทธินั้นรวมเอา การเน้นเชิงกลยุทธ์ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งเน้นการแก้ปัญหาสาเหตุความยุติธรรมและ ความยากจนและเน้นขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อให้มีความมั่นใจได้ว่าสิ่งจำเป็นเร่งด่วนจริง ๆ จะได้รับการ สนองตอบ โดยหลักการบางประการการพัฒนามนุษยธรรมรวมเอาการพัฒนาบนพื้นฐานสิทธิและ สิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน

ปรัชญาการพัฒนาบนพื้นฐานของสิทธิที่หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนรับไปปฏิบัติ ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติมุ่งเพื่อขยายแนวคิดเรื่องความยากจนโดยครอบคลุมถึงมิติ ทางสังคมแห่งความยากจน นั่นคือ สาเหตุและอาการ (Causes and Symptoms) แห่งความยากจนด้วย ดังนั้น การส่งเสริมให้กลุ่มชนด้อยโอกาสมีพลัง การเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงทางสังคมให้มาก ยิ่งขึ้น และกระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ จึงพิจารณาได้ว่าเป็นส่วนประกอบ ในเรื่องสิทธิในการพัฒนา และเป็นปัจจัยการสนองตอบความต้องการอย่างยั่งยืน

2.4.8 ประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับสังฆทาน

พระอธิการฤกษ์ ฌนปญโญ, พระพรสวรรค์ ฐิติญาโณ, พระกัญจน์ กนตธมโม และ อำนาจ มีราคา ได้ร่วมกันศึกษาวิเคราะห์การจัดงานสังฆทานเพื่อการพัฒนาของคณะสงฆ์อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักการทำบุญสังฆทานในพระพุทธศาสนาเป็นหลักการทำบุญ ในทางพระพุทธศาสนานั้นไม่มีการกำหนดไว้แน่นอนว่าจะต้องเป็นรูปแบบใด เนื่องจากโดยไปแล้ว

การทำบุญสังฆทาน เป็นการทำบุญที่ง่าย ไม่มีพิธีการให้ยุ่งยากแต่อย่างใด เพราะวัตถุประสงค์ของการทำบุญสังฆทานในทางพระพุทธศาสนามีจุดประสงค์ก็เพื่อเป็นการสละความเห็นแก่ตัวออกไปจากจิตใจประการหนึ่ง แล้วก็เป็นการอนุเคราะห์ทั้งผู้ให้และผู้รับ คือผู้ให้เมื่อได้ให้ และได้ทำบุญ โดยเฉพาะถ้าเป็นการทำบุญถวายสังฆทานแล้วก็ย่อมทำให้เกิดความสุขขึ้นในทางใจเป็นเบื้องต้น พร้อมทั้งผู้รับคือพระภิกษุสามเณรก็ได้รับการอุปถัมภ์ด้านปัจจัยสี่ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตของบรรพชิต ฉะนั้นการทำบุญสังฆทานจึงเป็นการสร้างทานบารมีของชาวพุทธ โดยอาศัยหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนาและนำมาซึ่งประโยชน์ของการทำบุญสังฆทาน โดยมีการตั้งเป้าหมายของการทำบุญสังฆทานไว้หลายด้าน คือ ด้านศาสนา ด้านการถวายแบบไม่เจาะจง ด้านสาธารณประโยชน์ ตลอดจนมีกระบวนการของการทำบุญสังฆทานและแนวทางแห่งการสืบทอดประเพณีการทำบุญสังฆทานในพระพุทธศาสนาไว้ว่าจะต้องดำเนินการอย่างไรและมีรายละเอียดที่ได้บอกถึงวิธีการ รูปแบบของการจัดงาน ตลอดจนแนวทางว่าจะต้องเป็นแบบไหน คือ มีวิธีการ การจัดการ การสืบทอด การจัดกิจกรรม ในเนื้อหาได้อธิบายถึงจุดเริ่มต้นในการทำบุญและการทำความเข้าใจในอันิสงส์ของการทำบุญโดยทั่วไปมาเป็นการทำบุญต่อพระภิกษุสามเณรที่เรียกว่าการทำบุญสังฆทาน ที่เป็นการสร้างวัฒนธรรมของชุมชนให้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมควบคู่กันไปกับกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เป็นกิจกรรมในเชิงสังคมที่สร้างสรรค์ทำให้เกิดความร่วมมือของพระสงฆ์และคนที่อยู่ในชุมชนได้ช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนาตลอดจน ดูแล รักษาและสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี อันติงามของชุมชนให้อยู่คู่กับสังคมของตนเองไปตราบนานเท่านาน โดยอาศัยการจัดกิจกรรมทำบุญสังฆทาน

การศึกษาการทำบุญสังฆทาน เป็นการสร้างทานบารมีที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในทางพระพุทธศาสนา และโดยเฉพาะการจัดให้มีขึ้นของงานสังฆทาน โดยคณะสงฆ์อำเภอศรีรัตนะนั้นได้เกิดขึ้นจากการเสียดสละของผู้นำในองค์กรคณะสงฆ์ โดยเน้นไปที่การพัฒนาบุคลากรของคณะสงฆ์เป็นหลัก เช่น การให้ทุนการศึกษาด้านภาษาบาลี หรือจะเป็นทุนการศึกษาด้านอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ การสนับสนุนสำนักงานเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ส่งเสริมการทัศนศึกษาทั้งในและต่างประเทศของคณะสงฆ์ พร้อมทั้งพุทธศาสนิกชนชาวอำเภอศรีรัตนะและอำเภอใกล้เคียง มีการจัดปฏิบัติธรรมสัญจรตามสถานที่ต่างๆ ในโครงการมูทิตาจิตตินิสิตที่จบการศึกษาเพื่อเป็นการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถที่จะพัฒนาตนเอง พร้อมทั้งมาเป็นผู้นำในการพัฒนาวัดและชุมชนของตนเองได้ และส่งเสริมให้มีส่วนในการพัฒนาคณะสงฆ์พร้อมทั้งชุมชนที่มีประสิทธิภาพสามารถสร้างประสิทธิผล ให้เกิดกับคณะสงฆ์อำเภอศรีรัตนะได้ตลอดจนสร้างคุณค่าที่จะได้เกิดกับชุมชนและนำไปสู่การพัฒนาพุทธศาสนิกชนชาวอำเภอศรีรัตนะต่อไป

การจัดงานทำบุญสังฆทาน นอกจากเป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อให้คณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของช่วงการเข้าพรรษาแล้ว ยังสามารถที่จะขยายผลที่ได้จากการพัฒนาที่เกิดขึ้นแล้วนี้ให้นำไปสู่การส่งเสริมการพัฒนาในโรงเรียน และเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาเด็ก เยาวชนตามโรงเรียนต่างๆได้ ซึ่งจะเป็นการสร้างคุณค่าแห่งระเบียบ แบบแผน ประเพณี วัฒนธรรมอันดี ให้เกิดกับเยาวชนคนรุ่นหลังได้ด้วย ส่วนในการจัดงานสังฆทานนั้นคุณค่าที่ปรากฏชัดที่สุดก็คือ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการฟังพระธรรมเทศนาของคนที่มาร่วมในงานสังฆทาน จากที่ไม่ค่อยมีคนตั้งใจฟังธรรม มีการคุยแข่งกับพระสงฆ์องค์ที่แสดงธรรม เมื่อได้รับการพัฒนาในด้านนี้แล้วทุกวันนี้ ในแต่ละวัดที่ได้จัดให้มีการแสดงธรรม ผู้ฟังธรรมก็จะมีคุณสมบัติ

เรียบง่ายมากยิ่งขึ้นด้วย หรือจะเป็นความมีระเบียบของโรงทานที่ได้จัดไว้ให้เป็นสถานที่รับอาหารของทานต่าง ๆ ก็จะทำให้เห็นว่ามีการจัดระเบียบในการเข้าแถวรับของทาน เป็นต้น มีการเกิดขึ้นของความร่วมมือระหว่างกันระหว่างผู้ให้และผู้รับ ทำให้เกิดการประสานความร่วมมือกันให้เป็นระเบียบเรียบง่ายมากยิ่งขึ้น และในการพัฒนาที่เป็นองค์รวม ก่อให้เกิดเป็นความสมัครสมานสามัคคีระหว่างกันมากขึ้น ซึ่งนี่เป็นคุณค่าที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนที่สุดจากการจัดงานทำบุญสังฆทานของคณะสงฆ์อำเภอศรีรัตนะ ที่ผ่านการพัฒนาโดยมีรายละเอียดในเนื้อหาของคุณค่าที่เกิดจากการจัดงานสังฆทานเพื่อการพัฒนา ดังนี้

1. การเผยแพร่ เพราะเป็นการนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาสู่ชุมชน โดยการแสดงพระธรรมเทศนา ก่อนที่จะมีการถวายสังฆทาน
2. ด้านการศึกษา ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนตามสาขาวิชาที่ตนเองชอบโดยจะได้รับทุนการศึกษา ที่มาจากการจัดงานสังฆทานของคณะสงฆ์อำเภอศรีรัตนะ
3. ด้านศาสนวัตถุ วัดจะมีปัจจัยที่เกิดจากการจัดงานสังฆทานเพื่อนำมาสร้างเสนาสนะหรือซ่อมแซมบูรณะ ปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุด ในวัดของตนเอง ต่อไป
4. ด้านศาสนทายาท ให้ความอุปถัมภ์และสนับสนุนพระภิกษุสามเณรตลอดถึงพุทธศาสนิกชนในด้านการจัดกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา เช่น การปฏิบัติธรรม สวดมนต์ทำวัตร สัจจกร โดยมีพุทธศาสนิกชนจากชุมชนต่าง ๆ ร่วมกิจกรรม เป็นต้น
5. ด้านศาสนพิธี ในกิจกรรมของการจัดงานสังฆทานนั้น จะจัดเป็นรูปแบบที่มีพิธีกรรมทางด้านศาสนาในรูปแบบเดียวกัน เช่น มีการตั้งพิธีกร เพื่อดำเนินการด้านพิธีกรรม เป็นต้น
6. ด้านความสามัคคี ทำให้เกิดความร่วมมือกันและช่วยเหลือซึ่งกันระหว่างคณะสงฆ์หรือพุทธศาสนิกชนด้วยกัน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดชมรมขึ้น เช่น ชมรมคนขับรถรับ-ส่งพระ เป็นต้น
7. ด้านการสืบทอด เป็นการนำเอานักเรียน ลูกหลาน เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยมอบหมายบทบาทในการเป็นผู้นำด้านศาสนพิธีให้ดำเนินการ ในส่วนของการจัดกิจกรรมงานสังฆทานด้วย
8. ด้านจิตใจ เพื่อเป็นการจรรโลงจิตใจของผู้คนที่มาร่วมในงานให้สามารถเห็นถึงประโยชน์ของการทำบุญและการเสียสละวัตถุสิ่งของ เพื่อเป็นการสละความตระหนี่ของตนเอง
9. ด้านสติปัญญา จะมีการแสดงพระธรรมเทศนาก่อนการถวายสังฆทานทุกครั้ง เพื่อให้ผู้ที่มาร่วมในการทำบุญได้ทราบถึงอันสงฆ์ของการทำบุญสังฆทานนี้ด้วย
10. ด้านสังคม เกิดการพัฒนาไปในส่วนของสังคมทำให้คนในสังคมได้เสียสละ มีความสามัคคีเกิดการร่วมมือของผู้คน ตลอดจนมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนอีกด้วย โดยเฉพาะการที่ทำให้คนในชุมชนได้ปฏิบัติตามหลักของสังคหวัตถุ 4 สามารถนำมาปรับใช้ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขในชุมชน ตลอดถึงยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมให้ตระหนักถึงคุณค่าของงานประเพณีการจัดงานสังฆทานได้อีกทางหนึ่งด้วยและอาจจะกล่าวได้ว่าคุณค่าในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมานั้นเป็นผลที่มาจากกรริเริ่มจัดกิจกรรมงานสังฆทานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาของคณะสงฆ์อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

พระครูธรรมธรสุนทร กวิสโร (เพ็งอาจ) ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาทัศนคติต่อการถวายสังฆทานของชาวพุทธกลุ่มวัยรุ่น กรณีศึกษา วัดระฆังใหญ่ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ” ระบุว่าผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์พบว่า “กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อการถวายสังฆทานโดยรวมอยู่ในระดับมากและทราบว่า ก่อนถวายสังฆทาน จำเป็นต้องรับศีลก่อนทุกครั้ง ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ยังพบว่ากลุ่มวัยรุ่นเพศหญิงมีทัศนคติต่อการถวายสังฆทานต่ำกว่าเพศชาย และพบว่า ผู้มีอายุระหว่าง 16-20 ปี มีทัศนคติที่สูงกว่าผู้มีอายุต่ำกว่า 15 ปี และอายุ 20 ปี ขึ้นไป สำหรับวัยรุ่นที่มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา มีทัศนคติที่สูงกว่าผู้มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา แต่ไม่พบว่ามี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการศึกษาค้นคว้าอุปสรรคต่อการถวายสังฆทานพบว่าส่วนใหญ่มีทัศนคติ ต่อการถวายสังฆทานว่าเป็นการทำบุญที่สามารถทำได้ง่ายที่สุด และพบว่าชาวพุทธกลุ่มวัยรุ่นชอบที่จะทำบุญโดยถวายสังฆทาน เพราะเชื่อว่าการถวายสังฆทานเป็นการทำบุญที่มีอานิสงส์มากที่สุด มีทัศนคติว่าการให้ทานควรจัดถวายแก่ภิกษุโดยไม่เจาะจงภิกษุผู้รับและเชื่อว่าการถวาย “สังฆทาน” ทำได้กับภิกษุจำนวนกี่รูปก็ได้ที่บรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา”

ปภาดา สุขสวัสดิ์ (2556) ได้ศึกษารูปแบบสังฆทานที่เหมาะสมกับการนำไปใช้ประโยชน์ของพระสงฆ์ในปัจจุบัน: กรณีศึกษาพระสงฆ์ในตำบลดอนเจดีย์อำเภอดอนเจดีย์จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบสังฆทานที่เหมาะสมกับการนำไปใช้ประโยชน์ของพระสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยาเป็นแนวทางในการศึกษา เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพระสงฆ์ ผู้ประกอบการ และผู้ซื้อหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับกรทำบุญถวายสังฆทาน โดยใช้แนวคิดแบบคาโนโมเดล ในการสำรวจความต้องการและจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามโมเดล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดของโคไลซ์ซี่ ผลการศึกษาค้นคว้า รูปแบบสังฆทานที่เหมาะสมกับการนำไปใช้ประโยชน์ของพระสงฆ์ในปัจจุบันนั้น ต้องมีความเหมาะสมกับพระสงฆ์ ปัจจัยคุณลักษณะสำคัญของรูปแบบสังฆทานที่สามารถสร้างความประทับใจและดึงดูดใจต่อผู้บริโภคในภาพรวมคือ มีรูปแบบสวยงามและทันสมัย ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์กับคู่แข่งในตลาดได้ ปัจจัยคุณลักษณะที่ผู้บริโภคต้องการให้มีและมีผลต่อความพึงพอใจ ได้แก่ ความสะดวกในการถือ การเก็บสินค้าหรือสิ่งของที่ให้มีคุณภาพนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ราคาไม่แพง ส่วนปัจจัยที่ต้องมีในผลิตภัณฑ์และผู้ผลิตต้องให้ความสนใจอันดับแรกในการพัฒนา ได้แก่ การแสดงฉลากรายการสินค้า วันเดือนปีหมดอายุและสิ่งของที่ขาดไม่ได้ในสังฆทาน คือ ของใช้จำเป็นในชีวิตประจำวัน น้ำดื่ม रुपเทียน ซึ่งผู้บริโภคเห็นว่าปัจจัยเหล่านี้เป็นคุณลักษณะพื้นฐานของผลิตภัณฑ์ หากขาดหายไปจะส่งผลให้ผู้บริโภคเกิดความรู้สึกไม่พอใจขึ้นมาทันทีดังนั้นผู้ผลิตสามารถใช้ปัจจัยคุณภาพทั้งหมดนี้ เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาารูปแบบสังฆทานได้ต่อไป

หลวงพ่อพุทธทาส กล่าวไว้ว่า “คนไทยชอบทำบุญ แต่ไม่ชอบทำกุศล” กุศลในที่นี้ ท่านหมายถึงความฉลาด คนเราต้องเรียนรู้ทุกวันจากทุกเรื่องให้ฉลาดขึ้น ฉลาดคือเข้าใจว่าอะไรเป็นอะไร และเห็นแก่ตัวน้อยลง ถ้าเห็นแก่ตัวมากขึ้นแปลว่าโง่งง ความเป็นมนุษย์หมายถึงการมีจิตใจสูง ซึ่งเป็นจุดที่ต่างจากสัตว์สัตว์ไม่มีบุญมีบาป มีแต่ทำไปตามธรรมชาติบุญบาปจึงเป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น

บุญ หรือ ปุญญะ คือความดี ความดีเป็นคุณสมบัติของความเป็นมนุษย์อีกคำหนึ่ง ที่หมายถึงความดีก็คือว่าจิตวิญญาณ มนุษย์ขาดความดีหรือจิตวิญญาณไม่ได้มีฉะนั้นจะขาดความสมบูรณ์

ในตัวเอง ทุกวันนี้นั้นมนุษย์เป็นโรคพร่องทางจิตวิญญาณ (Spiritual Deficiency) ทำให้ขาดความสุขที่แท้ เมื่อพร่องก็ไปหาอะไรมาเติม เช่น ยาเสพติด ความฟุ่มเฟือย และความรุนแรง ซึ่งไม่ตรงกับโรค ปัญหา ยาเสพติด ความฟุ่มเฟือย และความรุนแรงจะแก้ไขไม่ได้ตราบใดที่มนุษย์ยังเป็นโรคพร่องทางจิตวิญญาณอยู่ การเติมจิตวิญญาณให้เกิดความสมบูรณ์ในตัวเอง จึงมีความสำคัญยิ่ง (พระชาย วรธมโม และพระไพศาล วิสาโล, 2544)

บุญ แปลว่า เครื่องชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ สะอาด หรือ คุณสมบัติที่ทำให้บริสุทธิ์ คำว่า ทาน แปลว่า การให้การสละ การเผื่อแผ่แบ่งปัน จะมอบของให้ใคร หรือจะถวายของให้ใครก็เป็นบุญ ทั้งนั้น จะต่างกันก็เพียงว่าได้บุญมากบุญน้อยเท่านั้นเอง

ดังนั้น เมื่อมีคนกล่าวว่า “ไปทำบุญทำทาน” จึงหมายความว่าไปชำระจิตใจให้สะอาด บริสุทธิ์ด้วยการแบ่งปันสิ่งของ (ทานมัย) ซึ่งเป็นการแบ่งปันให้ใครก็ได้และการทำบุญก็ไม่ได้มีความหมายแคบ ๆ แต่เพียงแค่การให้ทานบริจาคสิ่งของแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ทำบุญอย่างมีความหมาย บุญ มาจากศัพท์ภาษาบาลีว่า “บุญญะ” แปลว่า เครื่องชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์บุญเป็นเครื่องจำกัดสิ่งเศร้าหมองที่เรียกว่า กิเลส ดังนั้นการทำบุญจึงเป็นการช่วยลดละเลิกความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความมีใจคับแคบ ตระหนี่ถี่เหนียว หวงแหน ยึดติดลุ่มหลง ในวัตถุสิ่งของ อันเป็นสาเหตุหนึ่งของความทุกข์ให้ออกไปจากใจ

บุญ 10 วิธีตามหลักพุทธศาสนา มีการทำบุญด้วยกัน 10 วิธีเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 10 (สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ 10 ประการ) คือ (ฉมนคิด แผนสมบูรณ, 2553, น. 76)

1. ให้ทาน แบ่งปันผู้อื่นด้วยสิ่งของ ไม่ว่าจะให้ใครก็เป็นบุญ (ทานมัย) การให้ทาน เป็นการช่วยขัดเกลาความเห็นแก่ตัว ความคับแคบ ความตระหนี่ถี่เหนียว และความติดยึดในวัตถุ นอกจากนี้สิ่งของที่เราแบ่งปันออกไป ก็จะเป็นประโยชน์กับบุคคล หรือชุมชนโดยรวม

2. รักษาศีล ก็เป็นบุญ (ศีลมัย) เป็นการฝึกฝนที่จะ ลด ละ เลิก ความชั่ว ไม่ไปเบียดเบียนใคร มุ่งที่จะทำความดีเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ผู้อื่น เป็นการหล่อเลี้ยงบ่มเพาะให้เกิดความดีงาม และพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ให้เกิดต่ำ

3. เจริญภาวนา ก็เป็นบุญ (ภาวนามัย) การภาวนา เป็นการพัฒนาจิตใจ และปัญญา ทำให้จิตสงบ ไม่มีกิเลส ไม่มีเรื่องเศร้าหมอง เห็นคุณค่าสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ผู้ที่ภาวนาอยู่เสมอย่อมเป็นหลักประกันว่า จิตจะมีความสงบ ชีวิตมีความสุข คุณภาพชีวิตดีขึ้น สูงขึ้น

4. อ่อนน้อมถ่อมตน ผู้น้อย อ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ก็แสดงออกในความมีเมตตาต่อผู้น้อย และต่างก็อ่อนน้อมต่อผู้มีคุณธรรม รวมถึงการให้เกียรติให้ความเคารพในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ทั้งในความคิดความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของบุคคลและสังคมอื่น เป็นการลดความยึดมั่นถือมั่น ในความเป็นตัวตน ก็เป็นบุญ (อปจายนมัย)

5. ช่วยเหลือสังคมรอบข้าง ช่วยเหลือสละแรงกายเพื่องานส่วนรวม หรือช่วยงานเพื่อนบ้าน ที่ต้องการความช่วยเหลือ ก็เป็นบุญ (ไวยวัจจมัย)

6. เปิดโอกาสให้คนอื่น มาร่วมทำบุญกับเรา หรือในการทำงาน ก็เปิดโอกาสให้คนอื่นมีส่วนร่วมทำ-ร่วมแสดงความคิดเห็น รวมไปถึงการอุทิศส่วนบุญ ให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วด้วย ก็เป็นบุญ (ปัตติทานมัย)

7. ยอมรับและยินดีในการทำความดี (หรือทำบุญ) ของผู้อื่น เป็นการเปิดโอกาสร่วมใจอนุโมทนา ในการกระทำความดีของผู้อื่น ก็เป็นบุญ (ปิดตานุโมทนาภัย)

8. ฟังธรรม บ่มเพาะสติปัญญาให้สว่างไสว ฟังธรรมะ ฟังเรื่องที่ดีมีประโยชน์ต่อสติปัญญา หรือมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดีเป็นความจริง ความดีความงาม ก็เป็นบุญ (ธรรมสวนะ)

9. แสดงธรรม ให้ธรรมะ และข้อคิดที่ดีกับผู้อื่น แสดงธรรมนำธรรมะไปบอกกล่าว เพื่อแผ่ให้คนอื่นได้รับฟัง ให้เขาได้รู้จักวิธีการดำเนินชีวิตที่ดีเป็นเรื่องของความจริง ความดีความงาม ก็เป็นบุญ (ธรรมเทศนามัย)

10. ทำความเห็นให้ถูกต้องและเหมาะสม มีการปรับปฏิญญาแก้ไขปรับปรุงพัฒนาความคิดเห็น ความเข้าใจให้ถูกต้องตามธรรม ให้เป็นสัมมาทศณะอยู่เสมอ เป็นการพัฒนาปัญญาอย่างสำคัญก็เป็นบุญ (ทิฏฐุชุกรม) ทิฏฐุชุกรม หรือ สัมมาทศณะ เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการทำบุญทุกชนิดและทุกโอกาส จะต้องประกบและประกอบเข้ากับบุญกิริยาวัตถุข้ออื่นทุกข้อ เพื่อให้งานบุญข้อนั้น ๆ เป็นไปอย่างถูกต้องตามความหมายและความมุ่งหมาย พร้อมทั้งได้ผลถูกต้อง

2.4.9 บุญและความมุ่งหมายแห่งบุญ 3 ระดับ

1. ทำบุญเพื่อประโยชน์สุขปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) คือ เพื่อให้เกิดลาภบริวารสถานภาพความเป็นอยู่ ความสุข คำชมเชย สมองตอบกลับมา นั่นคือคุณภาพชีวิตที่ดี เศรษฐกิจที่ดี และการยอมรับที่ดีจากสังคมรอบข้างที่เราอยู่ ที่สุดก็เพื่อให้คนเรารู้จักเห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือกัน ฉันทพี่น้อง คนที่เดือดร้อนก็ได้รับการดูแลเอาใจใส่ ไม่ถูกทอดทิ้ง มีชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่มีความสุข เพราะคนเราในโลกต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน จะอยู่แบบตัวใครตัวมันไม่ได้

2. ทำบุญเพื่อประโยชน์สุขที่สูงขึ้น (สัมปรายิกัตถะ) นั่นคือในระดับจิตที่สูงขึ้นไป เพื่อเราจะได้เรียนรู้ที่จะพัฒนาตัวเองให้เจริญเติบโตขึ้นมาเป็นบุคคลที่มีศีลธรรม มีคุณธรรม มีจิตใจเอื้อเพื่อแผ่แผ่ มีความอบอุ่นซาบซึ้งสุดใจด้วยศรัทธา ภาควุมิใจ อิ่มใจ แก่ล้ากล้ามั่นใจในชีวิตที่ได้ทำบุญ โดยกินความรวมถึงจุดหมาย ต่อมาเมื่อละโลกนี้ไปแล้วด้วย

3. ทำบุญเพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง (ปรมาตถะ) คือ ประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิต ได้แก่การรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันคติธรรมดาของโลกของสังขารธรรม ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต มีจิตเป็นอิสระปลอดโปร่งผ่องใส ไม่หวั่นไหวไปกับความผันผวน ปรวนแปรของชีวิต เย็นสว่างไสวโดยสมบูรณ์

ความมุ่งหมายของบุญทั้ง 3 ระดับนี้ เราจะเห็นได้จาก พิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่มุ่งประโยชน์ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวัตถุ หรือความเป็นอยู่ด้านสังคม ซึ่งรวมถึงพฤติกรรมความเอื้อเพื่อแผ่แผ่เกื้อกูลกัน ความสัมพันธ์ด้านจิตใจ และด้านปัญญา ทั้งหมดนี้ล้วนมีคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตและสังคม อันไม่อาจขาดด้านใดด้านหนึ่งไปได้พุดง่าย ๆ คือ พิธีกรรมทางพุทธศาสนามุ่งให้เกิดประโยชน์ครบถ้วนอย่างเป็นองค์รวมตามความมุ่งหมาย ประโยชน์ทั้ง 4 ด้านนี้เรายังเห็นได้จาก ประเพณี พิธีกรรมของชุมชน เช่น ลอยกระทง บุญบั้งไฟ กล่าวคือ ไม่เพียงแต่มีจุดมุ่งหมายอนุรักษ์รักษาหรือเพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่โดยตรงเท่านั้น ยังเอื้อให้เกิดความสนิทสนมกลมเกลียวในชุมชน และมีกิจกรรมทางศาสนาเพื่อให้เกิดความมั่นใจในชีวิต รวมทั้งมีการปลูกฝังต่อกันทำศรัทธาที่เคารพธรรมชาติและจิตสำนึกต่อชุมชน ซึ่งล้วนเป็นคติที่สำคัญในการดำเนินชีวิต โดยสรุปแล้วปุณฺชนคนเราทำบุญก็เพื่อ “ตัวเอง” แต่คงดีกว่าถ้าเราทำบุญเพื่อ “พัฒนา

จิต” และคงดียิ่งขึ้นไปอีกถ้าเราทำบุญเพื่อพัฒนา “สติปัญญา” ไปด้วย และคงดีที่สุดถ้าเราช่วยกันทำบุญทุกรูปแบบ (บุญกิริยาวัตถุ 10) เพื่อช่วยเหลือสังคมให้สงบสุข และดีไปด้วยพร้อม ๆ กัน การตรวจสอบผลแห่งบุญ มีหลักเกณฑ์สำหรับวัดอยู่ 3 ประการ คือ

1. ปฏิภาห คือ ผู้รับ เป็นผู้มีศีล มีคุณธรรม มีความดีเราก้ได้บุญมาก ทั้งนี้ไม่จำกัดว่าปฏิภาหจะต้องเป็นพระสงฆ์เสมอไม่อาจเป็นสามเณร แม่ชีหรือคฤหัสถ์ชาวบ้านก็ได้แต่หากปฏิภาหเป็นคนไม่มีศีล เราก้ได้บุญน้อย เพราะเขาอาจอาศัยผลจากของที่เราให้ไปทำไม่ดี เช่น ได้อาหารไปกิน มีแรง ก็หันไปทำการร้ายได้อีก อย่างนี้เราก้ได้บุญน้อย

2. วัตถุสิ่งของที่มอบให้มีความบริสุทธิ์ได้มาโดยสุจริต เป็นของดีมีประโยชน์มีคุณค่า และมีความเหมาะสมกับผู้รับ เช่น ถวายจีวรแก่พระสงฆ์ให้เสื้อผ้าแก่เด็ก ๆ เช่นนี้ย่อมได้บุญมาก

3. ทายกคือผู้ให้เป็นผู้มีศีล มีธรรม มีเจตนาที่เป็นบุญเป็นกุศล ตั้งใจดียิ่งถ้าเจตนา นั้นประกอบด้วยปัญญาที่มีคุณสมบัติประกอบมากขึ้น ก็ยิ่งเป็นบุญมากขึ้น

3.1 เจตนา ก่อนให้ (บุพเจตนา) ตั้งแต่ตอนแรก เริ่มต้น ตั้งใจดีมีศรัทธา มีความเลื่อมใสจิตใจเบิกบาน ตั้งใจทำจริง มีศรัทธามา

3.2 เจตนา ขณะให้หรือขณะถวายของให้ก็จริงใจจริงจัง ตั้งใจทำด้วยความเบิกบานผ่องใส มีปัญญา รู้เข้าใจ (มุจจนเจตนา)

3.3 เมื่อมอบของไปแล้ว หรือถวายของให้แล้ว หลังจากนั้นระลึกขึ้นเมื่อใด จิตใจก็อ้อมเอิบผ่องใสขึ้น เกิดความภูมิใจในทานที่ให้ไปว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้รับจริง ๆ ระลึกได้เมื่อใดก็ได้บุญเพิ่มขณะนั้นแล (อปรปรเจตนา)

ทั้งหมดนี้คือองค์ประกอบที่จะทำให้เราได้บุญมากหรือน้อย ยังมีวิธีตรวจสอบบุญที่สมบูรณ์อีกวิธีหนึ่ง โดยการตรวจสอบด้านจิตใจของผู้ให้ว่ามีเจตนาเป็นอย่างไรบ้าง คือ เป็นอิสระพร้อมจะก้าวต่อไปในคุณความดีอย่างอื่น หรือเปิดช่องให้นำเอาคุณสมบัติอันดีงามอื่น ๆ มาใส่เพิ่มเติมแก่ชีวิต เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น

ขณะเดียวกันบุญก็เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดภาวะน่านุชา คนที่ทำบุญมักเป็นคนน่านุชา เพราะเป็นบุคคลผู้มีคุณธรรม มีความดี บุญทำให้เกิดภาวะน่านุชา แก่ผู้ที่ทำบุญสม่ำเสมอและเมื่อได้ทำบุญแล้วจิตใจก็อ้อมเอิบเป็นสุขที่ประณีตลึกซึ้งขึ้นไป เป็นความสุขที่ยั่งยืนยาวนาน และเป็นความสุขที่สงบประณีต

หลวงพ่พุทธทาส (อ้างถึงใน ฉลาดทำบุญ, 2544) พูดถึงวิธีทำบุญ 3 แบบว่าเปรียบเหมือนกับคน 3 คน เอน้ำ 3 ประเภท มาอาบชำระล้างตัว คือ

1. บุคคลทำบุญเหมือนเอน้ำโคลนมาอาบ คือ คนที่ทำบุญด้วยการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เบียดเบียนสัตว์ฆ่าวัว ฆ่าควาย ฆ่าเป็ด ฆ่าไก่และเอาเนื้อสัตว์เหล่านั้นมาจัดงานบุญเลี้ยงกัน รวมทั้งมีเลี้ยงสุรายาเมาด้วย จนบางครั้งเกิดการทะเลาะวิวาททำร้ายกัน เหล่านี้เป็นการทำบุญด้วยการทำบาป เหมือนกับเอน้ำโคลนมาชำระตัว จะสะอาดได้อย่างไร

2. บุคคลทำบุญเหมือนเอน้ำเจือด้วยแป้งหอมมาอาบ คือ คนที่ทำบุญด้วยอุปาทาน ยึดมั่นถือมั่นในบุญเป็นอย่างมาก เมาสวรรค์เมาวิมาน เป็นการทำบุญด้วยกิเลสหรือความยึดติดอย่างรุนแรง ทำแล้วหวังผลเช่นนั้น เช่นนั้นเหมือนเอน้ำที่เป็นเครื่องหอมมาอาบชำระกาย จะสะอาดได้อย่างไร

3. บุคคลทำบุญเหมือนเอาน้ำสะอาดมาอาบคือ คนที่ทำบุญด้วยใจสงบร่มเย็น ไม่ได้ยึดมั่นถือมั่นสิ่งนั้น ว่าเป็นตัวเราของเรา (อาจจะมีย่างเหมือนกัน แต่ไม่ได้เป็นเหตุจริงจึงให้จิตพุ่งข่านสั้นไหว หรือยึดติดเป็นอุปาทาน) เหมือนคนเอาน้ำสะอาดมาอาบ ย่อมสะอาดกว่าบุคคล 2 ประเภทแรก

สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่มที่ 27 อธิบายไว้ว่า สังฆทาน หมายถึง ทานเพื่อสงฆ์ การถวายสิ่งของแก่สงฆ์โดยไม่จำเพาะเจาะจงพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ตามหลักพระพุทธศาสนาการถวายแบบนี้มีผลานิสงส์มากกว่าการถวายแบบจำเพาะเจาะจง เพราะเกิดจากเจตนาที่เป็นมหากุศล มุ่งให้เกิดประโยชน์ส่วนรวม

การถวายสิ่งของแก่สงฆ์หรือเพื่อสงฆ์หมายถึง การถวายให้เป็นของสงฆ์ที่พระภิกษุทุกรูปใช้ได้โดยมีการแบ่งกันตามพระวินัย ถ้าผู้ถวายมีของถวายจำนวนจำกัด ให้ตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะถวายแก่สงฆ์เมื่อมีหรือพบพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็ให้ถือว่าท่านเป็นผู้แทนของสงฆ์การจัดเครื่องถวายสังฆทาน ควรคำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดแก่พระสงฆ์ผู้รับเป็นสำคัญจึงต้องจัดสรรสิ่งที่ดีมีคุณค่า มีคุณภาพ และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีพของพระสงฆ์ เช่น ถ้าถวายในตอนเช้าถึงเพล ควรมีภัตตาหาร คาวหวาน ผลไม้เครื่องต้ม เป็นหลัก มีเครื่องใช้เช่น สบง จีวร ผาอาบน้ำฝน ผ้าเช็ดตัว สบู่ ยาประจำบ้าน โดยอาจจัดใส่ในภาชนะ เช่น ถัง ตะกร้า ถาด หรือภาชนะอื่น เพื่อความสะดวกในการยกประเคน และจัดเท่ากับจำนวนพระสงฆ์ที่จะถวาย ส่วนโอกาสในการถวายสังฆทาน อาจทำรวมกับพิธีกรรมอื่น ๆ ที่จัดขึ้น เช่น วันเกิด วันแต่งงาน วันขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น (อิสริยา เลหาติรานนท, 2556)

ปภาดา สุขสวัสดิ์ (2556) ได้สรุปผลการศึกษากการทำบุญที่ถูกต้องและได้บุญมากที่สุด ต้องเริ่มที่จิตใจ เสียก่อน จิตใจต้องบริสุทธิ์เจตนาในการให้ต้องบริสุทธิ์ ส่วนในเรื่องสังฆทาน ความจริงแล้วก็คือการให้แด่พระสงฆ์ให้เป็นหมู่คณะ ไม่เจาะจง สังฆทานมิได้หมายถึงสิ่งของตามที่ได้ทราบกันมาแต่ก่อน มิใช่ถึงเหลือทิ้งตามท้องตลาดทั่วไปเพียงอย่างเดียว การถวายสังฆทานสามารถเป็นสิ่งของใดก็ได้ที่จำเป็นและมีประโยชน์ต่อพระสงฆ์และไม่ผิดหลักพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงเกิดแนวคิดที่ว่าควรจะเปลี่ยนรูปแบบสังฆทานใหม่ให้มีรูปแบบที่ทันสมัยรวมทั้งผลิตภัณฑ์ในถึงสังฆทานควรเป็นสิ่งของที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากกว่าสังฆทานถึงเหลือทิ้งไปตามท้องตลาด

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 งานวิจัยในประเทศ

พระมหาวิจิตร เสาธง (2554) ได้สรุปผลการวิจัยไว้ว่า เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม: กรณีศึกษาพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ อดีตรองเจ้าคณะอำเภอด่านซ้าย และอดีตเจ้าอาวาสวัดเนรมิตวิปัสสนา อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อศึกษาประวัติและผลงานของพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ (พันธ์ สีลวิสุโท) อดีตเจ้าอาวาสวัดเนรมิตวิปัสสนา และอดีตรองเจ้าคณะอำเภอด่านซ้าย ถึงเรื่องบทบาทด้วยการพัฒนาสังคมของพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ โดยศึกษาจากข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทด้านต่างๆ ของพระสงฆ์ ประกอบกับข้อมูลภาคสนามจากประชากรกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ทราบถึงบทบาทของพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ (พันธ์ สีลวิสุโท) ต่อประชาชนในเขตอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่างๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาเรียงงานผลที่ได้จากการศึกษาแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลจากการศึกษาสรุปว่า

ผลจากการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ อดีตรองเจ้าคณะอำเภอด่านซ้าย และอดีตเจ้าอาวาสวัดเนรมิตวิปัสสนา อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พบว่ามีส่วนสัมพันธ์พระภิกษุกับชุมชนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางทำให้เห็นบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ บทบาทด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมจากการก่อตั้งวัดเนรมิตวิปัสสนาเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม จนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอด่านซ้าย และจังหวัดเลย พระครูภาวนาวิสุทธิญาณได้มีบทบาทที่สำคัญทั้งด้านคุณประโยชน์แก่สังคมเป็นแบบอย่างให้แก่พุทธบริษัทโดยทั่วหน้ากัน

พระสุธีวรญาณ (2554) ได้สรุปผลการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม อำเภอสี จังหวัดลำพูน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาระดับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม อำเภอสี จังหวัดลำพูน 2) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม อำเภอสี จังหวัดลำพูน 3) เพื่อศึกษาปัญหาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม อำเภอสี จังหวัดลำพูน 4) เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม อำเภอสี จังหวัดลำพูน กลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์ในอำเภอสี จังหวัดลำพูน จำนวน 85 รูป โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม อำเภอสี จังหวัดลำพูน ภาพรวมอยู่ในระดับมากใน 3 ด้าน ผลการเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม อำเภอสี จังหวัดลำพูน จำแนกตามปัจจัยบุคคล พบว่าพระสงฆ์ที่อายุพรรษา ระดับการศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติส่วนตำแหน่งทางคณะสงฆ์ไม่มีความแตกต่างกัน (3) ปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ด้านสังคม: วิธีการปฏิบัติอย่างไรให้เกิดความน่าเชื่อถือ อันเป็นสิ่งแสดงออกบทบาทในการเป็นผู้นำ เพื่อนำไปสู่บทบาทของการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการศึกษา: การประสานงานในระบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ขาดประสิทธิภาพ ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ด้านการถ่ายทอดการศึกษาแบบบูรณาการ ด้านวัฒนธรรม: การเผยแผ่ยังไม่ดึงดูดความสนใจของวัยรุ่นหรือคนรุ่นใหม่ และกลุ่มที่เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ส่วนกลุ่มเยาวชนมีน้อย (4) แนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม อำเภอสี จังหวัดลำพูน เนื่องจากวัดเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรมของคนในชุมชน และพระสงฆ์จะต้องประกอบด้วย การมีภาวะผู้นำของพระสงฆ์ การเป็นแบบอย่างที่ดีในทางปฏิบัติของพระสงฆ์ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ของพระสงฆ์ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และ การสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

พระครูปริยัตติธรรมคุณฉวีสา (2552) ได้สรุปผลการวิจัยไว้ว่า เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต) โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม 2) เพื่อศึกษาบทบาทการพัฒนาสังคมตามแนวทางของพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต) 3) เพื่อศึกษาการประยุกต์แนวคิดในการพัฒนาสังคมของพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต) จากการศึกษาพบว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมนั้น พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐาน

ความเจริญ แก่สังคมในด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสุข และด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ เพื่อช่วยส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นมั่นคงแก่สังคม ส่งเสริมให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งให้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ อันจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้น มีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข บทบาทการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา (แก้ว สุวณฺณโชโต) ท่านเป็นแบบอย่างที่ดี เครื่องคิดริเริ่มวิสัย วาระระเบียบแบบแผน ข้อวัตรไว้อย่างเคร่งครัด ทั้งได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตด้วยความวิริยะอุตสาหะ เสียสละ โดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์และสาธุชนทั้งในด้านการปกครอง การเผยแผ่ การสาธารณสุข การสาธารณสุขสงเคราะห์ ปรากฏประจักษ์เป็นผลงานสืบมา การประยุกต์แนวคิดในการพัฒนาสังคมของพระพุทธศาสนา (แก้ว สุวณฺณโชโต) พบว่าท่านได้นำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ด้านการปกครองท่านได้ปรับปรุงและประยุกต์หลักสัปปุริสธรรม 7 ได้อย่างเหมาะสม ด้านการศาสนศึกษาได้วางรากฐานของชีวิตโดยการประยุกต์หลักไตรสิกขาซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตให้ถูกต้อง ด้านการเผยแผ่ได้ประยุกต์แนวคิดจากหลายทฤษฎีมาใช้กับประชาชนอย่างมีผลสำเร็จ ด้านการสาธารณสุขท่านได้พัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ท่านได้ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 สงเคราะห์สังคมเพื่อให้ได้รับประโยชน์และความสุขอย่างแท้จริง

พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง) (2561) บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่ ตำบล ยางค่อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ ตำบล ยางค่อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในเขตพื้นที่ ตำบล ยางค่อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน และ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในเขตพื้นที่ ตำบลยางค่อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ ตำบลยางค่อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 5,820 คน โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปเครซี่ซี และ มอร์แกน ได้ประชาชนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 361 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้ความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.878 สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) การทดสอบค่าเอฟ (F-test) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายการโดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของเชฟเฟ (Scheffe's Method) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ ตำบล ยางค่อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสังคม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ ส่วนด้านสาธารณสุขมีค่าเฉลี่ยน้อยสุด แนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ ตำบลยางค่อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ประชาชนได้เสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ พระสงฆ์ควรเทศนาและอบรมให้ประชาชนในชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีกัน

ปฏิบัติตนในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนตามแนวพระพุทธศาสนา ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ พระสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จัดให้วัดเป็นศูนย์รวมในการสนับสนุนการประกอบอาชีพหรือส่งเสริมผลิตภัณฑ์ในชุมชน ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ พระสงฆ์ควรอบรมให้ควรรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และประเพณีต่าง ๆ ให้กับเด็กและเยาวชนในชุมชนเพื่อสืบทอดต่อไป ด้านสาธารณสุข ได้แก่ พระสงฆ์ควรปฏิบัติตนแบบอย่างที่ดีและนำธรรมะมาใช้ส่งเสริมในการบำบัดโรคหรือยาเสพติดแก่ประชาชนในชุมชน และด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พระสงฆ์ควรเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างที่ดีในการรักษาความสะอาดให้กับชุมชน และฟื้นฟูอนุรักษ์ ป่าไม้และต้นน้ำในชุมชน

พระมหาพรหม สุรพลญาณ (2560) ได้สรุปผลการศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทพระสงฆ์ไทยกับงานพัฒนาชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและกระบวนการในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในสังคมไทย 2) ศึกษากระบวนการวิธีประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในสังคมไทย 3) เสนอแนวทางกระบวนการวิธีประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในสังคมไทย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 6 รูป คือ พระครูพิพิธประชานาถ พระครูศีลวราภรณ์ พระครูสุภาจารวัฒน์ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต พระครูอุภัยโกศล และพระครูธรรมศุต ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจในการทำงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ทั้ง 6 รูปเกิดจากแรงจูงใจภายใน คือ ความมีจิตสำนึกในบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่พึงกระทำตอบแทนต่อชุมชน ด้วยความที่ท่านเคยผ่านการปฏิบัติธรรมมา จึงเกิดเมตตาธรรมและมีความมั่นคงในอุดมการณ์ที่จะทำงานเพื่อชุมชน แรงจูงใจภายนอกเกิดจากการได้รู้เห็นปัญหาและความทุกข์ยากต่าง ๆ ของชาวบ้านจึงต้องการที่จะช่วยเหลือและถือว่าเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ แนวคิดในการพัฒนาชุมชนจะขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่พระสังฆาธิการแต่ละรูปทำ ประกอบกับพระสงฆ์ต้องการช่วยเหลือต่อชุมชนเป็นที่พึงทางจิตใจและเป็นผู้ให้สติปัญญากับชาวบ้าน ดึงคนเข้าหาศาสนา แก้ปัญหาด้วยหลักพุทธธรรมทำวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ กิจกรรมงานพัฒนาของพระสงฆ์ในระยะเริ่มแรกเน้นสาธารณูปโภคพื้นฐาน ต่อมาเน้นพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของชุมชนในปัจจุบันพระสงฆ์ได้พยายามแก้ไข้ปัญหาใหม่ๆ ของชุมชน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัญหาและความจำเป็นของแต่ละชุมชนรวมทั้งความถนัดและความสนใจของพระสงฆ์แต่ละรูป ซึ่งพระสงฆ์นักพัฒนาจะมีกิจกรรมที่โดดเด่นแตกต่างกันไป กิจกรรมที่จะดำเนินการต่อได้อย่างยั่งยืนมักจะเป็นกิจกรรมที่มีคุณประโยชน์สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชาวบ้านและมีความสุจริตยุติธรรมหากมีการทุจริตก็จะเกิดความเคลือบแคลงสงสัยและหากกลุ่มไม่เข้มแข็งพอก็อาจจะล้มเหลวได้

พระสุภาพ สุภาโว (2561) ได้สรุปผลการศึกษาวิจัย ความร่วมมือในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลัก CSR ของภาคเอกชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความร่วมมือในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลัก CSR ของภาคเอกชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า 1) ความร่วมมือในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลัก CSR ของภาคเอกชน เชื่อมโยงกันเป็นส่วนหนึ่งคือความคิดของผู้นำ โดยเน้นคำว่า “บวร” โดยการดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อตอบสนองต่อสังคมซึ่งเป็นหลักสำคัญของภาคเอกชน มีการรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นจากบุคคลอื่น อีกทั้งการทำประชาพิจารณ์ต่อการดำเนินการเพื่อป้องกันมิให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การสร้าง

ความร่วมมือระหว่างเอกชนกับชุมชนนั้นเป็นเรื่องการสร้างความสัมพันธ์และการเข้าถึงชุมชนที่จะมองเห็นถึงประโยชน์ที่ภาคเอกชนนั้นนำเข้ามา นับเป็นการยอมรับของชุมชนที่มีความคาดหวังต่อการดำเนินงานของภาคเอกชน ความร่วมมือของภาคเอกชนเป็นความร่วมมือที่มีมาอย่างต่อเนื่องจากการช่วยเหลือชุมชน

พระบุญญา อธิปญโญ (ภุมมธรรม) (2559) สรุปลงการศึกษา บทบาทพระธรรมมังคลาจารย์ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร หมู่ที่ 2 บ้านลุ่มใต้ ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน ตั้งแต่สมัยโบราณเพื่อจรรโลงไว้ซึ่งพุทธธรรมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุข ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเสมอมา พระสงฆ์ยังมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เพื่อสอนสั่งธรรมของศาสนาให้แก่ชาวโลกได้เรียนรู้และรับรู้สู่การปฏิบัติ นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีหน้าที่ในการศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ โดยมีหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในชุมชนมากขึ้น จากการสัมภาษณ์พบว่า พระธรรมมังคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร ได้มีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนโดยมีผลความเห็นของประชาชนต่อบทบาทของพระธรรมมังคลาจารย์ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 3 ด้านพบว่าด้านการจัดการกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด

ศุภกร เจียมธนทัต (2555) ใคศึกษาเรื่อง ความเป็นไปได้ของธุรกิจร้านสังฆภัณฑ์ในเขตเทศบาลเมืองบางศรีเมือง จังหวัดนนทบุรี: กรณีศึกษาผู้เดินทางมาทำบุญ ณ วัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร ได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล พฤติกรรมผู้บริโภค การตัดสินใจซื้อ การศึกษาส่วนประสมทางการตลาด การศึกษาความเป็นไปได้ทางด้านเทคนิค ด้านการจัดการ และด้านการเงิน ศึกษาโดยวิเคราะห์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล พฤติกรรมผู้บริโภค ข้อมูลปัจจัยส่วนประสมการตลาด ความสนใจด้านบริการเสริมและความสนใจที่มีต่อโครงการ และวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการโดยใช้เครื่องมือชี้วัดทางการเงิน การวิเคราะห์โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล 400 คน เฉพาะผู้ที่เดินทางมาทำบุญ ณ วัดเฉลิมพระเกียรติ ในระยะเวลา 1 เดือน ประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติโดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 20-29 ปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ พนักงานบริษัทเอกชน การศึกษาระดับปริญญาตรีและซื้อสังฆภัณฑ์อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 500-1000 บาท และสินค้าที่นิยมซื้อประจำ คือ ชุดไทยทานสังฆทาน ธูปเทียน ดอกไม้ และต้องการให้ร้านสังฆภัณฑ์มีสินค้าให้เลือกหลายระดับราคามีแหล่งที่ตั้งควรอยู่ใกล้วัด ตลาดชุมชน และเจ้าของร้านจะต้องมีความรู้ในเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นที่ปรึกษาของลูกค้าได้ งบประมาณลงทุนเริ่มแรกของโครงการเท่ากับ 627,000 บาท การวิเคราะห์ด้านการเงินของโครงการ มูลค่าปัจจุบันของโครงการ (NPV) มีค่า 504,536.95 อัตราผลตอบแทนภายใน (IRR) มีค่าร้อยละ 39 ระยะเวลา คืนทุน เท่ากับ 1 ปี 10 เดือน 8 วัน จากผลการวิจัยสรุปว่า ยอมรับโครงการมีความน่าสนใจในการลงทุน และมีความเป็นไปได้ แต่ควรมีการเพิ่มบริการเสริมและกิจกรรมควบคู่ในธุรกิจ เพื่อเพิ่มยอดขายให้กับธุรกิจสังฆภัณฑ์ เช่น การรับจัดงานทำบุญและพิธีกรรมทางศาสนาแบบครบวงจร

พิณญา สุขทอง (2554) ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจในกลยุทธ์ทางการตลาด และการรับรู้ ในภาพลักษณ์ที่ส่งผลต่อความไว้วางใจการใช้บริการของลูกค้า บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) จังหวัด นครปฐม ผลการศึกษาพบว่า ลูกค้ามีความพึงพอใจในกลยุทธ์ทางการตลาดในระดับมาก โดยพึงพอใจ ในกลยุทธ์ทางการตลาด ด้านผลิตภัณฑ์มากที่สุด และลูกค้ามีการรับรู้ภาพลักษณ์ในระดับมาก โดยมีการรับรู้ ภาพลักษณ์ในด้านการบริหารจัดการมากที่สุด ในด้านความไว้วางใจในการใช้บริการ ลูกค้ามีความไว้วางใจ ในปัจจัยด้านความเป็นองค์กรที่มีความมั่นคงในด้านการบริหารจัดการที่เป็นมาตรฐานสากล มากที่สุด และการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ พบว่าความพึงพอใจในกลยุทธ์การตลาด มีอิทธิทางบวก ต่อการรับรู้ในภาพลักษณ์ของลูกค้า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ธนาริพ ปานอุทัย (2554) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจ เลือกรับบริการโรงแรมโกลเด้น บีช พัทยา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อ การตัดสินใจเลือกรับบริการ โรงแรมโกลเด้น บีช โดยภาพรวม อยู่ในระดับดีมาก สำหรับผลการพิจารณา เป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านส่งเสริมการตลาด ด้านพนักงาน ด้านกระบวนการให้บริการ ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ อยู่ในระดับมาก และผลการเปรียบเทียบ ปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกรับบริการโรงแรมโกลเด้น บีช พัทยา จำแนกตามปัจจัย ส่วนบุคคล พบว่าผู้ใช้บริการที่มีเพศ สถานภาพสมรส ภูมิลำเนาที่เป็นที่อยู่ในปัจจุบัน ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน อาชีพ ระยะเวลาที่เข้ามาใช้บริการ วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางครั้งนี้การใช้ บริการที่ผ่านมา มีปัจจัยในการตัดสินใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้ใช้บริการที่มีอายุต่างกัน มีปัจจัยในการตัดสินใจไม่แตกต่างกัน จากผลการวิจัยพบว่าควรพัฒนา และปรับปรุงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการในแต่ละด้านให้มากยิ่งขึ้น ดังนี้ ด้านผลิตภัณฑ์ ควรพัฒนาปรับปรุงห้องพัก และควรเพิ่มความปลอดภัยของห้องพัก ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย เพิ่มสื่อออนไลน์ ด้านพนักงาน ควรเพิ่มจำนวนพนักงานให้มากกว่านี้ควรปรับปรุงเรื่องภาษาและ การสื่อสาร ควรพัฒนาเครื่องให้เป็นสากล ด้านกระบวนการให้บริการควรเพิ่มความรวดเร็ว ในการให้บริการ ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เสี่ยงรอบข้างโรงแรมดังเกินไป

นัยนา เกติวิชัย (2538) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเรื่องบุญกับนิพพาน ในพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเรื่องวิธีการทำบุญ ตามหลักบุญกิริยาวัตถุอัน ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา เป็นความคิดพื้นฐานที่มาของความคิดจากมัชฌิมาปฏิปทาเช่นเดียวกับความเรื่องวิธี ปฏิบัติเพื่อเข้าถึงนิพพานอันได้แก่อริยมรรคมีองค์ 8 หรือไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิปัญญา ส่วนความคิด เรื่องการให้ผลของบุญซึ่งเน้นถึงการให้ผลที่เป็นความสุขทางโลกียะในชาติปัจจุบัน และการให้ผลต่อ การเกิดใหม่ในชาติหน้าที่จะได้เกิดในสุคติเป็นมนุษย์หรือเทวดานั้น มิได้เป็นความคิดที่ขัดแย้งกัน กับความคิดเรื่องนิพพานอันเป็นภาวะที่พ้นไปจากการเวียนว่ายตายเกิดแต่อย่างใด เพราะการอธิบายถึง การให้ผลของบุญนี้

พระพุทธรักษาอธิบายตามหลักความจริงของกฎแห่งกรรมอันเป็นกฎธรรมชาติกล่าวคือ เมื่อผู้ปฏิบัติลงมือทำความดีใดในระดับหนึ่ง ผลที่เกิดจากการทำความดีนั้นย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติทั้งใน ด้านวัตถุและด้านจิตใจ อย่างไรก็ตามพระพุทธรเจ้ามิได้สอนให้มนุษย์หยุดอยู่แค่การทำความดีในระดับบุญ ซึ่งเป็นโลกียะเท่านั้น แต่ทรงเน้นให้ก้าวสู่ขั้นนิพพาน ด้วยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งจะสามารถปฏิบัติ ได้ง่ายขึ้น หากมีบารมีที่ได้สั่งสมมาจากการทำบุญ เพราะฉะนั้นความคิดเรื่องการทำบุญ และ

การให้ผลของบุญนี้ในที่สุดแล้วจึงเป็นความคิดที่ส่งเสริมสนับสนุนและเป็นไปเพื่อความคิดเรื่องนิพพาน ดังนั้นการวิจัยเรื่องนี้จึงสรุปผลได้ว่า ความคิดเรื่องบุญกับนิพพาน มีความสัมพันธ์ที่ประสานสอดคล้องกลมกลืนกัน ไม่มีความคิดใดที่แยกอยู่ลอย ๆ หรืออยู่อย่างขัดแย้งกัน แต่เป็นความคิดที่ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างดีที่สุดในระบบพุทธปรัชญา

รุ่งฤดี เตชะอินทราวังค์ (2541) ได้ศึกษาเรื่อง การสื่อสารการตลาด ณ จุดขายและพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า การสื่อสารการตลาด ณ จุดขายมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภค การสื่อสารการตลาด ณ จุดขายไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคที่เพศต่างกัน การสื่อสารการตลาด ณ จุดขายจึงไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคเพศหญิงมากกว่าเพศชาย การสื่อสารการตลาด ณ จุดขายไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคกลุ่มผู้บริโภคที่มีอายุ 36-45 ปี มากกว่าผู้บริโภคที่มีรายได้สูงมากกว่ากลุ่มผู้บริโภคที่มีรายได้ต่ำ การสื่อสารการตลาด ณ จุดขายไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคการศึกษาของผู้บริโภคที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ดังนั้นการสื่อสารการตลาด ณ จุดขายจึงไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคกลุ่มที่มีการศึกษาสูงมากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาต่ำ

คัมภีร์พรรณ จักรบุตร (2551) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาสินค้าของที่ระลึกเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวสหราชอาณาจักรในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมซื้อสินค้าประเภทผ้าไหมหรือผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมเพื่อเป็นของที่ระลึกให้กับตนเอง แหล่งที่นิยมซื้อคือ ห้างสรรพสินค้าทั่วไป เพราะมีสินค้าหลากหลายสะดวกสบายในการเลือกซื้อ รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าของที่ระลึกจากเพื่อน และมีอัตราการใช้จ่ายในการซื้อแต่ละครั้งไม่เกิน 500 บาท นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้ความสำคัญด้านผลิตภัณฑ์ในรูปแบบของสินค้าคุณภาพ และควมมีเอกลักษณ์ความเป็นไทย ตามมาด้วยยี่ห้อตราสินค้าที่มีชื่อเสียง ด้านราคานักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในเรื่องราคาถูกมากที่สุด ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายให้ความสำคัญในเรื่องการจัดสินค้าให้เลือกซื้อง่ายและด้านการส่งเสริมการตลาดในเรื่องการมีสินค้าตัวอย่างให้เลือกลองชม ก่อนการตัดสินใจซื้อ ด้านระดับความพึงพอใจ นักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจด้านผลิตภัณฑ์โดยรวมมาก แต่ให้ความพึงพอใจด้านบรรจุหีบห่อน้อยที่สุด ด้านราคานักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจมากในเรื่องราคาถูก และราคาสมเหตุสมผล ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายมีระดับความพึงพอใจด้านร้านค้าสะดวกสบายหาง่ายมากที่สุด ด้านส่งเสริมการตลาดให้ความพึงพอใจด้านการมีสินค้าตัวอย่างให้เลือกดูก่อนมากที่สุด แต่มีระดับความพึงพอใจด้านเอกสารแผ่นพับเกี่ยวกับสินค้าเจกน้อยที่สุด เปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เพศ อายุระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อกับปัจจัยจุดใจในการเลือกซื้อของที่ระลึก และระดับความพึงพอใจในการซื้อของที่ระลึกโดยพบว่า คุณลักษณะแตกต่างกันมีปัจจัยจุดใจและระดับความพึงพอใจในด้านผลิตภัณฑ์ราคา ช่องทางการจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการตลาด ที่แตกต่างกันด้วย

ปภาดา สุขสวัสดิ์ (2556) ได้สรุปผลการศึกษาจากผลงานวิจัยที่รวบรวมทั้งหมดช่วยให้ทราบถึงโอกาสหรือความเป็นไปได้ในการเลือกซื้อสังฆทาน มีผลต่อการเลือกใช้นิพพาน และการตั้งราคาขายจากผลงานวิจัยของ ศุภกร เจียมธนทัต และ นัยนา เกิดวิชัย ปภาดา สุขสวัสดิ์ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ พฤติกรรมผู้บริโภคสินค้า กลยุทธ์ที่ใช้และการสื่อสารการตลาด ในสินค้าประเภทเปรียบเทียบซื้อจากผลงานวิจัยของพิญญา สุขทอง ธนาธิป ปานอุทัย และรุ่งฤดี เตชะอินทราวังค์ ซึ่งเมื่อได้ค้นคว้างานวิจัยดังกล่าวแล้ว ได้มีแนวคิดการพัฒนาสังฆทานจากรูปแบบเดิมที่มีอยู่ก่อน ให้มีคุณค่ามากขึ้น มีความทันสมัยและ

พระสงฆ์สามารถใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น โดยอาศัยหลักเกณฑ์การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์การตั้งราคาขาย การกำหนดกลยุทธ์และการสื่อสารทางการตลาด จากพฤติกรรมผู้บริโภคที่ได้ศึกษามา

2.5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

Ashley (2014) ได้ศึกษาการขับไล่สิ่งชั่วร้ายด้วยพระพุทธรูป: พุทธศาสนาของชาวปะเล่าง์ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย (Sean Ashley Exorcising with Buddha: Palaung Buddhism in Northern) ผลการวิจัยมีดังนี้ พุทธศาสนาเถรวาทมักจะมีลักษณะทางศาสนาที่เป็นนักบวชที่ปฏิบัติเพื่อตนเองโดยความเชื่อนี้ทำให้นักวิชาการจำนวนมากไม่เห็นความสำคัญของประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่จุดประสงค์ที่ปฏิบัติได้ในทางโลก เช่น ความมีสุขภาพดี ความมั่นคง และความสุข แต่ผู้วิจัยเห็นว่าพิธีกรรมทางพุทธศาสนาสามารถนำให้ผู้ปฏิบัติประสบความสำเร็จได้ในปัจจุบันหรืออนาคตอันใกล้ ยิ่งกว่านี้ผู้วิจัยยังเชื่อว่าพิธีกรรมทางพุทธศาสนาสามารถนำผู้ปฏิบัติไปสู่จุดมุ่งหมายได้ ฉะนั้นพิธีกรรมเหล่านี้ย่อมสามารถสร้างความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์ รวมทั้งให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน แก่หมู่คณะ ที่ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตลอดจนสามารถสงเคราะห์สมาชิกแต่ละคน ก็จะได้รับผลประโยชน์เช่นกัน การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นพิธีกรรมในประเพณีสงกรานต์ของหมู่บ้านชาวปะเล่าง์ที่ปางแดงในจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย ชาวปะเล่าง์เป็นคนเชื้อชาติตระกูลภาษา มอญขแมร์ต่าง ๆ ไปจากชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย

Rideout (2015) ได้วิจัยการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนในนิวฟันด์แลนด์ และลาบราดอร์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองไม่เคยเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเลย ส่วนครู อาจารย์มีบทบาทร่วมในการจัดการศึกษาเพียงเล็กน้อยและอยู่ในขอบเขตจำกัด ส่วนผู้บริหาร มีบทบาทส่วนร่วมมากที่สุด ทั้งผู้ปกครอง ครู-อาจารย์ มีความต้องการให้สภาโรงเรียนทำหน้าที่ให้คำปรึกษาหารือในการดำเนินการดังกล่าวและทั้ง 4 กลุ่ม มีความต้องการให้องค์กรทางศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมในการสงเคราะห์ชุมชนเกิดการให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา มากยิ่งขึ้น ตลอดจนต้องการให้มีการกระจายอำนาจในการส่งงบประมาณมายังโรงเรียน โดยตรง มีอำนาจในการบริหารจัดการบุคลากรโดยตรง ตลอดจนปรับปรุงหลักสูตรระดับท้องถิ่นได้เพื่อนำไปสู่ การร่วมมือในการสงเคราะห์ชุมชนที่ยั่งยืน

La Vigna (2016) ได้ศึกษาการรักษาวัฒนธรรมในกลางศตวรรษที่ 19 ของอเมริกา ของชาวเยอรมันในฮาร์ทแลนด์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากับชาวเยอรมันในภาคกลางด้าน ทิศตะวันตกที่อยู่ในเมืองอินเดียนา โปลิส เซนต์หลุยส์ ชิคาโก และเซนต์ปอล ซึ่งเป็นตัวแทน ของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อแสดงออกถึงความภูมิใจในเผ่าพันธุ์ของตนเอง โดยแสดงให้เห็น ความไม่ยอมเปลี่ยนแปลงของคนที่ยอมเสี่ยงภัยต่อความมั่นคงของบ้านเกิดเมืองนอนของตนมามีชีวิต ที่ดีกว่าในอเมริกาโดยผ่านทางโบสถ์ หนังสือพิมพ์ ภาษา องค์กรทางสังคมและการเกี่ยวข้องทางการเมือง ในส่วนการสงเคราะห์สังคม ชุมชนต้องการให้องค์กรศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมสำคัญขับเคลื่อน ในกระบวนการที่สร้างเทวสถานทางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นความพยายามในการอนุรักษ์ เอกลักษณ์ทางเผ่าพันธุ์ของตนเองอย่างมีนัยสำคัญ ในระหว่างปี 1830-1870 เป็นช่วงซึ่งที่ดินมีราคา ถูกและหาง่ายทำให้ชาวเยอรมันอพยพเข้าสู่อเมริกาเป็นจำนวนมากที่สุดในประวัติศาสตร์ การรักษา

จุดเด่นทางวัฒนธรรม การยืนหยัดในการรักษาความโดดเด่นทางวัฒนธรรมของตนเองของเยอรมันยังคงไว้ ในขณะที่ก็ยอมรับความเป็นอเมริกันอย่างเต็มที่แสดงให้เห็นความไม่ยอมเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเผ่าพันธุ์ว่าไม่ได้สูญหายไปในเข้าหลอมรวมในวัฒนธรรมอเมริกัน แต่มีส่วนในการแสดงเอกลักษณ์ของตนเองในแผ่นดินใหม่ จึงเกิดการสงเคราะห์ในเผ่าพันธุ์ของตน

Harris (2008) ได้วิจัยการอธิบายลักษณะความสัมพันธ์ที่มีอยู่ระหว่างโรงเรียนในกรณีศึกษาโรงเรียนหนึ่งในประเทศนามิเบีย กับชุมชนที่ล้อมรอบโรงเรียนนี้ อาศัยความหวังที่รองรับวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาของชุมชน ซึ่งได้แก่ การร่วมมือกันปฏิบัติระหว่างโรงเรียนกับการช่วยเหลือของชุมชนและสถาบันทางศาสนาที่อยู่ล้อมรอบโรงเรียนให้แก่คุณภาพการศึกษาและสิ่งที่เกี่ยวข้องกันกับการสงเคราะห์ชุมชนเข้มแข็ง โดยมีสถาบันศาสนาเป็นตัวนำ ก่อนมีการติดต่อกับชาวยุโรปในประเทศนามิเบียนั้น ชุมชนเป็นตัวหลักสำคัญทางการประถมศึกษาโดยตรง สถาบันศาสนาและโรงเรียนได้มีการฝึกอบรมเยาวชนเป็นความรับผิดชอบที่แบ่งปันกันภายในชุมชนของตน แต่เมื่อนำเอาการศึกษาเล่าเรียนแบบยุโรปเข้ามาในต้นทศวรรษ 1800 แล้ว บทบาททางการศึกษาและสถาบันศาสนาของชุมชนก็ลดลง จากนั้นวิชาซีพีที่ได้รับการฝึกอบรมมาได้เข้ามายึดครองตำแหน่งต่าง ๆ ของผู้มีอำนาจหน้าที่ทางการศึกษาเสียหมด ในปัจจุบันนี้กระทรวงศึกษาพื้นฐาน สถาบันศาสนาและวัฒนธรรมของนามิเบียมีความมุ่งหมายที่จะดึงเอาการมีส่วนร่วมที่เป็นพื้นฐานกว้าง ๆ ออกไปจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการศึกษา และชุมชนถูกกระทรวงมองว่าเป็นผู้เล่นบทที่มีส่วนร่วมอย่างสำคัญ ผลการศึกษาพบว่า การร่วมมือกันปฏิบัติระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการศึกษาเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขไปสู่การสร้างและการทำให้เกิดการสงเคราะห์ระดับความสำเร็จตามความมุ่งหมายของการศึกษาแห่งชาติที่คุ้มค่าทีเดียว

Shea (2010) ได้วิจัยทำการสำรวจและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของโรงเรียน องค์กรทางศาสนา และชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งจุดเน้นของการศึกษาอยู่ที่ลักษณะเฉพาะและการพัฒนาความร่วมมือของโรงเรียน องค์กรทางศาสนา ชุมชน ได้ผลการศึกษาที่ปรากฏชัดถึงประเด็นของแหล่งทรัพยากร การติดต่อสื่อสารและความสัมพันธ์ล้วนเป็นสิ่งที่เอื้อประโยชน์ในการพัฒนาความร่วมมือและสงเคราะห์ชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ในการเริ่มต้นของการสร้างสัมพันธ์ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายจะต้องเรียนรู้ถึงแหล่งทรัพยากรที่มีแต่ละแห่งและต้องรู้ว่าใครเป็นผู้ควบคุมดูแลและการจะเข้าไปถึง ซึ่งทรัพยากรเหล่านั้น ซึ่งความสัมพันธ์นั้นจะต้องเป็นไปในลักษณะของความสัมพันธ์แบบ 2 ทางจริง ๆ ไม่ใช่ความสัมพันธ์แบบทางเดียวและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนควรได้รับการกระตุ้นให้เข้ามามีส่วนร่วมในความสัมพันธ์เหล่านี้เพื่อการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ส่วนใหญ่ยังมีการใช้พระพุทธศาสนามาสงเคราะห์เพื่อพัฒนาสังคมตามแนววิถีพุทธ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเอาข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์เพื่อให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จต่อไป

2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ต่อบัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ กรอบแนวคิดมีดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) ผู้วิจัยกำหนดหัวข้อเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. พื้นที่ในการวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือวิจัย
4. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล
7. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 พื้นที่ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ เนื่องจากจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีอายุยาวนานกว่า 200 ปี เมื่อระยะเวลาล่วงเลยมาถึงปัจจุบันการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้สูญหายไปไม่มีการสืบสานต่อยอดให้เป็นปัจจุบันเนื่องจากมีเทคโนโลยีและความสะดวกสบายเข้ามาแทนที่ที่ทำให้ชุมชน/ชาวบ้านหันไปให้ความสำคัญกับความทันสมัยแทนการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง พื้นที่ในการวิจัยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

- 3.1.1 ชุมชนวัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
- 3.1.2 ชุมชนวัดธรรมพิทักษ์ อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์
- 3.1.3 ชุมชนวัดพุทธาวาส อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
- 3.1.4 ชุมชนวัดสว่างหัวนาคำ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์
- 3.1.5 ชุมชนวัดอโศการาม อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์

3.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- 3.2.1 ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ เจ้าอาวาสหรือตัวแทนเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักวิชาการ พระสงฆ์ ชาวบ้าน ในพื้นที่ในการวิจัย จังหวัดกาฬสินธุ์

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เจ้าอาวาสหรือตัวแทนเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ชาวบ้าน ในพื้นที่ในการวิจัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนี้

3.2.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สังเกต และสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย

1) เจ้าอาวาส หรือตัวแทนเจ้าอาวาส วัดละ 1 รูป รวมจำนวน 5 รูป

2) ผู้นำชุมชน 5 ชุมชน ชุมชนละ 1 คน รวม 5 คน

3.2.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ได้แก่ พระลูกวัดๆ ละ 6 รูป รวม 30 รูป

3.2.2.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) ได้แก่ ประชาชนทั่วไปชุมชนละ 6 คน จำนวน 5 ชุมชน รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 คน

3.3 เครื่องมือวิจัย

3.3.1 ประเภทของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

3.3.2 ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย

3.3.2.1 แบบสำรวจ (Basic Surver) เพื่อใช้สำรวจข้อมูลเบื้องต้นของการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

3.3.2.2 แบบสังเกต (Observation Schedule) มีลักษณะเป็นหัวข้อที่กำหนดขึ้นสำหรับใช้สังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพและสภาพการดำเนินงานการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ผู้วิจัยได้พบเห็นในขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

3.3.2.3 แบบสัมภาษณ์ (Interview Guideline) มี 2 แบบ คือ

1) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structred Interview Guideline) เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

2) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structred Interview Guideline) เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้แบบไม่เป็นทางการ เพื่อจับประเด็นและนำมาตีความหมาย โดยใช้ทฤษฎีและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth Interview) มีจุดสนใจในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

3.3.2.4 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Worksheet) ผู้วิจัยได้ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ในการสนทนากลุ่มเพื่อหาข้อมูลเชิงลึก โดยกำหนดให้กลุ่มแสดงความคิดเห็นในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลไปจัดทำรูปแบบการพัฒนาและนำไปวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของการวิจัยร่วมกับข้อมูลที่ได้จากวิธีการอื่น ๆ

3.4 การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาในการจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยนำองค์ความรู้จากการศึกษาเข้าสู่กระบวนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) (ทรงคุณ จันทกร, 2563) ดังนี้

3.4.1 แบบสังเกต ผู้วิจัยสร้างแบบสังเกตโดยศึกษาเอกสารพร้อมรายละเอียดสิ่งที่สำรวจพบที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยกำหนดเนื้อหาที่ใช้ในการสังเกตเพื่อใช้ในการสังเกต เช่น สังเกตการณ์กระทำพฤติกรรมของคนในชุมชน แบบแผนการกระทำ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งที่จะศึกษา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน และสภาพสังคมตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ ที่พบในการเข้าไปสังเกต จากนั้นผู้วิจัยสร้างแบบสังเกตฉบับร่าง ทั้งแบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ให้ครอบคลุมความมุ่งหมายของการวิจัยแล้วจัดทำแบบสังเกตฉบับร่างเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ถูกต้อง และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแบบสำรวจเพื่อปรับปรุงแก้ไข เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.2 แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยใช้กรอบเนื้อหาที่ได้จากการสังเคราะห์ จากนั้นผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ฉบับร่างทั้งแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) โดยให้ครอบคลุมความมุ่งหมายของการทำวิจัย และจัดทำเป็นแบบสังเกตฉบับร่างเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ถูกต้อง และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแบบสำรวจเพื่อปรับปรุงแก้ไข เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.3 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยสร้างแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ จากนั้นกำหนดขอบข่ายเนื้อหาที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม โดยใช้กรอบเนื้อหาที่ได้จากการสังเคราะห์จากแนวทางการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสังเคราะห์ข้อมูล จังหวัดกาฬสินธุ์ จากนั้นผู้วิจัยสร้างแบบบันทึกการสนทนากลุ่มฉบับร่างโดยให้ครอบคลุมความมุ่งหมายของการทำวิจัยเพื่อสร้างเป็นรูปแบบแนวทางการพัฒนาเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสังเคราะห์ข้อมูล จังหวัดกาฬสินธุ์ เสนอต่อคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ถูกต้อง และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแบบสำรวจเพื่อปรับปรุงแก้ไข เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 ความสัมพันธ์ของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลและข้อมูลที่ได้

ลำดับ	เครื่องมือ	สิ่งที่ต้องสังเกต	ข้อมูลที่ได้
1	แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม (Participant Observation)	- การทำบุญของประชาชน - การจัดงานบุญประเพณีของวัด	- การจัดเตรียมสถานที่ - พฤติกรรมการทำบุญ - การจัดการงานบุญ - สิ่งของที่นำมาทำทาน

(ต่อ)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ลำดับ	เครื่องมือ	สิ่งที่ต้องสังเกต	ข้อมูลที่ได้
2	แบบสังเกตชนิดไม่มี ส่วนร่วม (Non-Participant Observation)	- การทำบุญของประชาชน - การจัดงานบุญประเพณี ของวัด	- การจัดเตรียมสถานที่ - พฤติกรรมการทำบุญ - การจัดการงานบุญ - สิ่งของที่นำมาทำทาน
3	แบบสัมภาษณ์ ชนิดมีโครงสร้าง (Structred Interview)	- กลุ่มผู้รู้ ได้แก่เจ้าคณะ จังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส หรือรองเจ้าอาวาส นายกเทศมนตรี นายก องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการ สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดกาฬสินธุ์ วิทยาวังจร	ความเป็นมาเกี่ยวกับการ พัฒนารูปแบบการจัดการวัด ในการสังเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์
4	แบบสัมภาษณ์ ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Non-Structred Interview)	- กลุ่มผู้รู้ ได้แก่เจ้าคณะ จังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส หรือรองเจ้าอาวาส นายกเทศมนตรี นายก องค์การบริหารส่วนตำบล กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการสำนักงาน พระพุทธศาสนาจังหวัด กาฬสินธุ์ วิทยาวังจร	ความเป็นมาเกี่ยวกับการ พัฒนารูปแบบการจัดการวัด ในการสังเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์
5	แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Worksheet)	กลุ่มผู้ปฏิบัติ ได้แก่ พระลูกวัด ประชาชนทั่วไป ผู้ด้อยโอกาส	ได้ร่างแนวทางและความรู้ เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ การจัดการวัดในการ สังเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

3.5.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยการศึกษาเอกสาร (Document Analysis) ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

3.5.2 ศึกษาเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

3.5.3 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยแบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

3.5.4 กำหนดแผนปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อลงพื้นที่ศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ก่อนปฏิบัติงานจริง

3.5.5 ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ไปยังบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผู้เป็นเจ้าของสถานที่ เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลภาคสนามพื้นที่วิจัย โดยการสอบถาม

3.5.6 เก็บรวบรวมข้อมูลความเป็นมา สภาพปัจจุบัน และปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

3.5.7 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลความเป็นมา สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยเก็บรวบรวมด้วยการสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์ มีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสำรวจ แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.1 การจัดกระทำข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาเอกสารและข้อมูลจากภาคสนามมาจัดกระทำ ดังนี้

3.6.1.1 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ มาศึกษาอย่างละเอียดพร้อมจัดระบบหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่กำหนดไว้

3.6.1.2 นำข้อมูลจากภาคสนามที่เก็บรวบรวมได้จากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ ข้อมูลที่ได้นำมาแยกประเภทจัดหมวดหมู่และสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ทำการวิจัย

3.6.1.3 นำข้อมูลทั้งที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่รวบรวมได้จากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม มาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน โดยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการเพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นั้นถูกต้องหรือไม่

3.6.1.4 นำข้อมูลในแต่ละครั้งมาสรุปและจัดหมวดหมู่เพื่อตอบคำถามการวิจัย และความมุ่งหมายของการวิจัย

3.6.1.5 เพิ่มเติมประเด็นที่ขาดหายไปจากการสำรวจ การสังเกตการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

3.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้ (ทรงคุณ จันทจร, 2557)

3.6.2.1 การสังเกต นำแบบสังเกตและเครื่องมือที่ช่วยในการสังเกตทำการบันทึกข้อมูลลงในสมุดบันทึก บางกรณีอาจใช้เครื่องบันทึกเสียงในการบันทึกข้อมูลการสนทนา ตลอดถึงการใช้กล้องถ่ายภาพ

3.6.2.2 การสัมภาษณ์ นำแบบสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์ประเด็น การจัดหมวดหมู่ พร้อมทั้งนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา โดยใช้เทคนิควิเคราะห์แบบสามเส้า (Triangulation) ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ ในแต่ละประเด็นแล้วนำมาสรุปในเชิงพรรณนา

3.6.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยดำเนินการทันทีที่การสนทนากลุ่มสิ้นสุดลง โดยสรุปจากความคิดเห็นของผู้ดำเนินการสนทนา ผู้จดบันทึก เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก และจากแบบบันทึกการสนทนากลุ่มหรือรายงานการประชุมที่ผู้วิจัยได้บันทึกไว้ โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มแล้วสรุปข้อค้นพบจากการเก็บข้อมูลโดยนำเสนอตามประเด็นที่กำหนด

3.6.2.4 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก การสังเกต การสำรวจ การสนทนากลุ่ม ที่ผู้วิจัยได้บันทึกไว้ โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้แล้วสรุปข้อมูลจากการค้นพบข้อมูลโดยนำเสนอตามประเด็นที่กำหนด

3.6.2.5 การวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดทฤษฎีทางวัฒนธรรม ได้แก่ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ทฤษฎีแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมาวิเคราะห์ความเป็นมา สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

3.7 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) ซึ่งเป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมของสังคมความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อให้เกิดความรู้ในปรากฏการณ์นั้น โดยเกี่ยวข้องกับข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรมหลายประการ ซึ่งไม่อาจจัดทำได้ในเชิงปริมาณ (ทรงคุณ จันทจร, 2563) โดยการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม แยกเป็นกลุ่มๆ จากกลุ่มผู้รู้ (Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มที่เกี่ยวข้องทั่วไป (General Informants) พร้อมกับสังเคราะห์และประเมินแนวทางการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Worksheet) การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้เป็นการนำข้อมูลที่เก็บได้ทั้งหมดมาประมวลผลและหาข้อสรุปจากเอกสารหลักฐานต่าง ๆ โดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4 ผลการวิจัย

ในการวิจัย การพัฒนารูปแบบการจัดการวัด ในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย นำเสนอ ความเป็นมา ของการจัดการวัด ในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ สภาพปัจจุบันปัญหาการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ และการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล จากพระสังฆาธิการ ประชาชนที่เป็นมัคทายก ที่ดูแลให้การช่วยเหลือวัด และประชาชนทั่วไป การวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ความเป็นมาของการจัดการวัด ในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

ระยะที่ 2 สภาพปัจจุบันปัญหาการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบ การจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

ระยะที่ 1 ความเป็นมาของการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

ได้ทำการจัดเก็บข้อมูลเพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ จำนวน 5 วัด ดังต่อไปนี้

1. วัดกลาง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง ตำบลกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
2. วัดธรรมพิทักษ์ ตำบลห้วยเม็ก อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์
3. วัดพุทธาวาสกุสินทร์ ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
4. วัดสว่างห้วยน้ำคำ ตำบลห้วยน้ำคำ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์
5. วัดอโศการาม ตำบลยอดแกง อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์

1. ประวัติความเป็นมาวัดกลาง (พระอารามหลวง) อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ประวัติความเป็นมา วัดกลาง ดำเนินการก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2387 ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับผู้สร้างและผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปแรก วัดกลางกาฬสินธุ์เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีพื้นที่ทั้งหมด 7 ไร่ 2 งาน 55 ตารางวา ลักษณะภายในบริเวณ พื้นที่ของวัด เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยแนวจากทิศเหนือจดใต้เป็นด้านยาว 126.83 เมตร มีด้านกว้าง จากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก 99 เมตร วัดกลางกาฬสินธุ์ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2480 ซึ่งได้รับการสถาปนาเป็นพระอารามหลวง เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2521 โดยเป็นวัดที่มีเฉพาะที่ตั้งวัดเท่านั้นไม่มีที่ธรณีสงฆ์หรือที่กัลปนา วัดกลางกาฬสินธุ์ มีการเปลี่ยนแปลงและมีความเจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับจนกระทั่งถึงสมัยพระเทพวิสุทธาจารย์ (สุข สุขโณ) ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส ที่ได้มีการพัฒนาวัด ในด้านวัตถุ ด้านการศึกษา และ ด้านการปฏิบัติธรรม มีการปลูกสร้างเสนาสนะอย่างถาวรได้มาตรฐานและถูกต้องตามศิลปกรรมไทย เป็นพุทธสถานแหล่งปฏิบัติศาสนกิจที่ได้รับการคัดเลือกและได้รับการยกย่องชมเชยจากกรมการศาสนา ให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างเกียรติคุณดีเด่นในปี พ.ศ. 2509 และ พ.ศ. 2515 ในปี พ.ศ. 2532

ได้รับคัดเลือกจากกรมการศาสนาให้เป็นสำนักเรียนดีเด่นด้านการจัดการศึกษาพระธรรมวินัย พระปริยัติธรรมซึ่งได้เปิดสอน 3 แผนก คือ 1) แผนกธรรม เปิดสอนตั้งแต่นักธรรมตรีถึงนักธรรมเอก 2) แผนกบาลี เปิดสอนตั้งแต่ระดับประโยค 1-2 ถึงเปรียญธรรม 5 ประโยค 3) แผนกพระปริยัติสามัญ เปิดสอนตั้งแต่มัธยมต้น ถึงในระดับปริญญาตรี

นอกจากนี้ยังได้มีการเปิดสอนหลักสูตร ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) และมีการจัดตั้งเป็นศูนย์สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นศูนย์การศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ขึ้นตรงกับจังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ 4.1 วัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาพที่ 4.2 พระวิหารพระพุทธสัมฤทธิ์นโรคันตราย (หลวงพ่อดำคู่หมี่)

อาณาบริเวณของวัดกลางกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

สิ่งสำคัญของวัดแห่งนี้ นอกจากเป็นพระอารามหลวงซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่สวยงาม และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ แล้ว ยังมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์มีนามว่า พระพุทธสัมฤทธิ์นิโรคินทราย (หลวงพ่อดำ) เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดกาฬสินธุ์ ลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดหน้าตักกว้าง 41 เซนติเมตร ความสูง 75 เซนติเมตร หล่อด้วยสัมฤทธิ์ รมดำ ตามจารึกที่ฐานองค์พระเป็นอักษรธรรมอีสานกล่าวว่สร้างเมื่อ จ.ศ. 1172 ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2353 อันเป็นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยพระครูวัดบ้านนาขาม (ญาคูแก้ว) ซึ่งเป็นพระเถระที่ได้รับการยกย่องนับถือจากชาวบ้าน เป็นประธานในการหล่อพระพุทธรูปองค์นี้ขึ้น แล้วได้ประดิษฐานไว้ที่วัดนาขาม เมืองภูแล่นช้าง (ปัจจุบันคือตำบลภูแล่นช้าง อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์) ชาวบ้านขนานนามพระพุทธรูปองค์นี้ว่าหลวงพ่อดำ ภายหลังกวัดนาขามได้กลายเป็นวัดร้างอุโบสถทรุดโทรมไปตามกาลเวลาต่อมาพระยาชัยสุนทร (เก) เจ้าเมืองกาฬสินธุ์สมัยนั้นได้เดินทางไปตรวจราชการที่เมืองภูแล่นช้างและได้พบหลวงพ่อดำ ซึ่งมีดินถมจนมีฐานแหว่ง (ฐานบัลลังก์) จึงดำริว่าพระพุทธรูปองค์นี้เป็นพระเก่าแก่และทรงปาฏิหาริย์ที่มีกิตติศัพท์เลื่องลือมานานสมควรอันเชิญมาเป็นมิ่งขวัญเป็นมิ่งเมืองกาฬสินธุ์ ไม่ควรปล่อยให้ในป่าเพราะที่ท่านประดิษฐานอยู่นั้นเป็นวัดร้าง โบสถ์ก็พังไปตามอายุของธรรมชาติ ดินบริเวณนั้นเกือบจะท่วมถึงองค์พระแล้ว ถึงอย่างนั้นยังปรากฏให้สามารถมองเห็นพระพุทธรูป เป็นที่อัศจรรย์นักจึงได้อัญเชิญพระองค์มาประดิษฐานไว้ที่วัดกลางกาฬสินธุ์

1.1 ความเป็นมาของการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ พระครูวรธรรมธัช, ดร. เจ้าอาวาสวัดกลาง พระอารามหลวง ได้ให้ข้อมูลการจัดการวัด ในการสัมภาษณ์ โดยผู้ศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลการรวบรวมข้อมูลเป็นด้าน ดังนี้

1.1.1 การสงเคราะห์ด้านการศึกษาในอดีตที่ผ่านมาวัดกลางกาฬสินธุ์ เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ มีกิจกรรมที่สงเคราะห์ด้านการศึกษาดังต่อไปนี้

1.1.1.1 การเปิดการเรียนการสอนให้กับกุลบุตรกุลธิดาของชาวกาฬสินธุ์ เปิดโอกาสให้เยาวชนชายมีการบวชเรียน เป็นการให้โอกาส และเป็นทางเลือกให้เยาวชนที่ต้องการความก้าวหน้าด้านการศึกษาและขาดแคลนทุนทรัพย์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้การศึกษาออกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมสอนธรรมะให้กับเยาวชนทั้งหญิงชาย เป็นโครงการที่เรียกว่า “พุทธศาสตร์วันอาทิตย์” โดยผู้ปกครองและโรงเรียนได้นำนักเรียนและบุตรหลานเข้ารับการอบรมในวันอาทิตย์นับเป็นโครงการที่ได้รับความนิยมอย่างมาก

1.1.1.2 การสงเคราะห์โดยใช้หลักธรรมแก้ปัญหาของชุมชน พระสงฆ์ของวัดกลางกาฬสินธุ์ ได้เป็นผู้ที่มีจริยวัตรอันสวยงามในการดูแลชุมชนด้านการให้กำลังใจและแนะนำคำสอนเพื่อสอนให้กับ ประชาชนชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ ไม่ว่าจะจัดให้มีการฟังเทศน์ในงานบุญประเพณีต่าง ๆ ซึ่งมีประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมกันอย่างพร้อมเพรียง สำหรับประชาชนที่มีปัญหาทางด้านจิตใจมีความทุกข์ร้อน วัดกลางกาฬสินธุ์ก็จะเป็นเขตให้ความร่มเย็น โดยจัดภูมิลักษณะที่ร่มรื่นสงบเยือกเย็นให้กับผู้ที่เข้าไปสัมผัสบรรยากาศสงบจิตใจ นอกจากนี้ยังสามารถเข้าไปพูดคุย สนทนาธรรมกับพระสงฆ์ในวัดเพื่อแลกเปลี่ยนและฟังเทศนา ใช้หลักธรรมหาทางออกเพื่อให้จิตใจคลายความทุกข์ โศกเศร้าลงได้

1.1.1.3 การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4 วัดกลางกาฬสินธุ์แวดล้อม ด้วยชุมชนของพ่อค้าคหบดี และประชาชนทั่วไป เนื่องจากที่ตั้งของวัดอยู่ใจกลางเมืองกาฬสินธุ์จึงเป็นวัดที่มีทั้งประชาชน พ่อค้านักธุรกิจร่ำรวยและประชาชนทั่วไปที่มีฐานะปานกลางและยากจนที่อยู่รอบนอกออกไป ในงานบุญประเพณีแต่ละครั้งจะมีสังฆทานที่เป็นปัจจัย 4 และจุดปัจจัยอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก ประชาชนที่ขาดแคลนจะเข้ามาช่วยงานวัดและได้รับการแบ่งปัน จุดปัจจัยเหล่านั้นรวมทั้งปัจจัย 4 เหล่านั้นอย่างถ้วนหน้า มีการทำโรงทานในงานประเพณีให้กับผู้ที่ยากจนอยู่เป็นประจำ นอกจากนี้ในการบิณฑบาตแต่ละวัน ข้าวปลาอาหารที่เหลือจากการฉันก็จะมีคนยากจน มาคอยรับอาหารเหล่านั้น โดยทำงานช่วยเหลือวัดเป็นค่าตอบแทน

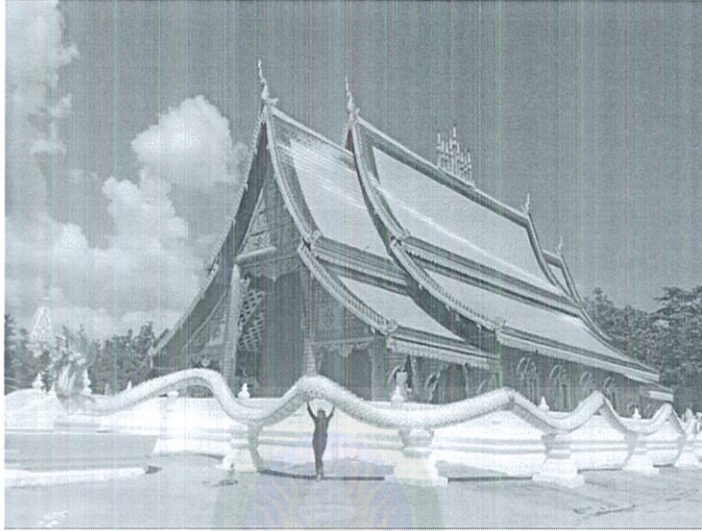
ภาพที่ 4.3 พระครูวรธรรมชัย, ดร.

พระครูวรธรรมชัย, ดร. ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดกลางพระอารามหลวง, เจ้าคณะจังหวัดกาฬสินธุ์, ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ มจร.วิทยาเขตขอนแก่น, ประธานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดสว่างคงคา, ประธานยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา จังหวัดกาฬสินธุ์, และได้รับเกียรติคุณรับพระราชทานเสมาธรรมจักรสาขาผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา

2. ประวัติความเป็นมาวัดธรรมพิทักษ์ อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์

วัดป่าธรรมพิทักษ์ในเขตเทศบาล อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นวัดที่สงบร่มเย็นสวยงามมากมีพระอุโบสถที่สวยงามโดยมีพระยานาคราชประจำทั้ง 4 ทิศ ได้แก่ วิรูปกษะ สีทอง, เอรापถะ สีเขียว, ฉัพพยาปุตตะ สีรุ้ง (และสีอื่น ๆ), กัณหาโคตมกะ สีดำ ปฏิมากรรมพญานาคนับว่ามีความสวยงามมาก และมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลายอย่างโดยเฉพาะสิ่งก่อสร้างที่สำคัญคือ พระธาตุพนมจำลอง การก่อสร้างเริ่มต้นจากการประชุมของคณะสงฆ์วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2520 โดยมีพระเทพโมลีเจ้าอาวาส วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร

ในขณะนั้นเป็นประธานที่ประชุมได้หารือกันว่าชิ้นส่วนและวัตถุมงคลของพระธาตุพนมองค์เดิมสมควรจะนำไปไว้ในพื้นที่ใด ในที่สุดที่ประชุมคณะสงฆ์ได้ใช้วิธีการเสี่ยงทายผลการเสี่ยงทายปรากฏว่า วัดธรรมพิทักษ์ อำเภอห้วยเม็กจังหวัดกาฬสินธุ์ได้รับอนุญาตให้นำชิ้นส่วนและวัตถุมงคลของพระธาตุพนมองค์เดิมมาประดิษฐานไว้เพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ชาวอำเภอห้วยเม็กถือเอาวันที่ 6 วันขึ้น 6 ค่ำเดือน 3 ของทุกปี เป็นวันเริ่มต้นของการเฉลิมฉลองสมโภชเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 4.4 วัดธรรมพิทักษ์ในเขตเทศบาล อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาพที่ 4.5 วัดธรรมพิทักษ์ ในเขตเทศบาลอำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์

2.1 ความเป็นมาของการสงเคราะห์ชุมชนของวัดธรรมพิทักษ์ พระมหามิชัย กิจจสาโร, ดร. เจ้าคณะอำเภอห้วยเม็ก เจ้าอาวาสวัดธรรมพิทักษ์ ได้ให้ข้อมูลการจัดการวัด ในการสัมภาษณ์ โดยผู้ศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลการรวบรวมข้อมูลเป็นด้าน ดังนี้

2.2.1 การสงเคราะห์ด้านการศึกษา วัดแห่งนี้ก็เหมือนวัดของชุมชนอีสานทั่วไป ที่มีการเรียนการสอน การอบรมนักเรียนในพื้นที่ชุมชนของอำเภอห้วยเม็ก ให้มีการศึกษาที่ดี โดยเปิดโอกาสให้ มีการบรรพชาบวชเณรเพื่อเรียนต่อ ให้มีความก้าวหน้าทางการศึกษา ของเยาวชนชาย เมื่ออุปสมบทเป็นพระสงฆ์ ก็สามารถเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น มีพระหลายรูปได้ไป เรียนต่อที่กรุงเทพมหานคร จนประสบความสำเร็จ ในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก การบวชเรียนในลักษณะนี้เมื่อลาสิกขาบพได้ทำให้มีความสำเร็จและก้าวหน้าในหน้าที่การงานราชการ เช่น เป็นครูอาจารย์ เป็นนักกฎหมาย เป็นทหาร ตำรวจ หรือประกอบธุรกิจส่วนตัว เช่น เป็นพ่อค้า เป็นเจ้าของโรงสี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม ส่วนใหญ่มักจะได้รับ ความไว้วางใจจากชุมชนให้เป็นผู้นำชุมชน เช่น เป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นกำนัน เป็นสมาชิกองค์การบริหาร ส่วนท้องถิ่น หรือเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่คอยดูแลวัดและชุมชน ผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมักเป็นผู้ที่ได้รับการเคารพนับถือของประชาชน

2.2.2 การสงเคราะห์โดยใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาชุมชน วัดธรรมพิทักษ์ ได้มีการจัดเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนโดยผ่านทางประเพณีพิธีกรรม พระแต่ละรูปมีจริยวัตรที่ดีงาม เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป ในบริเวณวัดจัดให้มีบรรยากาศที่ร่มรื่น มีความเจริญหูเจริญตา ผู้ที่มีความทุกข์ร้อนเมื่อเข้าไปในวัดจะรู้สึกสงบร่มเย็นจิตใจเป็นเบื้องต้น และเมื่อได้มีโอกาสสนทนา ธรรมกับพระที่อยู่ในวัด ไม่ว่าจะป็นรูปใดก็มักจะได้ทางออกที่ดีของชีวิต นอกจากนี้ประชาชนทั่วไปได้ มีการไป ขอรพจากพระ เช่น การเตรียมตัวสอบแข่งขัน การเดินทางเมื่อถูกคัดเลือกให้ไปเป็นทหาร หรือการต้องเดินทางไปราชการสงคราม การเดินทางไปรับตำแหน่งราชการใหม่ การขอพรก่อนขึ้นชก ของนักมวย การเดินทางไปยังต่างถิ่นเพื่อค้าขาย หรือการไปหางานทำให้ประสบความสำเร็จ หรือเมื่อ ซ็้อรถใหม่ก็มักจะไปขอพรให้พระสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลให้เสมอ พิธีกรรมนี้ มีการทำต่อเนื่องกันมาหลายยุคหลายสมัยแม้ในปัจจุบัน

2.2.3 วัดธรรมพิทักษ์เป็นวัดขนาดใหญ่ ที่มีประชาชนศรัทธาร่วมทำบุญ เป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นวัดที่อยู่ต่างอำเภอของจังหวัดกาฬสินธุ์ จึงมีทั้งผู้ที่มีฐานะร่ำรวย คหบดี ไปทำบุญ โดยเฉพาะในงานเทศกาลต่าง ๆ ในขณะเดียวกันวัดแห่งนี้ก็ถูกห้อมล้อมด้วยประชาชนทั่วไป ทั้งมีฐานะปานกลางและผู้ยากไร้ ซึ่งมีหลากหลายอาชีพ อำเภอห้วยเม็ก เป็นอำเภอที่มีการทำนาทำไร่ ที่อุดมสมบูรณ์จึงอุดมไปด้วยข้าวปลาอาหาร แต่ก็ยังมีคนด้อยโอกาสเป็นจำนวนมากที่ขาดการช่วยเหลือ จากภาครัฐและอยู่ในฐานะยากจน วัดได้พยายามช่วยเหลือด้านปัจจัย 4 แก่ผู้ที่ยากจน ผู้ที่พิการ ผู้เจ็บป่วยในชุมชน เช่น ให้อาหารที่ได้จากการบิณฑบาตรในแต่ละวันจะมีคนด้อยโอกาสเข้าไปรอรับ อาหารที่เหลือจากการฉันของพระ โดยทำงานช่วยเหลือวัด เช่น ล้างถ้วยจาน ชัดบาตรพระ ล้างบาตร พระและช่วยเหลือในกิจกรรมของวัด ในการเตรียมงานบุญประเพณีต่าง ๆ คนเหล่านี้ก็จะเข้ามาช่วย เป็นแรงงาน เรียกได้ว่าวัดได้มีการสงเคราะห์ คนจนและคนด้อยโอกาสอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ในยามที่มีการจัดงานบุญประเพณี จะมีจุดปัจจัยและไทยทานอาหารเครื่องดื่ม ที่มีจิตศรัทธา มาบริจาคเป็นจำนวนมาก คนจนเหล่านี้ก็ได้รับอานิสงส์จากการเข้ามาช่วยเหลือวัด แบ่งของใช้

แบ่งปันอาหารไปรับประทานพอประทังชีวิตไปได้ นับเป็นการช่วยเหลือสังคมของวัดโดยเป็นสื่อกลางระหว่างคนรวยที่นำของมาถวายวัด และวัดได้แบ่งปันให้กับคนจนผู้ยากไร้ด้วยโอกาส คนพิการและผู้ป่วยในชุมชน

ภาพที่ 4.6 พระมหามัชชี กิจจสาโร, ดร.

พระมหามัชชี กิจจสาโร,ดร. ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง, เจ้าอาวาสวัดธรรมพิทักษ์, เจ้าคณะอำเภอห้วยเม็ก, ประธานฝ่ายศาสนศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์, กรรมการศูนย์ศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ มจร. วิทยาเขตขอนแก่น, ประธานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดธรรมพิทักษ์, และได้รับเกียรติคุณรับพระราชทานเสมาธรรมจักรสาขาผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา สาขาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำปี 2551

3. ประวัติความเป็นมาวัดพุทธาวาส ภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

พุทธสถานภูสิงห์ ตั้งอยู่ ตำบลภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ห่างจากจังหวัดกาฬสินธุ์ประมาณ 34 กิโลเมตร การเดินทางขึ้นบนยอดเขาสามารถเดินทางได้ 2 ทาง คือ บันไดเดินเท้าจำนวน 654 ขั้น และถนนลาดยางระยะทาง 3 กิโลเมตร คดเคี้ยวขึ้นตามไหล่เขาทางทิศตะวันตกมารีวชัย มีพุทธลักษณะสง่างาม เป็นพระพุทธรูปที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีขนาดหน้าตักกว้าง 10.50 เมตร สูง 17.80 เมตร ประดิษฐานบนยอดเขาภูสิงห์ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 346 เมตร ถือกันว่าเป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่มีพระลักษณะสมส่วน และสวยงามที่สุดองค์หนึ่งในประเทศไทย มีพระวรกายสง่างาม พระพักตร์อัมเอบ พระเนตรทั้งสองสดใสเปี่ยมล้นด้วยเมตตาธรรม ยิ่งความสบายใจให้เกิดแก่ผู้พบเห็นและเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่ได้กราบไหว้บูชาพระบรมมัญมิปาโลสร้างเมื่อวันที่ 14 เดือน เมษายน พุทธศักราช 2511นายช่างที่ก่อสร้างพระพุทธรูปองค์นี้เป็นช่างจากบ้านสีถาน อำเภอกมลาไสย ซึ่งเป็นกลุ่มช่างที่สืบทอดวิชาช่างมาจากกลุ่มสกุลช่างล้านช้าง นานนับหลายร้อยปี

พุทธสถานกุสิงห์ เป็นศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา ศูนย์เรียนรู้วิถีวัฒนธรรม และศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชน และเป็นสถานที่พักผ่อนจิตใจชมธรรมชาติบริเวณโดยรอบมีร่มรื่นสามารถมองเป็นทิวทัศน์ได้รอบด้าน คือด้านทิศใต้จะมองเห็นภูมิภาพอันสวยงามของทะเลสาบเหนือเขื่อนชลลำปาว และสภาพบ้านเมืองของเทศบาลตำบลโนนบุรี ด้านทิศตะวันออกจะมองเห็นทิวทัศน์อันงดงามของ ภูป้อ ภูค้ำว ภูเป้งและภูกุ่มข้าว ประหนึ่งสวนพฤกษศาสตร์ธรรมชาติ ที่สร้างไว้อย่างงดงามด้านทิศตะวันตกจะมองเห็นทิวเขาคันโทในเขตอำเภอท่าคันโทที่อยู่ไกลสุดขอบฟ้าและเป็นจุดชมพระอาทิตย์ตกดินที่สวยงามที่สุดแห่งหนึ่งในทุก ๆ ปีจะมีพุทธศาสนิกชนนับหมื่นคนร่วมทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะในวันออกพรรษา ที่ทางอำเภอสหัสขันธ์จังหวัดกาฬสินธุ์ และวัดพุทธาวาสที่ตั้งอยู่บนยอดเขากุสิงห์ได้จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่โดยพระภิกษุสงฆ์กว่า 400 รูปได้เดินลงมาจากภูเขากุสิงห์เพื่อมารับบิณฑบาตรที่บริเวณเชิงเขาเพื่อสืบสานประเพณีอันดีงามในวันออกพรรษา

ภาพที่ 4.7 วัดพุทธาวาส กุสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

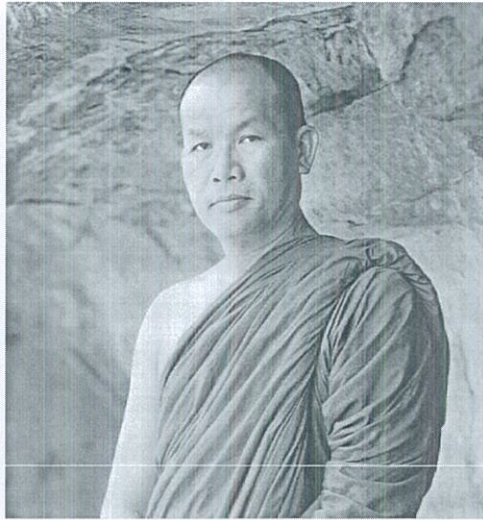
3.1 ความเป็นมาของการสงเคราะห์ชุมชนของวัดพุทธาวาส กุสิงห์ พระครูสิริพัฒน์ นิเทศก์, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอสหัสขันธ์/เจ้าอาวาสวัดพุทธาวาส (กุสิงห์) ได้ให้ข้อมูลการจัดการวัดในการสัมภาษณ์ โดยผู้ศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลการรวบรวมข้อมูลเป็นด้าน ดังนี้

3.1.1 การสงเคราะห์ด้านการศึกษา วัดพุทธาวาสกุสิงห์เป็นวัดขนาดใหญ่ มีพระพุทธรูปที่สวยงาม ประดิษฐานอยู่บนยอดกุสิงห์ มีนามว่าพระพรหมภูมิปาโลเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยองค์ใหญ่สีขาว หน้าตักกว้าง 10.5 เมตรสูง 17.80 เมตร สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2511 นอกจากจะเป็นพระพุทธรูปใหญ่ที่สุดองค์หนึ่งของภาคอีสานแล้ว ยังมีความงดงาม และสมส่วนทางพุทธศิลป์อีกด้วย จึงเป็นที่เคารพสักการะของผู้ที่พบเห็น และนักท่องเที่ยวที่เข้าไปกราบไหว้บูชา ในวัดแห่งนี้มีพระสงฆ์ คอยต้อนรับ ให้ศีลให้พร แก่ผู้ที่ไปกราบไหว้บูชาเป็นจำนวนมาก กิจกรรมของวัดด้านการศึกษาคือการอบรมธรรมะให้กับประชาชนและเยาวชนทั่วไป โดยเฉพาะกิจกรรมในเทศกาลบุญประเพณี 12 เดือน เช่น เทศกาลเข้าพรรษา จะมีผู้ที่มีจิตศรัทธาเข้าไปร่วมฟังเทศน์และ

จำพรรษาโดยนุ่งขาวห่มขาว ประจําอยู่ในวัดแห่งนี้เป็นจำนวนมาก สำหรับเทศกาลอื่น ๆ ก็ได้มีการร่วมทำบุญและฟังเทศน์ ของประชาชนชุมชนที่อยู่ในบริเวณนั้น และผู้มีจิตศรัทธาที่เดินทางมาจากต่างถิ่นในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ซึ่งก็ได้รับความรู้ที่เป็นธรรม นอกจากนี้ในการสงเคราะห์ด้านการศึกษา ยังจัดให้มีทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนปีละหลายทุน มีการจัดกิจกรรมตอบปัญหาธรรมะ และการแข่งขันการกราบไหว้ มารยาทในการเข้าวัดและอื่น ๆ

3.2.2 การสงเคราะห์โดยการใช้หลักธรรมแก้ปัญหามุมชน ความทุกข์ร้อนใจของประชาชนที่เกิดจากปัญหาหุงต้มร้อนไม่เพียงพอ ประชาชนของอำเภอสหัสขันธ์ก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีความทุกข์ร้อนใจมีความไม่สบายใจ ก็มักจะใช้วัดเป็นที่พึ่ง เป็นเครื่องบำบัดทุกข์บำรุงสุขทางด้านจิตใจ เพื่อการหาทางออกจากปัญหา ที่วัดแห่งนี้ก็เช่นเดียวกันได้มีประชาชนเข้ามาขอพรจากวัด กราบไหว้อธิษฐาน ขอให้ประสบความสำเร็จขอให้ปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบมาได้รับการขจัดปิดเป่าสิ่งที่มุ่งหวัง และยังไม่มีคำตอบก็ขอให้ประสบความสำเร็จมีการนำเครื่องสักการะมาบูชา โดยกล่าวคำบูชาที่เป็นภาษาบาลี ส่วนใหญ่ก็ประสบความสำเร็จ ทำให้เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนเป็นอย่างมาก ในด้านของพระสงฆ์ของวัด แต่ละรูปเป็นผู้ที่มีจริยวัตรตรงตาม ประชาชนได้เข้าไปกราบไหว้ และสนทนาธรรมอยู่เป็นประจำ แต่ละคนได้นำปัญหาของตนเองไปปรึกษาหารือ และหาทางออกที่ใช้ธรรมะ เช่น มีความทุกข์ร้อนใจ ด้านการค้าขาย การขายที่ดิน การเป็นหนี้เป็นสิน การประสบความล้มเหลวในธุรกิจ การที่มีครอบครัวแตกแยก และปัญหา ร้อยแปดที่พระได้ใช้หลักธรรมในการชี้ทางออกให้กับประชาชน นอกจากนี้ ยังมีการเตือนสติผู้ที่ ประสบความสำเร็จแล้วมิให้หลงตัวเองรังแกคนอื่น โดยสั่งสอน เท้าที่ได้ทราบมาจากข้อมูลภาคสนามคือสอนให้ทุกคน มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นคนดีไม่เบียดเบียน เพื่อนมนุษย์ ไม่เอาเปรียบเพื่อนมนุษย์และไม่ตั้งอยู่ในความประมาท สำหรับบรรยากาศภายในบริเวณวัดถูกออกแบบมีความสงบร่มเย็น มีการจัดวางพื้นที่ออกแบบพื้นที่ให้เป็นเขตอภัยทาน ทุกคนที่เข้าไปแล้วสามารถสัมผัสได้กับความร่มรื่นร่มเย็น สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ที่เข้าไปมีจิตใจที่เยือกเย็นลงทันทีในเบื้องต้น

3.3.3 การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4 เนื่องจากวัดแห่งนี้มีผู้มีจิตศรัทธาเป็นจำนวนมากเนื่องจากเป็นวัดที่มีชื่อเสียง มีผู้คนและนักท่องเที่ยว เข้าวัดในเทศกาลต่าง ๆ จากทั่วสารทิศ ในยามปกติวัดแห่งนี้ก็มีผู้มีจิตศรัทธาได้นำเอาอาหารไปถวายพระมีทั้งอาหารคาวหวานและอาหารแห้งนอกจากนี้ยังมีผู้บริจาคตุปัจจัยเครื่องไทยทานไม่ขาดระยะ โดยเฉพาะคหบดีผู้ที่มีความร่ำรวยก็ได้เข้าช่วยเหลือบริจาคสิ่งของเงินทองให้กับวัดเพื่อนำไปใช้ในการบูรณะหรือในกิจการที่วัดเห็นสมควร จึงเป็นโอกาสดีให้วัดมีโอกาสได้ช่วยเหลือคนจนผู้ยากไร้ในด้านปัจจัยสี่แก่ผู้ด้อยโอกาสเหล่านี้ ถ้ายังพอมิแรงก็เข้าไปช่วยเหลือวัดทั้งในแต่ละวันและในยามเทศกาลเพื่อรับเอาอาหาร เอาเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องใช้เครื่องยังชีพอื่น ๆ มาใช้ในชีวิตรประจำวัน สำหรับผู้ที่เจ็บป่วยพิการก็ได้รับการดูแลเช่นเดียวกันปัจจัย 4 เหล่านี้ รวมทั้งอาหารกลางวันสำหรับเด็กนักเรียนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงก็ได้รับอานิสงส์ไปด้วยนอกเหนือจากทุนการศึกษานับได้ว่าวัดได้มีการสงเคราะห์ชุมชน ทั้งในบริเวณรอบวัดและที่อยู่ไกลออกไป ได้อย่างดีเยี่ยมสมบูรณ์

ภาพที่ 4.8 พระครูสิริพัฒนนิเทศก์, ดร.

พระครูสิริพัฒนนิเทศก์, ดร. ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, เจ้าคณะอำเภอสหัสขันธ์, ประธานสงฆ์ที่พัทลุงพุทธาวาส (ภูสิงห์), ประธานฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์, ประธานศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ภาค 9, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุพุทธาวาสภูสิงห์ 98.25 Mhz คลื่นพุทธธรรม นำสังคม อุดมปัญญา, และได้รับเกียรติคุณพระราชทานเสาศาสนาธรรมจักร ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา สาขาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, โล่รางวัลวัฒนคุณาธร ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อกระทรวงวัฒนธรรม

4. ประวัติความเป็นมาวัดสว่างหัวนาคำ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

ความเป็นมาของวัดสว่างหัวนาคำ ประวัติวัดสว่างหัวนาคำ วัดสว่างหัวนาคำ เป็นวัดเก่าแก่ประจำหมู่บ้านมาช้านาน เดิมชาวบ้านเรียกว่า “วัดบ้าน หรือวัดใหญ่” ตั้งอยู่เลขที่ 2 หมู่ที่ 1 บ้านหัวนาคำ ตำบลหัวนาคำ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2272 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2342 ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2552 ได้ก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้นแทนอุโบสถหลังเก่าที่ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2561 และได้ขอพระราชทานขยายเขตวิสุงคามสีมาเพิ่ม เมื่อปี พ.ศ. 2562 ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 11 ไร่ 3 งาน 87 ตารางวา (โฉนดที่ดิน เลขที่ 49759) พื้นที่ตั้งวัด และบริเวณโดยรอบเป็นที่ราบเรียบ ลักษณะ 4 เหลี่ยม มีถนน และหมู่บ้านล้อมรอบ มีอาณาเขตดังนี้ ทิศเหนือ ยาว 156 เมตร จดถนนและที่เอกชน ทิศใต้ ยาว 120 เมตร จดถนน และบ้านหัวนาคำ หมู่ที่ 1 ทิศตะวันออก ยาว 133 เมตร จดถนน และหมู่บ้านหัวนาคำ หมู่ที่ 18 ทิศตะวันตก ยาว 140 เมตร จดถนน และหมู่บ้านหัวนาคำ หมู่ที่ 1

เหตุการณ์ของวัด มีทั้งความเจริญและความเสื่อมโทรม ผลัดเปลี่ยนกันไปตามยุคสมัยของสังคมบ้านเมืองในยุคนั้น ๆ เมื่อปี พ.ศ. 2529-2530 วัดแห่งนี้ได้ขาดเจ้าอาวาสผู้ปกครอง บริหารวัด ทำให้วัดเสื่อมโทรมลงมากอย่างเห็นได้ชัด ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2531 ชาวบ้านหัวนาคำ จึงได้ไปกราบอาราธนา นิมิตต์พระมหาชนชัย อัครธมโม น.ธ.เอก ป.ธ.6 (ปัจจุบันได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ที่พระครูศรีปริยัติโชติธรรม) มาเป็นเจ้าอาวาสปกครอง บริหารพัฒนาวัด และในปี พ.ศ. 2531 นั้นได้

ก่อตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลี อันเป็นหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนา แต่ละปีมีผู้สอบบาลีและนักธรรมได้เป็นจำนวนมาก พร้อมกันนั้นได้อบรมสั่งสอนธรรมแก่ประชาชน ฟันฟูวัฒนธรรมประเพณีอีสาน และซื้อที่ดินขยายวัด พัฒนาก่อสร้างเสนาสนะภายในวัด ทำให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองจวบจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 4.9 วัดสว่างหัวนาคำ ตำบลหัวนาคำ อำเภอยางตลาด

ภาพที่ 4.10 วัดสว่างหัวนาคำ ตำบลหัวนาคำ อำเภอยางตลาด

ภาพที่ 4.11 พระครูศรีปริยัติโชติธรรม เจ้าอาวาสวัดหัวนาคำ และเจ้าคณะอำเภอยางตลาด

พระครูศรีปริยัติโชติธรรม ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดสว่างหัวนาคำ, เจ้าคณะอำเภอยางตลาด, ประธานฝ่ายสาธารณูปการจังหวัดกาฬสินธุ์, ประธานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดสว่างหัวนาคำ, เกียรติคุณได้รับรางวัลพระราชทานเสาเสมาธรรมจักรผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา สาขาการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2538, โฉรางวัลผู้บริหารสำนักเรียนบาลี ดีเด่น คณะสงฆ์ภาค 9, โฉรางวัลต้นแบบสร้างมาตรฐานดีเด่น โครงการวัดประชารัฐ สร้างสุข

ข้อมูลทั่วไปของชุมชน บ้านหัวนาคำเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลหัวนาคำ อำเภอยางตลาด ประกอบด้วย 7 หมู่บ้านคือ หมู่ 1 บ้านหัวนาคำ หมู่ 2 บ้านหัวนาคำ หมู่ 11 บ้านหัวนาคำใต้ หมู่ 13 บ้านหัวนาคำน้อย หมู่ 16 บ้านคำเจริญ หมู่ 18 บ้านหัวนาคำเหนือ หมู่ 19 บ้านหัวนาคำใหม่ ครึ่งเรือนประมาณ 1,000 กว่าหลังคาเรือน มีวัดจำนวน 4 วัด ได้แก่ วัดสว่างหัวนาคำ, วัดป่าอัมพวัน, วัดป่าโนนพระ และวัดป่าโนนม่วง

อัตลักษณ์ของชุมชนคุณธรรมวัดสว่างหัวนาคำ วัดสว่างหัวนาคำ บ้านหัวนาคำ มีพระครูศรีปริยัติโชติธรรม เจ้าคณะอำเภอยางตลาด เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน เป็นชุมชนเข้มแข็ง มีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นชุมชนที่ทำการค้าขายเป็นส่วนใหญ่และมีโรงงานผลิตที่นอน และจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูป ภายในหมู่บ้านหลายแห่ง

ชุมชนคุณธรรมวัดสว่างหัวนาคำ เป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นในหลาย ๆ เรื่อง เช่น บริบทชุมชนการมีสิมอีสานไม้พันชาติที่สวยงาม ในพื้นที่ มีผู้นำทางศาสนาคือ พระครูศรีปริยัติโชติธรรม เจ้าคณะอำเภอยางตลาด ที่ทุกคนให้ความเคารพนับถือ ศรัทธา และเป็นพระนักพัฒนา นักประดิษฐ์ซึ่งสิมอีสานไม้พันชาติ ที่สวยงามโดดเด่น อลังการ ออกแบบโดยความคิดของท่านเจ้าคณะอำเภอ

พัฒนาตักแตงรอบสิมอีสานเป็นเจดีย์องค์เล็กสวยงามรอบบริเวณเสนาสนะที่ยิ่งใหญ่สวยงาม
ทอวิหารที่ศักดิ์สิทธิ์มีประตูไม้ที่ยิ่งใหญ่

งานประเพณี ฮีต 12 คอง 14 หลวงพ่อพระครูศรีปริยัติโชติธรรม ท่านเป็นศูนย์รวมใจ
ของชาวบ้าน ไม่ว่าจะจัดกิจกรรมอะไร จะประสบความสำเร็จ เนื่องจากคณะสงฆ์อำเภอขามเฒ่า
ส่วนราชการ นายอำเภอ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน องค์กรภาคเอกชน และ
ประชาชนให้ความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันเป็นอย่างดี

สิมอีสานไม้พันชาติอันสวยงามมีคณะทัวร์สายบุญทุกหัวทุกสารทิศ มาเที่ยวชมวัด
กราบไหว้ขอพรหลวงพระพุกวิชัยญาณ ตลอดไม่ขาดสาย จากการร่วมแรงร่วมใจกันเป็นหนึ่งเดียว
ทำให้วัดสว่างหัวนาคำ เป็นตัวแทนเข้ารับการประกวด ตามโครงการวัดประชารัฐ สร้างสุขประกาศผล
โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข จังหวัดกาฬสินธุ์ ในนามคณะสงฆ์ ภาค 9 ได้ที่ 2 เดือน ของภาคอีสาน

4.1 ความเป็นมาของการสงเคราะห์ชุมชนของวัดสว่างหัวนาคำ พระครูศรีปริยัติโชติธรรม
เจ้าคณะอำเภอขามเฒ่า เจ้าอาวาสวัดสว่างหัวนาคำได้ให้ข้อมูลการจัดการวัดในการสัมภาษณ์
โดยผู้ศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลการรวบรวมข้อมูลเป็นด้าน ดังนี้

4.1.1 การสงเคราะห์ด้านการศึกษาในอดีตที่ผ่านมา วัดแห่งนี้เป็นวัดที่มีขนาดใหญ่
ประจำอำเภอขามเฒ่าจังหวัดกาฬสินธุ์ วัดแห่งนี้จึงกลายเป็นศูนย์กลางการศึกษาของกุลบุตรกุลธิดา
โดยเฉพาะเยาวชนที่ บรรพชา บวชเรียน เป็นสามเณร รวมทั้งพระสงฆ์ ที่ได้อุปสมบทและบวชเรียน
เพิ่มความรู้เพิ่มวิทยฐานะ มีวุฒิการศึกษาสูง ขึ้นไปเรื่อย ๆ จากการใช้สถานศึกษาของวัดนี้มาตั้งแต่ในอดีต
ทำให้มีผู้สำเร็จการศึกษาที่สูงขึ้นเป็นจำนวนมาก บางคนไปเรียนต่อยังต่างประเทศสถาบันศึกษามีจังหวัด
หลายคนไปเรียนต่อยังกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นแหล่งที่มีความเจริญด้านการศึกษา และสามารถจบมา
ประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพราชการการเป็นครู ทหารตำรวจ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล
รวมทั้งเป็นพ่อค้าคหบดี นักการเมือง ก็ล้วนแต่ได้ดีโดยผ่านการบวชเรียนมาทั้งสิ้น นอกจากนี้วัดกลาง
เป็นศูนย์กลางให้กับนักเรียนที่เรียนในระบบโรงเรียนทั้งระดับประถมและมัธยมได้เข้ามาร่วมกิจกรรม
อบรมธรรมะให้เป็นคนที่มี คุณธรรมจริยธรรม เพื่อปรับตัวเป็นผู้ใหญ่ที่มี คุณภาพในอนาคต
นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางให้กับประชาชนในการเข้ารับฟังธรรมะในงานเทศกาลต่าง ๆ มีการจัด
กิจกรรม ร่วมกัน ฟังพระธรรมวินัยจากการเทศนาของพระสงฆ์ เพราะวัดแห่งนี้ได้จัดงานบุญประเพณี
ทั้ง 12 เดือน ทำให้ชุมชนซึมซับเอาระบบความเชื่อขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทำให้
ชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ มีแนวทางในการศึกษา ซึ่งต้นแบบ ส่วนหนึ่งมาจากวัด

4.1.2 การสงเคราะห์โดยการใช้หลักธรรม แก้ปัญหาของชุมชน

จากการที่วัดมีการทำบุญตามประเพณีตามเทศกาลงานบุญ 12 เดือนที่เรียกว่าฮีต 12
ชุมชนจึงมีความผูกพันกับวัดอยู่ตลอดเวลา จึงนับเป็นโอกาสอันดีที่พระสงฆ์ได้ทำการเทศนาสั่งสอน
ประชาชนของชุมชนรอบวัดนอกจากผ่านประเพณีงานบุญต่าง ๆ แล้วประเพณีในชีวิตประจำวัน
ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเช่นงานบวช งานศพ พระสงฆ์ก็ได้มีโอกาสแสดงธรรม ให้เห็นสัจธรรมของชีวิต
เห็นคุณงามความดี ของพ่อแม่ คุณงามความดีคนที่ เป็นพ่อแม่ของคนที่จะบวชที่ต้องกตัญญูรู้คุณ
สำหรับงานศพทำให้ระลึกถึงและเข้าใจของการวายนมอันเป็นสัจธรรมของชีวิต จึงเป็นเรื่องที่ทำให้
สังคมได้เรียนรู้และเตือนสติ แก่ทุกคนเป็นอย่างดี ประเพณีเหล่านี้ได้หลอมรวมจิตใจให้กับสังคม
ทำให้สังคมชาวขามเฒ่ามีความร่มเย็นเป็นปึกแผ่น มีความสามัคคี รักใคร่สมัคสมานกลมเกลียว

ทำงานร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง วัดจึงเป็นสถานที่ขจัดความขัดแย้งในสังคม ผ่านทางการสื่อสาร การเทศนาสั่งสอนของพระสงฆ์

4.1.3 การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4 โดยความร่วมมือของผู้มีจิตศรัทธา วัดสว่างหัวนาคำ เป็นวัดที่มีความสวยงามเป็นระเบียบ และมีพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์ จึงทำให้มีผู้เข้ามาร่วมทำบุญ เป็นจำนวนมาก ประกอบกับ ชาวบางตลาด มีความผูกพันกันเพราะส่วนใหญ่ มีนามสกุลที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเองโดยนามสกุลนั้นมักจะขึ้นต้นด้วยคำว่า “ภู” เช่นภูพลอย ภูอ่าง ภูลื่นลาย ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน การบริจาคทำให้มีเงินรายได้เข้าวัดในแต่ละปีไม่ใช่น้อย มีจุดปัจจัยที่ประชาชนศรัทธาเอามาถวายเอามาบริจาค รวมทั้ง อาหารเครื่องต้มของใช้ที่จำเป็น ในครัวเรือนและมีความจำเป็นสำหรับ พระสงฆ์ เช่น ไตรจีวร รองเท้าแตะ เครื่อง อุปกรณ์ไฟฟ้า หนังสือสมุดดินสอ สบู่ยาสีฟันและยาสามัญประจำบ้านที่จำเป็นสำหรับพระ เป็นต้น จุดปัจจัย และสังฆทานรวมทั้ง อาหารต่างๆเหล่านี้เมื่อนำมารวมกันในวัดทำให้มีจำนวนมาก วัดจึงสามารถสงเคราะห์คนยากจนคนด้อยโอกาส ซึ่งมีเป็นจำนวนมากในอำเภอยางตลาด อาณิสสรณ์ทำให้สังคมมีการแบ่งปันมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันผู้ด้อยโอกาสเหล่านี้ก็ได้ใช้แรงงานของตัวเอง มาเป็นเครื่องแลกเปลี่ยน จุดปัจจัย เครื่องใช้และอาหาร เพื่อนำไปประทังชีวิตเรียกว่า รักเป็นผู้ให้ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นผู้รับ เพื่อนำไปแบ่งปันให้กับผู้ด้อยโอกาสอีกทอดหนึ่ง

5. ประวัติความเป็นมาวัดอโศการาม อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์

ความเป็นมาของวัดอโศการาม เดิมชื่อวัดยอดแกง บริเวณนี้เป็นป่าดงพงไพร มีสัตว์ป่าน้อยใหญ่ ได้มีนายพราน นำโดยพ่อจันทมาศเป็นหัวหน้าทีมกับพวกอีก 4 คน มาซุ่มยิง กวางยิงพาน เห็นว่า บริเวณนี้เหมาะสมดีมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะในการตั้งบ้านเรือน ในปี พ.ศ 2455 จึงได้สำรวจหนองแอศกวงเป็นบริเวณที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ (ปัจจุบันคือหนองใหญ่) บริเวณนั้นมีห้วยแกง ที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์เช่นเดียวกัน จึงได้ไปตั้งบ้านอยู่ชื่อบ้านยอดแกงท่าลำ ในขณะเดียวกันก็ชักชวนพรรคพวกมาตั้งบ้านเรือน พรรคพวกที่มานั้นมาจากบ้านโคกสี บ้านนามนใหญ่ บ้านเกเป็ด และบ้านเชียงเครือ โดยมาจองที่ตั้งบ้านกระจายกันออกไป มีพ่อสาย ตอนปทุม พ่อใส ศรีกมล และพ่อกวน อุตมน เมื่อตั้งบ้านที่บริเวณห้วยแกงเรียบร้อยแล้ว อยู่ได้ไม่นาน เกิดโรคระบาดจึงได้อพยพหนีกลับบ้านเดิม ต่อมาภายหลังโรคระบาดได้ทุเลาลงจึงกลับมาอยู่ใหม่บริเวณเดิม ปัจจุบันบ้านยอดแกง หมู่ที่ 15 ขึ้นกับตำบลยอดแกง อำเภอนามน แต่เดิมนั้นขึ้นกับจังหวัดมหาสารคามแต่ปัจจุบันขึ้นกับจังหวัดกาฬสินธุ์ วัดยอดแกงได้ถูกตั้งชื่อใหม่เป็นวัดอโศการามปัจจุบันมีอายุครบ 100 ปี

ภาพที่ 4.12 วัดอโศการาม เดิมชื่อวัดยอดแกง

ภาพที่ 4.13 วัดอโศการาม อำเภอขามเฒ่า

5.1 ความเป็นมาของการสงเคราะห์ชุมชนของวัดโศการาม พระครูวิบูลวุฒิกร เจ้าคณะอำเภอนามน เจ้าอาวาสวัดโศการาม ได้ให้ข้อมูลการจัดการวัด ในการสัมภาษณ์ โดยผู้ศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลการรวบรวมข้อมูลเป็นด้าน ดังนี้

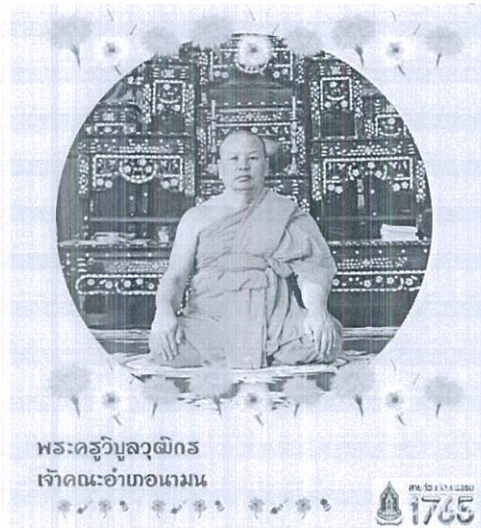
5.1.1 การสงเคราะห์ ด้านการศึกษา วัดโศการามในอดีตเป็นป่าดง ประชาชน จึงด้อยโอกาสที่จะเข้าสู่ระบบการศึกษาของรัฐ วัดจึงเป็นศูนย์กลางของการให้ความรู้ในสาขาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสมุนไพรรักษาโรค การแพทย์พื้นบ้าน การประกอบอาชีพ การประกอบพิธีกรรมทางด้านพุทธศาสนา การดูแลสุขภาพ ซึ่งการบวชเรียนนี้ ได้เป็นทางเลือกให้ไปสู่ความก้าวหน้าทางการศึกษาของเยาวชนและประชาชนในชุมชนรอบวัด รวมทั้งหมู่บ้านใกล้เคียง โดยมีพระสงฆ์คอยเป็นครู ให้ความรู้ในการอ่านออกเขียนได้ ทั้งภาษาไทยและภาษาบาลีสันสกฤต ผสมผสานกับการให้ความรู้ทางพระธรรมวินัย ฝึกฝนให้เป็นคนดี ส่วนใหญ่ถ้าเป็นเยาวชนก็จะได้รับการบรรพชาให้เป็นสามเณร เพื่อศึกษาเล่าเรียน ส่วนคนที่โตพอ ก็อุปสมบทเป็นพระและร่ำเรียนต่อไปหลายคนไปเรียนต่อที่กรุงเทพมหานคร หลายคนประสบความสำเร็จได้รับราชการ สำหรับผู้ไม่เรียนต่อเมื่อสึกออกมา ก็จะกลายเป็นผู้นำชุมชนได้รับความนับหน้าถือตา ได้รับการยกย่องเชิดชูจากประชาชนเพราะถือว่าเป็นผู้ที่มีการศึกษามีคุณธรรม

5.1.2 การสงเคราะห์ โดยใช้หลักธรรมแก้ปัญหาชุมชน

ในการใช้หลักธรรมเพื่อให้การอบรมสั่งสอน ประชาชน ที่มีความทุกข์ร้อน มีภัยพิบัติให้มีจิตใจที่มั่นคงไม่ตื่นตระหนก และเกิดความสามัคคีในการต่อสู้กับเหตุร้ายทั้งปวง เช่น การเกิดโรคระบาดในชุมชน การมีพายุพัดกระหน่ำเข้าในหมู่บ้าน การมีโรคระบาดในสัตว์ การถูกน้ำท่วมที่นาหรือเกิดภาวะฝนแล้ง พระก็จะช่วยในการให้ขวัญและกำลังใจ เช่น ถวายน้ำดื่มแก่พระเพื่อให้ฝนตก ถ้าเกิดโรคระบาดอาจจะต้องสวดมนต์ และอัญเชิญพระพุทธรูปออกมาแห่ ให้ประชาชนเข้ารับฟังเทศน์ บทสวดมนต์ที่เชื่อว่าสารพัดโรคภัยไข้เจ็บจะออกไปได้ หากเป็นความทุกข์ร้อนส่วนตัวพระก็จะเทศนาสั่งสอนให้รู้จักมีสติตั้งมั่น และมีสมาธิในการแก้ปัญหา วัดโศการามได้ใกล้ชิดกับชุมชนและช่วยเหลือชุมชน เป็นหนึ่งเดียวกับชุมชนตลอดมา

5.1.3 การสงเคราะห์ชุมชนด้านปัจจัยสี่

วัดโศการาม ที่ผ่านมามีอยู่ในเขตชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยข้าว พืชผัก และสัตว์ จึงไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องปัจจัย 4 ภายในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม ในอดีตก็ยังมีผู้คนทุกข์ยาก ด้อยโอกาส โดยเฉพาะคนพิการและคนสติ ไม่ค่อยดี หญิงหม้ายที่ขาดผู้นำครอบครัว เด็กกำพร้า ทางวัดก็ได้ให้การช่วยเหลือ ให้ข้าวปลาอาหาร หรือเอาไปเลี้ยงเป็นเด็กวัด ถ้าเป็นคนโตก็ให้มาอยู่ที่วัดคอยรับใช้พระ ที่เรียกว่าเป็นสังกะสีวัด คอยช่วยเหลือพระถือสิ่งของในการบิณฑบาต ในการรับใช้ทุกอย่าง กวาดลานวัด ตักน้ำทำความสะอาดห้องน้ำ ซักสบงจีวร หรือไปธุดงค์ตามที่พระสงฆ์ อุปถัมภ์กุฏิ คอยให้พระใช้ให้หวานเพื่อแลกข้าว และที่อาศัยแก่คนที่ด้อยโอกาสเหล่านั้น นับเป็นคุณูปการในการสงเคราะห์ชุมชนได้อย่างดีเยี่ยม

ภาพที่ 4.14 พระครูวิบูลวุฒิกร

พระครูวิบูลวุฒิกร ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดอโศการาม, เจ้าคณะอำเภอแกลง ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์จังหวัดกาฬสินธุ์, ประธานกรรมการศูนย์ศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ มจร. วิทยาเขตขอนแก่น, ประธานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดอโศการาม, เกียรติคุณ ได้รับพระราชทานเสาศาสนาธรรมจักร ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา สาธารณสงเคราะห์, โล่รางวัลวัฒนคุณาธร ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อกระทรวงวัฒนธรรม

สรุปรูปแบบการจัดการสงเคราะห์ชุมชนในอดีต องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการ วัดในการสงเคราะห์ชุมชนในอดีตมีองค์ประกอบดังนี้

1. ชุมชน เป้าหมายของชุมชน ได้แก่คนด้อยโอกาสในที่นี้หมายถึงลูกศิษย์วัด คนยากจนคนพิการ ผู้ป่วยโดยเฉพาะผู้สูงอายุติดเตียงคนไร้บ้าน คนไร้ที่ทำกิน คนไม่มีอาชีพ นี่คือนิยามที่วัดจะต้องให้การสงเคราะห์ด้วยความเมตตา

2. ศูนย์กลางการสงเคราะห์ คือวัด วัดนั้นได้รับแรงศรัทธาในการบริจาคที่ประชาชน มอบจตุปัจจัยเงินทอง วัสดุให้วัดได้แก่

- 2.1 ประชาชนในชุมชน
- 2.2 คหบดีนักธุรกิจชุมชน
- 2.3 ผู้มีจิตศรัทธานอกชุมชน

ในการบริจาควัดจะได้รับการบริจาค จากงานบุญประเพณี ที่เรียกว่าฮีตสิบสอง คือ ประเพณี 12 เดือน คือในแต่ละเดือนก็จะมีบุญประเพณีที่ทำให้คนมารวมกันและบริจาคจตุปัจจัยต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว นอกจากบุญประเพณีแล้ว พุทธศาสนายังมี พิธีกรรม ที่เกี่ยวกับชีวิต นอกเหนือจาก ประเพณี 12 เดือน เช่น งานศพ งานบวช และในแต่ละวันประชาชนก็จะร่วมใส่บาตรถวาย ภัตตาหารพระ ทั้งตอนเช้า และภัตตาหารเพล ทำให้พระสงฆ์ได้รับบริจาคในแต่ละวันหรือในแต่ละเดือน อยู่เป็นประจำ ทำให้วัดมีจตุปัจจัยที่เป็นปัจจัย 4 สามารถช่วยเหลือชุมชนในอดีตผู้ที่มีจิตศรัทธา ที่เป็นคนนอกชุมชน อาจจะหมายถึง ประชาชนของหมู่บ้านที่ออกไปทำงานในต่างพื้นที่ เช่น กรุงเทพมหานคร

หรือต่างจังหวัด เมื่อมีเทศกาลไม่ว่าจะเป็นกฐินผ้าป่า หรืองานบุญอื่น ๆ ก็จะนำวัตถุปัจจัยเงินทอง ข้าวของ มาถวายให้กับวัด นอกจากนี้วัดยังมีพิธีกรรมที่เรียกว่าพิธีกรรมในชีวิตประจำวันเช่นการบวช งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่หรือการบิณฑบาตรรวมทั้งจากการที่ประชาชนนำอาหาร ไปถวายเป็นภัตตาหารเช้า ไปถวายเพลก็จะทำให้พระสงฆ์ได้รับการบริจาคนั้นเป็นปัจจัยเช่นยา ยาสีฟัน ขันตักน้ำ นอกจากนี้พระสงฆ์ยังใช้ในการยังชีพของตัวเองแล้วยังสามารถเพื่อแผ่ ไปยังคนด้อยโอกาสหรือสัตว์เลี้ยง เช่น ไก่ นก หมู สุนัข วัวควายที่มีอยู่ในวัด เรียกได้ว่าการสังเคราะห์ชุมชนจากการบริจาคนั้นสามารถกระทำได้ทุกวัน ดังนั้นวัดจึงเป็นศูนย์กลางของการสังเคราะห์ชุมชนผู้ด้อยโอกาสโดยแท้

3. การสังเคราะห์ชุมชน แยกออกได้เป็น 3 ส่วน

3.1 การสังเคราะห์ด้านการศึกษา ในอดีตการศึกษาของรัฐยังไม่เจริญก้าวหน้า ชุมชนขาดการเข้าถึงระบบการศึกษาของรัฐ ดังนั้นการ บวชเรียนจึงเป็นทางเลือกหนึ่ง ที่จัดเป็นทางเลือกหลัก สำหรับผู้ที่มีความต้องการความก้าวหน้าในด้านการศึกษา วิธีการก็คือเด็กชายสามารถบรรพชาเป็นสามเณร ร่ำเรียนในระบอบวัด สำหรับผู้ที่มีอายุครบ 20 ปี ก็จะมีการอุปสมบทเป็นพระสงฆ์แล้วก็เรียนต่อโดยมีพระสงฆ์เป็นครูผู้สั่งสอนให้ความรู้ตามหลักสูตรสงฆ์ที่เน้นไปทางพระธรรมวินัย แล้วจึงเทียบวุฒิการศึกษา ในระบบการศึกษาของรัฐ ผู้ที่ขยันหมั่นเพียรหลังจากจบการศึกษาในวัดของชุมชนแล้วก็จะมักจะไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ โดยไปอาศัยในวัดสำคัญที่กรุงเทพฯ ในระหว่างบวชเรียนไม่ว่าจะอยู่ในชุมชนหรือที่อื่นจะต้องรับผิดชอบทางด้านช่วยเหลือพระศาสนา เช่น การบิณฑบาตในแต่ละวัน การปฏิบัติตามกิจของสงฆ์ที่พึงปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และที่ได้รับมอบหมาย เช่น การทำความสะอาดลานวัด การทำสะอาดห้องน้ำ การทำความสะอาดกุฏิหรือศาสนสถานอื่น ๆ เมื่อจบการศึกษาและลาสิกขาบทยอกมาก็สามารถประกอบอาชีพหลายอย่าง จากความรู้ที่ได้เรียนมา เช่น การเข้ารับราชการ เป็นครูอาจารย์ เป็นนักกฎหมายเป็นทหารตำรวจ และมีครอบครัว จะเห็นได้ว่าการศึกษาได้เริ่มขึ้นที่ชุมชนบ้านเกิดของตัวเอง พัฒนาการเรียนเจริญก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ トラบที่ยังสนใจใฝ่เรียน ดังนั้นวัดในชุมชน จึงมีความสำคัญ และเป็นจุดเริ่มต้นของการสังเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส ให้ได้มีทางเลือกเข้าถึงการศึกษา

3.2 การสังเคราะห์โดยใช้หลักธรรมในการแก้ไขปัญหามุมชน

ในอดีตประชาชนให้การ ให้ มีความเลื่อมใสศรัทธาในวัดเป็นอย่างมากจึงนิยมทำบุญที่วัดทุกเทศกาลและเข้าร่วมพิธีกรรม ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน นับตั้งแต่การ ตักบาตรพระในแต่ละวัน การร่วมในประเพณีงานศพการร่วมในพิธีในประเพณีการบวชเรียน ซึ่งพระสงฆ์มีโอกาสได้เทศนาสั่งสอน ให้กับประชาชน สำหรับผู้ที่มีความทุกข์ยากต่าง ๆ ก็ได้อาศัย คำสอนนี้เป็นเครื่องเตือนสติ นอกจากนี้แต่ละชุมชนก็จะมี บุญประเพณี 12 เดือน หมายถึง วัดจะต้องจัดงานบุญทุกเดือนตลอด 1 ปี การทำบุญหรือการเข้าร่วมในงานประเพณีทำบุญนี้ชาวบ้านก็จะได้รับการ ฟังเทศนาสั่งสอนให้ตั้งมั่นอยู่ในคนที่มีศีลธรรม เพราะฉะนั้นผู้ที่มีปัญหาต่าง ๆ ก็จะได้รับฟังหรือไม่ได้ใช้หลักธรรมที่ถูกสั่งสอนให้ป้องกันความทุกข์ยากความลำบาก ในชีวิตประจำวันได้ พระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการให้ความรู้ด้านหลักธรรม ในการแก้ไขปัญหามุมชนได้เป็นอย่างดี ในขณะที่บริเวณวัดก็จะถูกจัดให้เป็นเขตที่มีความร่มรื่น หมายถึงว่าผู้ที่มีความเดือดร้อนเมื่อเข้ามาอยู่ในวัดก็จะมี ความร่มเย็นใจสงบ ในเบื้องต้นประชาชนที่เข้ามาในวัดสามารถเข้าไปกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์ก็เกิดความยับยั้งชั่งใจที่จะทำความชั่วหรือประชาชนสามารถเข้าไปกราบไหว้พระสงฆ์ และเล่าความทุกข์ร้อน

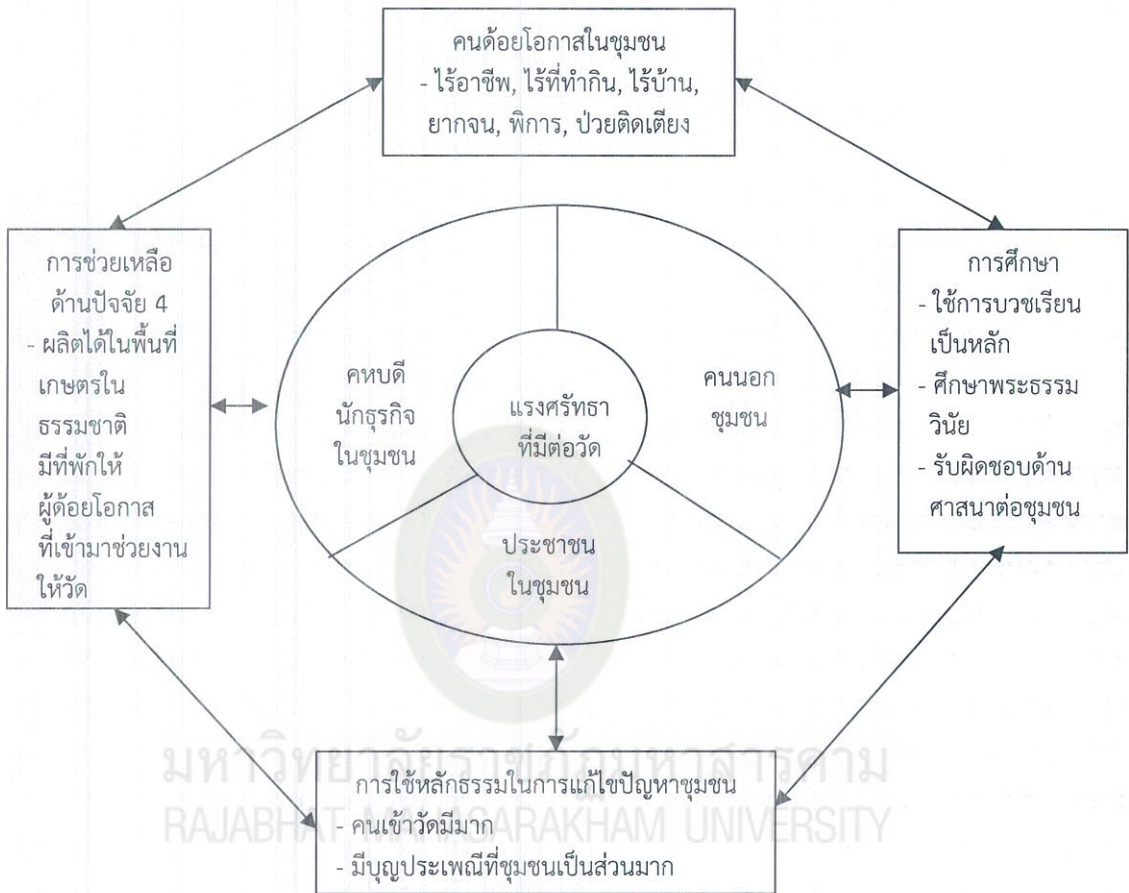
ให้พระสงฆ์ฟังเพื่อให้ท่านเทศนาสั่งสอน และชี้ทางที่ถูกต้องในการขจัดทุกข์ร้อนนั้น ดังนั้นวัดกับสมาชิกของชุมชนจึงมีความสัมพันธ์แนบแน่นกัน ไม่สามารถแกะออกจากกันได้นั้นคือชุมชนให้การอนุเคราะห์บริจาค เพื่อให้ปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์ ในขณะที่พระสงฆ์ก็ให้ความรู้ ขจัดปัดเป่าสิ่งทั้งปวงที่เกิดเป็นปัญหาและความทุกข์ ของประชาชน

3.3 การสงเคราะห์ความช่วยเหลือชุมชนด้านปัจจัย 4

ในอดีตชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหารตลอดปี ยกเว้นฤดูแล้ง เรียกได้ว่าในด้านอาหารวัดสามารถสงเคราะห์ข้าวกันบาตร อาหารคาวหวานแก่ผู้ด้อยโอกาสหรือลูกศิษย์วัดที่คอยมาขอรับความช่วยเหลือในชุมชนได้ระดับหนึ่ง สำหรับงานบุญประเพณี 12 เดือน วัดจะได้รับปัจจัยไทยทานที่ผู้มีจิตศรัทธานำมาร่วมทำบุญแต่ละบุญมีจุดเด่นของแต่ละประเพณีที่แตกต่างกันออกไป เช่น บุญกุ่มข้าวใหญ่ก็จะได้ข้าวเปลือกเป็นจำนวนมาก บุญมหาชาติหรือบุญผะเหวดก็จะได้ข้าวสารอาหารแห้ง อาหารคาวหวาน กล้วย มะพร้าว รวมทั้งเงินบริจาคเป็นจำนวนมาก บุญกฐิน ผ้าป่าก็เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการทำเครื่องจักสาน ไม่ว่าจะเป็นกระดิกข้าว ตะกร้า และเครื่องจักสาน มากมายมาถวายวัด บุญอื่น ๆ ก็ได้รับบริจาคเช่นเดียวกัน สิ่งของเหล่านี้ส่วนหนึ่งวัดจะนำไปจำหน่าย เพื่อนำเงินมาบูรณะวัด และอีกส่วนหนึ่งก็นำไปสงเคราะห์ลูกศิษย์วัด คนจนคนด้อยโอกาส ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข จะเห็นได้ว่าความสำคัญของวัดในชุมชน สารถกเกี่ยวหนุนให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน คนรวยก็แบ่งปันให้กับคนที่ยากจนกว่าคนที่ด้อยโอกาสกว่า โดยผ่านการจัดการของวัด นับเป็นความสวยงามของชุมชน

6. รูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนในอดีต

ในการจัดการวัดจากอดีตที่ผ่านมาทั้งทางด้านการสงเคราะห์ด้านการศึกษา การสงเคราะห์การใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาชุมชน และการสงเคราะห์ด้านปัจจัยสี่พอสรุปเป็นรูปแบบได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.15 รูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนในอดีต

จากผลการศึกษาผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ความเป็นมาของการบริหารจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ กล่าวได้คือจังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัดที่มีพระสงฆ์อยู่ปฏิบัติศาสนากิจและรักษาเพศบรรพชิตทั้งหมดในจังหวัดกาฬสินธุ์รวม 910 วัด เป็นวัดในสังกัดมหานิกาย จำนวน 725 วัด และวัดในสังกัดธรรมยุต จำนวน 185 วัด โดยมีวัดพระอารามหลวงในสังกัดมหานิกาย จำนวน 1 วัด โดยมีจำนวนพระภิกษุสงฆ์ในการปกครองของเจ้าคณะจังหวัดทั้ง 2 นิกาย ในจังหวัดกาฬสินธุ์ รวมทั้งสิ้น 4,336 รูป แบ่งเป็นในสังกัดมหานิกาย จำนวน 3,085 รูป และในสังกัดธรรมยุต จำนวน 1,251 รูป มีเขตการปกครอง เจ้าคณะอำเภอ จำนวน 18 อำเภอ (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์, 2563) โดยปัจจุบันพระสงฆ์ในจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์สำคัญยิ่งต่อวิถีชาวบ้าน

หรือคนในชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ เนื่องด้วยพระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณที่สำคัญที่จะชักนำให้ประชาชนหรือชาวบ้านเจริญรอยตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปด้วยความเจริญมีความสุข เช่น 1) การสงเคราะห์ช่วยเหลือในด้านการศึกษา โดยจังหวัดกาฬสินธุ์ได้ขออนุญาตเปิดทำการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จำนวน 9 แห่ง นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตั้งอยู่ในบริเวณวัดต่าง ๆ จำนวนมากที่ได้รับการสงเคราะห์จากวัดต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง 2) การสงเคราะห์ช่วยเหลือในด้านธรรมะ โดยจังหวัดกาฬสินธุ์ มีการจัดตั้งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ การส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเนื่องในเทศกาลวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ เช่น การจัดงานวันมาฆบูชา ประจำปี ณ พุทธมณฑลจังหวัดกาฬสินธุ์ (แก่งดอนกลาง) อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ งานมาฆปุริมี ทวารวดีมิ่งหล้า เมืองฟ้าแดดสงยาง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีกิจกรรมมากมาย อาทิ การรับฟังพระธรรมโอวาทจากประธานสงฆ์ การฟังธรรมเทศนาและพิธีทำบุญตักบาตร 3) การสงเคราะห์ช่วยเหลือในด้านสังคมสงเคราะห์ ซึ่งในจังหวัดกาฬสินธุ์อยู่ในพื้นที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เป็นประจำในรอบปี เช่น ภัยธรรมชาติทั้งเล็กน้อยและรุนแรงซึ่งอาจก่อให้เกิดผลเสียต่อชีวิตและทรัพย์สิน เช่น การเกิดอุทกภัยหรือน้ำท่วม การเกิดพายุ พายุฝนฟ้าคะนอง เช่นในปีที่มาจากจังหวัดกาฬสินธุ์ได้ประสบภัยน้ำท่วมจากอิทธิพลของพายุ “โพดุล” โดยจังหวัดกาฬสินธุ์ได้จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ณ บริเวณหอพระไตรปิฎกการาม อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ และมีวัดในพื้นที่ประสบภัยร่วมกับมูลนิธิธรรมกายและวัดพระธรรมกาย ได้ส่งเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีคณะสงฆ์นำโดยพระสงฆ์ในพื้นที่ มีชาวบ้านมารับเครื่องอุปโภคบริโภคจำนวนมาก 4) การสงเคราะห์ช่วยเหลือคนมีรายได้น้อย โดยมีวัดในจังหวัดกาฬสินธุ์ร่วมกับภาคราชการจัดตั้งเป็นศูนย์ร่วมช่วยเหลือ เช่น ทอดผ้าป่าสมทบกองทุนพัฒนาเด็กชนบทที่วัดป่าพุทธมงคล ตำบลหลุบ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ การทอดผ้าป่าแก้จนสร้างบ้านให้ผู้ยากไร้ที่อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ นอกจากนี้วัดในพื้นที่ยังมีการช่วยเหลือได้รับผลกระทบต่าง ๆ รวมถึงผู้ที่ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงบริการของรัฐ ทั้งคนยากจน คนเร่ร่อน คนที่ไร้ที่อยู่อาศัย และคนป่วยจากโรคร้ายต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ด้อยโอกาสในชนบทได้มีโอกาสได้เข้ารับบริการอย่างทั่วถึง

ระยะที่ 2 สภาพปัจจุบันปัญหาการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

จากผลการศึกษาวิจัยสภาพปัจจุบันปัญหาผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษา โดยนำเสนอแยกเป็นรายละเอียดของแต่ละวัดทั้ง 5 วัด เรียงตามลำดับดังนี้

1. วัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 วัดมีการสงเคราะห์ชุมชนและผู้ด้อยโอกาส ดังนี้

1.1.1 การสงเคราะห์ด้านการศึกษาได้บริจาคเงินเพื่อสนับสนุนทุนการศึกษาให้โรงเรียน มหาวิทยาลัย ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ทุกปี ๆ ละ 100 ทุน

1.1.2 การสงเคราะห์ด้านการใช้หลักธรรมแก้ปัญหามุมชนที่วัดเป็น พศอ.ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และศูนย์อบรมคุณธรรม จริยธรรมส่งเสริมเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ให้

การอบรมประชาชนทั่วไป หน่วยงานราชการ สถานศึกษาต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นพระวิทยากรบรรยาย หลักธรรมในการดำเนินชีวิต

1.1.3 การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4 ได้ออกเยี่ยมผู้ป่วย ผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ ผู้สูงอายุ ให้การสงเคราะห์เพื่อชุมชนเกิดอัศจรรย์ วาตภัย อุทกภัย โดยมอบปัจจัย และสิ่งของช่วยเหลือ และเข้าไปสงเคราะห์งานบำเพ็ญกุศลศพ โดยเป็นเจ้าของภาพสวดพระอภิธรรมมอบปัจจัย และผ้าไตรจีวร ร่วมทำบุญงานกฐิน ทำบุญผ้าป่า งานอุปสมบท ร่วมกับชาวชุมชน

1.2 ปัญหาในการสงเคราะห์

1.2.1 การเข้าไม่ถึงทุกชุมชนในเขตเทศบาลไม่มีผู้ประสานให้ทราบว่ามิบุคคลอยู่ในกลุ่มเป้าหมาย

1.2.2 งบประมาณในการสงเคราะห์นั้นทำตามกำลังไม่มีงบจากส่วนอื่นเข้ามาร่วมด้วย อาศัยกลุ่มสมาชิกอุบาสก อุบาสิกา ของทางวัด

1.2.3 หาเด็กเข้ามาร่วมกิจกรรมยากเพราะเด็ก ๆ ติดโทรศัพท์ เรียนพิเศษที่โรงเรียน เด็กมองว่าวุฒิการศึกษาทางธรรมไม่มีประโยชน์อะไรจึงไม่ยอมได้ ส่วนประชาชนทั่วไปก็ด้วยสาเหตุเศรษฐกิจไม่ดี ภาระมาก ต้องทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัว

1.2.4 ผู้สูงอายุ ส่วนมากเลี้ยงหลาน ไม่มีคนพามาวัด สุขภาพไม่อำนวย

1.3 แนวทางการแก้ไขปัญหา

1.3.1 ให้ อสม. สำรวจในชุมชนเทศบาลแล้วแจ้งมาทางประธานโครงการ หรือพระคุณเจ้าที่ทำงานด้านการสงเคราะห์ให้ทราบ

1.3.2 ให้ผู้ปกครองนำบุตรหลานมาเรียนธรรมะ เพื่อจะได้นำธรรมะไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ให้เห็นคุณค่าของหลักธรรมว่ามีประโยชน์แก่ตนเอง และส่วนรวม

1.3.3 ให้การสงเคราะห์ อนุเคราะห์ เอื้อเฟื้อกันในชุมชน จัดตั้งกลุ่มทำโครงการช่วยเหลือสงเคราะห์กันอย่างต่อเนื่อง

2. วัดธรรมพิทักษ์ อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์

2.1 วัดมีการสงเคราะห์ชุมชนและผู้ด้อยโอกาส ดังนี้

2.1.1 การสงเคราะห์ด้านการศึกษา

2.1.1.1 วัดได้จัดงบประมาณเพื่อมอบเป็นทุนการศึกษาให้กับนักเรียนนักศึกษาเป็นประจำทุกปี

2.1.1.2 วัดจัดให้มีโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อให้ นักเรียนนักศึกษาเข้ามารับการอบรม

2.1.1.3 วัดจัดให้มีอาหารกลางวันสำหรับนักเรียนที่ขาดแคลน

2.1.1.4 วัดจัดให้มีสัญญาณ WiFi เพื่อให้ให้นักศึกษานักเรียนและประชาชนมี โอกาสใช้อินเทอร์เน็ตในวัด

2.1.1.5 วัดเปิดโอกาสให้นักเรียนที่ยากจนมาอาศัยเป็นลูกศิษย์วัดเพื่อให้มีที่อยู่อาศัยมีอาหารเป็นการช่วยการศึกษาของนักเรียน

2.1.2 การสงเคราะห์โดยใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาชุมชน

2.1.2.1 วัดมีศูนย์คุณธรรมเพื่อให้ประชาชนให้เข้ามาอบรมธรรมะเพื่อแก้ไข
ปัญหาชีวิตโดยวิถีพุทธ

2.1.2.2 ในวันสำคัญทางศาสนาวัดได้เชิญชวนประชาชนนักเรียนนักศึกษา
มาร่วมทำบุญเพื่อขอพรพระทำให้จิตใจสงบได้บุญได้กุศล

2.1.2.3 วัดจัดให้มีการสวดมนต์ให้พรแก่ประชาชนในยุคโรคระบาด Covid-19

2.1.3 การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4

2.1.3.1 วัดได้เตรียมเครื่องอุปโภคบริโภคให้กับผู้ประสบภัย เช่น วาดภัย
อุทกภัย อัคคีภัยทุกครั้งที่มีเหตุการณ์

2.1.3.2 วัดจัดหาอาหารข้าวสารไว้สงเคราะห์คนยากจนในชุมชนที่ไม่มีที่
มา

2.1.3.3 วัดจัดเครื่องอุปโภคบริโภค รวมทั้งเจลแอลกอฮอล์หน้ากอกอนามัย
เพื่อมอบให้แก่คนในชุมชนที่ประสบความเดือดร้อน จากโรคระบาด Covid-19

2.2 ปัญหาในการสงเคราะห์

2.2.1 อินเทอร์เน็ตของวัดมีการลំบ่ยเนื่องจากมีคนเข้ามาใช้เป็นจำนวนมาก

2.2.2 ในสถานการณ์โรคระบาด Covid-19 สิ่งของที่วัดเตรียมไว้สงเคราะห์
ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนซึ่งมีเป็นจำนวนมาก

2.2.3 ขาดงบประมาณจากหน่วยงานอื่น มาช่วย วัดได้อาศัยแรงศรัทธาจากชุมชน
เท่านั้น

2.2.4 ทุนการศึกษาที่มอบให้กับนักเรียนนักศึกษาไม่เพียงพอ

2.3 แนวทางการแก้ไขปัญหา

2.3.1 วัดได้จัดเตรียม ประสานกับบริษัทโทรคมนาคมเพื่อขอขยายสัญญาณ WiFi
ให้แรงขึ้น

2.3.2 วัดระดมสิ่งของจากประชาชนเพื่อมอบให้ประชาชนที่ประสบความเดือดร้อน
ในสถานการณ์โรคโควิด-19

2.3.3 วัดระดมของบริการ และทุนการศึกษาแก่นักเรียน โดยการประชาสัมพันธ์
ไปยังพ่อค้าคหบดีนักธุรกิจ ทั้งในเขตอำเภอและต่างจังหวัด

2.3.4 มีนักเรียนนักศึกษาได้มาขอสมัครเป็นลูกศิษย์วัด เป็นจำนวนมากวัดได้ขยาย
อาคารเพื่อรองรับคนเหล่านั้น

3. วัดพุทธาวาสกุสินธุ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

3.1 วัดมีการสงเคราะห์ชุมชนและผู้ด้อยโอกาส ดังนี้

3.1.1 การสงเคราะห์ด้านการศึกษาได้มีการมอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียน และ
นักศึกษาที่ด้อยโอกาส แต่มีความขยัน ตั้งใจ และมีความกตัญญูกตเวที ได้บริจาคเงินเพื่อสนับสนุน
ทุนการศึกษาให้โรงเรียนมหาวิทยาลัย ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ตามโอกาส

3.1.2 การสงเคราะห์ด้านการใช้หลักธรรมแก้ปัญหาชุมชนที่วัดศูนย์อบรมคุณธรรม
จริยธรรมส่งเสริมเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ให้การอบรมประชาชนทั่วไป หน่วยงานราชการ
สถานศึกษาต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นพระวิทยากรบรรยายหลักธรรมในการดำเนินชีวิต

3.1.3 การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4 วัดพุทธาวาสภูสิงห์ มีการจัดเงินช่วยเหลือในพิธีบำเพ็ญกุศลศพ และ มีการจัดพิธีฌาปนกิจศพ ให้กับศพที่ขาดทุนทรัพย์ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น ได้มีการจัดเงินช่วยเหลือและสิ่งของสำหรับครอบครัวหรือชุมชนที่เกิดอุทกภัย วาตภัย และ อัคคีภัย และยังได้มีการจัดโรงพยาบาลสนามชุมชนเพื่อเป็นศูนย์รักษาผู้ป่วยโควิด-19

3.2 ปัญหาในการสงเคราะห์ที่พบคือ ทางชุมชนยังไม่ได้มีการสื่อสารอย่างทั่วถึง ผู้ติดต่อขอรับทุนการศึกษาเป็นจำนวนมาก จึงไม่อาจที่จะมอบให้ได้ตามจำนวนผู้ขอ และในบางสถานการณ์ในบางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอุทกภัย วาตภัย และ อัคคีภัย ซึ่งเกิดเป็นวงกว้าง การจัดสิ่งของบรรเทาทุกข์อาจไม่เพียงพอ และยังพบอีกว่าโรคโควิด-19 ถือว่าเป็นโรคที่มีการเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และได้มีการแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว เกิดการแพร่ระบาดเป็นวงกว้าง ซึ่งถือว่าการเตรียมในส่วนของความพร้อมในด้านสถานที่ได้อย่างรวดเร็ว ทันเหตุการณ์จึงถือว่าเป็นปัญหา

3.3 แนวทางการแก้ปัญหา

3.3.1 ทางวัดได้มีการแจ้งไปยังมคณายก รวมถึงอุบาสกอุบาสิกา พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ของทางวัด ให้เป็นผู้ประชาสัมพันธ์แจ้งให้ชุมชนทราบอีกทางหนึ่ง รวมถึง ให้เป็นผู้แนะนำในการดำเนินการประสานงานกับทางวัดเพื่อรับหีบ รวมถึงโรงเรียน และสิ่งของต่าง ๆ เพื่อนำไปประกอบพิธี โดยไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ

3.3.2 ทางวัดได้ประสานไปยังโรงเรียนที่ติดต่อมา แล้วให้ทางโรงเรียน หรือ มหาลัย ได้มีการคัดกรองนักเรียน นักศึกษา ที่มีคุณสมบัติตรงตามที่ทางวัดกำหนด ให้มองถึงความจำเป็นและการขาดแคลนมากที่สุด เพื่อที่จะได้มอบทุนให้กับนักเรียน นักศึกษาคนนั้น ๆ ในส่วนการจัดสรรทุนการศึกษา อาจไม่ครบตามจำนวน แต่ก็มีมีการนำนักเรียน นักศึกษาที่เคยผ่านการพิจารณาไปแล้วนั้น นำกลับมาพิจารณาใหม่ในโอกาสต่อไป

3.3.3 ทางวัดได้รับมอบหมายให้บูรณาการร่วมกับทางอำเภอ หรือ ในส่วนของเทศบาล ได้มีการจัดสรรสิ่งของต่าง ๆ เพื่อบรรเทาทุกข์ให้กับผู้ประสบภัยในเบื้องต้นก่อน ซึ่งในจำนวนสิ่งของนั้นอาจจะไม่ครบถ้วนทุกอย่าง แต่เพื่อเป็นการแก้ไขเบื้องต้น และให้ได้ครบทุกครัวเรือน จึงมีการจัดสรรให้ได้ทุกครัวเรือน อาจได้น้อย แต่ทั่วถึง แล้วก็ค่อยดำเนินการจัดไปมอบให้อีกครั้ง

3.3.4 เจ้าอาวาสได้มีการปรึกษากับทางหน่วยงานราชการ ทางอำเภอ ทางเทศบาล ทางโรงพยาบาล ทางสาธารณสุข และทางชุมชน เพื่อให้ได้ข้อสรุปโดยเร็วที่สุด นำไปสู่การจัดบุคลากรเข้าเตรียมพื้นที่โรงพยาบาลสนาม ซึ่งมีการประชุมและมอบหมายงานให้ในส่วนต่าง ๆ รับผิดชอบ ก็เกิดการขับเคลื่อนการทำงาน จนทำให้โรงพยาบาลสนามชุมชนประสบความสำเร็จ และเป็นทางออกที่ดีในการลดการแพร่ระบาดโควิด-19 ปี 2564 ภายในอำเภอสหัสขันธ์ ซึ่งยอดของการรักษาผู้ป่วยในขณะนั้นคือ 236 คน

4. วัดสว่างหัวนาคำ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

4.1 วัดมีการสงเคราะห์ชุมชนและผู้ด้อยโอกาส ดังนี้

4.1.1 การสงเคราะห์ด้านการศึกษา

4.1.1.1 วัดมีเจ้าอาวาสจะเป็นคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานที่คอยให้คำปรึกษาช่วยเหลือ ในด้านบุคลากรเข้ามาทำหน้าที่การสอนในโรงเรียน

- 4.1.1.2 หางบประมาณบางส่วนมาช่วยเหลือ เช่น ช่วยอาหารกลางวัน สร้างอาคารสถานที่ และพัฒนาโรงเรียนร่วมกับชุมชนหมู่บ้านมาโดยตลอด
- 4.1.1.3 มอบทุนการศึกษาทุก ๆ ปี และจัดหาอุปกรณ์กีฬา สื่อการเรียนการสอน
- 4.1.2 การสงเคราะห์ด้านการใช้หลักธรรมแก้ปัญหาชุมชน
- 4.1.2.1 วัดจัดให้มีพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียน
- 4.1.2.2 วัดมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมอบรมเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม ตลอดทุกปี
- 4.1.2.3 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คณะครูจะพาเด็กนักเรียนเข้าวัด เพื่อแสดงตนเป็นพุทธมามกะ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวัด
- 4.1.3 การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4
- 4.1.3.1 วัดสนับสนุนช่วยเหลือชุมชนเรื่อง เป็นสถานที่กักกันโรคระบาดโควิด-19
- 4.1.3.2 ให้การช่วยเหลือด้านเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ชุมชน
- 4.1.3.3 เป็นสถานที่อบรม ประชุม สัมมนา ในโอกาสต่าง ๆ
- 4.1.3.4 วัดร่วมกับชุมชนจัดให้มีถังข้าว เพื่อเก็บเป็นกองกลาง ให้คนในชุมชน ครวเรือนไม่มีข้าวกิน
- 4.1.3.5 วัดมีส่วนช่วยเหลือโครงการสร้างบ้านประชารัฐ ผู้ไม่มีบ้านเรือนอาศัย
- 4.2 ปัญหาในการสงเคราะห์
- 4.2.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการช่วยเหลือ เกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศทำให้ชุมชนขาดการมีส่วนร่วม
- 4.2.2 ขาดความสามัคคีของคนในชุมชนที่จะเป็นกำลังหลักช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน
- 4.2.3 วัดจะเป็นเสาหลักทุก ๆ อย่างในการสงเคราะห์ชุมชน
- 4.2.4 คนในชุมชนมีรายได้น้อย การสงเคราะห์ไม่ค่อยได้เท่าที่ควร
- 4.3 แนวทางแก้ไขปัญหา
- 4.3.1 วัดต้องใช้วิธีการอบรมธรรมะให้คนในชุมชนอยู่เสมอ
- 4.3.2 วัดต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการนำพาชาวบ้านทุก ๆ เรื่อง
- 4.3.3 วัดต้องระดมทุนทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย และกำลังใจ
- 4.3.4 วัดต้องเป็นแรงบันดาลใจ ให้ชุมชนเกิดศรัทธาให้มาก
- 4.3.5 สร้างความสมัครสมาน สามัคคี ให้มาก เน้นหลักพรหมวิหารธรรม
5. วัดอโศการาม อำเภอสามพราน จังหวัดกาญจนบุรี
- 5.1 วัดมีการสงเคราะห์ชุมชนและผู้ด้อยโอกาส ดังนี้
- 5.1.1 การสงเคราะห์ด้านการศึกษา
- 5.1.1.1 ชี้ให้เห็นความสำคัญของการศึกษา
- 5.1.1.2 จัดหาหนังสือนันทกรรมแก่นักเรียนใหม่และนักเรียนผู้สอบได้ประจำปีในวัด
- 5.1.1.3 ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดไปศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลียังสำนักอื่น ๆ

5.1.1.4 มอบรางวัลเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ แก่นักเรียนที่เรียนดีมีความประพฤติดีและสอบไล่ได้ในสนามหลวง

5.1.1.5 วัดอโศการามได้ตั้งทุนการศึกษาสงเคราะห์วัดอโศการาม ฌณาการกรงไทย สาขากาฬสินธุ์ ชื่อบัญชี “วัดอโศการาม” (ทุนการศึกษาสงเคราะห์) บัญชีเลขที่ 404-0-70592-0 วัดอโศการาม ได้มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนชุมชนยอดแก่งสงเคราะห์ ตำบลยอดแก่ง อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นประจำทุกปี วัดอโศการาม ได้มอบทุนการศึกษาแก่ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดอโศการาม ตำบลยอดแก่ง อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นประจำทุกปี

5.1.2 การสงเคราะห์ด้านการใช้หลักธรรมแก้ปัญหามุขม

5.1.2.1 วัดอโศการามได้จัดตั้ง ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดอโศการาม และจัดตั้งชมรมรักษาสภาพวัดอโศการาม เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทุกวันอาทิตย์ และวันธรรมสวนะ (วันพระ)

5.1.2.2 วัดอโศการาม เป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่งที่พระสงฆ์ ได้จัดตั้งขึ้นมาเป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์ธรรมะ นอกระบบโรงเรียนให้การศึกษอบรมประชาชน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชน ที่กำลังอยู่ในวัยที่กำลังศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้รู้จักใช้เวลาว่างในวันหยุดเรียนมาศึกษาหาความรู้ความเข้าใจตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา แล้วนำมาไปใช้ประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเกิดสันติสุข และนับได้ว่าเป็นแหล่งสนับสนุน การพัฒนาคนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติที่เน้นคนเป็นจุดศูนย์กลางหรือจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนา เพื่อให้ประเทศมีศักยภาพในการแข่งขัน และยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง และมีศักดิ์ศรีในสังคมโลกบนพื้นฐานแห่งความเป็นไทย พระพุทธศักราช 2524 โดยให้คนได้รับการพัฒนาทางด้านจิตใจอย่างครบถ้วน ซึ่งในการพัฒนาจิตใจนั้นจำเป็นต้องใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาปลูกฝังให้ประชาชนได้เริ่มจากวัยเด็กมีคุณธรรม และจริยธรรมอย่างแท้จริง และสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กำหนดให้จัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม และแนวทางการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหลักการที่ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา และความรู้ควบคู่กับคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

5.1.3 ด้านปัจจัย 4

5.1.3.1 วัดอโศการามเป็นสถานที่สงเคราะห์สิ่งของเครื่องใช้แก่คนด้อยโอกาส ในชุมชนที่ประชาชนได้ใช้บริจาคในงานประเพณีการทำบุญต่าง ๆ เพื่อให้เกิดกุศลบุญแก่ฆราวาส เนื่องในวันสำคัญทางศาสนาซึ่งมีอยู่แทบตลอดทั้งปี รวมทั้งเป็นสถานที่ให้การศึกษาก่อนของบริจาคการบวชเณรจนถึงบวชเป็นพระภิกษุ นับสถานที่ให้ความสงบเยือกเย็นทางใจ พระได้มีการแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกปฏิบัติ ธรรม สมาธิให้กับผู้ที่มารับการสงเคราะห์ และเข้าร่วมในวัดจัดเป็นสถานที่ชุมนุมของสังคมทุกกาลวาระที่ผู้รับการสงเคราะห์มีส่วนร่วมเข้ามาช่วยงาน เช่น การประชุมกรรมการหมู่บ้าน งานเทศกาลรื่นเริงที่มีการออกร้าน มีมหรสพต่าง ๆ และวัดยังเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเนื่องในการตาย เช่น การตั้งศพสวดพระอภิธรรม การเผาศพ เป็นต้น

5.1.3.2 ด้านช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย วัดโศการามได้จัดตั้งยังชีพเพื่อมอบให้ผู้มีรายได้น้อยได้จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุวัดโศการาม เพื่อเป็นโรงเรียนฝึกอาชีพให้กับผู้สูงอายุ และผู้มีรายได้น้อยให้ได้มีอาชีพ และรายได้เพื่อเลี้ยงชีพของตน ซึ่งมีกิจกรรมในการฝึกดังนี้ ทอเสื้อ ทอผ้า ท่อเหรียญโปรย (ของชำร่วย) งานประดิษฐ์ ทำหมอนชนิด น้ายาล้างจาน จักสาน ขนมไทย อาหารพื้นบ้าน

5.2 ปัญหาในการสงเคราะห์

5.2.1 ด้านการศึกษา ขาดบุคลากรครูในการจัดการเรียนการสอน

5.2.2 ด้านการใช้ธรรมะในการแก้ปัญหาชุมชน พุทธศาสนิกชนไม่มีเวลาเข้าวัด เพื่อที่จะมาฟังธรรมะที่วัด

5.2.3 ด้านปัจจัย 4 เนื่องจากวัดเป็นสถานที่สงเคราะห์แก่สังคม ชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้ใช้บริการงานประเพณีการทำบุญต่าง ๆ ทำให้วัดต้องมีค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา บำรุงศาสนสถาน วัดจึงขาดเรื่องงบประมาณในการดูแลรักษา บำรุงศาสนสถาน

5.2.4 ด้านช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย เนื่องจากผู้มีรายได้น้อยมีจำนวนมากทางวัดจึงช่วยเหลือไม่ทั่วถึงครบทุกคน

5.3 แนวทางการแก้ไขปัญหา

5.3.1 ด้านการศึกษา วัดได้ขอความอนุเคราะห์บุคลากรครูมาช่วยสอน

5.3.2 ด้านธรรมะ วัดได้ใช้เครื่องขยายเสียงประจำวัดในการแสดงธรรม เพื่อให้พุทธศาสนิกชนผู้ไม่มีเวลามิฟังที่วัด

5.3.3 ด้านสังคมสงเคราะห์ ทางวัดก็ได้บอกบุญในการในการหาปัจจัยมาช่วยในการดูแล รักษา บำรุง ศาสนสถาน

5.3.4 ด้านช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย ทางวัดได้จัดลำดับในการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย ว่าความลำบากมาก ไปหาน้อย

สรุปผลจากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยพบว่ามีองค์ความรู้จากสภาพการจัดการของวัดในจังหวัดกาฬสินธุ์ในด้านการสงเคราะห์ชุมชนทำให้ทราบว่าพระสงฆ์มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการเป็นศูนย์กลาง และเป็นกลไกสำคัญของศูนย์รวมภาคส่วนต่าง ๆ ที่จะแก้ปัญหาในการสงเคราะห์ชุมชน จากที่ผ่านมามีการดำเนินงานสงเคราะห์ชุมชนติดปัญหาอยู่หลายประการจึงเป็นเหตุให้การจัดการไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เช่น การเกิดภัยพิบัติธรรมชาติซึ่งมิได้มีการเตรียมการล่วงหน้ามาก่อน และเป็นการช่วยเหลือแบบฉับพลันทำให้การเข้าถึงพื้นที่ได้ไม่ทันท่วงทีตามความต้องการของชุมชน ปัญหาการประสานงานกับชุมชนและภาคส่วนราชการต่าง ๆ ซึ่งไม่มีกระบวนการสื่อสารที่เป็นระบบ ทำให้การช่วยเหลือชุมชนยังมิได้มีการกำหนดบุคคลที่ชัดเจน สำหรับการดูแลในเรื่องดังกล่าว วัดจำเป็นต้องอาศัยประชาชนในพื้นที่และจิตอาสาในการเข้าช่วยเหลือเป็นครั้งคราว สำหรับในเรื่องงบประมาณในการดำเนินการสงเคราะห์ชุมชนของวัดในจังหวัดกาฬสินธุ์มีอันเป็นเหตุที่ทำให้การดำเนินงานยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากวัดยังต้องคอยตั้งจุดรับบริจาคในเรื่องจุดปัจจัย และสิ่งของต่าง ๆ กับประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องพาหนะออกพื้นที่ เนื่องจากวัดไม่มีทรัพยากรอำนวยความสะดวกในเรื่องดังกล่าวมากนัก จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะพระสังฆาธิการ ผู้มีหน้าที่ดูแลและจัดการวัด และมีประสบการณ์ในการสงเคราะห์ชุมชนอยู่เป็นประจำ ได้เห็นว่าการมีแนวทางการจัดการในการสงเคราะห์ชุมชน และคนในโอกาสที่เหมาะสมนั้นจะสามารถ

นำมาเป็นหลักปฏิบัติในวัดต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีอันจะทำให้ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ได้รับการบริการอย่างทั่วถึงและเหมาะสม

จากผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยสามารถนำมาสร้างเป็นตารางเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล และนำไปใช้ในการวิเคราะห์เพื่อกำหนดพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล เพื่อกำหนดพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

ที่	หัวข้อ	ชุมชน				
		วัดกลาง	วัดธรรมพิทักษ์	วัดพุทธาวาส ภูสิงห์	วัดสว่าง หัวนาคำ	วัดโศการาม
การสงเคราะห์ด้านการศึกษา						
1	วัดมีการมอบ ทุนการศึกษา	✓	✓	✓	✓	✓
2	เจ้าอาวาสได้รับ แต่งตั้งเป็นที่ ปรึกษาของ หน่วยงาน ด้านการศึกษา	✓	✓	✓	✓	✓
3	มีการจัดงบประมาณ อาหารกลางวันแก่นักเรียน	✓	✓	✓	✓	✓
4	มีการระดม การช่วยเหลือ ร่วมพัฒนา อาคาร สถานที่ของ โรงเรียน/ราชการ	✓	✓	✓	✓	✓
5	มีการระดมทุน ทรัพย์จัดหา อุปกรณ์การเรียน การสอน	✓	✓	✓	✓	✓
6	มีพระสงฆ์ไปสอน ศีลธรรมประจำ ในโรงเรียน	✓	✓	✓	✓	✓

(ต่อ)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ที่	หัวข้อ	ชุมชน				
		วัดกลาง	วัดธรรมพิทักษ์	วัดพุทธาวาส ภูสิงห์	วัดสว่าง ห้วยน้ำคำ	วัดโตไศการาม
7	จัดกิจกรรม ให้นักเรียนนุ่งผ้าไทย เข้าวัด ในโครงการ ต่าง ๆ	✓	✓	✓	✓	✓
8	โครงการศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนา วันอาทิตย์	✓	✓	✓	✓	✓
9	เป็นศูนย์ฝึกอบรม ประจำตำบลให้กับ หน่วยราชการ และ โรงเรียน	✓	✓	✓	✓	✓
10	เป็นอุทยาน การศึกษาประจำ อำเภอ	✓	✓	✓	✓	✓
11	จัดการเรียนการสอน พระปริยัติธรรม แผนกนักธรรมและ บาลี	✓	✓	✓	✓	✓
12	ส่งเสริมผู้ที่จบ การศึกษาเพื่อไป เรียนต่อ	✓	✓	✓	✓	✓
การส่งเสริมด้านการใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาชุมชน						
13	วัดได้สั่งสอนเยาวชน ในชุมชนโดยใช้ หลักธรรมในการ แก้ปัญหา	✓	✓	✓	✓	✓
14	อบรมคุณธรรมแก่ ประชาชนทั่วไป	✓	✓	✓	✓	✓
15	จัดกิจกรรม ให้เยาวชนเข้าค่าย คุณธรรม	✓	✓	✓	✓	✓

(ต่อ)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ที่	หัวข้อ	ชุมชน				
		วัดกลาง	วัดธรรมพิทักษ์	วัดพุทธาวาส ภูสิงห์	วัดสว่าง ห้วยนาคำ	วัดโศการาม
16	วันสำคัญทางศาสนา จัดกิจกรรมเข้าวัด เพื่อแสดงตน เป็นพุทธ-มามกะ และบำเพ็ญประโยชน์ ในวัด	✓	✓	✓	✓	✓
การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4						
17	สนับสนุนให้ใช้พื้นที่ วัดเพื่อจัดให้เป็น โรงพยาบาลสนาม ภายในชุมชน ในกรณีฉุกเฉิน ต่างเพื่อสังคม	✓	✓	✓	✓	✓
18	ให้พระสงฆ์และ ตัวแทนตัวแทนวัด ออกเยี่ยมผู้ป่วย และมอบสิ่งของแก่ ผู้ป่วย	✓	✓	✓	✓	✓
19	มอบปัจจัยและ สิ่งของช่วยเหลือ ผู้ประสบภัย	✓	✓	✓	✓	✓
20	สงเคราะห์งาน บำเพ็ญกุศลศพ	✓	✓	✓	✓	✓
21	มีกิจกรรมให้คนที่ ด้อยโอกาสมาช่วย งานวัดเพื่อแลกวัตถุ ปัจจัยในการยังชีพ	✓	✓	✓	✓	✓
22	ให้บริการเพื่อจัด อบรมการประชุม สัญจรแก่ชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓

(ต่อ)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ที่	หัวข้อ	ชุมชน				
		วัดกลาง	วัดธรรมพิทักษ์	วัดพุทธาวาส ภูสิงห์	วัดสว่าง ห้วยน้ำคำ	วัดอโศการาม
23	จัดทำถังข้าวเพื่อ เก็บเป็นกองกลาง สงเคราะห์ผู้ขาด แคลนข้าวในชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓
24	มีส่วนช่วยเหลือ สร้างบ้านประชารัฐ ให้กับผู้ที่ยากไร้ที่อยู่ อาศัย	✓	✓	✓	✓	✓
25	วัดได้จัดแบ่งสิ่งของ ที่ประชาชนนำมา ใส่บาตรเพื่อ สงเคราะห์สมาชิก ชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓

ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

การสงเคราะห์ชุมชนของวัดมีพระสงฆ์เป็นตัวอย่างของการอุทิศตนเพื่อสังคม โดยพระสงฆ์จะตีความคำสอนเพื่อแก้ปัญหาศีลธรรมและเป้าหมายในการพัฒนาสังคมชุมชนในการแก้ไขปัญหาสังคม ทั้งด้านการศึกษา ด้านการใช้หลักคำสอนในการแก้ปัญหาชุมชน และด้านการสงเคราะห์ปัจจัย 4 ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สร้างความเข้มแข็งในชุมชน พระสงฆ์เหล่านั้นใช้หลักการ และการนำเสนอแนวคิดตามคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมชนบทไทยในอดีต หลักคำสอนทางพุทธศาสนาจะเป็นแกนในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยราชการที่ทำหน้าที่ประสานกันอย่างกลมกลืนได้หลักคำสอน และวัฒนธรรมเดียวกัน ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชน พระสงฆ์มีความโดดเด่น ในการทำหน้าที่เพื่อแก้ไขปัญหา นั้น การดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนก็เพื่อขัดเกลาสังคม โดยอาศัยรูปแบบประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของการนำหลักคำสอน มาใช้แก้ปัญหา ดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับงานสงเคราะห์ชุมชน จึงเน้นทางด้านให้การศึกษา ทางด้านการใช้หลักคำสอนแก้ปัญหา รวมทั้งการ สงเคราะห์ด้านปัจจัย 4 ให้กับชุมชน ด้วยเหตุที่ประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของวัดและพระสงฆ์ จึงประสบความสำเร็จด้วยดีมาตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมชนบท ฉะนั้นการสนับสนุนบทบาท ในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ให้มากขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอรูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยพัฒนาจากรูปแบบเดิม ดังได้เสนอไว้

ในตอนต้น โดยได้สรุปข้อมูลรายละเอียดจากระยะที่ 2 เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนารูปแบบ ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. การสงเคราะห์ด้านการศึกษา

- 1.1 เกือบทุกวัด ได้มอบทุนการศึกษา กว่าร้อยทุนทุกปีให้แก่แก่นักเรียนนักศึกษาในชุมชนของตน
- 1.2 บางวัดเจ้าอาวาสได้รับ เป็นคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน คอยให้คำปรึกษากับทางโรงเรียน
- 1.3 จัดงบช่วยอาหารกลางวันแก่นักเรียน
- 1.4 วัดจัดงานช่วยเหลือในการสร้างโรงเรียนร่วมพัฒนา อาคารสถานที่ของโรงเรียน
- 1.5 จัดงบประมาณช่วย หาอุปกรณ์การเรียนการสอนให้กับโรงเรียน
- 1.6 จัดให้มีพระสงฆ์ไปสอนศีลธรรมประจำในโรงเรียน
- 1.7 ประสานกับทางโรงเรียนจัดกิจกรรมให้นักเรียนนุ่งผ้าไทยเข้าวัดในโครงการต่าง ๆ เช่น

โครงการถนนสายบุญ

- 1.8 วัดจัดโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
- 1.9 วัดเป็นศูนย์ฝึกอบรมประจำตำบลให้กับหน่วยราชการ และ โรงเรียน
- 1.10 วัดเป็นอุทยานการศึกษาประจำอำเภอ
- 1.11 วัดจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรมและบาลี ในแต่ละปีมีพระเณรเข้าสอบแข่งขันเป็นจำนวนมาก
- 1.12 วัดได้ให้การส่งเสริมผู้ที่จบการศึกษาเพื่อไปเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยหรือระดับที่สูงขึ้น

2. การสงเคราะห์ด้านการใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาชุมชน

- 2.1 วัดได้สร้างศูนย์พุทธศาสตร์วันอาทิตย์ เพื่อสั่งสอนเยาวชนในชุมชนรอบวัด
- 2.2 วัดเป็นศูนย์อบรมคุณธรรม แก่ประชาชนทั่วไป ทั้งข้าราชการสถานศึกษา
- 2.3 วัดจัดกิจกรรมให้เยาวชนเข้าค่ายคุณธรรม ตลอดปี
- 2.4 ในวันสำคัญทางศาสนาวัดได้ประสานคณะครูให้พานักเรียนเข้าวัดเพื่อแสดงตนเป็นพุทธมามกะและบำเพ็ญประโยชน์ในวัด

3. การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4

3.1 ในสถานการณ์โรคระบาด Covid-19 ทางราชการได้ขอใช้พื้นที่วัดเพื่อจัดให้เป็นโรงพยาบาลสนามภายในชุมชน เพื่อเป็นศูนย์กักกันและการรักษาโรค รวมทั้งได้ช่วยเหลือมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ชุมชน

3.2 วัดได้ให้พระสงฆ์และตัวแทนตัวแทนวัดออกเยี่ยมผู้ป่วย และมอบสิ่งของแก่ผู้ป่วยที่ติดเตียง ผู้พิการ ผู้สูงอายุ

3.3 วัดมอบปัจจัย และสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบอัคคีภัยวาตภัยและอุทกภัย

3.4 วัดสงเคราะห์งานบำเพ็ญกุศลศพโดยเป็นเจ้าของศพพระอธิการ มอบปัจจัย และผ้าไตรจีวรเพื่อให้เจ้าภาพไปใช้ในพิธี และไม่คิดค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพ

3.5 วัดให้คนที่ด้อยโอกาสมาช่วยงานวัดเพื่อแลกวัตถุดิบปัจจัยในการยังชีพ เช่น ในงานกฐินในงานผ้าป่างานอุปสมบท

3.6 วัดเตรียมสถานที่ให้บริการเพื่อจัดอบรม การประชุมสังฆจรแก่ชุมชน

3.7 บางวัดได้จัดทำขุ้งข้าวเพื่อเก็บเป็นกองกลาง สงเคราะห์ผู้ขาดแคลนข้าวในชุมชน

3.8 วัดมีส่วนช่วยเหลือสร้างบ้านประชารัฐให้กับผู้ที่ยากไร้ที่อยู่อาศัย

3.9 วัดได้จัดแบ่งสิ่งของที่ประชาชนนำมาใส่บาตรออกเป็น 3 ส่วน 1) จัดถวายพระสงฆ์ที่ออกบิณฑบาต 2) จะทำถุ้งยังชีพเพื่อช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในเขตพื้นที่ชุมชนใกล้เคียง บางครั้งต้องสงเคราะห์ถึง 8 หมู่บ้าน 3) จัดถุ้งยังชีพเพื่อช่วยเหลือ ให้กับสถานศึกษาในชุมชน

4. สภาพปัจจุบันปัญหาการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน

4.1 วัดขาดผู้ประสานงานในการเข้าถึงชุมชน ที่ต้องการสงเคราะห์ในเขตเทศบาล

4.2 วัดขาดงบประมาณจากส่วนอื่น มาช่วยเหลือนอกเหนือจากการบริจาคของคนในชุมชนให้กับวัด

4.3 ปัจจุบันมีเด็กจำนวนมากไม่นิยมเข้าวัดเพราะต้องเรียนหนังสือหนักทั้งในวันราชการและเรียนพิเศษเสาร์อาทิตย์

4.4 ผู้สูงอายุส่วนมากไม่มาวัด เพื่อรับการสงเคราะห์เพราะต้องมีภาระในการเลี้ยงลูกหลาน ไม่มีคนพามา สุขภาพไม่เอื้ออำนวย

4.5 ประชาชนขาดการเข้าถึงข้อมูล ในการสงเคราะห์ของวัด เพราะไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์ให้ทราบข่าวสาร

4.6 ผู้มีผู้มาขอรับทุนการศึกษาเป็นจำนวนมากในแต่ละปีทำให้ทุนไม่เพียงพอ

4.7 กรณี ที่มีผู้ประสบภัยเป็นจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นवादภัยอัคคีภัยและอุทกภัยทำให้สิ่งของที่นำไปสงเคราะห์ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ประสบภัย

4.8 วัดที่ ทางราชการ ขอใช้พื้นที่จัดโรงพยาบาลสนาม เพื่อเป็นสถานที่กักกัน และรักษาโรคระบาด Covid-19 อย่างเร่งด่วนทำให้ทางวัดจัดเตรียมสถานที่ไม่ทัน ชุมชนเกิดความหวาดกลัว ไม่กล้าเข้าวัด

4.9 ชุมชนด้อยโอกาสขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัด ทำให้เสียโอกาสในการได้รับการสงเคราะห์

4.10 บ้านชุมชนขาดความสามัคคีความคิดเห็นแตกแยกในการสงเคราะห์ ผู้ด้อยโอกาส

4.11 วัดต้องแบกภาระเป็นเสาหลักในการสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสโดยขาดการช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น

4.12 คนในชุมชนมีรายได้น้อยทำให้ทำให้การสงเคราะห์ไม่ทั่วถึง

4.13 ช่วงสถานการณ์โควิด 19 มีผู้ขอรับการสงเคราะห์เป็นจำนวนมากทำให้สิ่งของที่นำไปแจกจ่ายไม่เพียงพอ

5. แนวทางการแก้ปัญหาการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

5.1 วัดได้ประสานกับ อสม. สสำรวจชุมชนในเขตเทศบาลที่ต้องการการสงเคราะห์ เพื่อแจ้งประชาชน แจ้งประธานโครงการหรือพระคุณเจ้าที่มีหน้าที่ สังคมสงเคราะห์

5.2 วัดได้ประสานผู้ปกครองนำบุตรหลานมาเรียนธรรมะเพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

5.3 วัดให้การสงเคราะห์ชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5.4 วัดแจ้งข้อมูลการสงเคราะห์ไปยังประชาชนที่เป็นมัคทายกและเจ้าหน้าที่ของวัด ไปประชาสัมพันธ์ให้กับชุมชนทราบตัวอย่างเช่น ครอบครัวยากจนที่มีงานศพ ให้รู้ขั้นตอนการมารับโลงศพ การมารับโลงเย็น

5.5 ในเรื่องทุนการศึกษาไม่เพียงพอวัดแก้ไขโดยให้แต่ละโรงเรียนคัดเลือกเด็กนักเรียนที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ มาให้ทางวัดตามโควตาที่ทางวัดจัดให้คนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ในรอบแรกวัดจะนำมาพิจารณาในรอบใหม่โอกาสต่อไป

5.6 เมื่อมีการสงเคราะห์ผู้ประสบภัยพิบัติและสิ่งของไม่เพียงพอ วัดมีการแก้ไขปัญหาโดยมอบของที่มีอยู่ แก่ทางราชการเป็นเบื้องต้นก่อน เช่นมอบให้เทศบาลหลังจากนั้นวัดเร่งระดมขอรับบริจาคเพื่อสงเคราะห์และมอบให้ทางราชการเป็นระยะๆ

5.7 ในกรณีที่ทางราชการขอใช้พื้นที่วัดจัดตั้งโรงพยาบาลสนามและสถานกักกันการระบาดของโรคโควิด-19 อย่างเร่งด่วนทางวัด ได้แจ้งให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องให้เร่งสรุปการทำงานให้ทางวัดทราบ เพื่อให้ทางวัดสามารถเตรียมตัวได้ทัน เพื่อลดความหวาดกลัวของประชาชนที่มาวัด

5.8 วัดจัดกิจกรรมอบรมศีลธรรมอย่างสม่ำเสมอเพื่อบำรุงขวัญผู้ที่มีปัญหา โดยเน้นหลักธรรมพรหมวิหาร 4

5.9 วัดเป็นต้นแบบเป็นแบบอย่างที่ดีในการนำชุมชนพัฒนาทุกด้านด้วยการระดมทุน ทั้งกำลังทรัพย์กำลังกายและกำลังใจ

5.10 เมื่อมีผู้ประสบภัยเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะการระบาดของโรคโควิด-19 วัดได้ระดมขอความช่วยเหลือจากประชาชนทั่วไปและจากคณะสงฆ์ของอำเภอ มาช่วยผู้ประสบภัย

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยได้รวบรวมและทำการวิเคราะห์ความเป็นมาของวัด สภาพปัจจุบันปัญหาและแนวทางการแก้ไข เพื่อเป็นข้อมูลมาพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้วยเหตุที่บทบาทของวัดในการสงเคราะห์ชุมชนโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ซึ่งภารกิจดังกล่าวที่ทำได้ก็คือ การสงเคราะห์ทางด้านการศึกษา ทางด้านการพัฒนาจิตใจ โดยใช้หลักธรรมะในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งให้การสงเคราะห์ทางด้านปัจจัย 4 เครื่องยังชีพต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดนี้หากพิจารณาถึงจุดหมายว่าทำไปเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาแก่สังคม หรือยังทำให้สังคมอ่อนแอเกิดความแตกแยกหรือทำการสงเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหา เมื่อปัญหาเกิดขึ้นแล้วทำให้ปัญหานั้นเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น พระสงฆ์ถือเป็นสื่อกลางในการนำหลักธรรมคำสั่งสอนเผยแพร่ให้แก่ประชาชนนำไปสู่การปฏิบัติ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางร่วมกับชุมชน ดังนั้นรูปแบบของการสงเคราะห์จึงประกอบไปด้วยหลายส่วน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง วัดได้รับการบริจาคทานที่เป็นจุดปัจจัยด้วยแรงศรัทธาของชุมชนทั้งภายในชุมชนรอบวัดและแรงศรัทธาของชุมชนภายนอกวัดในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสการช่วยเหลือแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

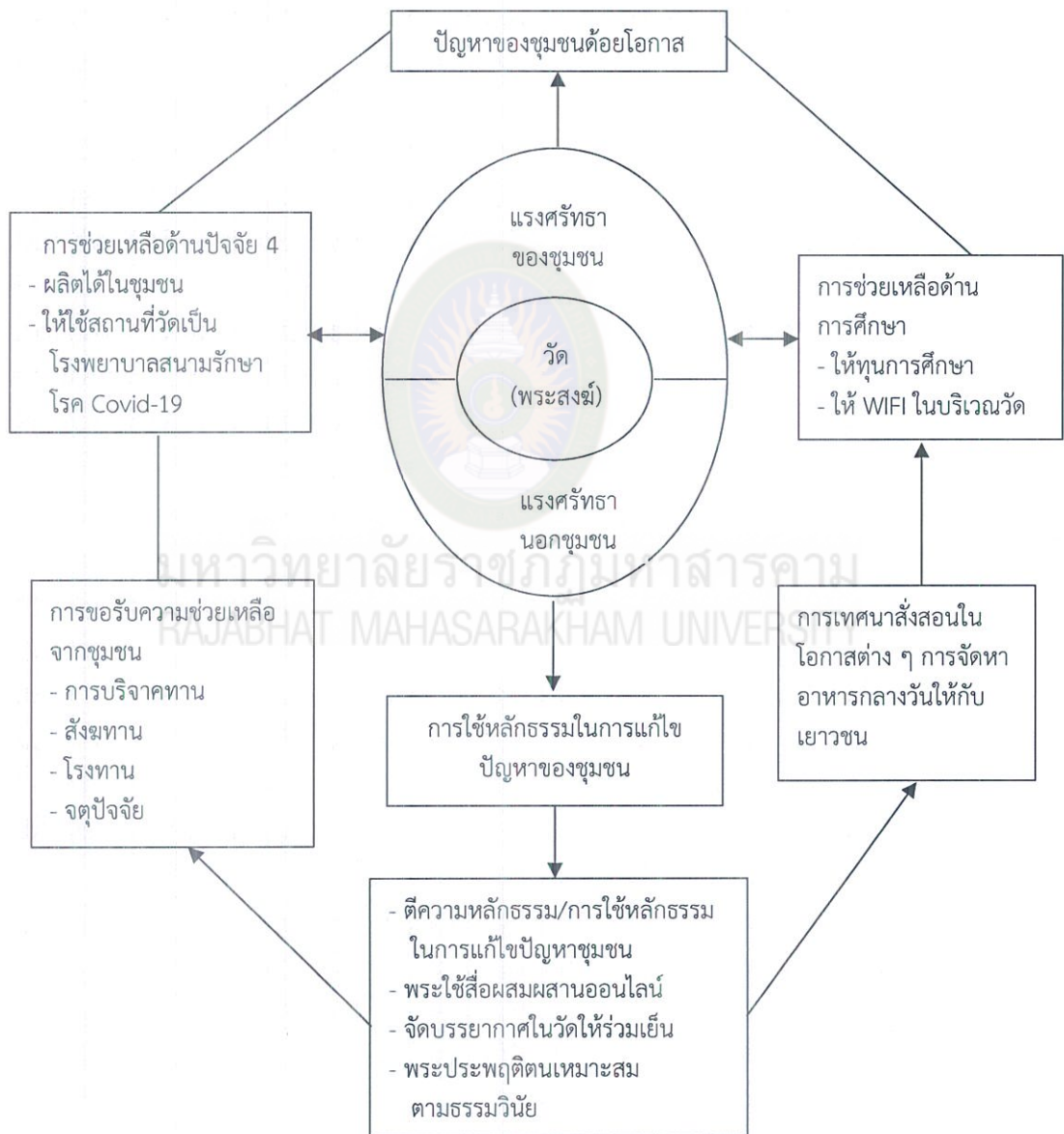
1. การช่วยเหลือด้านการศึกษา ประกอบด้วย การให้ทุนการศึกษา การจัดให้มีอินเตอร์เน็ตที่สามารถใช้ได้ฟรีภายในวัดรวมถึงการเทศนาสั่งสอนในโอกาสต่าง ๆ ให้กับเยาวชน เช่น การจัดโครงการพุทธศาสตร์วันอาทิตย์การให้อาหารกลางวันแก่เด็ก นักเรียน

2. การใช้หลักธรรมในการแก้ไขปัญหาชุมชน ในสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโควิด-19 นั้นพระไปใช้สื่อประสมผ่านทางออนไลน์ให้การเทศนาสั่งสอน จัดบรรยากาศ ภายในวัดให้มีสิ่งแวดล้อมที่ร่มเย็นผู้คนที่เข้ามาในวัดจะรู้สึก เย็นสบายเป็นสุข ในขณะที่พระสงฆ์ที่อยู่ในวัด เป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติตนให้เหมาะสมตามพระธรรมวินัยเพื่อความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน

3. การช่วยเหลือด้านปัจจัย 4 ที่วัดมอบให้กับชุมชนผู้ด้อยโอกาสนั้น ปัจจัยสำคัญที่ได้มาคือ ผลผลิตที่เกิดขึ้นในชุมชน และผลผลิตที่เกิดขึ้นนอกชุมชนที่ประชาชนนำมาถวายวัด ตามแรงศรัทธาของการบริจาคทานในรูปของสังฆทานโรงทาน และจุดปัจจัยไทยทานต่าง ๆ

ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์และได้นำเสนอรูปแบบการจัดการวัดในอดีตไว้ในระยะที่ 1 เมื่อเข้าสู่ระยะที่ 2 ได้นำเสนอสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนและผู้ด้อยโอกาส ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และได้พัฒนารูปแบบนี้ขึ้นใหม่มีรายละเอียดดังข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นำเสนอในตอนต้นของระยะที่ 3

6. การพัฒนารูปแบบการจัดการวัด ในการ สงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปโดยใช้แผนภูมิรูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาพที่ 4.16 รูปแบบการจัดการในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยการพัฒนา รูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ความเป็นมาของการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

ระยะที่ 2 สภาพปัจจุบันปัญหาการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

ระยะที่ 3 การพัฒนา รูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

5.1 สรุป

ระยะที่ 1 ความเป็นมาของการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

1. วัดกลางอำเภอเมือง

ประวัติความเป็นมาวัดกลาง สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2387 ไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับผู้สร้างและเจ้าอาวาสรูปแรก วัดกลางกาฬสินธุ์เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีพื้นที่ 7 ไร่ 2 งาน 55 ตารางวา ลักษณะเป็นพื้นที่ของวัด เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวจากทิศเหนือจดใต้ เป็นด้านยาว 126.83 เมตร มีด้านกว้าง จากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก 99 เมตร วัดกลางกาฬสินธุ์ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2480 ซึ่งได้รับการสถาปนาเป็นพระอารามหลวงเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2511 โดยเป็นวัดที่มีเฉพาะที่ตั้งวัดเท่านั้นไม่มีที่ธรณีสงฆ์หรือกัลปนา วัดกลางกาฬสินธุ์มีการเปลี่ยนแปลงและเจริญก้าวหน้าโดยลำดับจนกระทั่งถึงสมัยพระเทพวิสุทธาจารย์ (สุข สุขโณ) เป็นเจ้าอาวาส ที่ได้รับการพัฒนาวัด ในด้านวัตถุประสงค์การศึกษาและการปฏิบัติธรรมมีการปลูกสร้างเสนา อย่างถาวรได้มาตรฐานและถูกต้องตามศิลปกรรมไทยเป็นพุทธสถานแหล่งปฏิบัติศาสนกิจ ที่ได้รับการคัดเลือกและได้รับการยกย่องชมเชยจากกรมศาสนา ให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างเกียรตินิยมดีเด่นในปี พ.ศ. 2509 และ พ.ศ. 2515 ในปี พ.ศ. 2532 ได้รับคัดเลือกจากกรมการศาสนาให้เป็นสำนักเรียนดีเด่นด้านการจัดการศึกษาพระธรรมวินัย

2. วัดธรรมพิทักษ์ อำเภอห้วยเม็ก

วัดธรรมพิทักษ์ในเขตเทศบาล อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นวัดที่สงบรวมเย็น สวยงามมากมีพระอุโบสถที่สวยงามโดยมีพระยานาคราชประจำทั้ง 4 ทิศ ได้แก่ วิรูปกษะ สีทอง, เอรापละ สีเขียว, ฉัพพยาปุตตะ สีรุ้ง (และสีอื่นๆ), กัณหาโคตมกะ สีดำ ปฏิมากรรมพญานาคนับว่ามีความสวยงามมาก และมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลายองค์โดยเฉพาะสิ่งก่อสร้างที่สำคัญคือพระธาตุพนมจำลอง การก่อสร้างเริ่มต้นจากการประชุมของคณะสงฆ์ ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2520 โดยมีพระเทพโมลีเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหารในขณะนั้นเป็นประธานที่ประชุม ได้หารือกันว่าขึ้นส่วนและวัดถุ่มงคลของพระธาตุพนมองค์เดิมสมควรจะนำไปไว้ในพื้นที่ใด ในที่สุดที่ประชุมคณะสงฆ์ได้ใช้วิธีการเสี่ยงทายผลการเสี่ยงทาย

ปรากฏว่าวัดธรรมพิทักษ์ อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้รับอนุญาตให้นำชิ้นส่วนและวัตถุมงคลของพระธาตุพนม องค์เดิมมาประดิษฐานไว้เพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ชาวอำเภอห้วยเม็กถือเอาวันที่ 6 วันขึ้น 6 ค่ำเดือน 3 ของทุกปี เป็นวันเริ่มต้นของการเฉลิมฉลองสมโภชเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

3. วัดพุทธาวาส ภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์

พุทธสถานภูสิงห์ ตั้งอยู่ ตำบลภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ห่างจากจังหวัดกาฬสินธุ์ ประมาณ 34 กิโลเมตร การเดินทางขึ้นบนยอดเขาสามารถเดินทางได้ 2 ทาง คือ บันไดเดินเท้า จำนวน 654 ขั้น และถนนลาดยางระยะทาง 3 กิโลเมตร คดเคี้ยวขึ้นตามไหล่เขาทางทิศตะวันตก ด้านบนมีพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีพุทธลักษณะสง่างาม เป็นพระพุทธรูปที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีขนาดหน้าตักกว้าง 10.50 เมตร สูง 17.80 เมตร ประดิษฐานบนยอดเขาภูสิงห์ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 346 เมตร ถือกันว่าเป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่มีพระลักษณะสมส่วนและสวยงามที่สุดองค์หนึ่งในประเทศไทย มีพระวรกายสง่างาม พระพักตร์อิมเอบ พระเนตรทั้งสองสดใส เยี่ยมล้นด้วยความเมตตาธรรม ยังความสบายใจให้เกิดแก่ผู้พบเห็นและเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่ได้กราบไหว้บูชา พระพรหมภูมิปาโล สร้างเมื่อวันที่ 14 เดือน เมษายน พุทธศักราช 2511 นายช่างที่ก่อสร้างพระพุทธรูปองค์นี้เป็นช่างจากบ้านสีถาน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นกลุ่มช่างที่สืบทอดวิชาช่างมาจากกลุ่มสกุลช่างล้านช้างนานนับหลายร้อยปี

4. วัดสว่างหัวนาคำ อำเภอยางตลาด

ประวัติวัดสว่างหัวนาคำ วัดสว่างหัวนาคำ เป็นวัดเก่าแก่ประจำหมู่บ้านมาช้านาน เดิมชาวบ้านเรียกว่า “วัดบ้าน หรือวัดใหญ่” ตั้งอยู่เลขที่ 2 หมู่ที่ 1 บ้านหัวนาคำ ตำบลหัวนาคำ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2272 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2342 ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2552 ได้ก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่ ขึ้นแทนอุโบสถหลังเก่าที่ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2561 และได้ขอพระราชทานขยายเขตวิสุงคามสีมาเพิ่ม เมื่อปี พ.ศ. 2562 ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 11 ไร่ 3 งาน 87 ตารางวา (โฉนดที่ดินเลขที่ 49759) พื้นที่ตั้งวัด และบริเวณโดยรอบเป็นที่ราบเรียบ ลักษณะ 4 เหลี่ยม มีถนนและหมู่บ้านล้อมรอบ มีอาณาเขตดังนี้ ทิศเหนือ ยาว 156 เมตร จดถนนและที่เอกชน ทิศใต้ ยาว 120 เมตร จดถนน และบ้านหัวนาคำหมู่ที่ 1 ทิศตะวันออก ยาว 133 เมตร จดถนน และหมู่บ้านหัวนาคำ หมู่ที่ 18 ทิศตะวันตก ยาว 140 เมตร จดถนน และหมู่บ้านหัวนาคำ หมู่ที่ 1

5. วัดอโศการาม อำเภอพนม

ความเป็นมาของวัดอโศการาม เดิมชื่อวัดยอดแกง บริเวณนี้เป็นป่าดงพงไพร มีสัตว์ป่าน้อยใหญ่ ได้มีนายพราน นำโดยพ่อจันทมาศเป็นหัวหน้าทีมกับพวกอีก 4 คน มาซุ่มยิงกวาง เห็นว่าบริเวณนี้เหมาะสมดีมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะในการตั้งบ้านเรือน ในปี พ.ศ. 2455 จึงได้สำรวจบริเวณพื้นที่หนองแกง เห็นว่าเป็นบริเวณที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ (ปัจจุบันคือหนองใหญ่) บริเวณนั้นมีห้วยแกง ที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์เช่นเดียวกัน จึงได้ไปตั้งบ้านอยู่ชื่อบ้านยอดแกงท่าลำ ในขณะเดียวกันก็ชักชวนพรรคพวก มาตั้งบ้านเรือน พรรคพวกที่มานั้นมาจากบ้านโคกสี บ้านนามนใหญ่ บ้านเกเป็ด และบ้านเชียงเครือ โดยมาจองที่ตั้งบ้านกระจายกันออกไป มีพ่อสาย ดอนปทุม พ่อใส ศรีกมล และพ่อกวน อุดมน เมื่อตั้งบ้านที่บริเวณห้วยแกงเรียบร้อยแล้ว อยู่ได้ไม่นานเกิดโรคระบาดจึงได้อพยพหนีกลับบ้านเดิม ต่อมาภายหลังโรคระบาดได้ทุเลาลงจึงกลับมาอยู่ใหม่บริเวณเดิม ปัจจุบันบ้านยอดแกง หมู่ที่ 15

ขึ้นกับตำบลยอดแกง อำเภอนามน แต่เดิมนั้นขึ้นกับจังหวัดมหาสารคามแต่ปัจจุบันขึ้นกับจังหวัดกาฬสินธุ์ วัดยอดแกงได้ถูกตั้งชื่อใหม่เป็นวัดโศการามปัจจุบันมีอายุครบ 100 ปี

ระยะที่ 2 สภาพปัจจุบันปัญหาการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

1. วัดกลาง อำเภอเมือง

1.1. วัดมีการสงเคราะห์ชุมชนและผู้ด้อยโอกาส ได้แก่ 1) การสงเคราะห์ด้านการศึกษา ได้บริจาคเงินเพื่อสนับสนุนทุนการศึกษาให้โรงเรียน มหาวิทยาลัยในจังหวัดกาฬสินธุ์ ทุกปี ๆ ละ 100 ทุน 2) การสงเคราะห์ด้านการใช้หลักธรรมแก้ปัญหาชุมชน ที่วัดเป็นศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และ ศูนย์อบรมคุณธรรม จริยธรรม 3) การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4 ได้ออกเยี่ยมผู้ป่วย ผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ

1.2. ปัญหาในการสงเคราะห์ ได้แก่ 1) การเข้าไม่ถึงทุกชุมชนในเขตเทศบาล 2) งบประมาณในการสงเคราะห์นั้นทำตามกำลังไม่มีงบจากส่วนอื่นเข้ามาร่วมด้วย 3) หาเด็กเข้ามาร่วมกิจกรรมยาก 4) ผู้สูงอายุ ส่วนมากเลี้ยงหลาน ไม่มีคนพามาวัด สุขภาพไม่อำนวย

1.3 แนวทางการแก้ไขปัญหา ได้แก่ 1) ให้ อสม. สำรวจในชุมชนเทศบาลแล้วแจ้งมาทางประธานโครงการ 2) ให้ผู้ปกครองนำบุตรหลานมาเรียนธรรมะ 3) ให้การสงเคราะห์อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อกันในชุมชน

2. วัดธรรมพิทักษ์ อำเภอห้วยเม็ก

2.1 การสงเคราะห์ด้านการศึกษา ได้แก่ 1) วัดได้จัดงบประมาณเพื่อมอบเป็นทุนการศึกษาให้กับนักเรียนนักศึกษาเป็นประจำทุกปี 2) วัดจัดให้มีโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 3) วัดจัดให้มีอาหารกลางวันสำหรับนักเรียนที่ขาดแคลน 4) วัดจัดให้มีสัญญาณ WiFi 5) วัดเปิดโอกาสให้นักเรียนที่ยากจนมาอาศัยเป็นลูกศิษย์วัด

2.2 การสงเคราะห์โดยใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ 1) วัดมีศูนย์คุณธรรม 2) ในวันสำคัญทางศาสนาวัดได้เชิญชวนประชาชนนักเรียนนักศึกษามาร่วมทำบุญเพื่อขอพร 3) วัดจัดให้มีการสวดมนต์ให้พรแก่ประชาชนในยุคโรคระบาด covid-19

2.3 การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4 ได้แก่ 1) วัดได้เตรียมเครื่องอุปโภคบริโภคให้กับผู้ประสบภัย 2) วัดจัดทำอาหารข้าวสารไว้สงเคราะห์คนยากจนในชุมชนที่ไม่มีที่มารอรับทุกวัน 3) วัดจัดเครื่องอุปโภคบริโภค รวมทั้งเจลแอลกอฮอล์หน้าากอนามัย

2.4 ปัญหาในการสงเคราะห์ ได้แก่ 1) อินเทอร์เน็ตของวัดไม่มีความเสถียร 2) ในสถานการณ์โรคระบาด Covid-19 สิ่งของที่วัดเตรียมไว้สงเคราะห์ไม่เพียงพอ 3) ขาดงบประมาณจากหน่วยงานอื่น 4) ทุนการศึกษาที่มอบให้กับนักเรียนนักศึกษาไม่เพียงพอ

2.5 แนวทางการแก้ไขปัญหา ได้แก่ 1) วัดได้จัดเตรียม ประสานกับบริษัทโทรคมนาคม 2) วัดระดมสิ่งของจากประชาชนเพื่อมอบให้ประชาชน 3) วัดระดมของบริการ และทุนการศึกษาแก่นักเรียน 4) มีนักเรียนนักศึกษาได้มาขอสมัครเป็นลูกศิษย์วัด เป็นจำนวนมากวัดได้ขยายอาคารเพื่อรองรับคนเหล่านั้น

3. วัดพุทธาวาสภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์

3.1 สงเคราะห์ด้านการศึกษา ได้แก่ 1) วัดพุทธาวาสภูสิงห์ มีการจัดเงินช่วยเหลือในพิธีบำเพ็ญกุศลศพ ปัญหาในการสงเคราะห์ที่พบคือ ทางชุมชนยังไม่ได้รับการสื่อสารอย่างทั่วถึง แนวทางการแก้ปัญหา ทางวัดได้มีการแจ้งไปยังมัคทายก รวมถึงอุบาสกอุบาสิกา พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่

ของทางวัด ให้เป็นผู้ประชาสัมพันธ์แจ้งให้ชุมชนทราบอีกทางหนึ่ง รวมถึง ให้เป็นผู้แนะนำในการดำเนินการประสานงานกับทางวัดเพื่อรับหีบ รวมถึงโรงเรียน และสิ่งของต่าง ๆ เพื่อนำไปประกอบพิธี โดยไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ

3.2 การสงเคราะห์ด้านปัจจัย4 ได้มีการจัดเงินช่วยเหลือและสิ่งของสำหรับครอบครัว หรือ ชุมชนที่เกิดอุทกภัย วาตภัย และ อัคคีภัย ปัญหาในการสงเคราะห์ในบางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอุทกภัย วาตภัย และ อัคคีภัย ซึ่งเกิดเป็นวงกว้าง การจัดสิ่งของบรรเทาทุกข์อาจไม่เพียงพอ แนวทางการแก้ไข ทางวัดได้มอบหมายให้กับทางอำเภอหรือในส่วนของเทศบาลได้มีการจัดสรรสิ่งของต่าง ๆ เพื่อบรรเทาทุกข์ให้กับผู้ประสบภัยในเบื้องต้นก่อน ซึ่งในจำนวนสิ่งของนั้นอาจจะไม่ครบถ้วนทุกอย่าง แต่เพื่อเป็นการแก้ไขเบื้องต้นและให้ได้ครบทุกครัวเรือน จึงมีการจัดสรรให้ได้ทุกครัวเรือน อาจได้น้อย แต่ทั่วถึงแล้วก็ค่อยดำเนินการจัดไปมอบให้อีกครั้ง

3.3 การสงเคราะห์ด้านปัจจัย4 ได้มีการจัดโรงพยาบาลสนามชุมชนเพื่อเป็นศูนย์รักษาผู้ป่วยโควิด-19 ปัญหาในการสงเคราะห์ โควิด-19 ถือว่าเป็นโรคที่มีการเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และได้มีการแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว เกิดการแพร่ระบาดเป็นวงกว้าง ซึ่งถือว่าการเตรียมในส่วนของความพร้อมในด้านสถานที่ได้อย่างรวดเร็ว ทันเหตุการณ์จึงถือว่าเป็นปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา โดยทางท่านเจ้าอาวาสได้มีการปรึกษากับทางหน่วยงานราชการ ทางอำเภอ ทางเทศบาล ทางโรงพยาบาล ทางสาธารณสุข และทางชุมชน เพื่อให้ได้ข้อสรุปโดยเร็วที่สุด นำไปสู่การจัดบุคลากรเข้าเตรียมพื้นที่โรงพยาบาลสนาม ซึ่งมีการประชุมและมอบหมายงานให้ในส่วนต่าง ๆ รับผิดชอบ ก็เกิดการขับเคลื่อนการทำงาน จนทำให้โรงพยาบาลสนามชุมชนประสบความสำเร็จ และเป็นทางออกที่ดีในการลดการแพร่ระบาดโควิด-19 ปี 2564 ภายในอำเภอสหัสขันธ์ ซึ่งยอดของการรักษาผู้ป่วยในขณะนั้นคือ 236 คน

4. วัดสว่างหัวนาคำ อำเภอยางตลาด

4.1 การสงเคราะห์ด้านการศึกษา ได้แก่ 1) วัดมีเจ้าอาวาสจะเป็นคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานที่คอยให้คำปรึกษาช่วยเหลือ 2) ทางงบประมาณบางส่วนมาช่วยเหลือ 3) มอบทุนการศึกษาทุก ๆ ปี

4.2 การสงเคราะห์ด้านการใช้หลักธรรมแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ 1) วัดจัดให้มีพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียน 2) วัดมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมอบรมเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม 3) วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คณะครูจะพาเด็กนักเรียนเข้าวัด

4.3 การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4 ได้แก่ 1) วัดสนับสนุนช่วยเหลือชุมชนเรื่อง เป็นสถานที่กักกันโรคระบาดโควิด 19 2) ให้การช่วยเหลือด้านเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ชุมชน 3) เป็นสถานที่อบรมประชุม สัมมนา ในโอกาสต่างๆ 4) วัดร่วมกับชุมชนจัดให้มีผู้สูงอายุ เพื่อเก็บเป็นกองกลางให้คนในชุมชนครัวเรือนไม่มีข้าวกิน 5) วัดมีส่วนช่วยเหลือโครงการสร้างบ้านประชารัฐผู้ไม่มีบ้านเรือนอาศัย

ปัญหาในการสงเคราะห์ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการช่วยเหลือเกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศทำให้ชุมชนขาดการมีส่วนร่วม 2) คนในชุมชนมีรายได้น้อย การสงเคราะห์ไม่คอยได้เท่าที่ควร

แนวทางแก้ไขปัญหา ได้แก่ วัดต้องใช้วิธีการอบรมธรรมะให้คนในชุมชนอยู่เสมอ วัดต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการนำพาชาวบ้าน ทุกๆ เรื่อง วัดต้องระดมทุนทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย และ กำลังใจ

5. วัดอโศการาม อำเภอพนม

5.1 การสงเคราะห์ด้านการศึกษา ได้แก่ ชี้ให้เห็นความสำคัญของการศึกษา จัดหาหนังสือนักรรรมแก่นักเรียนใหม่และนักเรียนผู้สอบได้ประจำปีในวัด ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดไปศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลียังสำนักอื่นๆ

5.2 การสงเคราะห์ด้านการใช้หลักธรรมแก้ปัญหามุมชน

5.2.1 วัดอโศการามได้จัดตั้ง ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดอโศการาม และจัดตั้งชมรมรักษาสภาพวัดอโศการาม เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกวันอาทิตย์และวันธรรมสวนะ (วันพระ)

5.2.2 วัดอโศการาม เป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่งซึ่งพระสงฆ์ได้จัดตั้งขึ้นมาเป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์ธรรมะ นอกกระบบโรงเรียนให้การศึกษาอบรมประชาชนซึ่งกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชน ที่กำลังอยู่ในวัยที่กำลังศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้รู้จักใช้เวลาว่างในวันหยุดเรียนมาศึกษาหาความรู้ความเข้าใจตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา แล้วนำมาไปใช้ประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเกิดสันติสุข และนับได้ว่าเป็นแหล่งสนับสนุน การพัฒนาคนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เน้นคนเป็นจุดศูนย์กลางหรือจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนา เพื่อให้ประเทศมีศักยภาพในการแข่งขัน และยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง และมีศักดิ์ศรีในสังคมโลก บนพื้นฐานแห่งความเป็นไทย พ.ศ. 2524 โดยให้คนได้รับการพัฒนาทางด้านจิตใจอย่างครบถ้วน ซึ่งในการพัฒนาจิตใจนั้น จำเป็นต้องใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาปลูกฝังให้ประชาชนได้เริ่มจากวัยเด็กมีคุณธรรมและจริยธรรมอย่างแท้จริง และสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กำหนดให้จัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม และแนวทางการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหลักการที่ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา และความรู้ควบคู่กับคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

5.3 ด้านปัจจัย 4 ได้แก่ วัดอโศการามเป็นสถานที่สงเคราะห์สิ่งของเครื่องใช้แก่คนด้อยโอกาสในชุมชนที่ประชาชนได้ใช้บริจาคในงานประเพณีการทำบุญต่าง ๆ เพื่อให้เกิดกุศลบุญแก่ฆราวาสด้านช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย

ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

ด้วยเหตุที่บทบาทของวัดในการสงเคราะห์ชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ซึ่งภารกิจดังกล่าวที่ทำได้ดีคือ การสงเคราะห์ทางด้านการศึกษา ทางด้านการพัฒนา จิตใจ โดยใช้หลักธรรมะในการแก้ปัญหา รวมทั้งให้การสงเคราะห์ ทางด้านปัจจัย 4 เครื่องยังชีพต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดนี้หากพิจารณาถึงจุดหมาย ว่าทำไปเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาแก่สังคม หรือยังทำให้สังคมอ่อนแอเกิดความแตกแยก หรือทำการสงเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหา เมื่อปัญหาเกิดขึ้นแล้ว ทำให้ปัญหานั้นเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น พระสงฆ์ถือเป็นสื่อกลางในการนำหลักธรรมคำสั่งสอนเผยแพร่ให้แก่ประชาชนนำไปสู่การปฏิบัติ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางร่วมกับชุมชน ดังนั้นรูปแบบของการสงเคราะห์จึงประกอบไปด้วยหลายส่วน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง วัดได้รับการบริจาคทานที่เป็นจุดปัจจัย

ด้วยแรงศรัทธาของชุมชนทั้งภายในชุมชนรอบวัดและแรงศรัทธาของชุมชนภายนอกวัด ในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การช่วยเหลือ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. การช่วยเหลือด้านการศึกษา ประกอบด้วย การให้ทุนการศึกษา การจัดให้มีอินเตอร์เน็ตที่สามารถใช้ได้ฟรีภายในวัด รวมถึงการเทศนาสั่งสอนในโอกาสต่าง ๆ ให้กับเยาวชน เช่น การจัดโครงการพุทธศาสตร์วันอาทิตย์ การให้อาหารกลางวันแก่เด็ก นักเรียน

2. การใช้หลักธรรมในการแก้ไขปัญหาชุมชน ในสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโควิด 19 นั้น พระไปใช้สื่อประสมผ่านทางออนไลน์ให้การเทศนาสั่งสอน จัดบรรยากาศ ภายในวัดให้มีสิ่งแวดล้อมที่ร่มเย็นผู้คนที่เข้ามาในวัดจะรู้สึก เย็นสบายเป็นสุข ในขณะที่พระสงฆ์ที่อยู่ในวัด เป็นแบบอย่างที่ดี ในการประพฤติตนให้เหมาะสมตามพระธรรมวินัยเพื่อความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน

3. การช่วยเหลือด้านปัจจัย 4 ที่วัดมอบให้กับชุมชนผู้ด้อยโอกาสนั้น ปัจจัยสำคัญที่ได้มาคือ ผลผลิตที่เกิดขึ้นในชุมชน และผลผลิตที่เกิดขึ้นนอกชุมชน ที่ประชาชนนำมาถวายวัดตามแรงศรัทธาของการบริจาคทานในรูปของสังฆทานโรงทาน และจตุปัจจัยไทยทานต่าง ๆ

5.2 อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ทำการอภิปรายผลจากข้อค้นพบ ที่สำคัญเรียงตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ความเป็นมาของการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

1. ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตการสงเคราะห์ด้านการศึกษาของวัดต่อชุมชนโดยทางวัด สนับสนุนให้มีการบวชเรียน ทั้งในระดับ สามเณรและในระดับพระสงฆ์ การบวชเรียนดังกล่าวทำให้พระที่บวชเรียนประสบความสำเร็จ โดยพบว่าผู้มีประสบความสำเร็จมาแล้วมากมาย ในการบวชเรียน จะเริ่มจากชุมชนแล้วไปต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น เช่นในกรุงเทพฯ จนกระทั่งจบการศึกษา บางคนมีตำแหน่ง ก้าวหน้าในอาชีพราชการเช่นทหาร ตำรวจ ครูอาจารย์ ทนายความ อัยการและผู้พิพากษา ซึ่งความสำเร็จเหล่านี้มีจุดเริ่มต้นจากวัดทั้งสิ้น ด้วยความเพียรพยายามของคนในชุมชนที่เกิดมาด้วยโอกาสจึงใช้ การบวชเรียน การศึกษาในพระพุทธศาสนาจนประสบความสำเร็จทางการศึกษาและอาชีพดังกล่าว

สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ของ Radcliff Brown ที่กล่าวถึง โครงสร้างทางสังคมที่สามารถคงรูปอยู่ได้นั้นต้องประกอบไปด้วย โครงสร้างย่อย 6 ส่วน ที่คอยค้ำจุน หนึ่งในนั้น คือ โครงสร้างทางการศึกษา และโครงสร้างทางด้านความเชื่อในศาสนาประเพณีและพิธีกรรม โดยพระสงฆ์ได้รับการอบรมขัดเกลาให้ใช้หลักความเชื่อทางศาสนาก้าวเข้าสู่ความก้าวหน้าทางการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง)(2561) ที่พบว่าบทบาทพระสงฆ์คือการเทศนาสั่งสอนอบรมประชาชน ในชุมชนให้มีความรู้เกิดความสามัคคี โดยพระสงฆ์ต้องทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดี การเป็นตัวอย่างที่ดีนั้น การบวชเรียนของพระสงฆ์ก็ทำให้สังคมชุมชนมีการจับตามองว่าการบวชเรียนจะสามารถประสบความสำเร็จก้าวหน้าได้หรือไม่ หากสำเร็จชุมชนและสังคมนั้นก็จะถือเป็นตัวอย่างให้กุลบุตรกุลธิดา ก้าวตามรอยของพระสงฆ์เหล่านั้น คล้องกับงานวิจัย ของพระมหา ยรรยง สุรปัญญา (2560) ที่พบว่า แรงจูงใจในการพัฒนาและสงเคราะห์ชุมชนของพระสงฆ์ คือ

จิตสำนึกในบทบาทหน้าที่ที่พึงกระทำตอบแทนชุมชน และแรงจูงใจในการเห็นปัญหา และความทุกข์ยากของชุมชน จึงเกิดความเมตตา ในกรณีนี้พระสงฆ์ ได้เห็นปัญหาในด้านการศึกษาของชุมชน จึงชักชวนแนะนำ ให้ผู้ที่ใฝ่การศึกษาได้ใช้ช่องทางของการบวชเรียนโดยวัดจะเป็นโรงเรียน ส่งให้ผู้ที่ใฝ่การศึกษานั้นสู่ความสำเร็จได้

2. ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตการสงเคราะห์โดยใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาชุมชนพบว่า ผู้ที่มีความเดือดร้อนมักจะเข้าไปสนทนารวมกับพระในวัดเพื่อหาทางออกของปัญหาชีวิตตน พระจะใช้หลักธรรมในการเตือนสติให้คลายความทุกข์โศก เพื่อสร้างสมาธิให้สามารถออกจากปัญหานั้นได้ หลักธรรมที่ใช้มีหลายอย่าง อาทิเช่น พรหมวิหาร 4 นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังได้ใช้พิธีกรรมในการเทศนาสั่งสอน เช่น ประเพณีงานศพ ได้เทศนาให้รู้จักไม่ตั้งอยู่ในความประมาทหรือความเป็นอนิจจัง ประเพณีงานบวชก็เทศนาสั่งสอนให้เห็นถึงบุญคุณของพ่อแม่ที่ได้เลี้ยงเรามา สำหรับประเพณี บุญ12 เดือน พระสอนให้รู้จักบุญคุณของผู้ชายขงม ซึ่ง เป็นบรรพบุรุษ โดยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ จะเห็นได้ว่า วัดมีความผูกพัน และคอยช่วยเหลือชุมชนทั้งทางด้านจิตใจ ซึ่งบริเวณของวัดถูกจัดขึ้นให้มีความร่มรื่นเย็นสบาย คนที่มีความทุกข์ร้อนเมื่อผ่านเข้าไปในวัดก็จะรู้สึกสงบร่มเย็นเป็นเบื้องต้น

3. การสงเคราะห์ชุมชนในอดีตด้านปัจจัย4 ผลการวิจัยพบว่า ในการแบ่งปัน ในการสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส นั้น พระสงฆ์ ได้นำ สิ่งที่ประชาชนบิณฑบาตให้แบ่งปันให้กับผู้ด้อยโอกาส เช่นคนพิการ คนป่วย เด็กกำพร้า ผู้ประสบ ภัยพิบัติต่างๆ นอกจากนี้ ยังครบ เด็กที่ด้อยโอกาสเข้ามาเป็นศิษย์วัด คอยช่วยเหลือพระสงฆ์ และทำงานให้กับวัด เพื่อนแลกกับอาหาร ที่อยู่อาศัย ให้กับคนด้อยโอกาสเหล่านั้น วัดจึงโดดเด่นในการสงเคราะห์ชุมชนโดยมีอาจหลบเลี่ยงหน้าที่หรือภารกิจนี้ได้

สอดคล้องกับ ทฤษฎี นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของจูเลียน สจิวัด (Julian Staward) กล่าวว่า นิเวศวัฒนธรรมของสังคม จะผูกพันกับธรรมชาติ โดยเป็นแหล่งผลิตปัจจัย 4 ที่ได้รับจากธรรมชาติ ประชาชน ในบริเวณนั้นจะมีความคุ้นเคย และเป็นวิถีชีวิต ไม่ว่าจะ เป็นอาหาร ที่อยู่อาศัยเครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคล้วนมาจากระบบนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปริยัติธรรมคุณ ฝิวสา(2552) ได้พบว่า ในการพัฒนาสังคมเนื่องจากพระสงฆ์มีความใกล้ชิดแนบแน่นกับชุมชนจึงประสบความสำเร็จได้ดี ไม่ว่าจะ เป็นทางด้านการศึกษา การปกครอง ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ นอกจากนี้พระสงฆ์ที่ได้รับสั่งขทานจากงานบุญที่มีผู้มีจิตศรัทธานำมาถวายสามารถแบ่งปันให้กับประชาชนด้อยโอกาสในชุมชน

ระยะที่ 2 สภาพปัจจุบันปัญหา การจัดการวัด ในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

1. ผลการวิจัยพบว่า วัดยังขาดการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์กับชุมชนในเรื่องการสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส เนื่องจากว่าไม่มีหน่วยงานใดหรือคณะกรรมการใดมีหน้าที่โดยตรงในการไปประชาสัมพันธ์ ทำให้ข่าวสารดังกล่าวไม่ไปถึงผู้ด้อยโอกาส จึงทำให้การสงเคราะห์ไม่ได้เต็มที่ นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้สูงอายุไม่มารับการสงเคราะห์เพราะมีปัญหาด้านสุขภาพ บางคนต้องเลี้ยงหลาน และอีกหนึ่งปัญหาคือ เด็กในปัจจุบันไม่นิยมมาบวชเรียน เพราะต้องเรียนในระบบโรงเรียนตามกฎหมายการศึกษาภาคบังคับซึ่งต้องเรียนหนักในวันราชการส่วนวันเสาร์อาทิตย์ก็จำเป็นไปเรียนพิเศษ หากเป็นผู้ยากจนก็ใช้เวลาว่างในแต่ละวันรวมทั้งเสาร์-อาทิตย์เพื่อหางานทำช่วยเหลือครอบครัว แทนที่จะเข้ามาขอรับการสงเคราะห์จากวัด จะเห็นได้ว่ามีเด็กที่เข้ามาเป็นลูกศิษย์วัดจำนวนไม่มากนักเหมือนในอดีต เป็นไปตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ของ Radcliffe Brown ที่ระบุถึงโครงสร้างย่อยทาง

สังคม ที่คอยค้ำจุนให้ระบบสังคมคงรูปอยู่ได้ โครงสร้างย่อยที่เกี่ยวข้องกับข้อค้นพบจากการวิจัย ได้แก่ โครงสร้างย่อยด้านเศรษฐกิจ ด้านศาสนา ด้านการศึกษา และด้านครอบครัวและเครือญาติ ซึ่งแต่ละครัวเรือน ต้องหารายได้เพื่อดูแลการศึกษาของบุตร ดูแลเลี้ยงดูลูกหลาน โดยใช้ระบบแนวคิดบนฐานของศาสนาพุทธสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวิจิตร เสาวธง (2554) ที่พบว่า บทบาทของพระสงฆ์เป็นบทบาทที่มีความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางทำหน้าที่สงเคราะห์ชุมชนทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและร่วมมือกันปฏิบัติ ซึ่งถ้าหากชุมชนได้รับทราบข่าว เรื่องการสงเคราะห์จากวัดก็จะสามารถเข้ารับการสงเคราะห์ได้อย่างถูกต้อง

2. ผลการวิจัยพบว่าเมื่อมีภัยพิบัติ เช่น อัคคีภัย อุทกภัย และวาตภัย รวมทั้งภัยพิบัติจากการระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้มีสิ่งของไม่เพียงพอต่อการต้องการของประชาชน ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนทางวัดต้องระดมขอความช่วยเหลือจากเครือข่ายอื่น ๆ เช่น วัด นอกชุมชน รวมทั้งวัดในอำเภอต่างๆ สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ของ Bronislaw Malinowski ที่กล่าวว่า มนุษย์นั้นมีความต้องการในสิ่งจำเป็นของชีวิต เช่น ต้องการปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรคเพื่อเป็นเครื่องยังชีพให้ชีวิตอยู่รอด สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาปริยัญญ์ รุจิธัมโม (ทองมา) (2559) ที่พบว่าในการทำหน้าที่สงเคราะห์ของวัดและพระสงฆ์ โดยเฉพาะยามมีภัย ที่เกิดกับเด็กและเยาวชน ทางวัดจะใช้ธรรมะสร้างความอบอุ่นมีความสุขทั้งกายและใจ ให้กับเยาวชนเพื่อเป็นคนดีของสังคมในอนาคต ดังนั้นผู้ประสพภัยที่เป็นเด็กหรือประชาชนทั่วไปมักจะมองหาแหล่งที่ให้การสงเคราะห์ซึ่งวัดเป็นทางเลือกต้นๆของผู้ที่ประสพภัยเหล่านั้น

ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์

1. ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบในการสร้างความก้าวหน้าทางการศึกษาในอดีตของผู้ที่ใฝ่เรียน ซึ่งเป็นคนในชุมชนนั้นได้อาศัยการบวชเรียนในวัด ทั้งเริ่มจากการบรรพชาเป็นสามเณร และการอุปสมบทเป็นพระสงฆ์โดยใช้วัดเป็นโรงเรียน เมื่อมีความก้าวหน้าและจบการศึกษาภายในวัดของชุมชนแล้วก็มักจะไปเรียนต่อที่วัดสำคัญในกรุงเทพมหานคร มีผู้ประสบความสำเร็จด้านการศึกษาด้วยช่องทางนี้และออกมาประกอบอาชีพ เช่น เป็นครูบาอาจารย์ เป็นทหารตำรวจ ข้าราชการ ฝ่ายปกครอง หนายความ อัยการผู้พิพากษา นับเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้ที่ใฝ่เรียน ดังนั้นวัดจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการให้การศึกษาและสร้างความก้าวหน้าให้กับอนาคตด้วยรูปแบบนี้ทำให้เด็กและเยาวชนในขณะนั้น ได้เห็นแบบอย่างจึงนิยมใช้วัดเพื่อความก้าวหน้าทางการศึกษา แม้จะมีความลำบากเพราะวัดในอดีตนั้นอยู่ในเขตทุ่งกันดาร

สอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม ของจูเลียน สจิวัด (Julian Steward) ที่กล่าวถึงการใช้ทรัพยากรรอบชุมชนชนบท มาเป็นเครื่องยังชีพเป็นปัจจัย 4 เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตไม่ว่าจะเป็นอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่ม เมื่อสามารถยังชีพอยู่ได้ก็มีความพยายามในการพัฒนาการศึกษาของตนเองจนประสบความสำเร็จในที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสุธีวรญาณ (2524) ที่พบว่าบทบาทพระสงฆ์ ได้แก่ การเป็นผู้นำชุมชนทางด้านจัดการศึกษาธรรมะ ส่งเสริมเยาวชนผู้ใฝ่เรียน เพราะชุมชนได้ให้ความสำคัญกับพระสงฆ์ในเรื่องการถ่ายทอดความรู้ โดยชุมชนมีความศรัทธาเป็นทุนเดิมมาเป็นเครื่องหนุนส่ง สอดคล้องกับงานวิจัย ของพระบุญญาภ อธิปัญญา (2559) ที่พบว่า พระสงฆ์นับเป็นบุคคลสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะด้านการศึกษา โดยการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีการศึกษาต่อในการสนับสนุนด้านการศึกษา นี้ พระสงฆ์ได้เป็น

แบบอย่างของการประพตติประพตติชอบ เพื่อเป็นครูที่ดีได้ให้การสงเคราะห์ชุมชน นอกเหนือจากการศึกษาแล้ววัดได้ทำการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4 ตลอดจนแก้ปัญหาของคนในชุมชน อันเป็นจุดสำคัญของการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนที่ประสบความสำเร็จและงดงาม

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

5.3.1.1 ผลการวิจัยพบว่า วัดสามารถสงเคราะห์ชุมชนในด้านการศึกษาให้ประสบความสำเร็จได้ดังนั้น สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรนำผลการวิจัยนี้ไปส่งเสริมการศึกษาพระสงฆ์ให้กับเด็กด้อยโอกาส โดยให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา โดยเฉพาะที่เป็นสามเณรและพระสงฆ์ในระดับปริญญาตรี ที่เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้มากขึ้นและมีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน

5.3.1.2 ผลการวิจัยพบว่า วัดเป็นแหล่งอบรมจิตใจให้กับประชาชนในชุมชนที่ประสบปัญหาชีวิต โดยเฉพาะในยุคการระบาดของโรคโควิด 19 ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ตั้งโรงพยาบาลสนาม เขตกักกันโรคหรือการขอรับการสงเคราะห์ที่เป็นปัจจัย 4 ทางรัฐบาลควรได้ให้ความสนใจในเรื่องนี้ และใช้ประโยชน์ จากผลการวิจัยนี้ไปสนับสนุนสิ่งของและปัจจัยอื่นๆเพื่อการดำรงชีวิตของผู้ที่ประสบภัยในชุมชน

5.3.1.3 ผลการวิจัยพบว่า เด็กนักเรียนในโรงเรียนใกล้เคียงวัด ได้รับอานิสงส์จากวัด ในการจัดหาอาหารกลางวันให้กับเด็กรวมทั้งมอบทุนการศึกษาให้กับเด็กทุกปี สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรจัดเตรียมงบประมาณสนับสนุนวัด ไม่ว่าจะเป็นสนับสนุนอาหารแก่นักเรียนเพิ่มเติมนอกเหนือจากอาหารกลางวันก่อนที่นักเรียนจะกลับบ้าน และสนับสนุนด้านทุนการศึกษาสมทบกับวัดให้มีจำนวนทุนในการสงเคราะห์นักเรียนนักศึกษาได้มากขึ้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรมีการวิจัย เกี่ยวกับการใช้สถานที่วัดเพื่อรองรับสถานการณ์ภัยพิบัติ โดยเฉพาะภัยพิบัติจากโรคระบาด เพราะผลการวิจัยพบว่าวัดมีความสุขระบุดในการเตรียมสถานที่ให้กับทางราชการ ควรมีการวิจัยเพื่อเตรียมการว่าหากเกิดภัยพิบัติในอนาคตวัดและทางราชการจะมีรูปแบบการจัดการ รับมืออย่างไร

5.3.2.2 ควรมีการวิจัย เกี่ยวกับช่องทางระดมทุนทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเป็นทุนการศึกษาให้กับผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสได้มีทุนการศึกษาเล่าเรียนที่เพียงพอจนจบการศึกษา

5.3.2.3 ควรมีการวิจัยเชิงสำรวจสถานที่พักให้นักศึกษาที่เป็นพระจากต่างจังหวัด ได้มีที่พักพิงอาศัยศึกษาต่อในกรุงเทพฯ ไม่ว่าจะเป็นวัดสำคัญ หรือสถานที่ของหน่วยราชการ ภาคเอกชนต่าง ๆ เพื่อให้พระจากต่างจังหวัดเหล่านี้มีสถานที่เหมาะสมเหมาะแก่การพักอาศัยเพื่อการศึกษา

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- กฤษณา นันทเพชร. (2540). *ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- คมกฤษ บุญป้อ. (2560). *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม อำเภอสี จังหวัดลำพูน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จังหวัดกาฬสินธุ์. (2563). *วิกิพีเดีย (ออนไลน์)*. สืบค้นจาก th.m.wikipedia.org.
- ฉวีวรรณ สุวรรณภา และคณะ. (2554). *การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนิสิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่*.แพร่: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทรงคุณ จันทจร. (2561). *การวิจัยคุณภาพทางวัฒนธรรม (ภาคปฏิบัติ)*. มหาสารคาม: คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิตินันท์ พันทวี.(2544). *การศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนกรณีศึกษาพิธีบายศรีสู่ขวัญอีสาน*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง). (2561). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปริยัติธรรมคุณ ผิวสา. (2552). *การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้พุทธธรรมสำหรับวัดในกรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระครูปริยัติธรรมคุณ. (2552). *การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการจัดเครื่องสังฆทานของชุมชนไทยและชุมชนลาว เพื่อพัฒนาสังฆทานตามแนวพุทธปรัชญา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระบุญญา อธิปัญญา (กณฺฐธรรม). (2559). *บทบาทพระธรรมมังคลาจารย์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร หมู่ที่ 2 บ้านลุ่มใต้ ตำบลบ้ายหลวง อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาพินิจ เสาธง. (2554). *บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม: กรณีศึกษาพระครูภาวนาวิสุทธิญาณ อดีตครองเจ้าคณะอำเภอด่านซ้าย และอดีตเจ้าอาวาสวัดเนรมิตวิปัสสนาอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย*. เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ศูนย์วิทยบริการ.
- พระมหาयरรอง สุรปัญญา. (2560). *บทบาทของพระสงฆ์ไทยกับงานพัฒนาชุมชน*. *วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 24(3).
- พระมหาอุทัย ไชยะพันธ์. (2551). *การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนากระบวนการจัดการบุญสังฆทาน โดยมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระราชวรมนุณีประยูรค์ ปยุตโต. (2530). *ประโยชน์สูงสุดของชีวิตนี้*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป.
- พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). (2554). *พุทธศาสตร์ปาริทธรรค์: รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พินิจ ลาภธนานนท์. (2550). 30 พระสงฆ์นักพัฒนาเด่นในภาคอีสาน พ.ศ. 2546-2547: ชีวิตและการทำงาน. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มานพ นักการเรือน. (2554). พระพุทธศาสนากับโลกปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์. (2563). Gotoknow. สืบค้นจาก <http://www.gotoknow.org>.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์. (2563). แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา จังหวัดกาฬสินธุ์ (พ.ศ. 2561-2564).
- สุภางค์ จันทวานิช. (2554). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไอศูรย์ อินทร์เพชร. (2553). บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม:กรณีศึกษาพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวรรณโชโต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- Ashley, Sean. (2014). *Exorcising with Buddha: Palaung Buddhism in northern Thailand*. Doctor's Thesis Canada: Simon Fraser University Canada.
- Harris, Alison Marie. (2008). School-community Relationships: A Namibian Case Study. *Masters Abstracts International*, 52(5): 321.
- La Vigne, Madelyn Witt. (2016). Heartland German: Cultural Maintenance in Mid-nineteenth Century America. *Masters Abstracts International*, 44(5).
- Rideout, Frederick Davud. (2015). School-based Management for Small in Newfoundland and Labrador. *Dissertation Abstracts International*, 54(7), 3348-A; June.
- Shea, Patricia. (2010). *Successful School-community Partnerships in Public High School: A Comparative Case Study*. London: Oxford University Press.
- Withers, C. Andrea. (2004). Homing Language and Cultural Maintenance in Merced City, California. *Masters Abstracts International*, 42(4), 1123; August.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามงานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการวัด
ในการส่งเสริมชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์

ชื่อวัด วันที่

1. ชื่อ - นามสกุล
- อายุ.....
- ที่อยู่ที่ตั้งปัจจุบัน.....
- ตำแหน่งงาน
- ชื่อสถานที่ทำงาน และที่อยู่
- เบอร์ติดต่อ
2. ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนนี้มากี่ปี
.....
3. ท่านเป็นคนที่เกิดที่นี่หรือไม่
.....
4. ท่านเคยบวชเรียนที่นี่หรือไม่
.....
5. ขอรบกวนรายละเอียดเกี่ยวกับ ความเป็นมาของวัด ในการจัดการสงเคราะห์ชุมชน
 - 5.1 การสงเคราะห์ชุมชนด้านการศึกษา มีอะไรบ้าง
.....
.....
 - 5.2 การสงเคราะห์โดยใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหา มีอะไรบ้าง
.....
.....
 - 5.3 การสงเคราะห์ชุมชนด้านปัจจัย 4 มีอะไรบ้าง
.....
.....
6. สภาพปัจจุบัน ปัญหาของการจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชน มีอะไรบ้าง
 - 6.1 สภาพปัจจุบัน
 - 6.1.1 การสงเคราะห์ด้านการศึกษา
 - 6.1.2 การสงเคราะห์การใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาชุมชน
 - 6.1.3 การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4
 - 6.1.4 ปัญหา
 - 6.1.5 แนวทางแก้ไข

แบบสังเกต

ชื่อวัด วันที่

วัน/เดือน/ปี	สิ่งที่สังเกต	สิ่งที่ได้จากการสังเกต
	1. วัด/ชุมชน/อาคาร/สถานที่	
	2. กิจกรรม	
	3. พิธีกรรม	
	4. บุญ ประเพณี - ผู้นำ - ผู้ร่วม - สิ่งของบริจาค	
	5. การสงเคราะห์ด้านการศึกษา	
	6. การสงเคราะห์การใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหา ชุมชน	
	7. การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4	

แบบสนทนากลุ่ม

ชื่อวัด วันที่

ชื่อกลุ่ม

ชื่อผู้นำ

ชื่อผู้ร่วม

หัวข้อสนทนา

1. วัดนี้มีความเป็นมาอย่างไร

.....

.....

2. สภาพปัจจุบันของวัดในการส่งเสริมให้ผู้ศรัทธาในชุมชน เป็นอย่างไร

2.1 การส่งเสริมด้านการศึกษา

2.2 การส่งเสริมการใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาชุมชน

2.3 การส่งเสริมด้านปัจจัย 4

3. ปัญหาของวัดในการส่งเสริมให้ผู้ศรัทธาในชุมชน เป็นอย่างไร

3.1 การส่งเสริมด้านการศึกษา

3.2 การส่งเสริมการใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาชุมชน

3.3 การส่งเสริมด้านปัจจัย 4

4. แนวทางการแก้ไขปัญหาวัดในการส่งเสริมผู้ศรัทธาในชุมชน เป็นอย่างไร

4.1 การส่งเสริมด้านการศึกษา

4.2 การส่งเสริมการใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาชุมชน

4.3 การส่งเสริมด้านปัจจัย 4

5. รูปแบบเดิมในอดีตที่วัดให้การส่งเสริมคนศรัทธาในชุมชนเป็นอย่างไร มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

6. รูปแบบในปัจจุบันที่พัฒนาขึ้นใหม่ ควรเป็นแบบใด มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

ประมวลภาพการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูล

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ ข.1 พระมหามัชฌิ กิจจสารโ ดร. เจ้าอาวาสวัดธรรมพิทักษ์, เจ้าคณะอำเภอห้วยเม็ก
ศ.ดร.วิรัตน์ แดนสีแก้ว ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอห้วยเม็ก

ภาพที่ ข.2 พระครูศรีปริยัติโชติธรรม เจ้าอาวาสวัดสว่างหัวนาคำ, เจ้าคณะอำเภอยางตลาด

ภาพที่ ข.3 ผู้นำชุมชนวัดไตรภูมิ พุทธาวาส ภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์ โดยนางวัชรี พิมพะนิตย์, นางเจียมรัตน์ พิมพะนิตย์ และนางสุตา ภูจำนงค์

ภาพที่ ข.4 ผู้นำชุมชน นายสมหวัง ไชยคำมี ประธานชมรมผู้สูงอายุวัดไตรภูมิ พุทธาวาส ภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์

ภาพที่ ข.5 พระครูสิริพัฒนนิเทศก์ ดร. เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, รองเจ้าคณะอำเภอสหัสขันธ์,
ประธานสงฆ์พุทธาวาสภูสิงห์

ภาพที่ ข.6 คณะอุบาสิกาวัดกลาง พระอารามหลวง อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ นางรัชณี พลชัย,
นางจันทร์แดง ภูขำนิ, นางเสวียน ฆารพวง, นางมณฑิลา ภูสีเหลี่ยม
นางทับทิม ทิวะสิงห์, นางบุบผา จันทร์ศรี และนางอรพรรณ สารปะ

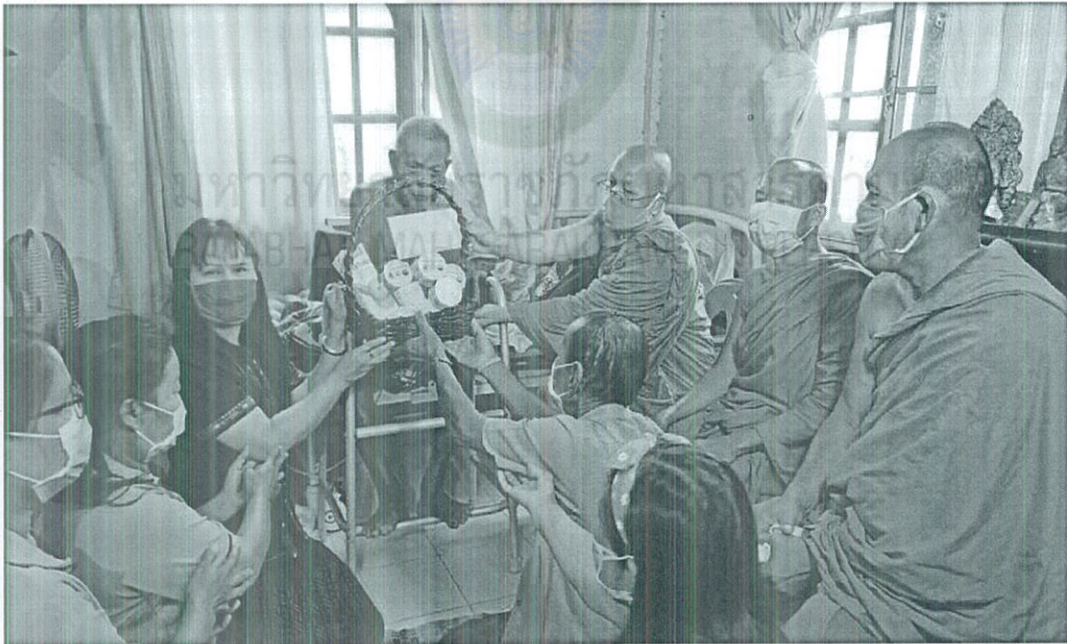
ภาพที่ ข.7 ณ วัดสว่างหัวนาคำ อำเภอยางตลาด ผู้นำชุมชน นางรัศมี ทินภู และนางสาวกนกพร อาสาสนา

ภาพที่ ข.8 พระหมามีชัย กิจจสารโ ดร. เจ้าอาวาสวัดธรรมพิทักษ์, เจ้าคณะอำเภอห้วยเม็ก

ภาพที่ ข.9 สอบถามผู้นำชุมชนบ้านสองห้อง และพระภิกษุร่วมให้ข้อมูล

ภาพที่ ข.10 ส่งเคราะห์พระภิกษุอาหาร มอบปัจจัย และสิ่งของช่วยเหลือร่วมกับคณะสงฆ์ และอสม.

ภาพที่ ข.11 สงเคราะห์เยี่ยมผู้ป่วย โดยได้รับความร่วมมือจาก กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, ผอ.โรงเรียน และอสม.

ภาพที่ ข.12 โดยได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน พระภิกษุ, กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, ผอ.โรงเรียน และอสม.

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญงานวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญงานวิจัยวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก

ที่	ชื่อ/ฉายา/สกุล	ตำแหน่ง/หน้าที่/ที่อยู่	วันที่สัมภาษณ์
1	พระครูวรธรรมธัช ดร.	เจ้าอาวาสวัดกลาง พระอารามหลวง ต.กาฬสินธุ์ อ.เมืองกาฬสินธุ์ จ.กาฬสินธุ์	
2	นายจรรุวัฒน์ บุญเพิ่ม	นายกเทศมนตรีเมืองกาฬสินธุ์ ต.กาฬสินธุ์ อ.เมืองกาฬสินธุ์ จ.กาฬสินธุ์	
3	นางณัฐวดี รอดภัย	วัฒนธรรมอำเภอเมืองกาฬสินธุ์ ต.กาฬสินธุ์ อ.เมืองกาฬสินธุ์ จ.กาฬสินธุ์	
4	นายประโยชน์ ชวนไสว	ไวยาวัจกรวัดกลาง พระอารามหลวง 37-39 ถนนผ้าขาว ต.กาฬสินธุ์ อ.เมืองกาฬสินธุ์ จ.กาฬสินธุ์	
5	นายนพดล แก้วพูล	สมาชิกสภาเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ 28/3 ต.กาฬสินธุ์ อ.เมืองกาฬสินธุ์ จ.กาฬสินธุ์	
6	พระครูสิริพัฒน์นิเทศ ดร.	รองเจ้าคณะอำเภอสหัสขันธ์/เจ้าอาวาส วัดพุทธาวาส (ภูสิงห์) ต.โนนบุรี อ.สหัสขันธ์ จ.กาฬสินธุ์	
7	นายสมหวัง ไชยคำมี	ประธานสภาวัฒนธรรมโนนบุรี ต.โนนบุรี อ.สหัสขันธ์ จ.กาฬสินธุ์	
8	นางนฤมล สิงห์เงา	ปลัดเทศบาลตำบลโนนบุรี อ.สหัสขันธ์ จ.กาฬสินธุ์	
9	นายวิวุฒิ คำมะणा	กำนันตำบลโนนบุรี ต.โนนบุรี อ.สหัสขันธ์ จ.กาฬสินธุ์	
10	นายนิยม เจริญศิริ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 ต.โนนบุรี อ.สหัสขันธ์ จ.กาฬสินธุ์	
11	พระครูศรีปริยัติโชติธรรม	เจ้าคณะอำเภอยางตลาด/เจ้าอาวาสวัดสว่าง หัวนาคำ ต.หัวนาคำ อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธุ์	
12	นายประเสริฐ ฆาลา	นายกเทศมนตรีตำบลหัวนาคำ 399 ม.13 ต.หัวนาคำ อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธุ์	
13	นายมิตร ภูกองชนะ	กำนันตำบลหัวนาคำ 201 ม.2 ต.หัวนาคำ อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธุ์	
14	นายฉลอง คำรัง	ผู้ใหญ่บ้าน 27 ม.13 ต.หัวนาคำ อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธุ์	
15	นายวิทธิธร ภูทองเงิน	ผู้ใหญ่บ้าน 48 ม.18 ต.หัวนาคำ อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธุ์	

(ต่อ)

ที่	ชื่อ/ฉายา/สกุล	ตำแหน่ง/หน้าที่/ที่อยู่	วันที่สัมภาษณ์
16	พระครูวิบูลวุฒิกร	เจ้าคณะอำเภอนามน/เจ้าอาวาสวัดโศการาม ต.ยอดแกง อ.นามน จ.กาฬสินธุ์	
17	นายสุรพงษ์ ดอนประทุม	ผู้ใหญ่บ้าน ม.10 ต.ยอดแกง อ.นามน จ.กาฬสินธุ์	
18	นางนงคริ์รักษ์ ศรีแพงมน	ผู้ใหญ่บ้าน ม.15 ต.ยอดแกง อ.นามน จ.กาฬสินธุ์	
19	นางอร ระวีสี	ผู้ใหญ่บ้าน ม.1 ต.ยอดแกง อ.นามน จ.กาฬสินธุ์	
20	นางศิริเพ็ญ ไชยพันธ์	เจ้าหน้าที่สาธารณสุขอาวุโส 82 ม.2 ต.สงเปลือย อ.นามน จ.กาฬสินธุ์	
21	พระมหามีชัย กิจจสารโ ดร.	เจ้าคณะอำเภอห้วยเม็ก เจ้าอาวาส วัดธรรมพิทักษ์ ต.ห้วยเม็ก อ.ห้วยเม็ก จ.กาฬสินธุ์	
22	ศ.ดร.วิรัตน์ แคนสีแก้ว	ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอห้วยเม็ก ต.ห้วยเม็ก อ.ห้วยเม็ก จ.กาฬสินธุ์	
23	นายประนอม ลาสองชั้น	ผู้ใหญ่บ้าน ม. 3 ต.ห้วยเม็ก อ.ห้วยเม็ก จ.กาฬสินธุ์	
24	นายอนุกุล ภูบุญอบ	ผู้ใหญ่บ้าน ม. 4 ต.ห้วยเม็ก อ.ห้วยเม็ก จ.กาฬสินธุ์	
25	นายสวัสดิ์ ราชเพ็ง	ผู้ใหญ่บ้าน ม.15 ต.ห้วยเม็ก อ.ห้วยเม็ก จ.กาฬสินธุ์	

การเผยแพร่ผลงานวิจัย

พระครูปัญญาวิชฌิมานุกูล, รั้งสรรงค์ สิงห์เลิศ และกิตติกรณ์ บำรุงบุญ. (2565). การพัฒนารูปแบบ
การจัดการวัดในการสงเคราะห์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. 9(3), (กันยายน-ธันวาคม 2565).

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ สกุล	พระครูปัญญาัมชฌิมานุกูล (ชรินทร์ คนชื่อ)
วันเกิด	6 กุมภาพันธ์ 2515
สถานที่เกิด	บ้านกุดบอด ตำบลสงเปลือย อำเภอกาฬสินธุ์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	วัดกลาง พระอารามหลวง ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46000
ตำแหน่ง	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดกลาง พระอารามหลวง รองเจ้าคณะอำเภอเมืองกาฬสินธุ์ ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดโนนโพนไฮวนาราม
สมณศักดิ์	
พ.ศ. 2556	ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระอารามหลวงชั้นเอก ในราชทินนามที่ “พระครูปัญญาัมชฌิมานุกูล”
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2536	นักธรรมชั้นเอก วัดกลาง พระอารามหลวง ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
พ.ศ. 2546	เปรียญธรรม ประโยค 4 วัดใหม่ยายแป้น สำนักเรียนวัดศรีสุदारาม กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2550	พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2551	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.) มหาวิทยาลัยปทุมธานี
พ.ศ. 2565	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม